T.C.
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI
TÜRK DİLİ BİLİM DALI

YOZGAT SORGUN İLÇESİ AĞZI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

Hazırlayan
Adem ÜMÜT

Tez Danışmanı
Doç. Dr. Çetin PEKACAR

ANKARA-2006

Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü'ne

Adem ÜMÜT'e ait **YOZGAT SORGUN İLÇESİ AĞZI** adlı bu çalışma, jürimiz tarafından Türk Dili bilim dalında YÜKSEK LİSANS TEZİ olarak kabul edilmiştir.

Başkan
Prof. Dr. İsmet CEMİLOĞLU

Üye
Prof. Dr. Hülya KASAPOĞLU-ÇENGEL

Üye
Doç. Dr. Çetin PEKACAR (Danışman)

ÖN SÖZ

Ağız araştırmaları, Türkçemizin zenginliklerinin ortaya çıkarılmasında önemli bir yere sahiptir. Bu husus, bütün Türkologlar tarafından da kabul edilmektedir. Günümüze kadar ağız alanında birçok çalışmanın yapılması, bu kabulün bir sonucudur; fakat bu çalışmaları, dilimizin inceliklerinin araştırılması bakımından yeterli görmek mümkün değildir. Her çalışma kendi bölgesindeki bir açığı kapatmıştır; ancak üzerinde gerektiği gibi çalışılmamış daha birçok bölge vardır. Bu çalışmaya konu olan Yozgat'ın Sorgun ilçesi ağzı da bunlardan biridir. Bölge üzerinde şu ana kadar yapılmış sadece bir lisans tezi vardır.[1]

Ağız alanında çalışmaya karar vermemizde hocam Doç.Dr. Çetin PEKACAR'ın önerisi; çalışma sahası olarak Sorgun'u seçmemizde ise öğretmen olarak bölgede çalışmamız etkili oldu. Derleme yapan kişilerin sahada kendilerini kabul ettirmeleri ve halkla iletişim kurmaları zordur. Bölgede öğretmen olarak görev yapmam bize bu konuda büyük kolaylıklar sağladı.

Bu çalışma, Sorgun ilçe merkezi ve bu ilçeye bağlı 20 köyün tümünde konuşulan ağzın incelenmesinden ibarettir. İnceleme, bölge ağzından yapılmış derlemelere dayanmaktadır. Derleme metinler aslında 250 sayfa tutarında olmakla birlikte bunların arasından bölge ağzını en iyi temsil edebilecek nitelikte olanları seçtik. Böylece 26 kaynak kişiye ait 117 sayfa tutarında bir metinler kısmı oluşturduk.

Kaynak kişileri, o yerleşim merkezinin yerli ahalisinden, tercihen okur yazarlığı olmayanlardan, en az tahsil görenlerden, ait olduğu yerleşim

---

[1] DURBİLMEZ, Bayram, Sorgun ve Yöresi Ağızları, Mezuniyet Tezi, Erciyes Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi, Kayseri 1992.

biriminden hiç çıkmamış ya da en az çıkmış ve dış yapısı bozulmamış olanlardan seçmeye özen gösterdik.

Derlenen metinleri yazıya aktarırken Prof.Dr. Ahmet Bican ERCİLASUN tarafından “Ağız Araştırmaları Bilgi Şöleni”nde sunulan çeviri yazı işaretlerini kullandık. Fonetik yazıya geçirdiğimiz metinleri ve metinlerin her cümlesini ayrı ayrı numaralandırdık. Ses Bilgisi, Şekil Bilgisi, Sonuç ve Sözlük bölümlerinde verdiğimiz örnekleri italik olarak yazdık. Bu örneklerin yer numaralarında, birinci rakam metin numarasını, ikinci rakam ise cümle numarasını göstermektedir. Örnek olarak verdiğimiz bazı kelimelerin anlamları, değişik ses hadiseleri sebebiyle, tam olarak anlaşılmamaktadır. Biz böyle kelimelerin günümüz Türkçesindeki karşılıklarını “tırnak içinde” verdik.

“Yozgat Sorgun İlçesi Ağzı” adlı bu çalışmamız, “Giriş”, “Ses Bilgisi”, “Şekil Bilgisi”, “Sonuç”, “Metinler”, “Sözlük” bölümlerinden oluşmaktadır. “Giriş” bölümünde bölgenin coğrafyasını, tarihini ve nüfus yapısını ele aldık. Bölgenin ağız özelliklerini, derlediğimiz metinlerden hareketle “Ses Bilgisi” ve “Şekil Bilgisi” bölümlerinde ayrıntılı olarak inceledik. Fiil çekimlerinde örneğine rastlamadığımız çekimleri soruşturma yoluyla tamamladık ve bu örneklere numara vermedik. “Sonuç” bölümünde incelemelerimiz neticesinde tespit ettiğimiz hususları maddeler halinde verdik. “Metinler” bölümünde çalışmamıza esas olan 26 metin yer almaktadır. “Sözlük” bölümünde ise “Metinler” bölümünde geçen yöresel kelimelerle, fonetik yapıları yazı dilimize göre değişikliğe uğramış kelimelerin yazı dilindeki karşılıklarını verdik. Fonetik değişikliğe uğramış ancak anlamı herkes tarafından çıkarılabilen kelimelere sözlükte yer vermedik.

Çalışmamız boyunca en büyük desteği danışman hocam Doç. Dr. Çetin PEKACAR’dan gördüm. Hocamın ağız çalışmaları alanındaki bilgi ve tecrübelerinden çok faydalandım ve çok şey öğrendim. Kendisi titizlikle ve sabırla, başta deşifre hataları olmak üzere birçok hatamı düzelterek bana çok

yardımcı oldu. Beni iyi niyetinden ve yardımından mahrum etmediği için kendisine müteşekkirim.

Tezimin yazıya geçirilmesinde bana çok yardımcı olan Kalmamat Kulamsahev'e, derleme sırasında benden sıcak ilgilerini esirgemeyen tüm Sorgun halkına, köy muhtarlarına, kaynak kişilere, Araştırma Görevlisi hocalarıma, öğretmen arkadaşlarıma teşekkür borçluyum. Çalışmam boyunca bütün sıkıntılarımı paylaşarak devamlı yanımda olan eşim Gülay, oğlum Alperen ve kızım Ülkü'ye de sonsuz teşekkür ediyorum.

Ankara, 2006

Adem ÜMÜT

İÇİNDEKİLER

ÖN SÖZ ..... **i**
İÇİNDEKİLER ..... **iv**
ÇEVİRİ YAZI ..... **xi**
KISALTMALAR ..... **xiii**
METİNLER LİSTESİ ..... **xiv**
TABLOLAR VE ŞEMALAR LİSTESİ ..... **xvi**

BİRİNCİ BÖLÜM

1. GİRİŞ **1**
1.1. Sorgun İlçesinin Fizikî ve Beşerî Coğrafyası **1**
1.1.1. İlçenin Yeri 1
1.1.2. Nüfus, Yerleşme ve Ekonomi 1
1.1.3. İlçenin İklimi 2
1.2. Sorgun'un Tarihi ve Nüfus Özellikleri **3**

İKİNCİ BÖLÜM

2. SES BİLGİSİ **5**
2.1. ÜNLÜLER **5**
2.1.1 Ünlü Çeşitleri 5
á ünlüsü 5
å Ünlüsü 5
ȧ ünlüsü 6
ã ünlüsü 6
ḕ ünlüsü 6
ė ünlüsü 6

í ünlüsü 7

ǐ ünlüsü..... 7

ỉ ünlüsü 7

ú ünlüsü 7

ó ünlüsü 8

ȯ ünlüsü: 8

2.1.2. Uzun Ünlüler 10

2.1.2.1. Ses Hadiseleriyle İlgili Uzun Ünlüler 10

a) Ünsüz Düşmesinden Doğan Uzun Ünlüler: 10

b) Hece Kaynaşmasından Doğan Uzun Ünlüler 11

c) Ünlü Kaynaşmasından Doğan Uzun Ünlüler 12

2. 1. 2. 2. Vurgu ve Tonlamadan Doğan Uzun Ünlüler..... 12

2. 1. 2. 3. Alıntı Kelimelerde Uzun Ünlüler..... 13

2. 1. 3. Kısa Ünlüler 13

2. 1. 4. İkiz Ünlüler 14

2. 1. 5. Ünlü Uyumları 15

2. 1. 5. 1. Kalınlık – İncelik Uyumu 15

2. 1. 5 .2. Düzlük- Yuvarlak Uyumu..... 18

2. 1. 6. Ünlü Değişmeleri..... 19

2. 1. 6. 1. Kalın Ünlülerin İncelenmesi..... 20

2. 1. 6 .2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması..... 20

2. 1. 6. 3. Geniş Ünlülerin Darlaşması..... 22

2. 1. 6. 4. Dar Ünlülerin Genişlemesi..... 23

2. 1. 6. 5. Düz ünlülerin Yuvarlaklaşması 24

2. 1. 6. 6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi..... 24

2. 1. 7. Ünlü Düşmesi 25

2. 1. 8. Ünlü Türemesi 26

2. 1. 8. 1. Ön türeme 26

2. 1. 8. 2. İçte Ünlü Türemesi 26

2. 1. 8. 3. Sonda Ünlü Türemesi..... 27

2. 1 .9 . Ünlü Birleşmesi (Kaynaşması) 27

2. 2. ÜNSÜZLER 27

2. 2. 1. Ünsüz Çeşitleri..... 28

c̱ ünsüzü 28

ć ünsüzü 28

Ç ünsüzü 28

d́ ünsüzü 28

F ünsüzü 28

ǵ ünsüzü..... 28

g̱ ünsüzü 29

ġ ünsüzü 29

g̱ ünsüzü 29

ḫ ünsüzü 29

ḥ ünsüzü 30

K ünsüzü 30

K̲ ünsüzü 30

ḳ ünsüzü 30

ḵ ünsüzü 30

ƙ ünsüzü 31

ḱ ünsüzü 31

Í ünsüzü 31

ñ ünsüzü 31

P ünsüzü 32

ř ünsüzü 32

S ünsüzü 32

ť ünsüzü 32

T ünsüzü 32

v̇ ünsüzü 33

Zayıf Boğumlanmalı Ünsüzler 33

y̥ ünsüzü 33

ḥ ünsüzü 33

2. 2. 2. Ünlü-Ünsüz Uyumunun Bozulması 35

2. 2. 3. Ünsüz Uyumu 35

2. 2. 4. Ünsüz Değişmeleri 35

2. 2. 4. 1. Tonlulaşma (Sedalılaşma) 35

2. 2. 4. 2. Tonsuzlaşma (Sedasızlaşma) 38

2. 2. 4. 3. Süreklileşme 39

2. 2. 4. 3. 1. Sızıcılaşma 40

2. 2. 4. 3. 2. Akıcılaşma 41

2. 2. 4. 4. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler 41
2. 2. 4. 5. Süreksizleşme 43
2. 2. 5. Ünsüz Benzeşmesi 43
2. 2. 5. 1. İlerleyici Benzeşme 44
2. 2. 5. 2. Gerileyici benzeşme 44
2. 2. 6. Benzeşmezlik (Aykırılaşma) 45
2. 2. 7. Ünsüz İkizleşmesi 45
2. 2. 8. İkiz Ünlülerin Tekleşmesi 45
2. 2. 9. Ünsüz Düşmesi 45
2. 2. 10. Ünsüz Türemesi 48
2. 2. 10. 1. Başta Ünsüz Türemesi 49
2. 2. 10. 2. İçte Ünsüz Türemesi 49
2. 2. 10. 3. Sonda Ünsüz Türemesi 49
2. 2. 11. Göçüşme 50
2. 2. 11. 1. Yan Yana Olan Ünsüzler Arasındaki Göçüşme 50
2. 2. 11. 2. Uzak Ünsüzler Arasındaki Göçüşmeler 50
2. 2. 12. Hece Kaynaşması 50
2. 3. VURGU 51
2. 3. 1. Kelime Vurgusu 51

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

3. ŞEKİL BİLGİSİ 53
3.1. İSİM 53
3.1.1. İsim Yapım Ekleri 53
3.1.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri 53
3.1.1.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri 56
3.1.2. İsim Çekim Ekleri 58
3.1.2.1. Çokluk Eki 58
3.1.2.2. İyelik Ekleri 58
3.1.2.3. Aitlik Eki 60
3.1.2.4. Hâl Ekleri 60
3.1.2.5. Soru Eki **64**
3.2. SIFAT 64
3.2.1. Niteleme Sıfatları 64
3.2.2. Belirtme Sıfatları 65
3.2.2.1. İşaret Sıfatları 65

3.2.2.2. Sayı Sıfatları 66
3.2.2.3. Soru Sıfatları 67
3.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları 67
3.3. ZARF 67
3.3.1. Zaman Zarfları 68
3.3.2. Yer ve Yön Zarfları 68
3.3.3. Hâl (Nasıllık – Nicelik) Zarfları 68
3.3.4. Azlık – Çokluk (Miktar) Zarfları 69
3.3.5. Soru Zarfları 69
3.4. ZAMİR 69
3.4.1. Şahıs Zamirleri 69
3.4.2. İşaret Zamirleri 72
3.4.3. Belirsizlik Zamirleri 75
3.4.4. Soru Zamirleri 75
3.5. FİİL 76
3.5.1. Fiil Yapım Ekleri 76
3.5.1.1. İsimden Fiil Yapma Ekleri 76
3.5.1.2. Fiilden Fiil Yapma Ekleri 76
3.5.2. Fiil Çekimi 78
3.5.2.1. Şahıs Ekleri 78
3.5.2.2. Şekil ve Zaman Ekleri 81
3.5.2.2.1. Bildirme Kipleri 81
3.5.2.2.2. Tasarlama Kipleri 87
3.5.2.3. Fiillerin Birleşik Kipli Çekimleri 89
3.5.2.3.1. Hikâye Birleşik Kipi 89
3.5.2.3.2. Rivayet Birleşik Kipi 90
3.5.2.3.3. Şart Birleşik Kipi 90
3.5.3. Ek Fiil 91
3.5.3.1. Ek Fiilin Geniş Zaman Çekimi 91
3.5.3.2. Ek Fiilin Bilinen Geçmiş Zaman Çekimi 92
3.5.3.3. Ek Fiilin Duyulan Geçmiş Zaman Çekimi 92
3.5.3.4. Ek Fiilin Şart Çekimi 93
3.5.4. Sıfat – Fiiller 93
3.5.5. Zarf-Fiiller 94
3.6. EDATLAR 96
3.6.1. Ünlem Edatları 96
3.6.1.1. Ünlemler 96

3.6.1.2. Seslenme Edatları 97
3.6.1.3. Gösterme Edatları 97
3.6.1.4. Cevap Edatları 97
3.6.2. Bağlama Edatları 98
3.6.2.1. Sıralama Bağlama Edatları 98
3.6.2.2. Denkleştirme Edatları 98
3.6.2.3. Karşılaştırma Edatları 98
3.6.2.4. Cümle Başı Edatları 98
3.6.2.5. Sona Gelen Edatlar 99
3.6.3. Çekim Edatları 99
SONUÇ 102
METİNLER 108
SORGUN İLÇESİ HARİTASI 226
KAYNAKÇA 227
SÖZLÜK 232
ÖZET 259
ABSTRACT 261

Çeviri yazı

á	a-e arası ünlü
í	ı-i arası ünlü.
ó	o-ö arası ünlü.
ú	u-ü arası ünlü.
ä	Açık e.
ȧ	a-ı arası ünlü.
ė	e-i arası ünlü.
ȯ	o-u arası ünlü.
ȯ̈	ö-ü arası ünlü.
å	a-o arası ünlü.
ė̊	e ö arası ünlü.
ı̊	ı-u arası ünlü.
i̊	i-ü arası ünlü.
ġ	Arka damak g’si.
g̱	Boğaz g’si.
‘g	g-c arası ünsüz.
ḫ	sızıcı h.
ḥ	nefesli h.
ḳ	arka damak k’si.
k̲	orta damak k’si.
ƙ	bogaz k’si.
ñ	damak n’si.
r̲	peltek r.

r̄	titrekliği uzatılan r.
v̇	çift dudak v’si.
‘	gırtlak patlayıcısı
ǵ	ön damak g’si.
ḱ	ön damak k’si.
Í	ön damak l’si.
ć	normalden daha önde telaffuz edilen ve hafifçe sızıcı olan c
ḉ	normalden daha önde telaffuz edilen ve hafifçe sızıcı olan ç
Ç	ç-c arası ünsüz.
F	f-v arası ünsüz.
K	k-g arası ünsüz.
P	p-b arası ünsüz.
S	s-z arası ünsüz.
T	t-d arası ünsüz.
b̲	b-v arası ünsüz.
c̲	c-j arası ünsüz.
ᵒ	ünsüzler altında belirsizlik (düşmek üzere olan) işaret.
‘	vurgu işareti
¯	ünlüler üzerindeki uzunluk işareti.
˘	ünlüler üzerindeki kısalık işareti
‿	iki difdong
˩	Alçalan ton.
˥	Yükselen ton.
‿	ulama işareti

KISALTMALAR

age	: adı geçen eser
Ar.	: Arapça
AÜ	: Ankara Üniversitesi
bağ.	: Bağlaç
bk.	: Bakınız
çev.	: çeviren
DLT	: Divanü Lûgat-it-Türk
e.	: edat
EAT	: Eski Anadolu Türkçesi
ET	: Eski Türkçe
Far.	: Farsça
GÜ	: Gazi Üniversitesi
haz.	: hazırlayan
KİA	Kars İli Ağızları
NYA	Nevşehir ve Yöresi Ağızları
S.	: sayı
s.	: sayfa
TDAYB	: Türk Dili Araştırmalar Yıllığı Belleten
TDB	: Türk Dil Bilgisi
TDK	: Türk Dil Kurumu
TTK	: Türk Tarih Kurumu
OA	: Orhun Abideleri
vb.	: ve benzerleri
yay.	: yayınları
zf.	: zarf
zm.	: zamir

METİNLER LİSTESİ

No	Yer	Derlenen	Sayfa
1	Karabalı Köyü	Hikaye	108
2	Halilfakılı Köyü	Köyün Kuruluş Hikayesi	115
		Köyün İsminin Hikayesi	116
		Köyün Geçim Kaynakları	117
3	Büyük Eynelli Köyü	Köyün Eski Yaşantısı	121
		Köyün Kuruluş Hikayesi	122
4	Tulum Köyü	Köy Yaşantısı	124
		Gelenekler	126
5	Küçük Eynelli Köyü	Köyün Kuruluşu	131
		Köyde Eski Bayramlar	132
		Düğün Adetleri	132
		Hatıra	132
6	Faraşlı Köyü	Hikaye	140
7	Alcı Köyü	Hikaye	144
		Hatıra	145
8	Yazılıtaş Köyü	Şah İsmail Hikayesi	147
9	Muğallı Köyü	Köyün Eski Yaşantısı	151
10	Muğallı Köyü	Şiir	153
		Ba Börek Hikayesi	154
11	Çamurlu Köyü	Köyün Kuruluş Hikayesi	168
12	Şahmuratlı Köyü	Köyün Tarihi	170
13	Şahmuratlı Köyü	Düğün Adetleri	173
		Asker Uğurlama	174
		Doğum Adetleri	174
		Yemek Tarifi	175
14	Ağcın Köyü	Hikaye	176
15	Kodallı Köyü	Hatıra	179
16	İsafakılı Köyü	Askerlik Hatırası	183
17	Hoşumlu Köyü	Düğün Adetleri	188

18	Yağcılar Köyü	Hatıra	190
19	Yukarı Emirler Köyü	Yaşam Şekli	191
20	Doğanlı Köyü	Askerlik Hatırası	192
21	Erkekli Köyü	Hatıra	193
22	Yazılıtaş Köyü	Ba Börek Hikayesi	196
23	Karahacılı Köyü	Hatıra	210
24	Sorgun-Merkez	Hikaye	212
25	Sorgun Merkez	Hatıra	218
26	Sorgun-Merkez	Askerlik Hatırası	224

TABOLAR VE ŞEMALAR

Tablo 1: Sorgun Ağzındaki Ünlüler 1 9

Şema 1: Sorgun Ağzındaki Ünlüler 2 (ünlü dörtgeni) 9

Şema 2: Sorgun Ağzındaki Ünlüler 3 (ünlü küpü) 9

Tablo 2 Sorgun Ağzındaki Ünsüzler 34

BİRİNCİ BÖLÜM

GİRİŞ

1. GİRİŞ

1.1. Sorgun İlçesinin Fizikî ve Beşerî Coğrafyası

1.1.1. İlçenin Yeri: Sorgun İlçesi Yozgat Merkeze 35 km. uzaklıktadır. İç Anadolu bölgesinde Bozok platosu üzerinde, doğu-batı istikametinde İzmir'den başlayıp, Türkiye'nin doğusunda Gürbulak sınır kapısına kadar uzanan ve oradan İran'a açılan E-88 karayolu, ilçe merkezinin içinden geçer. 16. yüzyılda 45 vergi nüfusuna sahip bir Ekinlik iken, bugün hızla gelişen, nüfusu elli binlere dayanan, Yozgat'ın en büyük ilçesi olmuştur. Coğrafî bakımdan il merkezine ve başkente yakın olması dolayısıyla çevresi ile kolay ilişki kurabilme şansına ve diğer bazı ilçelere merkez olma durumuna sahiptir.

Konumu itibariyle, 34-36 derece ve 10 dakika doğu meridyenleri (boylamı) ile, 39-40 derece ve 15 dakika kuzey paralelleri (enlemleri) arasında yer alır.

İlçe; doğudan Akdağmadeni ve Saraykent, güneyden Sarıkaya, kuzeyden Çorum-Aydıncık-Çekerek, batıdan Yozgat ile çevrili olup, denizden yüksekliği 950 m. ve yüzölçümü 1769 km^2'dir.

1.1.2. Nüfus, Yerleşme ve Ekonomi: 1990 yılında yapılan nüfus sayımına göre 97.657 ve 30 Kasım 1997 yılında yapılan genel nüfus sayımına göre 118.160 olan ilçe nüfusu; 22 Ekim 2000 tarihinde yapılan nüfus sayımının kesin sonucuna göre 120.262'ye ulaşmıştır. İlçe merkezinin nüfusu 53.884, belediyelerin nüfusu 39.434 ve köylerin nüfusu ise 26.944 olarak tespit edilmiştir. Nüfusunun %81,5'i belediye teşkilatında, %18,5'i köylerde yaşamaktadır.

İlçede ve köylerde nüfusun belli oranı, tarım ve hayvancılıkla uğraşmaktadır. Genellikle, kasaba ve köylerde yaşayan halkın çoğu geçimini ekip biçtiği ve üretip sattığı mahsüllerle temin etmektedir. Genellikle üretilen hububatlar arasında ilk sırayı buğday alır. İlçede arpa ve çavdar üretimi,

bunları müteakiben nohut, mercimek üretimi yapılır. Sorgun ilçesi kasaba ve köylerde şeker pancarı üretimi de yüksek miktarda yapılmaktadır. İlçe yakınlarında yapılan Yozgat Şeker Fabrikasının üretime geçmesiyle birlikte, şeker pancarı üretiminde bol ve yüksek miktarda artış görülmüştür. İlçe yakınlarında tavuk üretim çiftliği ve mandıralarda yetiştirilen tavuk ve diğer hayvanların olması Sorgun'a bir nebze de olsa yarar sağlamaktadır. Bunun yanında Yeni Çeltek, Ayrı Dam Kömür İşletmesi'nde ve şeker fabrikasında birçok insan istihdam edilmiştir ve geçimini bu yolla temin etmektedir. Bunların yanısıra gıda, yem ve un fabrikaları Sorgun yolu güzergahında üretimine devam etmektedir. Ayrıca ilçenin Mehmetbeyli, Temrezli ve Şahmuratlı köyleri üçgeninde uranyum madeni olduğu bilinmektedir.

Sorgun ilçesi tabi güzellikleri ve arkeolojik değerleri, şifalı kaplıcaları, konaklama tesisleri bakımından zengin bir ilçedir. Şifalı kaplıcaları, konaklama tesisleri bakımından zengin bir ilçedir. İlçenin E88 karayolu üzerinde olması; Hattuşaş, Kerkenez, Alişar güzergahında yer alması, Roma ve daha birçok Selçuklu dönemi yerleşim yerlerinin izlerini taşımasıyla önemlidir. İlçede Kerkenez Kalesi ve Alişar höyüğü yanında birçok tarihî harabe ve höyük turizmcilerin ilgisini çekmektedir. İlçedeki kaplıcalar, Yozgat-Sivas karayolu ilçe çıkışındadır. Suları klorürlü, sülfatlı sular grubundan olup ısısı 80 derecedir. Suyu berraktır.

1.1.3. İlçenin İklimi: Uzun bir kış mevsimi yaşanan Sorgun'da iklim karasaldır. Sert ve kuru soğukları olur. Bahar mevsimi yağışlı, yazın kurak geçer. Sonbaharı ise en güzel geçen mevsimidir. Sıcaklığın en çok olduğu aylar Temmuz ve Ağustostur. Bu aylarda sıcaklık 25-30 derece arasında oynar. Kışın ise –2 ile –10 derecedir. Yıllık yağış ortalaması 45-50 kg arasındadır. Kar daha çok Ocak, Şubat ve Mart aylarında yağar ve zaman zaman kalınlığı 60 cm'yi bulur. İlçenin ova üzerinde olması ve her tarafının açık olması dolayısıyle her yönden esen rüzgarlara açıktır. Daha çok Lodos ve kuzey doğudan esen Poyraz rüzgarı görülür.

1.2. Sorgun’un Tarihi ve Nüfus Özellikleri

Sorgun ilçesinin eski ismi “Köhne”dir. Bizanslılar zamanında bu bölgenin “Pitriya” adıyla anıldığı rivayet edilmektedir. Adı hakkında ileri sürülen rivayetlerden birine göre; Sorgun ismi “Sor da Kon”dan gelmektedir. Türklere, Anadolu’nun kapılarını açan 1071 Malazgirt Zaferi’nden sonra Selçukluların bir kolu olan “Gani Baba, Halil Baba, Baba-Ali ve Bedir Baba” adlarındaki komutanlar birbiri arkasından bu bölgeyi işgal etmişlerdi. Burayı fetheden Bedir Baba kuvvetlerinin arkasından gelen komutan, Bedir Baba’ya şöyle seslenir:

“-Bedir, sen konacağın yeri bilmiyorsun. Konacağın yeri ‘SOR DA KON’, geldin de Cenevizlilerin pisliğine mi kondun.” İşte ondan sonradır ki “Sor da Kon” sözü zamanla “SORGUN” şeklinde konuşulur ve yazılır olmuştur.

Sorgun kaymakamlığından edinilen bilgiye göre Millî Kütüphane arşivlerinden yapılan taramalarda ele geçen salnamelere (29) göre 1874, 1887, 1898 ve 1905 sayılı) salnamelere göre Sorgun’un Yozgat sancağının merkez ilçesine bağlı bir bucak olduğu görülmektedir. TBMM’nin 2. dönem 30 Mayıs 1926 tarihinde kabul edilen 877 sayılı Teşkilatı Mülkiye Kanunu ile resmî gazetede yayın tarihi olan 26 Haziran 1926’da ilçe olmuştur.

Anadolu birçok göçlere sahne olması, burada birçok devletlerin kurulması ve önemli medeniyetlerin yer alması bakımından dünya tarihinde özel bir değer taşır. Bölgemiz ise bu önemli ülkenin düğüm noktasını teşkil eder. M.Ö. 230’dan sonra, daha önce balkanlardan Anadolu’ya geçmiş olan Galatlar, İç Anadolu’ya yerleştiler. M.Ö. ikinci asırda, Romalılar birçok fırsattan ustalıkla istifade ederek, “Asya Eyaleti”ni genişlettiler ve bütün Anadolu’yla beraber bölgemizi de ele geçirdiler. İlçemizde Alişar ve Kerkenez

Dağı'nda yapılan inceleme ve kazılarla "Hitit ve Eski Devirlere" ait daha sağlıklı bilgiler elde edinilmiştir.

M.Ö. 395 yılında, Roma İmparatorluğu ikiye ayrılınca, Anadolu ve dolayısıyla bölgemiz, Doğu İmparatorluğu'nun (Bizans'ın) payına düştü. Bizanslılar zamanında bu bölgenin "Pitriya" adıyla anıldığı rivayet edilmektedir. Bu bölge 1071 Malazgirt Zaferi'nden sonra Türk topraklarına katılmıştır. Önceleri merkezi İznik olarak kurulan (1075) Türk Devleti'ne bağlı Kayseri Beyliği'nin sınırları içerisindeyken, 1127'den sonra Anadolu Selçuklu Devleti'ne tabii Danişmend Oğulları Beyliği'nin topraklarına katılmıştır. Şeyh Hoca Ahmet Yesevi Hazretleri'nin halifelerinden Emirci Sultan (Lakabı Şerefüddin) adı ile anılan Osman Efendi, bu dönemde gelerek bölgenin İslâmlaşmasında büyük hizmetler vermiştir. Salmanlı ve Danışman (Danışman Çiftliği) Cihanşarlı Köyü arazisi içindedir. Bölge, 12. yüzyılda II. Kılıçarslan Danişmendlilerin hakimiyetine son verince, Selçuklu hakimiyetine girmiştir.

"Boz Ok", bilindiği gibi 24 boydan meydana gelen Oğuzeli'nin oniki boyunun umumî adıdır. Oğuzlar Anadolu'ya geldiklerinde söz konusu kol teşkilatını da uzun bir süre devam ettirdiler. Türkiye'nin hemen her bölgesinde "Boz Ok" ve "Üç Ok" kollarına mensup oymaklar yan yana yurt tutmuşlardır. Ancak Yozgat ve ona komşu bazı yörelerde daha ziyade Boz Ok'lu oymakların, Çukurova'da da Üç Okların çoğunluğu teşkil ettikleri görülür. Bunun bir neticesi olarak adı geçen bölgelerdeki oymaklar uzun bir zaman kendi kol adlarıyla, yani "Boz Ok" ve "Üç Ok" adlarıyla anılmıştır. Böylece "Boz Ok" bir müddet Yozgat ve ona komşu bazı yörelerdeki oymak tarafından taşındıktan sonra bölgenin adı olmuş ve bu cumhuriyet devrine kadar gelmiştir.

Dulkadir Beyliği'nin 1522'de yıkılması üzerine bölgenin hakimiyeti Osmanlı İmparatorluğu'nun himayesine girmiştir. Sorgun 16. yüzyılda Anadolu'ya yerleşen boylardan Kayı Boyu'na ait, Bozok Sancağı'na bağlı, vasfı Ekinlik olarak gösterilen, 45 vergi nüfusuna sahip bir yerleşim yeridir.

İkinci BÖLÜM

SES BİLGİSİ

2. SES BİLGİSİ

2.1. ÜNLÜLER

Bu bölümde önce ünlü türlerini inceleyecek, sonra ünlü uyumları, ünlü değişmeleri ve ünlülerle ilgili diğer ses hadiselerini ele alacağız.

Sorgun ağzında tespit ettiğimiz ünlüler şunlardır: "*a, á, å, ȧ, ã, e, ẻ, ė, ı, í, ỉ, i, ỉ, o, ó, ȯ, ö, u, ú, ü".* Bölge ağzındaki bu ünlülerden "a, ı, o, u, e, i, ö, ü" ünlüleri yazı dilimizle aynı özellikler gösterir. Biz burada yazı dilimizde bulunmayan ünlüleri inceleyeğiz.

2.1.1 Ünlü Çeşitleri

Sorgun ağzında tespit ettiğimiz fakat yazı dilimizde bulunmayan ünlüler şunlardır: *á, å, ȧ, ã, ẻ, ė, í, ỉ, ỉ, ó, ȯ, ú*. Bu ünlülerin özellikleri aşağıda açıklanmaktadır.

á ünlüsü: Düz, geniş, yarı ince türden, a ile e arası bir orta damak ünlüsüdür. Bölgemiz ağzında sık karşımıza çıkan bu ünlü, bölgenin temel ünlülerindendir. "a > e" ve "e > a" değişmelerinin ara merhalesini oluşturur:

a > á : *fálan* (8/42), *dávācı* "davacı" (4/100), *imtāná* "imtihana" (20/3), *ġadár* "kadar" (12/27), *sabahá* "sabaha" (12/27), *támamladım* "tamamladım" (3/30), *āmá* (10/376), *teKrár* (10/283), *lán* (5/157), *yáni* "yani" (2/76), ŭlá (5/151), *háTdā* "hatta" (2/47).

e > á : *ġalá* "kale" (10/96), *táPdili* "tepdili" (16/145), *áfendime* (5/2), *tezānán* "tezek ile" (5/183), *álma* "elma" (10/383), *bánzár* "benzer" (11/14), *amáliyeTli* (16/122), *ámm◡uşā* "emmi uşağı" (5/30).

å Ünlüsü : Geniş, kalın, yarı yuvarlak, a ile o arası bir ünlüdür. Sorgun ağzında çok seyrek karşımıza çıkmaktadır: *yåv* "yav" (14/11; 16/135; 16/53), olacāḫ "olacağız (1/53).

***á* ünlüsü :** Düz, kalın, yarı geniş, a ile ı arası bir ünlüdür. Bu ses “a > ı” değişmesinin ara merhalesidir. Bu sesin oluşmasında y ünsüzünün daraltıcı etkisi rol oynamıştır. Sorgun ağzında çok seyrek karşımıza çıkmaktadır: *oráya* (16/60), *arháya* (22/265), *allahán* (22/172).

ã ünlüsü : Genizsilik kazanmış a ünlüsüdür. Boğumlanmaları sırasında geniz yolunun açık olması dolayısıyla genzellik vasfı kazanan ünlülere geniz ünlüsü adını veriyoruz. ñ ünsüzünün düşmesi ile oluşan bu ünlüler Sorgun ağzında çok seyrek karşımıza çıkmaktadır: *sözüm oã* “sözüm ona” (9/11), *baã* “bana” (22/91).

å ünlüsü : Geniş, ince, yarı yuvarlak ve e ile ö arası bir ünlüdür. Sorgun ağzında pek fazla rastlamadığmız bu ses ö ünlüsünün kısmen düzleşmesi ve e sesinin yuvarlaklaşması sonucunda oluşmuştur:

e > å : *ártesi gúnü* (5/86), *dåvletini* (22/253), *ártesi ūnü* “ertesi günü” (5/72).

ö > å : *båyle* “böyle” (4/40), *åyle* “öyle” (10/218), *bōle* “böyle” (1/178), *şåyle* “şöyle” (16/101), *åtekileri* “ötekileri” (16/36).

ė ünlüsü : Düz, yarı geniş, ince türden, e ile i arası olan bu ses, yaygın adıyla kapalı e ünlüsüdür. Sorgun ağzının temel ünlülerindendir:

i > ė : *gėdiyoruz* “gidiyoruz” (4/68), *ėşTiK* “içtik” (16/41), *gėyindiK* “giyindik” (16/69), *ėşTe* “işte” (17/2), *nėhāyeti* (6/16), *hėkāye* (10/40), *ėniyolar* (10/167), *ėlçesi* “ilçesi” (12/5), *ėydam* “idam” (3/62), *bėzim* “bizim” (3/149), *fėlan* (9/9).

e > ė : *dėmiş* (8/4), *gėce* (18/7), *yėmeK* (17/41), *ėTdi* (2/31), *vėrsiñ* (3/46), *dėller* “derler” (3/34), *yėTmiş* (3/32), *dėrkene* (8/53), *herkėş* (8/46), *gėne* (10/252), nėrde (10/65), *gėri* (9/21), *ėrken* (9/18), *ėdiyo (*2/59), *ėder* (4/169), *dėmişler* (7/2), *nėre* (7/10), *ėdellerdi* (5/26).

ö > ė : *bėyle* (10/192).

Bazı alınma kelimelerde de bu sesi görürüz: *hėÇ* (12/30), *ėKtidare* (2/121), *fėlan* (9/9), *ėhTibāren* (3/1), *şėy* (5/107), zātürėye (16/109), *ameliyėte* (16/91), *telėvzonda* (13/80), *kilōmetrėye* (12/6), *hėḱā* (10/61), *ėydam* “idam” (3/62), *nėhāyeti* (6/16), *hānėye* (3/37).

Şu örneklerde ise y sesinin daraltıcı etkisi ile oluşmuştur: *şēdiyo* (15/68), *şė* (8/66), *derē* “dereye” (5/173), *ēce* “iyice” (10/312), *epėy* (16/127), *getirmėye* (13/19), *bitirmėyennere* (19/20), *nirēdiyoñ* (9/21).

í ünlüsü : Düz, dar, yarı kalın, ı ile i arası bir ünlüdür. Yarı kalınlaşmış bir i veya yarı incelmiş bir ı sesidir:

ı > í : *ísrar* (8/17), *‘hānımmíş* (8/50)

i > í : *arazí* (11/6), *cōmātí* (6/99), *kí* (6/62), *hangímiz* (7/6), *haní* (5/3), *yeşilhísar* (15/84).

ů ünlüsü : Dar, kalın, yarı yuvarlak, ı ile u arası bir ünlüdür. Bölge ağzında çok sık görülmez: *mēmůr* (2/94), *çavůş* (3/41), *havlůdaki* (14/30), *tavůḫ* (16/16), *ḳů* (10/137), *mahmůT* (5/118).

ů ünlüsü : Dar, ince, yarı yuvarlak, i ile ü arası bir ünlüdür. Sorgun ağzında çok seyrek bulunan bu ünlünün ünlü benzeşmesi ile oluştuğunu söyleyebiliriz. *merdůvana* (10/227).

ú ünlüsü : Yuvarlak, dar, yarı kalın, u ile ü arası bir orta damak ünlüsüdür. Sorgun ağzında yaygın bir kulanımı vardır. Temel bir ünlüdür. “k, g, ğ, ñ” ünsüzlerinin kalınlaştırıcı etkisiyle oluşmuştur. Ünlü benzeşmesi yoluyla oluştuğu durumlar da vardır: *ǵúney* (12/35), *hoḵúmete* “hükümete” (3/35), *ǵúlüyollar* “gülüyorlar” (13/35), ḵóyüñ (3/34), *ǵúmüşler* “gümüşler” (4/10), *ǵúvenereK* (3/60), *ǵúzün* (2/78), ḵúfeylan “küheylan” (8/64), *túrkü* (15/16), *múddeTÇe* (15/52), *ǵúvāye* “güveyiye” (10/243), *ǵúlme* “gülme”

(5/208), *túfānen* “tüfek ile” (5/132), *k̲úsücü* “küsücü” (4/136), *k̲úl* “kül” (9/54), *k̲úrüdü* “kürüdü” (10/3), *yúrāme* “yüreğime” (7/67), *búküyoḫ* “büküyoruz” (4/66), *g̲úTdū̄müz* “güttüğümüz” (15/24), *g̲ún* “gün” (14/18), *püsk̲úrdüP* “püskürtüp” (16/66), *g̲úc̲lü* “güçlü” (16/110), *dúñür* “dünür” (17/2), *ok̲úz* “öküz” (19/14), *düzg̲ún* “düzgün” (4/88), *túkennara* “dükkanlara” (2/126), *úsTünde* (12/19).

ó ünlüsü : Yuvarlak, geniş, yarı kalın ve o ile ö arası bir ünlüdür. Sorgun ağzında daha çok “k, g, ğ, ñ” ünsüzlerinin kalınlaştırıcı etkileri nedeniyle olmuştur. Bölge ağzının temel ünlülerindendir.

ö > ó : *g̲ózü* (1/66), *g̲órevli* (2/94), *g̲ótürdüK* (3/12), *g̲ózlerinden* (4/169), *k̲ótü* (4/57), *g̲órdüñ mü* (5/52), *g̲ózel* (6/89), *g̲órmüşler* (7/16), *g̲órmedīnden* (8/8), *k̲ópeK* (8/19), *óküz* (9/3), k̲óy (10/1), *k̲ólem* (10/363), *g̲óre* (11/12), *g̲óbāni* “göbeğini” (13/60), *aperlōde* “hoperlörde” (13/45), *g̲ónderiyo* (14/9), *k̲ótülerini* (16/47), *g̲ótürmüşler* (16/13), *dókeller* “dökerler” (17/35), *sókünce* (19/5), *g̲óKdelende* (3/28), *g̲ónü* (2/112), *g̲óz* (7/34), *g̲órüşme* (4/1), *g̲óÇ* (3/35), *k̲óşesine* (13/11), *çókeliK* (5/142), *k̲ór* (10/121).

o > ó : *sig̲órtalılardan* (2/158), *sōra* “sonra” (2/106).

ȯ **ünlüsü:** Yuvarlak, kalın, yarı geniş, o ile u arası bir ünlüdür. Bölgemiz ağzında çok fazla kullanılmayan bu ünlünün oluşum nedenleri y ünsüzünün “daraltıcı” etkisi ve o, ö ünlülerinin ilk hece dışında bulunmaması eğilimidir. *doḫdȯruna* (16/117), *şȯñ‿aşşā* (1/154), *pantȯl* “pantolon” (10/18), *orȯsbuynan* (22/248), *anȯs* “anons” (8/45), *yȯḫarı* “yukarı” (5/163), *motȯrunu (10/274).*

	Düz Ünlüler			Yarı Yuvarlak Ünlüler		Yuvarlak Ünlüler		
	Geniş	Yarı Geniş	Dar	Geniş	Dar	Geniş	Yarı Geniş	Dar
Kalın Ünlüler	a, ã	ȧ	ı	å	ı̊	o	ȯ	u
Yarı Kalın Ünlüler	á		í			ó		ú
İnce Ünlüler	e	ė	i	ė̊	i̊	ö		ü

Tablo 1: Sorgun Ağzındaki Ünlüler 1

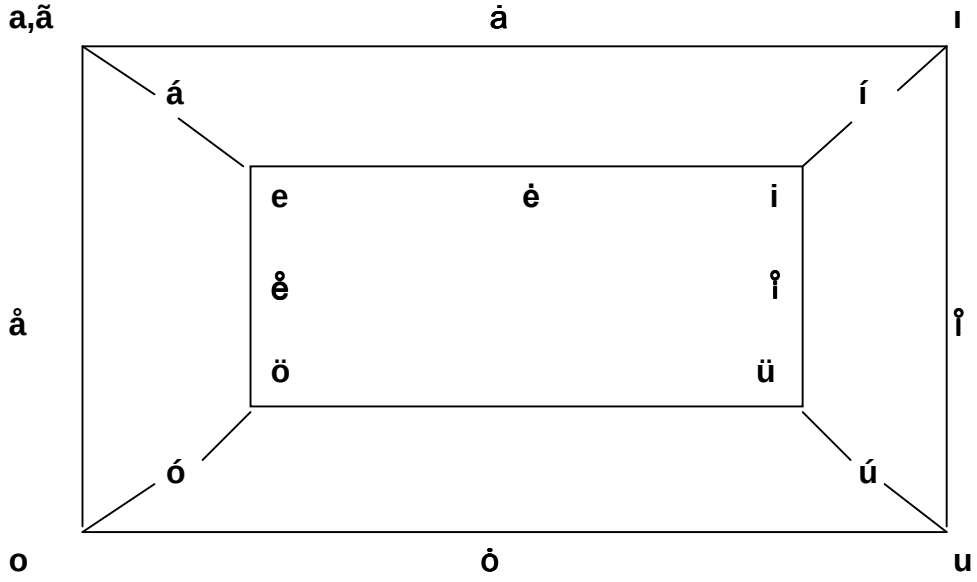

Şema 1: Sorgun Ağzındaki Ünlüler 2 (ünlü dörtgeni)

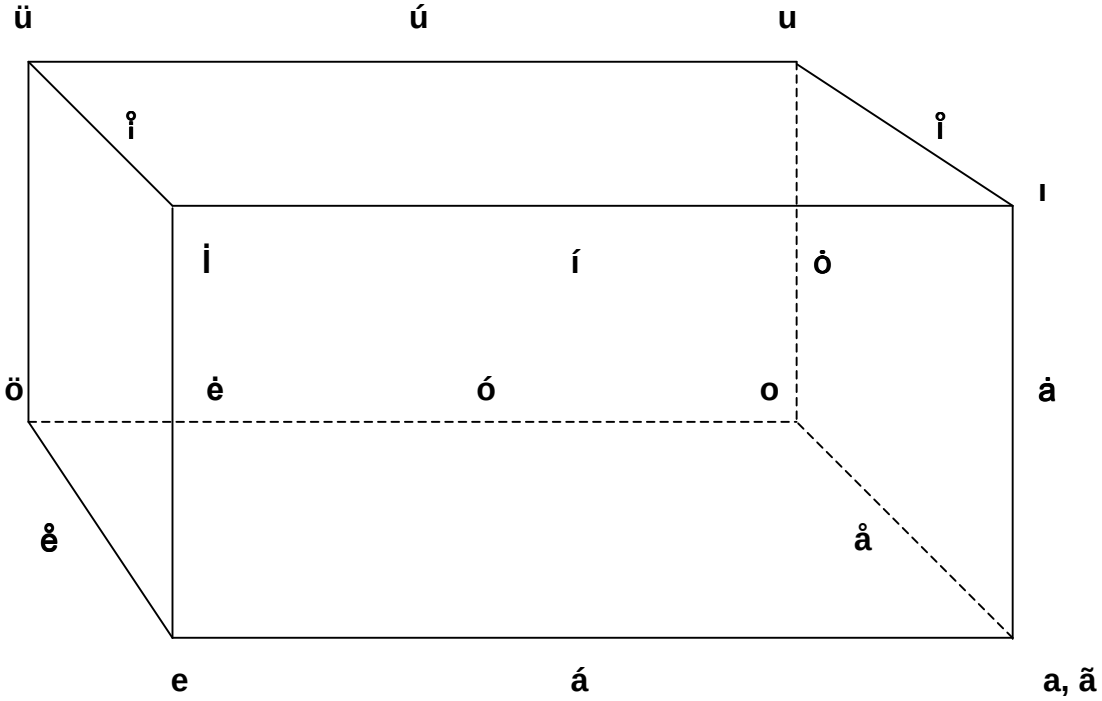

Şema 2: Sorgun Ağzındaki Ünlüler 3 (ünlü küpü)

2.1.2. Uzun Ünlüler

Boğumlanma süreleri, temel ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha uzun olan veya normal uzunluktaki iki ünlünün boğumlanma süresini içine alan ünlülere “uzun ünlü” denir[(1)]. Sorgun ağzı uzun ünlüler bakımından zengindir. Sorgun ağzında uzun ünlülerin oluşumları değişik sebeplere dayanır. Bu sebepler şunlardır:

2.1.2.1. Ses Hadiseleriyle İlgili Uzun Ünlüler

a) Ünsüz Düşmesinden Doğan Uzun Ünlüler: Sorgun ağzında iç sesteki “g, ğ, h, k, l, n, r, y, v, f” ünsüzleri düşerek yada eriyerek yanlarındaki ünlüyü uzatırlar. Dilimize Arapça’dan geçen ve içinde gırtlak patlayıcısı bulunan kelimelerde de bu ünsüzün düşmesiyle oluşan uzun ünlüler görülür:

y düşmesi ile : *bōle* (19/30), *ġāli* (2/52), *hābe* (8/55), *sōleyim* (3/48), *şōle* (7/50), *pekī* (1/12), *bēle “böyle”* (1/178), *bōledir* (17/43), *ōle* (15/109), *ġuvāsi* (15/54), *bā* “bey” (3/48), *ēle* “öyle” (10/317).

r düşmesi ile : *sōna* (8/67), *sōnadan* (19/6), *māmer* (5/88).

ğ düşmesi ile : *yāmır* “yağmur” (10/5), *ōreTmen* (8/3), *dōmadıḫ* (8/4), *ēlenillerdi* (5/23), *bālayım* (6/103), *dōru (5/103), dālara* (2/142), *sā* “sağ” (4/102), *āri* (4/95), *būday* “buğday” (19/4), *bālarımız* (2/63), *ālıyo* (1/168), sālıḫ (3/29), dōrayıP (1/13), *sādıÇ* (4/5), *dōru* “doğru” (8/41)*, dēneK* “değnek” (8/89), *sīmıyoḫ* (14/68), *ūradıḫ* “uğradık” (20/4), *ōlenleyin* (16/157), *çī* “çiğ” (10/167).

h düşmesi ile : *māsıs* (16/97), *kötāyaya* “Kütahiya’ya” (16/12), *māşerde* “mahşerde” (14/100), *sabāleyin* (4/113), *māmıT* (3/41), *ġāve* “kahve” (13/19), *şērine* (8/56).

---

(1) Zeynep KORKMAZ: Nevşehir ve Yöresi Ağızları (Ankara, 1994), 36.

n düşmesi ile : *ı̄san* “insan” (10/167), *ġararı̄ce* “kararınca” (2/43), *sōra* “sonra” (8/63), *sṓra* “sonra” (2/29).

k düşmesi ile : *çōmuş* “çokmuş” (5/13), *yōmuş* “yokmuş” (5/165), *ġuÇcū̄ken* “küçükken” (10/126), *ısıcāken* “sıcakken” (2/109), *āşam* “akşam” (1/44), *ōsurüKTen* “öksürükten” (16/111), *yōsa* “yoksa” (15/17), *yōdu* “yoktu” (15/24).

l düşmesi ile : *māzeme* “malzeme” (3/12), *dı̄ne* “dinle” (6/54), *ānatıyım* (6/54), *ānadı* “anladı” (16/96), *ġōnünden* “gönlünden” (13/10).

v düşmesi ile : *dōşdüK* “dövüştük” (15/10), *dṓdū̄* “dövdüğü” (14/10), *dōdüler* “dövdüler” (18/8), *dōmüş‿ümüş* (5/130).

g düşmesi ile : *ōtürdüler “götürdüler”* (16/160), *iki ū̄n “iki gün”* (8/21).

Gırtlak patlayıcısı düşmesi ile : *mānā* < *mā’nā* (12/15), *dāvaları* < *da’vāları* (18/2), *mēmı̊r* < *me’mūr* “memur” (2/94), *mālemeti* < *ma’lūmāt* “malumat” (3/49), *defā* < *def’a* “defa” (5/56), *tāmir* <*ta’mı̄r* “tamir” (2/47), *yāni* “yani” (12/13), *dā̄veT* < *da’vet* “davet” (5/7), *bāzı* < *ba’zı* “bazı” (4/147), māmır < ma’mūr “mamur” (7/70).

b) Hece Kaynaşmasından Doğan Uzun Ünlüler : İç seste iki ünlü arasında bulunan “k, ḳ, ġ, ğ, h, n, y, f” ünsüzleri zamanla eriyip kaybolduklarında, kendi heceleri içinde bulunan ünlü, kendisinden önceki hecenin ünlüsü ile kaynaşarak bir uzun ünlü oluşturur. Erime ve kaybolma olayına bağlı olarak bu kelimelerin hece sayılarında da eksilme olur.

k, g, ğ, ünsüzlerinin erimesi ile : *yān* “yağan” (5/67), *dāTdīmız* “dağıttığımız” (4/152), *ordālar* “oradakiler” (7/16), *bṓn* “bugün” (5/85), *çeKdı̄m* “çektiğim” (7/45), *ayāna* “ayağına” (7/39), *eşşā* “eşeğe” (9/11), *dārmen “değirmen”* (6/9), *gōrmedı̄nden* “görmediğinden” (8/8), *lābını* “lakabını” (16/58), *ēr* “eğer” (4/57), *çöPÇülā* “çöpçülüğe” (10/15), *ōlları* “oğulları” (11/4), *dēşiyo* “değişiyor” (2/34), *çocā* “çocuğa” (17/18), *oldūm* “olduğum” (5/99), *susuzlā* “susuzluğa” (6/59).

h ünsüzünün erimesi ile : *vallā* “vallaha” (5/144), *tōm* “tohum” (5/141), *allā* “allaha” (6/5), *pātíşāma* “padişahıma” (6/13), *tōmu* “tohumu” (9/11).

y ünsüzünün erimesi ile : *şiKāT* “şikayet” (1/54), *şēder* “şey eder” (17/30), *hėḱā* “hikaye” (10/311), *derē* “dereye” (5/173), *ēce* “iyice” (10/312).

n ünsüzün erimesi ile : *ōñden* “önünden” (10/275).

f ünsüzünün erimesi ile : *sēr* “sefer” (7/6), *sā̄r* “sefer” (10/258).

v ünsüzünün erimesi ile : *ōndere* “üvendire” (4/25).

c) Ünlü Kaynaşmasından Doğan Uzun Ünlüler : Türkçe’de ayrı boğumlanmalı iki ünlü yan yana bulunmaz. Ünlü ile biten bir kelimeden sonra ünlü ile başlayan bir kelime gelir ve aradaki durak kalkarsa iki ünlü kaynaşarak bir uzun ünlüye döner[2]. Bazı kaynak kişilerin konuşmalarında durak tamamen kalkar ve iki kelime tek bir kelime haline döner: *nōlur* (8/19), *nṓrek* “ne örelim” (3/33), *cumārtesi* “cumartesi” (17/39), *amc‿ōlu* “amca oğlu” (5/195), *nōrüyoñ* “ne örüyorsun” (7/33), *nōlacaḫ* “ne olacak” (10/7), *şōrda* (10/49).

2. 1. 2. 2. Vurgu ve Tonlamadan Doğan Uzun Ünlüler

Bazı durumlarda, sözü daha etkili hâle getirmek veya kavramların anlamlarını kuvvetlendirmek için kelimelerin son hecelerinin veya farklı hecenin vurgulu söylendiği ve uzatıldığı görülür[3]. Sorgun ağzında da bu durum sonucu oluşmuş uzun ünlüler görülmektedir: *ġarış’mām* (7/44), *ġo’zēlce* (13/75), *‘ġōluma* (10/34), *u’lā* (16/53), *‘dēy* (2/52), *‘çōh* (16/110), *a’nām* (5/146), *‘ēveT* (5/116), *‘hē* (5/213), *‘vī* (10/137), *ye’mı̄ş* (10/382), *şin’dī* (15/5), *‘yārısı* (5/12).

---

[2] Zeynep KORKMAZ: NYA, 38
[3] Zeynep Korkmaz: a.g.e., 39; A. Bican Ercilasun: Kars ili Ağızları (Ank., 1983), 57.

2. 1. 2. 3. Alıntı Kelimelerde Uzun Ünlüler

Dilimize özellikle Arapça ve Farsça'dan geçmiş kelimelerdeki aslî uzunluklar, Sorgun ağzında çoğunlukla korunmaktadır: *hākimleri* (1/93), *ġānun* (3/24), *ādeTlerimiz* (5/21), *ziyāreT* (5/53), *sefā* (5/55), *hāne* (4/159), *mevlā* (5/35), *tecāvüz* (4/125), *hēÇ* (4/151), *hėḱāye* (8/66), *netīce* (8/53), *misāFir* (8/58), *hādise* (15/21), *pāTişāñ* (8/46), *ibādetini* (6/100), *ehvālini* (6/2), *mahāretini* (17/35), *siyāsi* (2/26), *hayātımızı* (9/1), *cāmiye* (6/100), *nihāyeT* (7/66), *nāme* (1/108), dānesi (19/27), dāmaT (10/261).

2. 1. 3. Kısa Ünlüler

Normal uzunluktaki ünlülerin boğumlanma sürelerinden daha kısa bir sürede boğumlanan ünlülere kısa ünlü denir[4]. Sorgun ağzında kısalma olayı genellikle dar ünlülerde görülür. Sorgun ağzında tespit ettiğimiz kısa ünlülerin oluşumları hakkında şunları söyleyebiliriz:

Sonu ünlü ile biten kelime ile, ünlü ile başlayan bir kelime arka arkaya geldiği zaman bu ünlülerden biri düşer veya kısalır: *altĭ ay* (3/30), *yirmĭ ikinci* (3/28), *nasĭ olu da* (1/51), *nasĭ olacaḫ* (13/10), *bĭ arḫadaşıñ* (15/2), *nasĭ öldüreK* (22/87), *bellĭ olan* (12/8).

Ön seste ve ortada türeyen ünlüler bazen kısalır: *eTĭrafları* (2/53), *ĭraḫaT* (10/191), *ĭraḫmeTliK* (14/68), *ĭrasladıñ* (10/320), *ĭreÇbellā* (3/15), *ĭrāzı* (4/92), *āsŭv̇aTda* "asfaltta" (3/29), *ĭrenginden* (10/235), *ŭrusyanıñ* (22/249), *metĭre* (24/85), *ĭrezil* (15/13).

İki yada daha çok heceli kelimelerin orta hecelerindeki dar ünlülerin kısaldığı görülür: *nerĭye* (26/7), *danĭşalım* (17/7), *orĭya* (24/113), *yavrĭları* (24/67), *burĭya* (23/8), *havĭya* (22/268), *burĭya* (22/226), *paḫalĭva* (13/22),

---

[4] Zeynep KORKMAZ: NYA,39

ay ĭḫıyo (15/68), *şur ĭya* (10/191), *yan ĭna* (6/15), *şer ĭfe* (5/73), *ġúlm ĭye* (5/37), *hān ĭye* (3/42), *anġar ĭya* “Ankara’ya” (3/26), *ḳor ĭye* “Kore’ye” (2/30), *pat ĭşaha* (1/108).

Yukarıda açıklanan durumun dışında iki ya da daha çok heceli kelimelerin iç seslerinde “y, r, m, n, z, s, l, ş” ünsüzlerinin yanında bulunan dar ünlülerin kısaldığı görülür: *m ĭraT* (22/111), *cŭmertesi* (13/40), *fas ĭlyayı* (13/70), *zayĭf ‿ıdı* (16/152), *g ĭşi* (3/49), *may ĭş* (3/33), *ey ĭTmen* (2/19), *k ĭşi* (4/78), *ḳŭliçe* (12/47), *mŭsāde* (8/82).

Sık görülmemekle birlikte bazı kelimelerde, iç sesteki r ünsüzü düşerek kendisinden önceki ünlüyü kısaltır: *gel ĭse* (22/198), *oturŭken* (10/325), *otŭsuñ* (1/11), *gel ĭkene* (1/6), *ot olŭdu* (2/80).

Bazen son sesteki ünsüz düştüğü halde ünlünün uzamayıp kısaldığı görülür: *b ĭ geçer* (13/10), *b ĭ zaman* (2/34), *b ĭ düzen* (19/14), *b ĭ zamannar* (9/2), *b ĭ dene* (10/38), *b ĭ sērde* (7/6), *b ĭ nesillerimiz* (4/40), *b ĭ şéy* (8/11), *nas ĭ yolları ḫ* (13/43), *nas ĭ bas Tı* (5/87), *nas ĭ ġaybederiK* (10/85).

İkiz ünlülerin genelde ilk ünlüleri kısalmıştır: *mŭane* (16/87), *dĕ ı şTi* (4/133), *sŏ ‿uKġuyuları* (5/198), *cĭ ‿arası* (5/38), *dŭ ‿alardı* (5/20).

2. 1. 4. İkiz Ünlüler

Bünyesinde iki ünlü bulunduğu halde ayrı hece meydana getirmeyen fonemlere ikiz ünlü denir[5]. İkiz ünlüler, kelime içindeki y, v, ğ, h ünsüzlerinin erimesi ve bu ünsüzün her iki tarafında bulunan ünlülerin, tek bir nefes baskısı altında birleşmesiyle oluşur. Bölgede tespit ettiğimiz ikiz ünlüler şunlardır:

---

[5] A. Bican Ercilasun: KİA, 61

Yükselen İkiz Ünlüler : Birinci öğesi ikinci öğesine göre daha dar ve süreksiz olan ikiz ünlülerdir: *ortalıa* (16/99), *yıardıh* (9/41), *cıarası* (5/38), *dğalardı* (5/20), *buazında* (14/34), *yıenim* (10/140), *doan* (25/76), *çoalmış* (7/54).

Eşit İkiz Ünlüler : Boğumlanma süreleri eşit olan aynı iki ünlüden oluşan ikiz ünlülerdir: *maalle* (11/4*), saaT* (13/73), *eeTmendeydiK* (2/87), *aañ* (1/64), *daaTmışlar* (3/61).

Alçalan İkiz Ünlüler : İkinci öğeleri birincilere göre daha dar ve süreksiz olan ikiz ünlülerdir: *dauñ* (12/54), *deişTi* (2/24), *çounu* (18/8), *nizaınıñ* (1/36), *aiT* (19/23), *saol* (16/106), *faiz* (3/23), *saolsuñ* (7/14), *yau* (10/84), *deişiK* (26/8).

2. 1. 5. Ünlü Uyumları

Ünlü uyumu, bir kelime içindeki ünlülerin çeşitli bakımlardan birbirine uyması hadisesidir. Türkçede, köklerde olsun, kök ve eklerde olsun, bir kelimenin bütün ünlüleri çeşitli bakımlardan birbirlerine benzerler[6]. Bu kısımda Sorgun ağzında yer alan kelimeleri, kalınlık-incelik uyumu ve düzlük-yuvarlaklık uyumu bakımından inceleyeceğiz.

2. 1. 5. 1. Kalınlık – İncelik Uyumu

Sorgun ağzının, kalınlık-incelik uyumuna genel olarak bağlı kaldığı görülür. Yazı dilinde kalınlık-incelik uyumunu bozan bazı ek ve edatların Sorgun ağzında uyuma girdikleri görülür. Sorgun ağzında kalınlık-incelik uyumunu bozan sınırlı sayıda özel durum vardır. Bölge ağzında kalınlık-incelik uyumu ile ilgili tespit ettiğimiz hususlar şunlardır:

---

[6] Muharrem Ergin: Türk Dil Bilgisi (İst., 1999), 70.

a) i –ek fiilinden türetilmiş olan[7] “iken” zarf-fiil eki, Sorgun ağzında ekleşmiş ve üç örnekte kalınlık-incelik uyumuna uymuştur: *doldururḳana* (22/144), *doluġana* “doldururken” (22/361) *muynarḳáná* (1/37). Son örnekte uyum yarım kalmıştır.

b) -ki aitlik ekinin nadir olarak kalınlık-incelik uyumuna uyduğu görülür: *yaḫınındaḳı* (2/9). Şu örnekte uyum yarım kalmıştır: *başındaḳí* (6/82).

c) “ile” son çekim edatının ses değişmesi ve hece kaynaşması ile oluşan “-ınan, -nan” şekilleri kalınlık-incelik uyumuna uyar: *suvanınan* (24/45), *ġuşunan* (22/210), *duvānan* (21/62), *tavīnan* (16/17), *orduynan* (12/33), *ōlanınan* (10/287), *yabaynan* (9/41), *arabınan* (8/85), *bunnarınan* (5/18), *ġazannarınan* (4/150), *zabānan* (1/50), *daşınan* (4/34).

d) Yazı dilinde uyuma aykırı şekilde kullanılan “hani, kardeş” kelimeleri bölge ağzında uyuma uygun olarak kullanılır: hanı (5/89), *ġardaşım* (23/3), *ġardaşı* (22/47), *ġardaşım* (21/2), *ġardaşı* (15/18), *ġardaş* (1/1). Şu örneklerde uyum yarım kalmıştır. *haní* (5/3; 22/46), *álma* “elma” (10/383), *ánnasınıñ* “annesinin” (22/70).

e) i -ek fiilinin ekleşmemiş duyulan geçmiş zaman, görülen geçmiş zaman ve şart çekimleri, kalınlık-incelik uyumuna uyar: *var◡ıdı* (25/12; 23/24; 16/35; 15/25; 10/305; 7/46; 5/30), *zayıf◡ıdı* (16/152), *aḫrabam◡ıdı* (21/30), *ġız◡ıdım* (21/28), *var◡ımış* (22/273; 24/3; 16/123; 11/7; 10/353; 10/41; 8/1; 6/1; 5/129), *yaPmış◡ımış* (3/41), *at◡ımış* (22/121), *bekallar◡ımış* (7/2), *yalıñız◡ımış* (5/6), *var◡ısa* (4/57; 19/3), *ġuş◡usam* (24/76).

Bunların yanında birleşik kelime olan “biraz” kelimesi kalınlık-incelik uyumuna uygun olarak kullanılmaktadır: *birez* (6/50; 7/34; 9/15; 10/63; 10/224; 11/13; 15/10; 17/24; 18/5; 19/11; 20/5; 22/58; 25/13); *ná ġadar* (26/23) kelimesinde uyum yarım kalmıştır.

---

[7] Zeynep Korkmaz: NYA, 46.

Başta Arapça ve Farsça'dan olmak üzere dilimize yabancı dillerden geçmiş fakat kalınlık-incelik uyumu bakımından Türkçeye uymayan bazı kelimeler, sorgun ağzında bu aykırılığı ortadan kaldıran bir benzeşmeye uğrarlar. Bu benzeşme iki şekilde gerçekleşir:

1. İlerleyici Benzeşme : *mezerlī* "mezarlığı" (3/40), *mezeri* (15/52), *ataş* (10/337), *barçalarıñ* "bahçelerin" (16/56), *ezen* "ezan" (16/155), *habarım* "haberim" (21/33), *Satan* "zaten" (10/217), *saḥaP* (4/123; 4/79), *fāḫır* (1/4; 7/6), *fāḫırlara* (2/155), *fāḫır* (14/2), *pādışā* (10/88), *vaḫıT* (10/254), *nasıhatını* (4/110), *fiyeTlendi* (3/21), *arāzınıñ* (24/55).

2. Gerileyici Benzeşme: *dene* "tane" (10/196; 13/25), *esgellikler* "askerlikler" (13/52), *denesi* (15/26), *nışancıydım* (20/3), *esKer* (3/8).

Kalınlık-İncelik uyumunun Bozulması

Kalınlık-incelik uyumunun, Sorgun ağzında bozulmaya uğradığı durumlar da vardır. Bunları şöyle sıralayabiliriz:

1) Çok heceli kelimelerde ön sesteki k ve g ünsüzlerinin yanındaki ince ünlüler de bazen onlara katılıp kalınlaşmakta ve yarı kalınlaşabilmektedirler; ancak aynı hece içinde kalan bu kalınlaşma, kelimenin diğer hecelerine sirayet etmediği için kelimede kalınlık-incelik uyumu bozulmaktadır. *ġuÇcük̄en* (10/126), *ǧósleriñ* "göğüslerin" (8/37), *ġōnüñden* "gönlünden" (13/10), *ǧúzün* (2/83), *ġórevlenir* (4/109), *ġúnüz* "gündüz" (5/193), *ǧúlmiye* (5/37), *ġuleş* (10/220), *ġorev* (10/11), *ǧúmüş* (22/162), *ǧúzeli* (24/6), *ḵóşiye* (22/40), *ḵóyünden* (1/1), *ḵóyü* (2/7), *ḳoḵúmüş* (5/11), *ḵóye* (7/47), *ḵópeK* (8/19), *ḵópüK* (10/97).

2) Bazı kalınlaşma ve hece kaynaşması olayları sonucunda da kalınlık-incelik uyumunun bozulduğu görülür[8]: *yurāme* "yüreğime" (16/78), *bāni "beni"* (10/95), çörā "çöreği" (5/107), *dōmüşümüş* (5/130), *áfendime* (5/2), *bebāñ*

[8] Kalınlaşma olayı için bakınız "İnce Ünlülerin Kalınlaşması"

“bebeğin” (13/66), *dāldi* “değildi” (15/24), *hābe* (8/55), *āri* “eğri” (4/95) *deynā* (1/154), *ōrensiñ* (4/165), *māmer* “mermer” (5/88), *aylenirdik* “eylenirdik” (5/18), *eKmā* “ekmeğe” (10/303), *yemā* “yemeği” (15/110), *ōsüz* (21/8), *geridā* “gerideki” (22/145), *ōnür* “övünür” (25/22), *túfānen* “tüfek ile” (5/132), *ėdecāne* “edeceğine” (12/52).

3) Bazı ünlü karşılaşmaları sonucunda ortaya çıkan kaynaşma olayları sonucunda da kalınlık-incelik uyumunun bozulduğu görülür: *nōreceK* “ne örecek” (22/384), *nōrdüñ* “ne ördün” (22/180), *nōreK* “ne örelim” (7/33), *nōrüyoñ* “ne örüyorsun” (10/308).

4) Bazı ünsüzlerin inceltme etkisi sonucu meydana gelen inceleme olayları da kalınlık-incelik uyumunu bozar[9]: *haley* (15/89), *ḱāTlerini* (18/3), *ġanel* (15/75).

5) Şu kelimelerde de kalınlık-incelik uyumu bozulmuştur: *felan* (1/8), *ezaT* (6/59), *meyva* (10/49; 2/63; 5/31), *ġader* “kadar” (5/76; 3/45; 3/33; 2/25; 1/166; 9/31; 16/111; 22/371; 23/54; 24/98), *gerdaḫ* (22/424), *dāve* (10/267), *yarin* (22/177), *seray* “saray” (22/241).

2. 1. 5 .2. Düzlük- Yuvarlak Uyumu

Sorgun ağzında düzlük-yuvarlaklık uyumu ile ilgili tespit ettiğimiz hususlar şunlardır:

a) i –ek fiilinin duyulan geçmiş zaman, görülen geçmiş zaman ve şart kipinin ekleşmiş ve ekleşmemiş şekilleri düzlük-yuvarlaklık uyumuna uyar: *çōmuş* “çok imiş” (5/13; 24/3), *yōmuş* “yok imiş” (5/165, 24/3), *zor‿udu* (25/111), *meşur‿udu* (25/107), *toPÇuydum* (20/2), *yōdu* “yok idi” (9/9; 4/84; 2/157; 9/62), *yōsa* “yok ise” (22/102; 10/105; 6/47; 1/54), *ġuş‿usam* (24/76), *ġuruş‿udu* (25/46), *ōsüz‿üdüm* (21/1).

---

[9] İnceltme etkisi olan ünsüzler için bk. “Kalın Ünlülerin İncelmesi”

b) Yuvarlak ünlülü kelimelerden sonra gelen, ile çekim edatı ve ki bağlama edatının düzlük – yuvarlaklık uyumuna uyduğu görülür: *zorunan* “zor ile” (4/53), *ġuşunan* “kuş ile” (22/210), *moturunan* “motor ile” (3/22), *óḵúzünen* “öküz ile” (2/91), *nōrür ḵú* (21/38), *diyo ḳu* (10/202), *giriyo ḵú* (1/98).

c) Düzlük-yuvarlaklık uyumunun düz ünlülerden sonra düz ünlüler gelir yönündeki gelişmesi Sorgun ağzında kuvvetlidir. Dudak ünsüzlerinin etkisi ile yazı dilimizde düzleşmemiş veya yuvarlaklaşmamış ünlüler Sorgun ağzında düzdür: *yāmır* “yağmur” (15/51; 5/67; 10/5), *tabırcı* (16/161), *çavış* (26/6; 20/3; 15/77), *tavīnan* (16/17), *tavıḫ* (13/79; 16/156), *yavrısı* (1/146), *davıl* (21/55; 13/35), *avıÇ* (10/229), *ġabıl* “kabul” (8/81), *savırırdı* (2/97), *māmır* “mamur” (7/70), *māmıT* (3/41ḳ 5/85), *yavrım* (1/152; 21/9; 22/176; 10/321), *yavrı* (16/147), *ġarpız* (6/5), *sabın* (9/55), *savışmış* (5/122).

d) Düzlük-yuvarlaklık uyumuna uymayan bazı kelimeler Sorgun ağzında uyuma girmiştir: *horuz* (9/9), *moturlar* (4/55), *moturdan* (3/209, *motur* (9/7), *doḫdur* (9/62).

e) Sebep ve amaç ilgisi kuran “için” edatı bir örnekte uyuma girmişir: *onuñ‿uçun* (14/59).

f) Şimdiki zaman eki “-yor” Sorgun ağzında çoğunlukla “-yo” şeklinde kullanılır ve düzlük-yuvarlaklık uyumunu bozar: *besliyo* (1/9), *deİşebiliyo* (2/34), *alıyom* (3/33), *diyolar* (4/46), *geliyodu* (5/32), *bārıyo* (6/7), *gėdiyom* (7/10), *ötüyo* (8/9).

2. 1. 6. Ünlü Değişmeleri

Sorgun ağzında, ya komşu hecelerdeki ünlülerin ya da ünsüzlerin etkisiyle bazı ünlülerin değiştiği görülür. Bu değişmeler aşağıda incelenmiştir.

2. 1. 6. 1. Kalın Ünlülerin İncelenmesi

y, ş, ç, c, z, s, l, m, n, t, d gibi dudak, diş, diş eti, diş eti –ön damak bölgelerinde boğumlanan ünsüzler, bazen kalın ünlüleri kendi boğumlanma noktalarına çekerek incelemelerine sebep olurlar[10]. Ayrıca bölge ağzında rastladığımız inceleme olaylarında ilerleyici ve gerileyici ünlü benzeşmeleri de etkili olmuştur. Her iki inceleme sebebi alıntı kelimeler için de geçerlidir. Sorgun ağzında tespit ettiğimiz inceleme olayı örneklerini şöyle sıralayabiliriz:

a > e : *ġader* “kadar” (2/58; 16/11; 9/31; 5/76; 3/45; 8/83; 15/97; 1/66), *birez* “biraz” (7/34; 6/50; 20/5; 19/11; 17/24; 11/13; 15/30; 3/19), *dene* “tane” (13/25; 4/83; 5/50; 10/38; 15/77; 1/98), *aperlȯde* “hoparlör” (13/45), *esgere* (13/43), *cümertesi* (13/40), *zemande* (17/14), *heber* (16/70), *ameneTleri* (16/64), *ezen* (16/155), *ezaT* (6/59), *mezerlī* (3/40), *direKTörlē* (2/35), *ġanel* (15/75), *haley* (15/89), *dāfe* (8/54), *ḳōpiretifTen* “kooperatiften” (3/23), *fiyeTlendi* (3/21), *emme* “ama” (5/142).

u > ü: *höcüme* (12/22), *hüdüT* (18/3), *mŭāne* (16/139),

ı > i: *yarin* (4/67), *ġararīce* “kararınca” (2/43), *nāmini* (3/39), *hatirimiz* (4/20), *ıdir* “Iğdır” (2/8), *ġayiş* “kayış” (5/45), *misir* (2/107).

Yazı dilimizi esas aldığımızda aşağıdaki alıntı kelimelerde incelme olduğunu görürüz ancak bu kelimelerde aslî şeklini koruma eğilimi olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır: *misir* < *Ar.i. miṣr* “mısır” (2/107), *acebā* < *Ar.z ‘acebā* “acaba” (5/31).

2. 1. 6 .2. İnce Ünlülerin Kalınlaşması

Bilindiği gibi k, g, ğ, ñ, h ünsüzlerinin ünlüler üzerinde kalınlaştırıcı etkileri vardır[11]. Sorgun ağzında, bu sebebe bağlı olarak meydana gelen kalınlaşma olayları olduğu gibi, ünlü benzeşmesinden kaynaklanan

---

[10] Zeynep Korkmaz: NYA. 56.
[11] Zeynep Korkmaz: a.g.e. 48.

kalınlaşma olayı da vardır. Kalınlaşma, bazı kelimelerde tam olarak gerçekleşirken, bazılarında yarım kalmıştır.

e > á, a: *fasülya* (2/57), *ġardaş* (1/1), *heralda* (5/11), *ataş* (10/337), *halallaşır* (4/155), *meyva* (10/49), *havaslandım* (6/69), *barçalarıñ* “bahçelerin” (16/56), *aleTdiriK* (16/30), *bánzár* (11/14), *divaná* (1/33), *sadá* “sadece” (16/146), *başhámşire* (16/130); *álma* “elma” (10/383); ġıbla (18/4).

i > ı, í : *ısTanbul* (20/2), *nışancıydım* (20/3), *eḳonomıda* (3/30), *faḫıra* (14/2), *arāzı* (5/10), *haƙıyġısını* (37/59), *hanı* (5/89), *pāTışah* (8/1), *asılzādelerden* (7/63), *hayın* (16/98), *nasıhatını* (4/110), *hanġímiz* (7/6), *arazí* (11/6), *ḵí* (1/50), *haní* (5/3), *pātíşāma* (6/13), *cāríye* (1/98), *yeşilhísar* (15/84).

ö > o, ó; ü > u, ú : Bu yöndeki kalınlaşmanın en büyük sebebi, yarı kalınlaşan k ve g ünsüzlerinin yanındaki ö ve ü ünlülerinin çoğu zaman onlara katılıp yarı kalınlaşabilmesidir. Aynı hece içinde kalan bu uyum, kelimenin diğer hecelerine sirayet etmediği için bu sefer de kelimede kalınlık-incelik uyumu bozulmaktadır.

ġóze (14/16), *ġónder* (1/109), *ḵótülüK* (1/103), *ḵópeK* (8/19), *ġórevli* (2/94), *ḵóşesine* (13/11), *ġúmüşler* (4/10), *ġúzel* (4/124), *ġúvenereK* (3/60), *ġúzün* (2/78), *ḵúfeylan* “küheylan” (8/64), *ġúÇcū* “küçüğü” (4/153), *ḵúrüdü* (10/3), *ḵúl* “kül” (9/54), *ḵúltür* (11/13), *ġúney* (12/35), *dōdüler* “dövdüler” (18/8), *ōrensiñ* “öğrensin” (15/10), *ġōden* “gökten” (10/383), *duşman* (24/69), *ġorev* (10/11), *ġosderT* (4/74), *ġulube* “kulübe” (15/54), *ġuvāsi* (15/54), *ġuleş* “güreş” (8/60), *surecıK* “süreceğiz” (15/66), *ġubreli* (2/82), *şunki* “çünkü” (4/71), *turḵú* (7/49), *yurāme* “yüreğime” (16/78), *ḳüliçe* “külçe” (12/47).

i > a : *hedāye* “hediye” (6/13), *saḥaP* “sahip” (4/79; 4/123).

ü > o : *loküslerle* (4/85).

e > u : *cuvabı* (22/186).

Yazı dilimizi esas aldığımızda aşağıdaki alıntı kelimelerde kalınlaşma olduğunu söyleyebiliriz; ancak bu kelimelerde aslî şeklini koruma eğilimi olabileceği göz önünde bulundurulmalıdır: *ḳŭliçe* < *Far. i. kulīçe* “külçe” (12/47), *merdıvana* < *Far.i. nerd-bân* “merdiven” (10/227), *şunki* < *Far.bağ. çūn ki* “çünkü” (4/71).

2. 1. 6. 3. Geniş Ünlülerin Darlaşması

Yanlarındaki ünlüleri inceltme etkisi olan ünsüzler[12] aynı zamanda daraltma etkisi taşımaktadırlar[13]. Sorgun ağzında meydana gelen darlaşma olayı, bazı kelimelerde tam olarak gerçekleşirken, bazı kelimelerde yarım kalmıştır. Tespit ettiğimiz darlaşma örneklerinin bazıları şunlardır:

a > ı, ȧ : Bu darlaşmada daha çok vurgusuz orta hece ünlüsünün yanındaki y ünsüzü etkili olmuştur: *odĭya* (5/23), *anġarĭya* (3/26), *mūlĭya* (3/43), *çalışmĭya* (2/62), *barçĭya* “bahçeye” (16/56), *hocĭya* (16/80), *duTmıya* (6/70), *olmıyan* (4/51), *annıyacaḫsıñ* (6/4), *orĭya* (1/19), *burĭya* (5/7), *tallıya* (9/12), *çıḫıyım* (10/21), *oraȧya* (16/60), *arhȧya* (22/265).

e > ė, i : *derĭye* (1/70), *dinniyen* (4/169), *yemĭye* (4/153), *helkileri* “helkeleri” (4/151), *yiyenim* “yeğenim” (9/45), *diyereKden* (9/27), *biçmĭyeceK* (4/57), *şiy* “şey” (7/32), *biyaz* (8/11), *ireçil* (16/155), *herkiş* (16/134), *dedĭye* “dedeye” (4/110), *ḳorĭye* (2/30), *patátis* (2/57), *hāniye* (3/42), *ġazetiye* (1/83), *çevriye* (14/10), *bahÇiye* (8/46), *didim* “dedim” (15/13), *ġúlmĭye* (5/37), *şūbĭye* (16/18), *virise* “verirse” (22/309), *ġėce* (10/371).

o > u : *huvardalā* (15/83), *çuvaldı* “çoğaldı” (11/3), *suv̇an* (2/61), *moturlar* (4/55), *horuz* (9/9), *doḫdur* “doktor” (9/62), *doḫTur* “doktor” (16/96),

---

[12] Bkz. Kalın Ünlülerin İncelmesi.
[13] Zeynep Korkmaz: a.g.e. 59.

doḫdurları (1/82), *moturdan* (3/20), *pantȯl* “pantolon” (10/18), *motȯrunu* (10/274), *anȯs* “anons” (8/45).

a > u : *sōnuya* (16/86), *duTmuyom* (8/62), *oruya* (10/340).

e > ü : *ödüyemezdiK* (2/144).

e > u : *cuvabı* (22/186).

ö > ü : *düver* (23/42).

2. 1. 6. 4. dar Ünlülerin Genişlemesi

ı > a : *ġaybeT* (4/141), *ara sara* “ara sıra” (3/6), *çayan* “çıyan” (1/188)

ı > e : *ġaylen* “gayrı” (13/8)

i > e, ė : *eletiyo* “iletiyor” (1/69), *eniyo* “iniyor” (3/54), *ėydam* “idam” (3/62), *geT* “git” (2/75), *gėdiyoḫ* “gidiyoruz” (4/167), *hēÇ* “hiç” (4/151), *şeheriñ* “şehrin” (7/22), *ėşTiK* “içtik” (16/41), *gėyim* “giyim” (2/24), *nėne* “nine” (8/33), *gedinci* (16/83), *veran* “viran” (2/65).

h ve hemze ünsüzlerinin yanındaki dar ünlüler genişlemektedir: *hėḱā* “hikaye” (10/61), *nėhāyeti* (6/16), *ėKtidare* “iktidara” (2/121), *ėylan* “ilan” (1/83), *ėlçesi* “ilçesi” (12/15), *ehTiyacım* “ihtiyacım” (10/263).

u > o, ȯ : *yonuz* “yunus” (5/206), *dodā* “dudağı” (10/197).

ü > ö : h ve hemze ünsüzlerinin yanındaki dar ünlüler genişlemektedir: *möhür* “mühür” (2/99), *möhleT* “mühlet” (5/83), *hörmeT* “hürmet” (4/12), *höcüme* “hücuma” (12/22).

Şu kelimede ise arızî olarak kullanılmıştır: *kötāyaya* “Kütahya’ya” (16/12).

Şu kelimelerde yazı dili esas alındığında genişleme vardır; ancak aslî şekillerin devam ettiğini söyleyebiliriz: *gene* < *DLT yana*, “yine” (1/49), *ėyi* < *OA. edgü,* “iyi” (22/45), *yoḫarda* < *DLT yokaru* “yukarıda” (22/165), *şo* < *EAT şol, şo* “şu” (22/58).

2. 1. 6. 5. Düz ünlülerin Yuvarlaklaşması

Bu ses olayı Sorgun ağzında seyrektir.

a< å; o : *yåv* (16/53), *olacāḫ* (1/53), *yaḫuT* (20/14), *hoTluyo* (22/341)

a > u : *hocuya* (5/202)

e > ė, ö : *cömāti* “cemaati” (6/99), *dėvletini* (22/253)

e > ü : *ötü yandan* (10/124)

ı > u : *puñarı* (9/47)

i > u : *cuvara* “sigara” (5/153),

i > ü : *türküye* (2/30).

2. 1. 6. 6. Yuvarlak Ünlülerin Düzleşmesi

Sorgun ağzında düzlük-yuvarlaklık uyumunun düz ünlüden sonra düz ünlü gelmesi yönündeki kuralının güçlü olduğunu ve düz ünlüden sonraki bazı yuvarlak ünlülerin düzleştiğini daha önce belirtmiştik[14]. Bunun yanında, Sorgun ağzında Türkçe ve yabancı kelimelerdeki bazı yuvarlak ünlülerin düzleştiği görülür:

ö > e, ė : *ėtekileri* “ötekileri” (16/36), *çeziyo* “çözüyo” (22/139), *bėyle* “böyle” (4/40), *şėyle* “şöyle” (16/101), *belgede* “bölgede” (24/15).

ö > ė: *bėyl*e (10/192).

u > a : *toḫanacaḫ* (15/71), *doḫanıyo* (5/132), *mahafaza* (2/52)

u > e : *mālemeti* “malumatı” (3/49)

u > i : *toḫli* “toklu” (11/4), *ġabil* “kabul” (8/81)

ü > i : *fasilya* (16/95)

---

[14] Bkz. Düzlük-Yuvarlaklık Uyumu.

2. 1. 7. Ünlü Düşmesi

Değişik fonetik etkiler sonucunda kelimelerin iç ve son seslerindeki bazı ünlüler düşer. Sorgun ağzında ünlü düşmesi olayı ile ilgili tespit ettiğimiz özellikler şunlardır:

1 – Birden fazla heceli kelimelerde akıcı veya yarı ünlü durumunda olan ünsüz ile akıcı, yarı ünlü, sızıcı yahut patlayıcı ünsüzlerden biri arasında bulunan ve açık bir heceden sonra gelen açık orta hece ünlüleri genellikle düşer: *yaşammızda* (3/1), *çıharrım* (24/80), *ġaḫrinen* (22/244), *vaḫTıñ* (1/4), *yoḫarda* (22/165), *beynim* (9/20), *burda* (17/11), *şordan* (1/116), *nerde* (6/42), *şurdan* (8/11), *orda* (22/70), *şurda* (21/37), *şorda* (10/321), *ordan* (6/32).

2 – Ünlü ile biten bir sözcükten sonra ünlü ile başlayan bir sözcük geldiği zaman ilk kelimenin sonundaki ünlü düşebilir: *iy‿oluncu* (16/132), *şuñ‿aşşā* “şuna aşağı” (5/14), *cenāb‿allah* (3/46), *emm‿uşā* “emmi uşağı” (5/165), *dön‿āla* “döne hala” (5/41), *el‿ayā* “eli ayağı” (1/92), *nic‿oldu* “nice oldu” (1/138), *ġar‿eşşeK* “kara eşek” (5/102), *depes‿üsTü* “tepesi üstü” (1/72), *amc‿ōlu* “amca oğlu” (5/195), *hamam‿ōtürdüler* “hamama götürdüler” (16/160).

3 – Nadiren görülmekle beraber birinci teklik şahıs iyelik ekinden sonra gelen yükleme hali eki de düşmektedir: *hayırım mı kesecāñ* (17/7).

4 – Bazı yabancı asıllı kelimelerin açık orta hecelerindeki dar ünlülerin de düştüğü görülür: *haKġaten* (15/62), *telėvzonda* “televizyonda” (13/80).

5 – Şu kelimelerde ise sondaki ünlünün düştüğünü görüyoruz: *vesāir* (12/18), *pekiy* (21/17).

6 – Birleşme hâlindeki iki kelime çok heceli yeni bir kelime meydana getirirken, meydana gelen büzülme sırasında iki kelimeden birisinin son veya ilk hece ünlüsü düşer: *yim beş* “yirmi beş” (25/33).

2. 1. 8. Ünlü Türemesi

Sorgun ağzında önde, iç seste ve sonda değişik sebeplerde türeyen ünlüler vardır. Tespit ettiğimiz ünlü türemesi olayları şunlardır:

2. 1. 8. 1. Ön türeme

Türkçede kelime başında “c, ğ, l, m, n, ñ, r, v, z” sesleri bulunmaz[15]. Sorgun ağzında bu seslerden “l, r” ile başlayan kelimelerde bir ön türeme görülür.

ı ve i türemesi : *ĭrenginden* (10/235), *ĭreÇbellīmiz* (19/31), *ĭrahaT* (10/191), *ĭrazı* (4/92), *ĭrezil* (15/13), *ĭreçil* (16/155), *ĭrasladıñ* (10/320), *ĭrey* (15/46), *ĭlāzım* (5/126), *ĭsıcāken* (2/109).

u türemesi: *ŭrusyanıñ* (22/249).

2. 1. 8. 2. İçte Ünlü Türemesi

a) Birincisi ünsüzle biten, ikincisi ünsüzle başlayan iki hece arasında meydana gelir. *edĭrafını* (2/98), *paḫalıva* “baklava” (13/22), *metĭre* (24/85), *āsŭvaTda* (3/29), *yalĭñız* (22/108), *hepisi* (1/114).

b) Türkçede kelime ve hece başında çift ünsüz bulunmaz[16].

Bölge ağzında bu durumdaki kelimelerde baştaki iki ünsüz arasında bir ünlünün türediği görülür. *direKTor* “traktör” (3/18), *ġıral* (22/62)

c) Şu kelimede ise yazı dilimize göre ünlü türemesi vardır; ama aslî şeklini koruduğunu söyleyebiliriz: *ḳŭliçe* < *Far.i. kulīçe* “külçe” (12/47)

---

[15] Muharrem Ergin: TDB, 59.
[16] Muharrem Ergin: a.g.e., 67.

2. 1. 8. 3. Sonda Ünlü Türemesi

ı ve i türemesi : *hemi* “hem” (21/28), *velhāsılı* (1/9), *nėhāyeti* (6/16)

a ve e türemesi : “-ken” zarf-fiil ekinde görülür: *doldururḳana* “doldururken” (22/144), *dolug̱ana* “doldururken” (22/361), *muynarḵáná* (1/37), *verikene* (21/6), *giderkene* (6/5), *çocūkene* (4/19), *gelikene* (1/6).

2. 1 .9 . Ünlü Birleşmesi (Kaynaşması)

Ünlü ile biten bir kelime ile ünlü ile başlayan bir kelimenin söz konusu ünlülerinin kaynaşarak tek ünlü haline gelmesine ünlü birleşmesi denir[17]. Bölge ağzında tespit ettiğimiz örnekler şunlardır: *nōlur* (10/212), *nōlacaḫ* “ne olacak” (10/7), *niTdiñ* “ne ettin” (1/8), *nō* “ne o” (7/10), *nōrüyoñ* “ne örüyorsun” (7/33), *ġayalōluḫ* “kayalı oluk” (15/31), *nōr* “ne ör” (10/89), *nōreK* “ne örek” (10/101), *cumārtesi* (17/39).

2. 2. ÜNSÜZLER

Bu kısımda önce ünsüz türlerini inceleyecek, sonra ünsüz değişmeleri ve ünsüzlerle ilgili diğer ses olaylarını ele alacağız.

Sorgun ağzında tespit ettiğimiz ünsüzler şunlardır : *b, c, c̱, ç, ḉ, Ç, d, d́, f, F, g, ǵ, g̱, ġ, g̱, ğ, h, ḫ, ḥ, h̥, j, k, к, K̲, k̲, ḳ, ḵ, ḱ, l, Í, m, n, ñ, p, P, r, r̄, s, S, ş, t, t́, T, v̇, v, y, y̥, z*. Bölge ağzındaki bu ünsüzlerden “b, c, ç, d, f, g, ğ,h, j, k, l, m, n, p, r, s, ş, t, v, y, z” ünsüzleri yazı dilimizle aynı özellikler gösterir. Biz burada yazı dilimizde bulunmayan ünsüzleri alfabe sırasına göre inceleyeceğiz.

---

[17] A. Bican Ercilasun: KİA, 98.

2. 2. 1. Ünsüz Çeşitleri

c̱ ünsüzü : c-j arası, yarı sızıcı, tonlu, sürekli bir diş eti-ön damak ünsüzüdür. Sorgun ağzından kullanımı sınırlıdır: *mec̱bur,* (1/112), *c̱andarma* (2/137), *deterc̱an* (9/56), *g̱úc̱lü* (16/110), *tec̱rübeliyse* (25/134), *ec̱der* (24/83), *vic̱dansızsın* (22/279).

ḉ ünsüzü : Normalden daha önde telaffuz edilen ve hafifçe sızıcı olan bir ünsüzdür. Sorgun ağzında çok nadir görülen bu ünsüz bir örnekte tespit edildi: *üḉdeyiK* (2/42).

Ç ünsüzü : Yarı tonlu ç-c arası bir ünsüzdür. Sorgun ağzında kullanımı oldukça yaygındır: *işÇilik* (2/28), *hėÇ* (4/112), *avıÇ* “avuç” (22/149), *āşamaÇa* “akşama kadar” (15/91), *bahÇemi* (10/257), *āÇ* “ağaç” (10/241), *aÇlıẖTan* (6/47), *ġaÇ* “kaç” (8/18), *üÇ* (14/18), *iÇmeK* (14/5), *olmıyaÇca* “olmıyasıca” (1/66), *ġúÇcüK* “küçük” (3/36), *nöbeTÇileri* (12/20), *löbeTÇi* “nöbetçi” (16/117), *toPÇuydum* (20/2), *ġalıÇ* (19/2), *ġılıÇ* (13/47)

d́ ünsüzü : Yazı dilimizdeki d ünsüzü ile aynı özelliklere sahiptir. Kalın ünlülerle hece kurduğu zaman inceliğini koruduğu yerlerde bu işaretle gösterdik. Sorgun ağzında çok nadir görülen bu ünsüz bir örnekte tespit edilmiştir: *haTd́ā* (2/47)

F ünsüzü : f - v arası, yarı tonlu, sızıcı, sürekli bir diş dudak ünsüzüdür. Sorgun ağzında kullanımı seyrektir: *misāFir* (5/195), *ziFaFa* (10/372), *tüFeK* (4/11), *Furuyodu* “vuruyordu” (2/129), küfFar (12/26).

ǵ ünsüzü : Yazı dilimizdeki g ünsüzü ile aynı özelliklere sahiptir. Kalın ünlülerle hece kurduğu zaman inceliğini koruduğu yerlerde bu işaretle gösterdik: *ǵaẖ* (1/169), *rüzǵar* (2/92), *derǵah* (4/15), *rüzǵarla* (9/41), *talimǵah* (26/1).

ǥ ünsüzü : Tonlu, süreksiz bir dip damak ünsüzüdür. Teşekkül noktası yazı dilimizdeki art damak ġ ünsüzünden daha geridedir. Sorgun ağzında kullanımı sınırlıdır: *haǥkıyǥısını* “hakikisini” (3/59), *ǥorǥannara* “Korgan’lara” (3/12), *mahluǥatıñ* (22/50), *doluǥana* “dolarken” (22/361), *anǥaranıñ* “Ankara’nın” (3/29).

ġ ünsüzü : Tonlu, süreksiz bir art damak ünsüzüdür. Sorgun ağzının temel ünsüzlerindendir: *ġomşunuñ* (1/36), *ġardaş* (1-1), *ġurudū* “kuruduğu” (2/110), *ġuruluş* (2/55), *ġırḫ* “kırk” (3/1), *ġazanını* (4/109), *ġaldırıyo* (6/38), *ayaKġabı* (7/11), *ġarı* (8/32), *ġapıyı* (8/18), *başġa* (9/45), *ġonāñ* (10/221), *ġuleş* “güreş” (10/220), *uyġun* (11/6), *ġoyun* (11/7), *ġalıyo* (12/42), *ġonşuñ* “komşun” (13/21), *ġılıÇ* (13/47), *ġarşısında* (14/24), *ġurtardı* (15/20), *ġarannıḫ* “karanlık” (16/28), *ġalḫar* “kalkar” (17/38), *ġıbla* “kıble” (18/4), *ġuruş* (19/20), *ġonderdi* “gönderdi” (20/7), *ġōnünü* “gönlünü” (21/4), *deliġannı* “delikanlı” (22/148), *ġızımıñ* “kızımın” (23/19), *ġuyuya* (24/22), *ġunduracıya* (25/4), *ġalabalıK* (26/5).

ǧ ünsüzü : Tonlu, süreksiz bir orta damak ünsüzüdür. Bölge ağzının temel ünsüzlerindendir: Genellikle yarı kalınlaşan ö ve ü ünlüleri ile aynı hecede bulunur: *ǧúneş* (8/4), *ǧónderiyo* (14/9), *ǧúTdū̄müz* “gütdüğümüz” (15/24), *ǧórevli* (2/94), *ǧónder* (1/109), *ǧún* (7/20), *ǧúnnerde* “günlerde” (9/42), *ǧóKdelende* (3/28), *ǧúnner* “günler” (5/75), *ǧózlerinden* (4/169), *ǧúnü* “günü” (5/86), *ǧúnüm* (20/10), *ǧún* (19/25), *ǧúḏlü* “güçlü” (16/110), *ǧótürüyüm* (6/13), *ǧúney* (12/35), *ǧóre* “göre” (11/12), *dúzǧún* (15/64).

ḫ ünsüzü : Tonsuz, sızıcı, sürekli bir art damak ünsüzüdür. Sorgun ağzının temel ünsüzlerindendir. Kalın ünlülerle hece kurar: *çıḫarsıñlar* “çıkarsınlar” (1/29), *doḫuz* “dokuz” (3/1), *baḫalım* “bakalım” (16/38), *oḫuyo* “okuyo” (2/54), *çoḫ* “çok” (19/2), *ġırḫ* “kırk” (20/1), *bıraḫmam* (21/12), *saḫalı* (22/8), *ayḫırı* “aykırı” (12/53), *baḫıyo* (14/30), *arḫadaşıñ* (15/2), *oḫuyuntu*

“okuntu” (17/39), *arḫasına* (11/10), *aḫacaḫ* (10/5), *toPraḫ* (9/52), *baḫmışlar* (7/43), *paḫalıva* “baklava” (13/22), *çıḫTı* “çıktı” (6/66), *yıḫarsañ* (8/61), *yaḫaladılar* (18/8), *haḫlı* “haklı” (4/94).

ḥ ünsüzü : Nefesli h ünsüzüdür. Bölge ağzında kullanımı sınırlıdır: *ḥásTalā* “hastalığa” (1/91), *ḥaTlayıP* “atlayıp” (1/37), *ḥangi* (1/34), *saḥaP* “sahip” (4/123).

K ünsüzü : k-g arası, tonlu, süreksiz bir ön damak ünsüzüdür. Bölge ağzının temel ünsüzlerindendir: *höbeK* “öbek” (19/26), *eKmā* “ekmeği” (10/103), *dēneK* “değnek” (15/98), *haKġı* “hakkı” (17/11), *eleKtiriK* (12/18), *mahKemelere* (18/15), *çöreK* (4/26), *ġuÇcüK* “küçük” (21/1), *direKTor* “traktör” (3/18), *yėmeK* (13/70), *geşdiK* (20/9), *eKmeK* (14/11), *seyreK* (2/79), *meKTebine* (16/22), *ĭraḫmeTliK* (14/68), *ayaKġabı* (7/11), *gėTmişiK* (9/20), *seKsen* (5/90), *teKniK* (11/13).

K̲ ünsüzü : k̲-g̲ arası yarı tonlu, süreksiz bir orta damak ünsüzüdür. Bölge ağzında seyrek görülür: *ġúÇcúK̲* “küçük” (3/37), *lúK̲s‿üdü* (25/42).

ḳ ünsüzü : Tonsuz, süreksiz bir art damak ünsüzüdür. Temel ünsüzlerdendir. Kalın ünlülerle hece kurar: *halḳıyle* (17/9), *ḳolgiye* “gölgeye” (10/168), *efḳārın* (7/51), *ḳuĺlū* “küllüğü” (4/46), *anḳarada* (4/158), *ḳoriye* (2/30), *ḳŭliçe* “külçe” (12/47), *ḳısımı* (12/8), *yaḫınındaḳı* (2/9), *ḳabahaT* (14/14), *ḳaḫañ* “kakarsın” (7/22), *ḳaḫmış* “kakmış” (22/38), *ḳoḫusundan* (10/355), *ḳonularda* (11/5).

k̲ ünsüzü : Tonsuz, süreksiz bir orta damak ünsüzüdür. Temel ünsüzlerdendir. Genellikle yarı kalınlaşan ö ve ü ünlüleri ile aynı hecede bulunur: *k̲óyüñ* “köyün” (7/70), *k̲ópeK* “köpek” (8/19), *k̲óylü* (9/30), *k̲úçüKleriñ* (4/169), *çók̲eliK* (5/142), *k̲ólem* “kölem” (10/363), *k̲óyüñ* (15/41), *k̲úfeylan*

“küheylan” (22/93), *oḵúz* “öküz” (19/14), *ḵótülerini* (16/47), *ḵúltür* (11/3), *óḵúzleri* (2/73), *ḵópāñ* (1/56), *ḵóyden* (14/31).

ƙ ünsüzü : Tonsuz, süreksiz bir dip damak ünsüzüdür. Kalın ünlülerle hece kurar. Bölge ağzında kullanımı seyrektir: *ƙola* “on yedinci kola geçtim” (3/10), *haƙıyġısını* “hakikisini (3/59).

ḱ ünsüzü : Yazı dilimizdeki k ünsüzü ile aynı özelliklere sahiptir. Kalın ünlülerle hece kurduğu zaman inceliğini koruduğu yerlerde bu işaretle gösterdik: *efḱallandıḫ* (15/38), *isḱarpin* (25/4), *ameriḱa* (2/41), *ḱāTlerini* “kağıtlarını” (18/3), *ḱāzım* (5/34), *hėḱā* “hikaye” (10/311), *heḱāye* (8/66), *isTiḱāmetim* (9/30), *ḱāT* “kağıt” (16/3).

Ĺ ünsüzü : Yazı dilimizdeki l ünsüzü ile aynı özelliklere sahiptir. Kalın ünlülerle hece kurduğu zaman inceliğini koruduğu yerlerde bu işaretle gösterdik: *ġabuĺ* “kabul” (8/79), *ĺasTā* “lastiğe” (5/181), *aĺō* (4/139), *haĺ* (8/10), *eveĺā* (2/5), *resúĺ* (3/57), *hāĺā* (12/35), *çöPÇüĺā* “çöpçülüğe” (10/15), *dāĺ* “değil” (10/335), *ḳuĺlū* (4/46), *meseĺā* (6/9; 9/34; 4/126; 2/4).

ñ ünsüzü : ñ ünsüzünün ön ve arka boğumları olmak üzere iki türü vardır. Ön boğumlamalı ñ ünsüzü ince ünlüler yanında bulunan bir ön damak ünsüzüdür. Diğeri ise kalın ünlüler yanında bulunan bir art damak ünsüzüdür. Sorgun ağzının temel ünsüzlerindendir. Bazı kelime kökenlerinde ilgi ekinde, 2. teklik kişi iyelik ve şahıs eklerinde görülür: *soracaḫsıñız* (11/7), *gidersiñ* (19/3), *düñür* (17/2), *sandīñ* “sandığın” (12/19), *ḵóyüñ* “köyün” (3/34), *biñ* “bin” (2/87), *geñzine* (1/81), *añmıyaḫ* “anmayalım” (14/69), *arḫadaşıñ* (15/2), *ġóñül* “gönül” (8/44), *saña* (6/22), *yaramañ* “yaramazsın” (7/8), *siñirleniyo* (8/104), *tallañ* “tarlan” (9/25), *buyuruñ* (4/153), *puñarıñ* (5/41), *ġonāñ* “konağın” (10/161), *dāñ* “dağın” (11/10), *soñ* (10/320), *dilāñ* “dileğin”

(10/316), *oḫuyuntuñu* “okuntunu” (13/3), *oña* (15/66), *giTsiñ* (15/70), *doñdurduḫ* (15/56), *aḫrabañı* (13/4), *daḫañ* “takarsın” (13/13).

P ünsüzü : p-b arası, tonsuz, patlayıcı çift dudak ünsüzüdür. Bölge ağzının temel ünsüzlerindendir: *tesPiT* (11/12), *heP* (15/95), *yaPmazdı* (21/11), *aPdes* (22/209), *toPÇuydum* (20/2), *saP* (19/22), *hesaPlarına* (17/10), *toPrā* “toprağa” (13/56), *ġuPre* “gübre” (2/82), *iPdilli* (13/68), *ḳadaPlanıyo* (14/7), *hePisini* (14/21), *araP* (7/69), *saḥaP* (4/79), *aḫıP* (6/46), *geziP* (7/9), *toPraḫ:* (9/52), *çıPlaḫ* (10/9), *ġuPresi* “gübresi” (10/193), *toPlarıḫ* “toplarız” (4/153), *toPlanmış* (16/13).

r̄ ünsüzü : Sürekli, akıcı, tonlu, titrekliği uzatılan bir diş-diş eti ünsüzüdür. Bölge ağzında seyrek görülür: *biṝ* (10/41), *ġótürüṝ* (4/114).

S ünsüzü : s-z arası, yarı tonlu, diş-diş eti ünsüzüdür. Bölge ağzında kullanımı yaygındır: *teSkeremizi* (20/11), *Sopası* (16/39), *kerkeneS* (12/5), *herkeS* (2/155), *olmaSsa* (13/73), *Sabaḫ* (8/6), *mahsuS* (9/22), *Satė* “zaten” (10/258), *herkeS* (15/48).

ť **ünsüzü :** Yazı dilimizdeki t ünsüzü ile aynı özelliklere sahiptir. Kalın ünlülerle hece kurduğu zaman inceliğini koruduğu yerlerde bu işaretle gösterdik: *ťārihi* (2/1), *haťťā* (3/40), *zirāťden* (4/58).

T ünsüzü : t-d arası, tonlu, süreksiz bir diş-diş eti ünsüzüdür. Sorgun ağzının temel ünsüzlerindendir: *ihTiyallar* (17/36), *daTlısı* “tatlısı” (13/22), *dörT* (4/101), *ezaT* “azat” (6/48), *ziyāreT* (5/53), *vaḫıT* “vakit” (10/254), *milleT* (7/16), *börTlenir* (13/68), *yaPTıḫ* (15/2), *donaTsıñ* (8/46), *harakeT* (12/16), *muḫTar‿ıdı* (18/1), *süT* (17/11), *toḫTur* “doktor” (16/96), *toPraḫTan* (2/114), *analıḫTan* (21/2), *minneT* (18/15), *asgelliKTe* (20/10), *ġıTlí* (19/11), *inşāTlar* (2/32), *turġuT* (22/27), *ūraşTīmız* (11/14).

v̇ **ünsüzü :** Tonlu, sızıcı, sürekli bir çift dudak ünsüzüdür: *yav̇* (5/9), *suv̇an* (2/61), *av̇a* (3/6), *ǧúv̇ā* “güveyi” (4/5), *āsuv̇aTda* “asfaltda” (3/29).

Zayıf Boğumlanmalı Ünsüzler

y̥ **ünsüzü :** *şöy̥ledir* (4/119), *şė̥y̥* (7/48), *böy̥le* (4/29), *şöy̥le* (2/72).

ḫ̥ **ünsüzü :** *ḫ̥aline* (2/10).

	SÜREKSİZ			SÜREKLİ								
				Sızıcı			Yarı Sızıcı		Akıcılar			
									Burun Akıcıları			
	Tonlu	Yarı Tonlu	Tonsuz	Tonlu	Yarı Tonlu	Tonsuz	Tonlu	Tonsuz		Yanaklı	Titrek	Nefesli
Çift Dudak	b	P	p	v̇					m			
Diş Dudak				v	F	f						
Diş-Diş Eti	d, d́	T	t, t́	z	S	s			n	l, ĺ	r, r̄	Y, y̥
DişEti-Ön Dudak	c	Ç	ç	j		ş	c̱	ḉ				
Ön Damak	g, ǵ	K	k, ḱ	ğ								
Orta Damak	g̱	K̲	k̲									
Art Damak	ġ		ḳ			h, ḫ, ḥ, ḥ̥			ñ			
Dip Damak	g̱		ƙ									

Tablo 4: Sorgun Ağzındaki Ünsüzler

2. 2. 2. Ünlü-Ünsüz Uyumunun Bozulması

Ünlü-Ünsüz uyumu, dilimizde ince ve kalın olmak üzere iki türü bulunan ünsüzlerden incelerinin ancak ince ünlülerle kalınlarının da ancak kalın ünlülerle aynı hecede bulunabilmesidir[18]. Sorgun ağzında genel olarak ünlü-ünsüz uyumu vardır. Ancak bazı ses olayları sonucunda bu uyumun bozulduğu görülür.

Kalın ünlülü kelimelerde bulunan, k, t, d, l, g ünsüzlerinin incelmesi ve aynı hecedeki kalın ünlünün ise buna ayak uydurmayıp kalın olarak kalması sonucu ünlü-ünsüz uyumu bozulur: *haTd́ā* (2/47), *meseĺa* (6/9), *hāĺā* (12/35), *t́ārihi* (2/1), *haṭṭā* (3/40), *talimǵah* (26/1), *derǵah* (4/15), *ḱāTlerini* “kağıtlarını” (18/3), *ḱāzım* (5/34).

2. 2. 3. Ünsüz Uyumu

Türkçe kelimelerde, yan yana gelen ünsüzlerin seda bakımından birbirlerine uymasına ünsüz uyumu denir[19]. Sorgun ağzında genel olarak ünsüz uyumu vardır. Ancak bölge ağzında daha çok tonlulaşma (sedalılaşma) yönünde ünsüz uyumu bozulmaktadır: *yetişdi* (10/84), *geşdi* (9/15), *herkeşden* (10/19), *işde* (9/32), *düşdü* (8/11), *giTdiler* (4/121), *düşdüler* (18/15), *baþdī* “baktığı” (16/159), *diyereKden* (9/27), *aTmışda* (3/26).

2. 2. 4. Ünsüz Değişmeleri

2. 2. 4. 1. Tonlulaşma (Sedalılaşma)

Tonsuz ünsüzlerin, kendi karşılıkları olan tonlu ünsüzlere dönüşmesidir.

1. ç > c değişmesi :

Ön seste: *cizmeler* (25/10), *cocuþ* (21/24), *cıblaþ* (2/117)

---

[18] A. Bican Ercilasun: KİA, 104.
[19] Muharrem Ergin, TDB, 75.

İç seste : *çoḫca* (1/31), *çifci* (2/69), *ḡucücüKce* (25/44).

2. ḳ > ġ değişmesi: Bölge ağzında meydana gelen tipik değişmelerden biridir:

Ön seste : *ġaşıḫ* (22/283), *ġırdı* (7/69), *ġaldım* (16/158), *ġıralı* (12/48), *ġānun* (3/24), *ġonuşma* (4/1), *ġardaşı* (15/18), *ġuÇcüK* (21/1), *ġaybederiK* (10/85), *ġoşuyoduḫ* (9/2), *ġalḫar* (17/38), *ġoyuluyo* (6/8), *ġuş* (5/2), *ġuruş* (19/20), *ġuru* (13/68), ġarşısında (14/24), *ġavġa* (18/11), *ġırḫ* (20/1), *ġurtardı* (15/20), *ġız* (8/50), *ġaḫıyo* (1/172), *ġonşular* (2/97).

İç seste : *başġa* (11/3), *TePilġate* “tatbikata” (20/13), *anġarıya* (3/43), *alışġannıḫ* (15/24), *başġa* (13/80), *diKġatimi* (14/56), *haKġında* (2/56), *ġavġasınıñ* (1/36), *deliġannı* (22/148), *haKġı* (17/11), *ayaKġabı* (7/11), *anġarada* (4/159), *haKġaten* (15/61), *başġa* (1/106).

3. k > g değişmesi : Sistemli olarak gerçekleşen bir değişmedir:

Ön seste : *gendi* (10/60; 10/114; 13/4; 19/2; 17/35), *gendim* (20/2; 15/1; 1/120; 3/26), *gĭşi* (12/34; 3/49; 7/1; 4/34), *gemiKlerim* (22/90), *giler* (25/31).

İç seste : *asgelliK* (3/41), *yeTgili* (2/46), *asgere* (20/1), *esgere* (3/43), *asgerde* (16/81), *peşgir* (10/353), *esgi* (11/6), *asgere* (5/18), *esgiden* (4/75).

Son seste : *herg* (23/46).

4. k > K değişmesi : k > g değişmesinin ara aşamasıdır. Bölge ağzında yaygın olarak görülür:

Ön seste : *Kişi* (12/19), *Karşı* (4/20).

İç seste : *seKsen* (5/90), *tüFeKlerinen* (3/54), *mahKemelere* (18/15), *esKiden* (19/1), *asgelliKTe* (20/10), *haKġaten* (15/61), *düneKsiz* (9/17), *başKa* (5/213), *beKÇisi* (6/4), *çeKdīm* (7/29), *böyüKlerden* (11/12), *esKiden* (4/13), *esKer* (3/8), *ėKtidare* “iktidara” (2/121), *şeKli* (12/50), *eKmā* (10/303), *geleneKleri* (17/1), *eKmā* (16/37).

Son seste : *teK* (8/2), *pisliK* (6/35), *ḵópeK* (10/13), *gėTmişiK* (9/20), *çöreK* (4/26), *nōreK* (7/33), *ilK* (11/4), *çiniK* (5/90), *ġuÇcüK* (21/1), *mercimeK* (3/4), *yėmeK* (16/149), *birliK* (2/125), *böyüK* (12/3), *ekmeK* (1/6), *kemiK* (14/29), *erkeK* (15/53), *höbeK* (19/26), *asgelliK* (3/41).

5. t > d değişmesi : Sistemli olarak meydana gelen bir değişmedir:

Ön seste : *daş* (5/88), *daTlılar* (4/113), *daḫacām* (17/13), *daşlarıñ* (2/142), *daTlısı* (13/22), *darıyo* (3/54), *dutuyo* (16/64), *duTdular* (20/5), *daḫallar* (17/40), *daşını* (21/15), *depeliyo* (10/247), *dınnaḫlar* (22/283), *daḫıyo* (1/72), *dutuyo* (6/5), *daḫmış* (14/35), *duTmuş* (8/3), *dene* (15/77), *depeniñ* (11/10), *daḫılmış* (7/39).

İç seste : *edřafını* (2/98), *haceTdepede* (3/26), *oynadıyolar* (8/89), *muḫdara* (4/65), *yazılıdaş* (15/78), *oḫudacāñ* (8/5), *düşdü* (16/78), *uzadırdıḫ* (4/24), *aleTdiriK* (16/30), *mıḫdarıñ* (2/147), *oynadamıyo* (8/65).

6. t > T değişmesi : t > d değişmesinin ara aşamasıdır. Bölge ağzında yaygın olarak görülür:

Ön seste : Tānesi (15/53), Tatlı (4/36), Tāne (14/24; 22/14), Taḫım (10/112).

İç seste : *ayıḫTırmanıñ* (8/36), *ḡósTerir* (7/55), *desTe* (5/31), *rāTsız* “rahatsız” (15/85), *işTe* (12/36), *eTrāfı* (12/6), *tıraKTórla* (11/15), *daTlısı* (13/22), *gėTmişiK* (9/20), *pāTışām* “padişahım” (10/223), *yaḫalaTmış* (7/18), *vaḫTı* (6/1), *ėşTe* (17/2), *ihTiyar* (4/2), *başTan* (16/40), *hizmeTcisiynen* (22/6), *ėTme* (14/6), *direKTor* (3/18), *üsTüne* (1/36), *gėTdim* (20/1), ḱāTlerini (18/3), *yėTmiyo* (21/24), *işTe* (2/52).

Son seste : *ırġaT* (19/17), *yozġaT* (4/1), *süneT* (13/66), *zahmeT* (14/6), *minneT* (18/15), *yaT* (16/141), *yāhuT* (17/8), *şehiT* (12/34), *saḫaT* (9/9), *ezaT* (6/59), *cellaT* (8/16), *nihāyeT* (7/66), *dāveT* (5/7), *tespiT* (11/12), *haşaT*

(10/257), *derT* (15/65), *hóḵúmeT* “hükümet” (2/34), *yoḫuT* (20/14), *mazoT* (3/21).

7. s > z değişmesi :

Ön seste : *zopa* (5/186), *zabānan* “sabahleyin” (16/70), *zabahaca* “sabaha kadar” (1/61), *zefil* (19/14), *zopayı* (2/137), *zabaḫ* (16/155), *zabōldu* “sabah oldu” (16/42), *zabānan* “sabahleyin” (16/70), *zopa* (7/60).

Son seste : *yonuz* “yunus” (5/206).

8. p > b değişmesi :

Ön seste : *boyraz* (5/166), *bişirdi* (5/106), *bişir* (1/85), *bişiriñ* (13/75), *baldırcan* “patlıcan” (13/74), *bazar* (13/37), *baḫalanacaḫ* (7/35), *beK* “pek” (23/55).

İç seste : *cıblaḫ* (2/117), *oróbuynan* (22/248).

Son seste : *ġalıb* “kalıp” (3/27), *münāsib* (17/23).

9. f > v̇ değişmesi :

İç seste : āsuv̇aT (3/29).

10. f > F değişmesi :

İç seste: *tüFeKlerinen* (3/54), *tüFeK* (4/11), *misāFirler* (14/5), *misāFir* (8/58), *ziFaFa* (10/372), *hāFıza* (5/210), *misāFir* (5/195).

2. 2. 4. 2. Tonsuzlaşma (Sedasızlaşma)

Tonlu ünsüzlerin kendi karşılıkları olan tonsuz ünsüzlere dönüşmesidir. Sorgun ağzında tonlulaşma olayı baskın olmakla birlikte tonsuzlaşma örneklerine de rastlanır.

1. b > p değişmesi.

Ön seste : *pacadan* (1/124), *paḫıyo* (14/29), *pacası* (22/323), *pıçaḫ* (18/8), *pıçāñ* (22/108), *paḫlaynan* (16/73), *paḫalıva* “baklava” (13/22).

2. d > t değişmesi :

Ön seste : *toḫTur* (16/96), *toḫanacaḫ* “dokunacak” (15/71), *túkennara* “dükkanlara” (2/126).

İç seste : *pātişāñ* (1/81; 22/1), *pātíşāma* (6/13).

3. g̱ > k̲ değişmesi :

Ön seste : *k̲únde* “günde” (10/232). Bu örnekte tonsuzlaşma korunmuştur.

4. g > ḳ değişmesi :

Ön seste : *ḳolgiye* “gölgeye” (10/168). Bu örnekte tonsuzlaşma korunmuştur.

5. z > s değişmesi :

İç seste : *yüsüK* “yüzük” (11/5).

6. z > S değişmesi :

Ön seste : *Satan* “zaten” (10/217), *Satė* “zaten” (10/258).

İç seste : *olmaSsañ* (2/130), *olmaSsa* (13/73).

7. v > f, F değişmesi :

Ön seste : *Furdu* (2/106), *Furuyodu* (2/129).

İç seste : *ġayfe* “kahve” (1/85; 1/115).

2. 2. 4. 3. Süreklileşme

Süreksiz ünsüzlerin sürekli ünsüzler haline gelmesine denir. Sürekli ünsüzler, kendi aralarında “sızıcı” ve “akıcı” olmak üzere ikiye ayrıldığından süreklileşme olayını “sızıcılaşma” ve “akıcılaşma” olarak ikiye ayıracağız. Bölge ağzında, sızıcılaşma, akıcılaşmaya oranla daha çok meydana gelmektedir.

2. 2. 4. 3. 1. Sızıcılaşma

1. k > h değişmesi :

İç seste : *tahsisini* (10/274), *dahallar* (17/40)

2. ç > ş değişmesi :

Ön seste : *şunki* “çünkü” (4/71)

İç seste : *genşlerinki* (13/32), *ġışlarıñıza* (10/333), *uşTuḫ* (5/145), *geşmiş* (9/1), *seşTim* (16/73), *geşdiK* (20/9), *geşTi* (21/9; 2/25), *ġaşTīñdan* (22/50), *işmem* (14/47), *ǵóşTüydü* “göçtüydü” (16/57)

Son seste : *kerpiş* (10/6), *üş* (4/34; 3/49; 16/21; 1/98; 15/43), *saş* “saç” (22/283), *ġaş* “kaç” (5/50; 15/96; 16/74).

3. ḳ > ḫ değişmesi :

İç seste : *doḫdur* (9/62), *baḫır* (10/351), *dınnaḫlar* “tırnaklar” (22/278), *analıḫTan* (21/2), *ġaḫardıḫ* “kalkardık” (20/15), *doḫuz* (18/1), *aḫraba* (17/21), *baḫım* (16/158), *ġarḫmuşlar* (11/9), *yıḫılasıcayı* (14/46), *dıḫıncı* (8/48), *baḫmış* (5/5), *çıḫışın* “çıktığında” (6/100), *daḫılmış* (7/39), *yaḫTım* (15/16), *arḫadaşıñ* (15/2), *yīḫañ* “yıkarsın” (13/69), *paḫalıva* “baklava” (13/22), *oḫunuyo* (12/36), *aḫsi* (1/7), *aḫlıma* (2/88), *sorḫun* (4/1), *doḫuz* (3/29), *taḫliT* “taklit” (4/134), *loḫum* (25/6), *tavıḫlara* (23/52), *baḫsa* (24/23), *arḫadaşa* (26/9).

Son seste : *pıçaḫ* (18/8), *çalışTıḫ* (19/30), *oraḫ* (19/2), *açıḫ* (21/30), *yazzıḫ* (22/278), *buçuḫ* (17/8), *bardaḫ* (16/150), *boncuḫ* (14/35), *tavıḫ* (13/79), *annaTmaḫ* (12/3), *çoḫ* (8/17), *ġolaylıḫ* (9/16), *çayırlıḫ* (10/123), *berraḫ* (5/7), *ırmaḫ* (6/6), *uşaḫ* (7/2), *çanaḫ* (1/42), *ġırḫ* (2/87), *çubuḫ* (4/25), *olaraḫ* (11/13), *ġuşluḫ* (24/76), *çocuḫ* (25/22).

4. c > ç̲ : *meç̲bur* (1/112)

5. g > v : *cuvara* “sigara” (5/153)

6. ġ > ḫ : *sorḫunuñ* (11/8)

7. ç > ç̲ : *aç̲lıñ* “açlığın” (22/436)

2. 2. 4. 3. 2. Akıcılaşma

Sorgun ağzında seyrek görülür.

ğ > y : *dėyneK* (10/238), *yiyenim* (9/45), *deyildir* (4/140), *aylenirdiK* (5/18), *bebeyi* (13/59), *buydaya* (2/104), *eyiTmen* (2/19).

2. 2. 4. 4. Sürekli Ünsüzler Arasındaki Değişmeler

Sorgun ağzında meydana gelen sürekli ünsüzler arasındaki değişmeler şunlardır:

l > n : Özellikle “ile” son çekim edatında görülür. Sistemli olarak görülen bu değişimin birkaç örneğini veriyoruz:

āmınan (1/39), *onnarınan* (5/26), *birbiriynen* (4/155), *düvennen* (3/3), *zamanınan* (2/85).

Benzeşme ile bu ses değişikliği görülür: *ġayınnar* “kayınlar” (15/79), *bunnarıñ* (6/102), *insannara* (4/70), *ġarannıḫ* “karanlık” (10/192).

n > l : *löbeTÇi* (16/117)

r > n : *zunna* “zurna” (13/6), *bannānı* “parmağını” (5/156), *bunnuma* (10/159)

r > l : *levire* (16/69): *erzuluma* (3/10), *ġuleş* (10/220), *kelle* (22/49), *ceylanından* “cereyanından” (16/109), *ġayli* “gayrı” (2/52; 16/159), *ılḳımızdan* (24/11)

l > r : *ġavriynen* “kavli ile” (22/172)

n > m : *om beş* (16/135), *om beşlik* (8/70)

m > n : *şinci* “şimdi (3/31), *şindi* (15/41; 11/13; 3/44; 14/10; 13/80; 22/24; 21/12; 1/44; 2/92; 19/5; 13/1; 10/246; 5/120), *ġonşuñ* (13/21), *ġonşunuñ*, (21/6), *ġonşular* (15/52; 2/97; 1/151).

n > y: *ġozüyüñ* (21/6).

h > ḫ: *yoḫuT* “yahut” (20/14), *maḫrum* (4/112), *derḫal* (12/21), *baḫşiş* (17/20), *zabaḫ* (16/155), *mıḫTarıñ* (15/33), *daḫa* (5/100), *PāTışaḫ* (8/1), *noḫuT* (4/61), *muḫTar* (6/50), *maḫana* (9/22), *maḫcuP* (5/128), *ĭraḫaT* (10/191).

s > ş : *paşaportunu* (16/44), *herkiş* (16/134), *herkėş* (8/46).

v > y : *pefliyan* “pehlivan” (22/219), *yeymiyen* (15/80)

h > m : *memmeT* (16/13)

y > h : *eherhāniye* (10/95), *eher* (14/29)

y > ẏ : *şöẏledir* (4/119), *böẏle* (4/29)

v > v̇ : *gúv̇ā* (4/5), av̇a (3/6), *yav̇* (5/9), *dav̇ar* (3/16)

ğ **> v :** *çuvaldı* (11/3), *sovan* (2/57), *savol* (10/261)

h > ḥ **:** ḥ*amballıḫ* (1/5), *veyaḥuT* (1/3), *saḥaP* “sahip” (4/123)

r > r̄ : *bir̄* (10/41), *ġótürür̄* (4/114)

h > f : *k̲úfeylan* (22/93), *pefliyan* (22/219)

l > Í : *ÍasTā* “lastiğe” (5/81), *dāÍ* (10/335), *meseÍā* (9/34)

y > ş : *beş şüz* (17/12)

h > y : *ġayfe* “kahve” (1/115), *ġayfe* (16/27)

h > r: *barçalarıñ* “bahçelerin” (16/56)

ğ > ñ; n : *deñişdi* (4/143), *inne* (16/104)

n > ñ : *deñişdi* (4/143), g̲óñül (8/44), *ġañır* (22/236), *ġoñ* “korsun” (13/68), *pıñara* (15/28), *baña* (14/41), *āñ* “ağan” (1/41), *biñ* (18/1), *óñüne* “önüne” (2/116)

r > y : *payÇa* (24/118)

2. 2. 4. 5. Süreksizleşme

Sürekli ünsüzlerin süreksiz ünsüz haline gelmesine denir. Sorgun ağzında bu ses olayı yaygın değildir.

J > ç̲ : *ç̲andarması* (16/9), *ç̲andarma* (2/137), *deter ç̲an* (9/56)

y > g : *gine* “yine” (1/181; 2/61; 3/15; 4/23; 6/8)

s > c : *cuvara* “sigara” (5/153), *cı̲arası* “sigarası” (5/38)

y > c : *cüz* “yüz” (17/12)

ş > T : *baT çavuşuñ* (16/43)

2. 2. 5. Ünsüz Benzeşmesi

Bir ünsüzün kendisine komşu olan veya olmayan diğer ünsüzlere etki ederek o ünsüzleri kısmen ya da tamamen kendisine benzetmesine “ünsüz benzeşmesi” denir. Sorgun ağzında, komşu ünsüzler arasında meydana

gelen benzeşme olayı, ilerleyici ve gerileyici benzeşme olmak üzere iki şekilde karşımıza çıkar.

2. 2. 5. 1. İlerleyici Benzeşme

nl > nn : *annasa* (1/41), *ekinnerimizi* (18/5), *osmannı* (24/2), *onnar* (23/11), g*únnere* (12/28), *delānnı* “delikanlı” (13/30), *şenniK* (4/12), *bunnar* (7/38), *annıyamayız* (26/1) *antenneri* (25/54), *ekinnere* (2/88), *annadım* (9/26), *şunnarı* (11/5), *annamaḫ* “anlamak” (6/2), *alışġannıḫ* (15/24), *annaşmaları* (8/78), *baTmannıḫ* (10/195), *nişannılı* (21/44), *bunnar* (22/6)

şy > şş : *eşşālarını* (25/114), *beş şüz* (17/12)

ly > ll : *millona* “milyona” (15/5)

Çy > Çç : *üÇ cüz* (17/12)

2. 2. 5. 2. Gerileyici benzeşme

rl > ll : *yuvallasa* (1/43), *bekallar* (15/20), *zollu* (16/159), *ısmalladıḫ* (10/119), *billīnde* (22/1), *esgelliKler* (13/52), *gideller* (17/3), *asgelleri* (3/53), *dėller* (19/2), *yeller* (5/23), *habelleri* (25/60), *biçeller* (4/55), *dolduruyollar* (8/55), *ġoşallardı* (2/73), *tallıya* (9/12), *oynallarımış* (11/5), *yėllerden* (12/9)

ls > ss : *ossuñ* (12/2; 13/63; 15/13; 14/27; 2/77; 21/40; 4/128; 1/77; 10/37), *gessiñ* (16/89; 15/48; 12/14), *assıñ* (24/10; 24/54), *össe* (22/83), *ossa* (15/69).

rn > nn : *zunna* (13/6), *bannānı* “parmağını” (5/156), *bunnuma* (10/159), *ġannımda* (16/72), *zunnacıyım* (4/169), *dınnā* “tırnağı” (22/117), *ġannım* (16/111), *bunnundan* (1/8)

ğ**n > nn :** *inne* (23/33; 16/104)

hm > mm : *memmeT* (16/13; 10/153)

nv > vv : *evvāyi* “envayi” (4/149)

zc > cc : *bilmecceliKTen* (10/231)

Şu örnekte ise uzak ünsüzler arasında benzeşme olmuştur:

çş > şş : *öndüşleşe* “ödünçleşe” (4/33)

2. 2. 6. Benzeşmezlik (Aykırılaşma)

Boğumlanmaları aynı veya birbirine yakın olan iki ünsüzden birinin boğumlanma noktasını ayırarak benzerlikten uzaklaşmasına denir. Sorgun ağzında çok seyrek görülür. “r” ünsüzünün tekrarından kaçınmak için doğmuştur: *erzulama* (1/10; 3/10), *levire* “revire” (16/69; 16/71).

2. 2. 7. Ünsüz İkizleşmesi

Sorgun ağzında, iç seste iki ünlü arasında kalan “ş, n, m, z, l” ünsüzleri değişik sebeplerle iki defa boğumlanarak ikizleşmiştir. Bölge ağzında görülen ikizleşme örnekleri şunlardır: *döşşeK* (14/70), *aşşāda* “aşağıda” (24/23), *yüzzüK* (13/16), *yazzıḫ* (1/22; 22/278), *yanna* “yana” (5/189; 1/31; 2/150; 19/27; 21/36).

2. 2. 8. İkiz Ünsüzlerin Tekleşmesi

Sorgun ağzında, iç seste yan yana bulunan ve aynı boğumlanma noktasına sahip ünsüzlerden birinin düştüğü görülür. Bu olay özellikle Arapça’dan geçen kelimelerde meydana gelmektedir: *túkennara* “dükkanlara” (2/126), *süneT* (13/67), *evel* (7/2), *zātürėye* (16/109).

2. 2. 9. Ünsüz Düşmesi

Sorgun ağzında ünsüz düşmesi olayı, iç seste daha sık meydana gelmiştir. Ancak kelime başında ve sonunda da ünsüz düşmesi görülür.

Düşen bu ünsüzler, çoğu zaman yanlarındaki ünlüleri uzatırlar. Bölge ağzında gerçekleşen ünsüz düşmesi olayları aşağıda incelenmiştir.

1. g düşmesi :

Ön seste : iki *ūn* (8/21; 1/39), *ūndür* “gündür” (16/135),

İç seste : *cı͡arası* “sigarası” (5/38), *ġava* “kavga” (7/47)

2. h düşmesi :

Ön seste: *otur‿ele* “otur hele” (10/191), *dön‿āla* “döne hala” (5/35), *duruñ‿ele* (5/209).

İç seste : *sabāleyin* (4/134), *heralda* (5/11), *ma͡alle* “mahalle” (11/4), *ġāve* “kahve” (5/23), *şērine* “şehrine” (8/56), *māmıT* “Mahmut” (5/85), *māşerde* “mahşerde” (4/100), *cepede* “cephede” (10/10), *zabaletīn* “sabahleyin” (20/15).

Son seste : *bismillā* (5/140)

3. y düşmesi :

İç seste : *hadiñ* (10/366), *ōle* (2/76), *şōle* (1/120), telėvzonda (13/80), *sōleyim* (3/6), *bōle* (2/113), *mŭane* (16/139), *ġomuş* “koymuş” (22/393), *ġāli* “gayrı” (2/52).

Son seste : *būda* (23/37), *bā* “bey” (3/48), *şė* “şey” (8/66)

4. ğ düşmesi :

İç seste : *de͡ışebiliyo* (2/34), *da͡al* “değil” (16/92), *yāmır* “yağmur” (15/49), *dōdum* (22/431), *būda* “buğday” (23/37), *dāda* (8/26), *ōlenleyin* (1/142), *e͡eTmendeydiK* “eğitmendeydik” (2/87), *mūlıya* “Muğla’ya” (3/43), *ūraşTīmız* (11/14), *ço͡almış* (7/54), *ōlum* “oğlum” (13/10), *bālı* “bağlı” (12/4),

āri “eğri” (4/95), *yāmadı* (2/106), *ço͡unu* (18/8), *ēlence* (5/25), *yi͡enim* (10/140), *ōrensiñ* “öğrensin” (15/48).

Son seste : *çī* (10/167), *sā* (19/322; 4/102; 22/434).

5. f düşmesi :

İç seste : *çiT* “çift” (3/2; 22/198).

6. k düşmesi :

Ön seste : *bu āder* “bu kadar” (24/69).

İç seste : *çōmuş* “çokmuş” (5/13), *āşam* “akşam” (24/45), *bebādim* “bebektim” (23/1), *túkennara* “dükkanlara” (2/126), *yōmuş* “yokmuş” (24/3), *çocūkene* “çocukken” (4/19), *ġuÇcūken* “küçükken” (10/126), *ġōden* “gökten” (10/383), *ōsüz͡üdüm* (21/1).

Son seste: *evle* “evlek” (5/41).

7. l düşmesi :

İç seste: *ānatıyım* (6/54), *ġaPli* (15/51), *aT* “alt” (22/408), *āsŭv̇aTda* “asfaltta” (3/29), *aTmış* “altmış” (25/25), *ġōnünü* “gönlünü” (21/4), *seyreTmiş* (22/62), *māzeme* (3/12),ġa*ḫ*ıyo “kalkıyo” (22/39)

Son seste : *nas*ĭ (13/43; 10/151; 16/126; 1/51; 23/47)

8. r düşmesi :

İç seste : *kipī* “kirpiği” (22/106), *sōna* (21/10), *vuruken* (25/121), *ġopaTmış* (16/116), *yuvalamış* (1/46), *aperlōde* “hoparlörde” (13/45), *olusa* (2/84), *çıḫadıyo* (10/314), *gideken* (5/18), *māmer* “mermer” (5/88), *icāT* “icraaT” (9/41), *gezekene* (24/6), *çıḫaT* (10/159), *ġadaşımıñ* (21/45)

Son seste : *bĭ* (10/114), *ėniyo* (10/161), *geli* (2/84), *diyo* (1/71), *bĭ hatirimiz* (4/20)

9. n düşmesi :

İç seste: *sōra* (12/37; 17/8; 2/32; 5/18), *reKliye* (25/109), *ġararīce* “kararınca” (2/43), *incimesin* (4/131), *piriÇ* (16/156), *ǫã* “ona” (9/11), *īsan* “insan” (10/167), *anȯs* (8/45), *süneT* (13/67).

Son seste : *Satė* “zaten” (10/258), *zāti* “zaten” (4/152)

10. v düşmesi :

İç seste : *evelki* (11/5), *töbe* (22/221), *dōmüşümüş* (5/130), *mafolacaþ* (10/105)

11. t düşmesi :

İç seste : *çifÇiliK* (2/15), r*asgelmiş* (7/32),

Son seste : *serbes* (2/134), *aPdes* (22/209)

12. d düşmesi :

İç seste: *ġúnüz* (5/193; 22/324)

13. z düşmesi :

İç seste : *yapamadıþ* (2/95)

14. s düşmesi :

İç seste : *düşene* (5/36)

Son seste : *mendere* (2/25)

15. b düşmesi :

İç seste : *bȯ́rāni* “böbreğini” (10/104)

2. 2. 10. Ünsüz Türemesi

Sorgun ağzında, standart yazı dilinin koruyucu ünsüzleri olan “y ve zamir n’si” aynen devam eder. Yabancı kelimelerin iç seslerindeki iki ünlünün

arasına da bir ünsüz türemesi olur. Bölge ağzında meydana gelen ünsüz türemesi olaylarını şöyle örnekleyebiliriz:

2. 2. 10. 1. Başta Ünsüz Türemesi

h türemesi: *höbeK* “öbek” (19/26), *haTlıyo* (1/56), *havlı̊daki* (14/30), *aperlȯde* “hoparlörde” (13/45)

2. 2. 10. 2. İçte Ünsüz Türemesi

y türemesi : *ismayil* (5/195), *oḫuyuntu* (17/39), *hayın* (16/98), *vayh* (8/35), *ėylan* (1/83), *haḳıyǥısını* (3/59), *ėydam* (3/62), *mayışımı* (3/33), *ayleñ* “ailen” (10/104)

b türemesi : *üzengebiye* (22/17), *dePboyunda* (3/29)

h türemesi : ėhTibāren (3/1)

l türemesi : *ilkindileyin* (16/157)

v türemesi : *duvadan* (22/351)

ş türemesi : *aşşādaki* (4/26)

c türemesi : *guÇcūken* (10/126)

n türemesi : *yanna* (5/189)

2. 2. 10. 3. Sonda Ünsüz Türemesi

r türemesi : *peşir sırımıza* (9/35)

k türemesi : *şindiK* (8/40), *deyinciK* (24/18)

n türemesi : *hālen* (18/10), *dėyin* “diye” (1/83), *ǥaylin* “gayrı” (10/45), *gelirdin* (4/145)

y türemesi : *pekiy* (1/17), *ney* (14/34), dePboyunda (3/29).

2. 2. 11. Göçüşme

Kelime içindeki yan yana veya uzak ünsüzlerin birbirleriyle yer değiştirmesine göçüşme denir. Sorgun ağzında meydana gelen göçüşmeler daha çok yan yana olan ünsüzler arasında olmuştur. Uzak ünsüzler arasında göçüşme çok az görülür.

2. 2. 11. 1. Yan Yana Olan Ünsüzler Arasındaki Göçüşme

ml > lm : *melmekete* (10/375), *melmekeTliymişiñiz* (16/47)

cr > rc : *tercübeñ* (6/72)

lv > vl : *yavlarırdıþ* (4/107)

rv > vr : *kevrancı* (22/300)

2. 2. 11. 2. Uzak Ünsüzler Arasındaki Göçüşmeler

lr > rl : *ireli* (8/77), *irelde* (22/141)

lv >vl : *yavralıyolar* (1/167)

lz >zl : *zelletine* “lezzetine” (6/23)

ry >yr : *ceyrannı* “cereyanlı” (25/56)

2. 2. 12. Hece Kaynaşması

Sorgun ağzında yalın ya da eklerle genişletilmiş, kelimelerde iki ünlü arasında bulunan “n, k, g, ğ, y, r, v, h” ünsüzleri, eriyip kaybolarak iki veya daha fazla komşu hecenin kaynaşarak tek heceye dönüşmesini sağlar. Yan yana bulunan kelimeler arasında da hece kaynaşması gerçekleşebilir. Uzun ünlülerin bazıları da bu olay sonucu oluşur. Bölge ağzında tespit ettiğimiz kaynaşma olayları şunlardır:

h erimesi ile : *zabāÇa* “sabaha kadar” (22/402), *dā* “daha” (2/23), *tōm* “tohum” (5/141), *vallā* (23/57), *allā* “allaha” (3/22), *zabānan* (16/70), *pādışām* (10/54)

ğ, g erimesi ile: *ırġaTlā* “ırgatlığa” (19/1), *oldūma* “olduğuma” (2/2), *dū̄nnere* “düğünlere” (4/4), *hasTalā* (16/110), *ārlıḫ* “ağırlık” (1/103), *yúrāyinen* “yüreği ile” (10/104), *dēl* “değil” (5/161), *yapacām* “yapacağım” (5/158), *yemā* “yemeği” (16/151), *dālim* “değilim” (10/240), *diyecā̄m* “diyeceğim” (10/105), *çörā̄* “çöreği” (4/28), *emm‿uşā* “emmi uşağı” (5/165), *bölū̄nü* “bölüğünü” (3/50), *ġapā* “kapağı” (1/71), *benimkībi* “benimki gibi” (8/9), *bōn* “bugün” (5/85)

ñ erimesi ile : *ọa* “ona” (9/11), *baạā* “bana” (22/91)

y erimesi ile : *ēce* “iyice” (10/312), *hėḱā* “hikaye” (10/311), *şēdene* “şey edene” (6/61), *aĺōḵúm* “aleyküm” (6/20), *derē* “dereye” (5/173)

r erimesi ile : *sōna* (5/121; 10/103), *sōnıya* (5/193), *yim beş* (25/34)

k erimesi ile : *içindā̄* “içindeki” (6/99), *ordālar* “ordakiler” (7/16), *burdā* “buradaki” (10/139), *yōmuş* “yokmuş” (5/165), *delānnı* “delikanlı” (13/30), *ĭsıcāken* “sıcakken” (2/109), *lābını* “lakabını” (16/58), *ḡótürecādi* “götürecekti” (6/34)

v erimesi ile: ō*ndere* “üvendire” (4/25), *dōşdüK* “dövüştük” (15/10), *ġōyodu* “kovuyordu” (2/129)

f erimesi ile : *sēr* “sefer” (7/6)

2. 3. VURGU

2. 3. 1. Kelime Vurgusu

Kelime vurgusu, birden fazla heceye sahip olan kelimelerde, hecelerden birinin değerlerine göre daha kuvvetli bir nefes baskısı altında söylenmesidir.

Sorgun ağzındaki vurgu özellikleri yazı dilimiz ile aynıdır. Bu nedenle bu kısımda ayrıntıya inmeyeceğiz. Bölge ağzını kelime vurgusu bakımından yazı dilimizden ayıran küçük bir istisna vardır: Türkçe'de vurgu genellikle son hecede bulunmaktadır. Bu kural genel olarak Sorgun ağzı için de geçerlidir. Fakat herhangi bir özel durumu olmadığı halde vurgunun sıra dışı bir şekilde son heceden farklı heceler üzerinde bulunduğu durumlar da vardır: *'yārısı* (5/12), *'ēveT* (5/116), *ǵo'zēlce* (13/75), *'ǵōluma* (10/34).

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

SES BİLGİSİ

3. ŞEKİL BİLGİSİ

3.1. İSİM

3.1.1. İsim Yapım Ekleri

3.1.1.1. İsimden İsim Yapma Ekleri

Eklerin sadece metinlerimizde görülen şekilleri verilmiştir. Örnek olarak hemen aşağıda incelenen $+C^2I^4$ ekinin sekiz varyantının olması beklenirken bunlardan –cu biçiminin metinlerimizde örneği bulunmamaktadır.

$+C^2I^4$: Oldukça işlek olan bu ek, ünlü ve ünsüz uyumlarına uygun olarak "-cı, -ci, -cü / -Çı, -Çi, -Çu" şekillerinde karşımıza çıkar. Meslek ve uğraşma isimleri yapar: *ġarpızcıya* (6/20), *dávācı* (4/100), *malcılılıḫ* (19/13), *nışancıydım* (20/3), *ġayfeci* (16/28), *dārmenciye* (5/82), *çifcilik* (2/69), *dúñürcü* "dünürcü" (21/29), *dúncü* "düğüncü" (13/40), *zirāTÇılıḫ* (2/28), *şikāTÇı* "şikayetçi" (1/139), *löbeTÇi* (16/117), *işÇiliK* (2/28), *firiKÇiniñ* (5/118), *toPÇu* (3/11), *toPÇuydum* (20/2)

$+ L^2I^4K^2$: İşlek bir isim yapma ekidir. Bu ek yazı dilimizde kullanılan standart şekillerinin yanında, ünlü uyumu, ünsüz benzeşmesi, tonlulaşma ve sızıcılaşma olaylarına bağlı olarak "-nıḫ, -lıḫ, -luḫ / -niK, -liK, -lüK" biçimleriyle karşımıza çıkar. Yer, alet, meslek, sıfat ve soyut isimler yapar: *insannıḫlarımız* (4/144), *alışġannıḫ* (15/24), *ormannıḫ* (2/53), *davarcılıḫ* (2/36), *çayırlıḫ* (10/123), *usTalıḫ* (15/22), *ġolaylıḫ* (9/16), *ḫaḫsızlıḫ* (7/164), *susuzluḫTan* (6/31), *ġuşluḫlayın* (16/156), *mutluluḫ* (4/170), *çocuḫluḫ* (16/73), *şenniK* (4/12), *işÇiliK* (2/28), *ėyiliK* (4/41), *gúzelliK* (4/41), *reçbelliKTen* (3/22), *asgelliKTe* (20/10), *cahilliK* (15/88), *hergliK* (15/32), *develiK* (12/11), *düzlüK*

(5/129), *dúñürlüK* “dünürlük” (13/9), *k̲ótülüK* “kötülük” (1/103), *gúnnüK* “günlük” (26/18)

Ekin son ünsüzünün eridiği durumlar da vardır: *ĭreçbellī* (3/17), *imparatorlū* (12/9), *sālīñ* “sağlığın” (10/317), *öncülū̄* (3/56), *başlī* (5/146)

+L^{2}I^4 : Yazı dilimizde kullanılan şekillerinin yanında ünsüz benzeşmesine bağlı olarak “-nı, -ni, -nu, -nü” şekilleriyle de karşımıza çıkan bu ek, sıfat olarak kullanılan kelimeler yapar: *bālıydı* (4/135), *daTlı* (4/113), *haḫlıymış* (1/149), *yaşlı* (19/7), *hayıllısını* (3/46), *górevli* “görevli” (2/94), *kitli* (10/175), *evliyiK* (5/9), *ǵaPli* “kalpli” (15/51), *nurlu* (5/7), *dōmluyum* “doğumluyum” (15/4), *çavuşlu* (18/4), *ǵuTlu* “kutlu” (4/27), *k̲óylü* “köylü” (21/35), *süTlü* (4/113), *gúllü* “güllü” (8/46), *g̲úc̲dü* “güçlü” (16/110), *deliǵannı* “delikanlı” (22/442), *yönnü* “yönlü” (12/43), *esenniden* (15/31), *nişannılıyım* (15/78), *enni* (22/395), *osmannı* “osmanlı” (22/253)

+sI^{4}z : İşlek olan bu ek, -L^{2}I^4 ekinin olumsuzu olan vasıf isimleri türetir: *aTsız* (10/63), *haḫsız* (1/160), *haşlıḫsız* (16/16), *düneKsiz* (9/17), *uyḫusuz* (9/17), *usülsüz* (17/27)

+cıK^4 : Küçültme ve sevgi ifade eden kelimeler türeten bir ektir: *çınarcıḫ* (20/8), *eciK* (10/63), bĭteciK (23/22), *şindiciK* (13/35)

+cāz : Bu ek “+cağız” ekinin değişikliğe uğramış şeklidir. İşlek olarak kullanılmaz: *babacāzım* (10/207)

+dA^{2}ş : Eşitlik, ortaklık ve bağlılık ifade eden bir ektir. İlk ünsüzün “t” olduğu şekillerine bölge ağzında rastlanmaz: *arḫadaş* (4/147), *arḫadaş*

(8/72), *arḫadaş* (17/27), *ġardaşı* (22/46), *ġardeşim* (21/2), *vatandaşıña* (4/162)

+I^{4}ncI^4 : Sıra sayı isimleri yapan bir ektir: *birinci* (22/271), *ikinci* (6/84), *üçüncüye* (8/21), *üçüncü* (6/30)

Bu ek değişikliğe uğrayarak şu şekilde karşımıza çıkar: *ortancılı "ġızıñ"* (10/254)

+C^{2}A^2 : Dil isimleri, eşitlik, benzerlik ve sevgi isimleri türetir: *böylece* (2/153), *usūlca* (22/321), *ġısaca* (18/16), *SabahaÇa* (15/92), *açıḫÇasına* (15/62), *múddeTÇe* (15/61), *çoḫca* (2/31), *oñaca* "o zamana kadar" (1/56), *īce* (13/77), *tarihÇesini* (12/3), *ēce* "iyice" (1/71), *bōlece* "böylece" (22/442), *şōlece* (15/99), *ėlçesi* "ilçesi" (12/5), *ǵúzelce* "güzelce" (10/314), *ġararīce* "kararınca" (2/43), *saeTlerce* (25/141)

Bu ekin şu şekilde kullanımı da göze çarpar: *ǵúzelcene* (10/60), *böylecene* (3/64)

+K^{2}I^2 : Sıfat ve zamir olarak kullanılan, içinde aitlik ve bağlılık ifade eden isimler türetir. Ekin hece kaynaşmasına uğradığı durumlar da vardır: *yaḫınındaḳı* (2/9), *evelki* (11/5), *dünyādaki* (6/87), *āşamki* (4/134), *şindiki* (4/158), *ordālar* "ordakiler" (7/16), *çayırdā* "çayırdaki" (5/134), *uyḫu* (1/171)

+gil : Grup, aile ismi yapan ve işlek olmayan bir ektir: *ergülgilin* (10/313), *dedemgil* (2/4), *babamgil* (18/8)

+ın, +ün : *ǵúzün* (2/82), *ġışın* (2/15; 9/52), *yazın* (2/15)

+A^{2}r : *ikişer* (12/9), *birer* (ayā) (14/36)

+keK : Eski Türkçe döneminden beri varlığını sürdüren, küçültme ve kuvvetlendirme bildiren bir ektir: *erkeKleriñdi* (21/55)

Bölge ağzında genellikle ünsüz ikizleşmesine uğrayarak kullanılan *eşşā* “eşeğe” (9/11), *eşşeKle* (9/12), <eşek <eşgek kelimesinde de aynı ek vardır.

3.1.1.2. Fiilden İsim Yapma Ekleri

-mA^{2}K^3 : İşlek olan ve fiillerden hareket isimleri yapan bir ektir. Ekin son ünsüzünün sızıcılaştığı durumlar yaygındır: *boyaTmaḫ* (25/3), *buyurmaḫ* (10/23), *oynaTmaḫ* (8/93), *olmaḫ* (4/161), *annaTmaḫ* (2/2), *baḫmaḫ* (5/148), *demeK* (4/83), *yörüTmeK* (4/83), *yaPmaḫ* (4/141), *iÇmek* (14/5), *kesmeK* (18/7)

-mA^2 : Kalıcı isimler yapan işlek bir ektir: *ġazmayı* (1/45), *eşmeden* (5/143), *górüşme* (4/1), *ġonuşma* (4/1), *dōrama* (3/27), *çalışma* (2/28), *gúlme* “gülme” (5/208), *çalışma* (15/80), *ġavurmasını* (4/109), *içme* (17/16)

-A^{2}K^2 : İşlek olan bir ektir. Bu ekin son ünsüzü genellikle sızıcılaşmıştır: *yataḫ* (14/20), *oturaḫ* (16/100), *barınaḫ* (5/9), *ġuşaḫ* (2/12), *ġonaḫTa* “konakta” (8/77), *yunaḫ* (9/48)

-(I)K^2 : *döşşeKTe* (14/70), *sulaḫ* (4/98), *ġalıḫ* (10/294), *böyük* (10/212), *düneKsiz* (9/17)

-I^{4}ş : İş isimleri türeten bir ektir. Çok işlek değildir: *geliş* (11/1), *ǵuruluşu* (5/16), *ǵonuş* (11/1)

-(I^4)m : Yardımcı ünlüsü, ünlü uyumuna giren ve nispeten işlek olan bir ektir: *ölüm* (10/3), *dōmluyum* (15/4), *giyim* (2/12), *geçim* (2/56), *baḫım* (4/43), *yaşam* (5/5), *gėyim* (2/24), *seçim* (10/1)

-(I^4)n : İşlek olmayan bir ektir. Şu örneklerde karşımıza çıkar: *ekinnerimizi* (2/44), *gelini* (4/11), *gelin* (13/19)

-G^{2}I^4: İşlek olmayan bir ektir: *sevgimiz* (4/20), *yeTgili* (2/46), *sayǵımız* (4/20), *donanǵılı* (22/242), *KatKı* (4/63)

-G^{2}A^2 : İşlek olmayan bir ektir: *belgede* “bölgede” (24/15), *ǵavurǵa* (4/37, *düşüngeymiş* (21/22)

-I^{4}cI^4 : Devamlılık ifade eden kelimeler türeten bir ektir: *ǵırıcı* (4/136), k*úsücü* (4/136), *satıcı* (12/15), *yazıcı* (20/5)

-mA^{2}n : *eyiTmen* (2/19), *ęęTmende* (2/87), *ōreTmen* (8/3),

-tI^4 : genellikle “-n” eki almış fiil gövdelerine gelerek isimler türeten bir ektir: toplantılarımız (4/4), *yaşanTı* (2/17), *oḫuyuntu* (17/39)

-G^{2}A^{4}n : *alışǵannıḫ* (15/24)

- ce: *ēlence* (5/25)

- mır: *yāmır* (15/61; 10/5)

- ġaç: *salınġaç* (5/18)

3.1.2. İsim Çekim Ekleri

3.1.2.1. Çokluk Eki

Sorgun ağzında çokluk eki, ünlü ve ünsüz uyumlarına bağlı olarak “-lar, -ler, -nar, -ner” şeklinde karşımıza çıkar. Ekin -n’li şekillerinin oluşmasında ünsüz benzeşmesi etkili olmuştur.

-IA^{2}r : *çocuḫlar* (2/40), *zámanları* (2/1), *balıḫlara* (1/6), *moturlar* (4/55), *arḫadaşlar* (4/80), *bālarımızı* (2/63), *āÇlar* “ağaçlar” (2/53), *āşıḫlar* (4/107), *ġuşlar* (1/31), *tallalardan* (3/45), *almışlar* (1/30), *ġoydular* (2/87), *esKilerden* (4/2), *dėmişler* (1/10), *dellerdi* (4/82), *ādeTlerimiz* (4/69), *asgelleri* (3/53), *ekTiler* (2/107), *tārihlerinde* (9/31), *ėyilerden* (10/45)

-nA^{2}r : *zamannar* (9/32; 19/14), *onnar* (5/11; 6/96; 17/28; 4/118; 16/142; 18/5; 2/63), *ġadınnar* (13/34; 2/116; 21/56), *bunnar* (4/133; 8/66; 15/73; 21/46; 2/158; 15/16; 7/38; 10/65), *yatırmıyannar* (16/66), *şunnarı* (11/5), *ormannarıñ* (21/18), *insannara* (4/70), *dūnnere* “düğünlere” (4/169), *ekinnerimizi* (18/5), *ekinner* (15/32), *gúnner* “günler” (5/75), *geçenneri* (6/54), *bitirenner* (19/20)

3.1.2.2. İyelik Ekleri

Sorgun ağzında kullanılan iyelik ekleri şunlardır:

	Teklik	Çokluk
1. Şahıs	- (I^4)m	- (I^4)mI^{4}z
2. şahıs	- (I^4)ñ	- (I^4)ñI^{4}z
3. şahıs	- I^4, -sI^4	- I^{2}A^{2}rI^2

Bu eklerin kullanışları için aşağıdaki örnekleri verebiliriz:

Teklik 1.şahıs: *tōmum* “tohumum” (23/50), *bilgim* (22/442), *pāTişām* (22/58), *mayışımı* (3/33), *sözüm* (5/102), *dilimi* (1/14), *ġardaşım* (21/2), *noḫudum* (4/64), *sultānım* (10/5), *ōlum* (15/28), *hanımım* (14/63), *ismim* (16/5), *g̱ünüm* (20/1), *tüylerim* (21/50), *babam* (15/69), *sözüm* (9/11)

Teklik 2. şahıs: *atıñı* (22/137), *sarayıñ* (22/58), *diliñi* (1/26), *ardıñdan* (10/73), *ayleñ* “ailen” (10/104), *cı̱arañ* “sigaran” (5/149), *ayāñı* (1/182), *babañ* (8/16), *vatandaşıña* (4/162), ġonşuñ “komşun” (13/21), *babañı* (14/41), *g̱ücüñ* (4/83), *g̱ōnüñden* (13/10), *pusulañ* (16/19), *yeymiyeñ* (15/80), *diliñi* (1/29), *babañ* (8/20), *bayrāñı* (13/5)

Teklik 3. şahıs: *anası* (5/45), *babası* (14/42), *āzını* (6/7), *yanına* (1/13), *tallasını* (4/44), *nefsine* (4/96), *anası* (21/8), ġavġasınıñ (1/36), *óñüne* (2/116)

Çokluk 1. şahıs: *başlarımız* (1/2), *nesillerimiz* (4/40), *toprāmız* (4/46), ġaraġolumuz (4/138), *k̲óyümüzde* (18/2), *hayatımızı* (9/1), *ḳalemiz* (12/5), *dā̄rimiz* “değerimiz” (10/14), *arāzımızı* (3/3), *annemiz* (19/7), *ādedimiz* (17/43), *yanımızda* (15/80), k̲óyümüzüñ (2/55), *dilimizden* (1/41)

Çokluk 2. şahıs: *dedeñiz* (4/80), *anañız* (4/163), *bayramıñız* (4/27), *yariñiz* (10/37), *ġışlarıñıza* (10/333), *eviñiziñ* (22/376)

Çokluk 3. şahıs: *şáḥlarınıñ* (1/18), *çāreleri* (24/34), *odunnarıyla* (18/10), *antenneri* (25/55)

3.1.2.3. Aitlik Eki

Sorgun ağzında aitlik eki “-ki”dir. Bölge ağzında aitlik ekinin düştüğü durumlar vardır: *sōraki* (22/23), *ordaki* (2/50), *beriki* (3/20), *aşşādaki* (4/26), *başındaḳí* (6/82), *içindeki* (6/98), *evelki* (13/80), *buġazındaki* (14/61), *benimkini* (23/46), *deradā* “deredeki” (1/63), *ġazdamındā* (10/357), *ısTanbuldā* (23/16), *aşşādā* “aşağıdaki” (1/63), *ötāller* “ötekiler” (10/226)

3.1.2.4. Hâl Ekleri

a) İlgi Hâli Eki

Sorgun ağzında ilgi hâli eki, ünsüz ile biten sözcüklerden sonra “-I^{4}n, -I^{4}ñ”, ünlü ile biten sözcüklerden sonra ise “-nI^{4}ñ”dir. -n’li biçimler çok az görülür. İlgi hâli ekinin kullanımı ile ilgili şu örnekler verilebilir:

-I^{4}ñ : *ġardaşımıñ* (22/433), *veziriñ* (22/372), *daşıñ* (1/46), *anamıñ* (21/1), *oḫuluñ* (8/7), *soyuñ* (7/69), *pādışaḫıñ* (10/42), *arḫadaşıñ* (15/2), *sorḫunuñ* (11/8), *kóyüñ* (3/34), *hākimiñ* (2/134), *babamıñ* (18/16), *yaşıñ* (2/102), *herkesiñ* (19/23), *çocuḫlarıñ* (21/16), *ormannarıñ* (21/18), *ḵóyümüzüñ* (2/55), *vaḫTıñ* (1/130), *ġızlarıñ* (1/99), *herkeşin* (2/43)

-nI^{4}ñ : *babasınıñ* (24/136), *angarınıñ* (3/29), *ġarınıñ* (1/49), *tallasınıñ* (6/4), *şindiniñ* (2/85), *ötekiniñ* (1/63), *ḳaleniñ* (12/6), *onuñ* (1/31), *buranıñ* (17/43), *ġorunuñ* (1/41), *ġavġasınıñ* (1/36), *bunuñ* (8/64), *ġazasınıñ* (4/1), *vilayetiniñ* (4/1)

İlgi hâli eki, ünlü ile biten şu sözcüklerde “y”li olarak karşımıza çıkar: *babayıñ askerini* (22/249), *ġozüyüñ çiçā* (21/6), *başıyıñ dumanı* (17/28)

Şu örneklerde ise kelimenin sonundaki ünsüz düşmüş ve ilgi ekinin ünlüsü kaynaşmıştır: *pāTişāñ‿ōlu* (8/46; 24/13), *ḵópāñ‿üsTüne* (1/37), *bebāñ‿adını* (13/66), *sandīñ‿içinde* (12/19), *bāñ‿asgelleri* “beyin askerleri” (3/52)

b. Yükleme Hâli Eki

Sorgun ağzında yükleme hâli eki, ünlü ile biten isimlerden sonra “-yI^{4}”, ünsüz ile biten isimlerden sonra “-I^{4}”, üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra ise “-nI^{4}”dır. Yükleme hâli ekinin kullanımına ait örnekler şöyledir:

-I^{4} : *onu* (24/53), *derdiñi* (22/12), *pabuÇları* (22/63), *beni* (22/66), *ġannımı* (1/37), *diliñi* (1/29), *arazımızı* (3/3), *buraları* (4/85), *mezarlīmızı* (4/49), *mayışımı* (3/33)

-yI^{4} : *ġomşuyu* (4/7), *ġonuyu* (4/7), *parayı* (1/8)

-nI^{4} : *suyunu* (22/83), *ġéysilerini* (24/82), *ġanaTlarını* (24/65), *ġōnünü* (21/4), *tallasını* (4/44), *birini* (1/6)

c. Yaklaşma Hâli Eki

Sorgun ağzında yaklaşma hâli eki, ünlü ile biten isimlerden sonra “-y A^{2}”, ünsüz ile biten isimlerden sonra “-A^{2}”, üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra ise “-nA^{2}”dır. Yaklaşma hâli eki ile ilgili örnekler şunlardır:

-A^2 : *balıḫlara* (1/6), *ḳóye* “köye” (4/43), *eşşeklere* (18/10), *oña* (20/15), *buña* (4/126), *erzuluma* (3/10), *imtāná* “imtihana” (20/3), *deve* (24/83), *buña* (22/101), *saña* (22/84)

-yA^2 : *tallıya* (2/75), *dedėye* (4/79), *burĭya* (24/79), *suya* (24/92), *kóşiye* (22/40), *kediye* (22/85)

-nA^2 : *diline* (1/14), *yanına* (1/13), *üsTüne* (1/36)

d. Bulunma Hâli Eki:

Sorgun ağzında bulunma hâli eki “-dA^2”dır. Bu ek üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra “-ndA^2” şeklindedir. Bölge ağzında bulunma hâli ekinin örnekleri şunlardır:

-dA^2 : *orda* (24/64), *oḫulda* (22/27), *ayāmızda* (2/112), *bende* (21/13), *dūnde* “düğünde” (17/35), *kóyümüzde* (18/2), *suda* (4/98), *yaşammızda* (3/1), *yanımızda* (15/80), *halePde* (8/87)

Bölge ağzında seyrek olarak bu ekin “t”li şekillerine de rastlanır.

-tA^2 : *ǵarannıḫTa* (12/27), *dersTe* (16/92), *ǵonaḫTa* (8/77), *asgelliKTe* (20/10), *çınarcıḫTa* (20/8)

-ndA^2 : *elinde* (1/4), *zamānında* (1/4), *kenarında* (1/6)

e. Uzaklaşma Hâli Eki:

Sorgun ağzında bulunma hâli eki “-dA^{2}n”dır. Bu ek üçüncü şahıs iyelik ekinden sonra “-ndA^{2}n” şeklindedir. Bölge ağzında bu ekin “t”li şekillerine de rastlanır. Bulunma hâli ile ilgili örnekler şunlardır:

-dA^{2}n : *anamdan* (24/90), *burdan* (24/129), *esKilerden* (4/2), *tallalardan* (3/45), *dilimizden* (1/41), *ācından* “ağacından” (2/70), *kóyden* (14/31), *esgiden* (4/75), *duvādan* (21/12), *cılġadan* (22/141)

-ndA^{2}n : *ġorḫusundan* (5/137), *ġuşaḫlarından* (2/12), *ḵóyünden* (1/1)

-tA^{2}n : *yėtiştiKTen* (3/18), *atTan* (8/30), *geldiKTen* (2/32), *ġaçaḫTan* (21/18), *bıdaḫTan* (10/314), *dāldıḫTan* (4/1113), *añdıḫTan* (17/5), *analıḫTan* (21/2), *susuzluḫTan* (6/31)

f. Vasıta Hâli Eki:

Sorgun ağzında vasıta hâli eki, “ile” edatının ekleşmesi ve sonuna eski vasıta hâli eki olan “-(I)n”yi almış olarak şu şekillerde karşımıza çıkar. “-la, -le; -ınan, -unan, -ünen, -nan, -nen”. Bu eklerin bölge ağzında kullanımına dair örnekler şöyledir:

-l^{4}nA^{2}n : *siciminen* (1/5), *bununan* (1/35), *óḵúzünen* (2/15), *bunnarınan* (3/51), *ġomşularınan* (4/33), *beninen* (8/60), *gúnnerinen* (9/57), *yılınan* (10/61), *definen* (13/35), *şabınan* (15/81), *onnarınan* (16/74)

-nA^{2}n : *ecinniynen* (1/111), *ġarşılīnan* (2/152), *sabannan* (3/17), *asgeriynen* (3/49), *tabānan* (4/110), *hanımıynan* (5/31), *kimseynen* (8/74), *çocuḫlarıynan* (10/142), *orduynan* (12/33), *ġanıynan* (9/33)

-IA^2 : *halle* (4/54), *ġazmayla* (2/33), *ḳurekle* (2/33), *bunlarla* (4/3), *sopanla* (9/8), *eşşeKle* (9/12)

g. Eşiklik Hâli Eki:

Sorgun ağzında eşitlik hâli eki "-C^{2}A^2"dir: *gúzelce* (10/314), açıḫÇa (2/136), *ēce* "iyice" (5/90), *senelerce* (19/30), *öylece* (18/16), *çoḫca* (2/31)

Ancak bu ekin bölge ağzında fonksiyonunun genişlediği ve cümleye "benzerlik, göre, -e kadar, -e doğru" anlamları kattığı görülür. *O zamanaça o elmayı vėren* (10/69), *mezeri çevirmedīniz múddeTÇe* (15/52), *aḫşamaÇa geziyoñ* (1/8), *dīnimizÇe yasaḫdı* (4/89), *avraTlarınan ġonuşurdu zabāÇa* (21/14)

3.1.2.5. Soru Eki

Sorgun ağzında isimlerden sonra gelen soru eki yazı dilimizdeki gibi "-mI^4"dır: *zamannarında mı?* (2/52), *dörT dene mi?* (4/83), *hasTa mısıñ?* (5/167), *hėÇ mi?* (5/206), *suyuna mı?* (7/22), *hėḱāsını mı?* (10/40), *şėy mi?* (14/40), *túrkü mü?* (15/39)

3.2. SIFAT

3.2.1. Niteleme Sıfatları

İsimlerin önlerine gelerek onların durum, şekil, renk vb. bakımlardan vasıflarını bildiren kelimelere niteleme sıfatı denir. Bölge ağzında tespit ettiğimiz niteleme sıfatlarından bazıları şunlardır:

ġırmızı (lira) (1/42), *aḫsi (hanımı)* (1/7), *zor (ġarşılīnan)* (2/152), *biyaz (toPraḫTan)* (2/115), *yeşil (ġuPre)* (2/82), *esKi (nesillerimizi)* (4/162), *böyüK*

*(mutlulu*ḫ*)* (4/170), *yaşlı (insannar)* (4/45), *āri* “eğri” *(niyeTle)* (4/95), *derbeder (adam)* (7/19), *ār* “ağır” *(söz)* (7/68), *özel (ōreTmen)* (8/3), *zor (şarTlar)* (9/15), *ġocā (ġaya)* (9/19), *ė́yi (südümü)* (10/322), *ġuru (āÇ* “ağaç”*)* (10/49), *ġara (*ḵ*óp*ü*K)* (10/97), *açı*ḫ *(başTan)* (10/24), ḵ*ötü (aT)* (10/297), *temiz (ġaPli)* (15/51), *ufa*ḫ *(çocu*ḫ*)* (15/25), *esKi (hė́kāye)* (17/36), *böyüK (mahKemelere)* (18/15), *iyi (subaylarım)* (20/5), *aK (ġavaK)* (22/163), *dolu (desTiyi)* (22/145), *ġoca (ġarıya)* (24/43), *yaşlı (ġarınıñ)* (24/42), *bė́yaz (*ḡ*óÇ)* (24/36), *ġuÇcüK (ġızınıñ)* (24/53), *yeni (habeller)* (25/63), *özel (antenneri)* (25/55), *acı (yā* “yağ”) (25/43), *özel (o*ḫ*ul)* (25/38), *çu*ḫ*ur (māzalar)* (25/27), *yu*ḫ*a (eKmā)* (25/23)

3.2.2. Belirtme Sıfatları

Belirtme sıfatları, nesneleri belirten sıfatlardır. Bu sıfatlar nesnenin bünyesinde olan bir sıfatı göstermez, nesneyi şu veya bu şekilde belirtirler.[1]

3.2.2.1. İşaret Sıfatları

bu: Kullanımı yazı dili ile aynıdır: *bu (*ḵ*óyüñ)* (15/72), *bu (adam)* (14/11), *bu (herifi)* (23/16), *bu (dōm* “doğum”*)* (13/61), *bu (meydanda)* (24/98), *bu (vazifeleri)* (22/95)

şu: Kullanımı yazı dili ile aynıdır: *şu (ġadar)* (8/7), *şu (cılġadan)* (22/141), *şŭ durumda* (4/55), *şu (elim)* (5/150), *şu (çocūñ)* (10/71), *şu (ġıralı)* (22/63)

[1] Muharrem Ergin: TDB, 247.

şo: *şo (meseleden)* (5/139), *şo (başTan)* (8/48), *şo (naḫışı)* (22/58), *şō (ġorunuñ)* (1/41)

o: Kullanımı yazı dili ile aynıdır: *o (ġuşları)* (24/61), *o (derĭye)* (1/69), *o (ġardaşımdan)* (21/2), *o (zamannar)* (9/32), *o (ġale)* (24/132), *o (desTiyi)* (22/145), *o (zaman)* (25/3), *o (mendili)* (22/348)

öteki: *öteki (ġıza)* (1/117). Bölge ağzında bu sıfat şu şekilde de kullanılmıştır: *ötā (ġızları)* (10/348)

öbür: Sesçe değişik varyantları görülür: *öbür (hoca)* (25/86), *obir (tellī)* (22/188), *óbir (ġardaşıñ)* (10/145)

beriki: *beriki (moturdan)* (3/20)

3.2.2.2. Sayı Sıfatları

Sorgun ağzında sayı sıfatlarının kullanımı ile standart yazı dili arasında herhangi bir fark yoktur. Ancak sayı adlarında, değişik ses olaylarından kaynaklanan bazı değişiklikler olmuştur.

Asıl Sayı Sıfatları: *teK (ġuşunan)* (22/210), *iki (sene)* (1/9), *çiT* “çift” *(óḵüz)* (3/2), *çifT (ayaKġabı)* (7/11), *üÇ (senedir)* (1/21), *üş (sene)* (1/108), *dörT (yola)* (3/9), *dörd‿(ay)* (2/64), *beş (ġuruş)* (25/35), *yédi (kelleniñ)* (24/89), *ġırḫ (tuluḫ eT)* (24/79), yīmi dörT saeT (22/258), *yim beş (ġuruşdu)* (25/33), *aTmış (çiniK)* (23/51), *biñ (çeşiT)* (4/149)

Sıra Sayı Sıfatları: *üçüncü (nāramda)* (12/23), *ikinci (dünya)* (24/41), *birinci (nāramda)* (12/20)

Üleştirme Sayı Sıfatları: *birer (ayā)* (14/36), *birer (avıÇ)* (10/229), *ikişer (Kişi)* (12/19)

Kesir Sayı Sıfatları: *doḫuz buçuḫ (kilōmetre)* (12/6), *çeyreK (sana yā)* (25/47), *yedi buçuḫ (ġuruş)* (25/12)

3.2.2.3. Soru Sıfatları

Bölge ağzında tespit ettiğimiz soru sıfatları şunlardır: *ḫangi (ġahpeynen)* (1/34), *ġaş (ġuruş)* (25/33), *ġaÇ (nüfus)* (4/112), *ġaÇ (hāne)* (19/3)

3.2.2.4. Belirsizlik Sıfatları

Bölge ağzında tespit ettiğimiz belirsizlik sıfatları şunlardır:

bütün (köylü) (19/5), *bütün (arḫadaşlara)* (4/169), *bāzı (arḫadaşlar)* (4/147), *her (maḫlūñ)* (1/31), *bir (melmekete)* (22/133), *her (maḫlugatıñ)* (22/54), *bütün (hüdüT)* (18/3), *filan (ġún)* (17/14), *her (deveniñ)* (12/19), *her (evden)* (24/50), *tüm (insan kellesi)* (24/29), *félan (belgede* “bölgede”*)* (24/15), *bütün (ālem)* (24/82), *filanca (soḫaḫTa)* (22/92), *her‿(adam)* (25/37)

3.3. ZARF

Zarflar, fiillerin, fiilimsilerin, sıfatların ve kendi türlerinden olan zarfların anlamını yer, zaman, durum, miktar ve soru bakımından yönlendiren, etkileyen kelimelerdir. Bölge ağzında tespit ettiğimiz zarf çeşitleri şunlardır:

3.3.1. Zaman Zarfları

Sorgun ağzında tespit ettiğimiz zaman zarfları, bazı küçük ses hadiseleri dışında hemen hemen yazı dili ile aynıdır. Bazı zarflar, birden fazla kullanıldıkları için sadece birer örnek alıyoruz:

şimdi (22/88), *şindi* (23/47), *hemen* (22/71), *eveli* (20/125), *önce* (22/201), *yeñi* (5/28), *ǵece* (9/17), *iPdilli* “önce” (13/68), *āşam* (22/219), *zabāleyin* (22/45), *zabānan* (22/220), *sōna* “sonra” (2/132), *aḫşam* (12/18), *ǵışın* (5/89), *sōra* (5/19), *yārin* (22/217), *bōn* “bugün” (21/23), *esKiden* (25/31), *ötōn* “öteki gün” (23/35), *şinci* (3/31), *ertesi ūn* (22/185), *ǵünüz* (22/324), *buǵún* (22/177), *evel* (10/168), *şindiK* (22/16), *ǵrken* (9/18)

3.3.2. Yer ve Yön Zarfları

Fiilin yönünü gösteren zarflardır. Ses değişmeleri dışında kullanımları yazı dili ile aynıdır: *geri (geliyo)* (24/81), *geri (geldi)* (14/39), *yoḫarı* (1/114), *ireli* (8/76), *içeri* (9/44), *dışarı* (1/30), *aşşā* “aşağı” (8/30)

3.3.3. Hâl (Nasıllık – Nicelik) Zarfları

Cümle içinde fiilin anlamını nasıllık-nicelik yönünden etkileyen zarflardır. Bunların çoğu aynı zamanda niteleme sıfatı olduğu için birkaç örnek veriyoruz: *ǵureden (ǵaḫıyo)* (24/85), *ēle (deyinci)* (10/317), *ōle (geTdiK)* (25/38), *ǵyle (oturuyoñ)* (10/191), *öyle (yapañ)* (13/74), *şöyle (yatıyo)* (24/56), *şōle (toPlardıḫ)* (2/98), *böyle (billeşirdi)* (4/147), *bǵyle (ǵazarken)* (10/193), *bǵyle (ǵopuşuyolar)* (10/299), *ōlece (geçiyolar)*

(24/138), *sıḫı (yapış)* (22/234), *ār* “ağır” *(davranıyo)* (12/17), *ġazālayın (oldu)* (15/37), *beK (ōsüz böyüdüm)* (23/55), *serbes (ġonuşacāñ)* (2/134), *bōle (ġıcırdasıñ)* (25/5), *ġoparaḫ (geliyo)* (22/275), *zor (yetişiyo)* (22/329), *ġallanġuP (getiriyolar)* (22/100), *bomboş (ġalıyo)* (22/58), *ėyi (geldiñ)* (22/45)

3.3.4. Azlık – Çokluk (Miktar) Zarfları

Miktar zarfları, fiillerin, sıfatların ve kendi türünden zarfların anlamını miktar ve derece yönünden kısıtlar veya genişletir. Bölge ağzında tespit ettiğimiz miktar zarflarını şöyle sıralayabiliriz: *çoḫ (górmüşler)* (7/16), *çoḫ ār (davranıyo)* (12/17), *bayā (naralar atarak)* (12/26), *ėpey (ġonuşTurduñ)* (5/175), *ēce (ġarışTırıñ)* (13/70), *hēÇ (ġalmaz)* (4/151), *az çoḫ (sürerdiK)* (2/91), *áz (ġáldı)* (1/165), *az (ġalıncıḫ)* (24/118), *birez daḫa (böyüdüK)* (25/24), *ġayeT (ġúzel)* (25/36), *epey (düzeldim)* (16/159), *epėy (oluyom)* (16/127), *eciK (dinnensiñ)* (25/61), *birez (bozuyo)* (22/58)

3.3.5. Soru Zarfları

Sorgun ağzında tespit ettiğimiz soru zarfları şunlardır (aynı kelimelerden birer örnek aldık): *neye (geziyoñ?)* (21/31), *nėye (geldiñiz?)* (17/22), *ne (diyeceK?)* (22/393), *nėre (gėdiyoñ?)* (7/10), *nere (gidersiñiz?)* (5/9), *neriye (gideceK?)* (20/14), *niye (dōmediñ?)* (14/44), *nasĭ (yaparıḫ?)* (25/75), *nasıl (sāyoñ)* (1/135)

3.4. ZAMİR

3.4.1. Şahıs Zamirleri

Sorgun ağzında, şahıs zamirlerinin tümü yazı dilimiz ile aynıdır. Ancak bu zamirlerin çekimi esnasında bazı değişiklikler olur. Burada öncelikle

zamirlerin teklik ve çokluk zamirlerin çekimlerini verecek, örnekleri daha sonra sıralayacağız.

Teklik Şahıs Zamirleri

Hâl	**1. Şahıs**	**2. Şahıs**	**3. Şahıs**
Yalın	ben	sen	o
İlgi	benim	senin,seniñ	onun,onuñ
Yükleme	beni	seni	onu
Yaklaşma	bana,baña,baã	sana,saña,saã	ona,oña,oã
Bulunma	bende	sende	onda
Çıkma	benden	senden	ondan

Teklik 1. Şahıs

Ben: (5/7; 1/1; 15/69; 19/17; 17/21; 24/6 vb.)

Benim: (24/66; 1/39; 3/56 vb.)

beni: (19/96; 22/218; 22/66; 24/32; 24/77 vb.)

bana: baã (22/91), baña (24/75; 24/90 vb.)

bende: (5/138; 21/13 vb.)

benden: (24/74; 10/97; 10/55; 5/159 vb.)

Teklik 2. Şahıs

sen: (3/57; 5/74; 5/115; 1/27; 1/33; 1/25; 21/32; 16/8; 21/18; 15/80; 8/5 vb.), señ (4/137)

seniñ: (1/109; 4/88; 5/14; 8/80; 10/48 vb.)

seni: (1/117; 5/158; 6/29; 8/16; 10/97 vb.)

sana: saña (1/88; 4/125; 6/22; 22/199 vb.)

senden: (4/126; 10/56; 24/33)

Teklik 3. Şahıs

o: (8/13; 24/67; 21/4; 25/59 vb.)

onun: onuñ (1/31; 2/98; 5/108 vb.)

onu: (5/90; 8/11; 22/34 vb.)

ona: oña (5/102; 10/51; 22/384; 24/53 vb.)

Çokluk Şahıs Zamirleri

Hâl	**1. Şahıs**	**2. Şahıs**	**3. Şahıs**
Yalın	biz	siz	onnar
İlgi	bizim	sizin,siziñ	onnarın,onnarıñ
Yükleme	bizi	sizi	onnarı
Yaklaşma	bize	size	onnara
Bulunma	bizde	sizde	onnarda
Çıkma	bizden	sizden	onnardan

Çokluk 1. Şahıs

biz: (26/12; 15/1; 14/70; 5/148 vb.)

bizim: (26/23; 26/20; 15/96; 12/25; 5/185 vb.)

bizi: (26/11; 22/255; 16/24; 15/33 vb.)

bize: (26/23; 16/32; 15/80; 7/8 vb.)

bizde: (19/2)

Çokluk 2. Şahıs

siz: (15/91; 19/17; 26/17; 15/17 vb.)

sizin: siziñ (10/313)

sizi: (15/17)

size: (5/10; 19/17; 12/13 vb.)

Çokluk 3. Şahıs

onnar: (4/16; 5/11; 6/96; 10/167 vb.)

onnarın: onnarıñ (12/47)

onnarı: (10/172; 15/86; 9/40; 18/8 vb.)

onnara: (16/36)

onnardan: (25/91)

Dönüşlülük Zamiri

Sorgun ağzında kullanılan dönüşlülük zamiri “kendi” kelimesidir. Bölge ağzında bu kelimenin ilk ünsüzünün sedalılaşması sonucu oluşan “gendi” biçimi de görülür. Bölge ağzında dönüşlülük zamirinin çekimi şöyledir:

Teklik 1. Şahıs: gendim (15/1; 1/120; 3/26; 20/2)

Teklik 2. Şahıs: gendiñ

Teklik 3. Şahıs: gendi (10/114; 13/4; 19/2; 17/35 vb.)

Çokluk 1. Şahıs: gendimiz (15/94; 21/57)

Çokluk 2. Şahıs: gendiñiz

Çokluk 3. Şahıs: gendileri

Yukarda sunulan *gendi* biçimleri yanında bazen (örneğin 4. metinde olduğu gibi) *kendi* biçimlerine de rastlanır.

3.4.2. İşaret Zamirleri

Sorgun ağzında görülen işaret zamirleri, bazı küçük ses farklılıkları dışında yazı dili ile aynıdır.

	Teklik	**Çokluk**
Yakın, görülen	bu	bunnar
Uzak, görülen	şu	şunnar
Uzak, görülmeyen	o	onnar

bu: (5/2; 5/186; 10/52; 1/11; 17/27)

şu: (7/48; 13/10), şo (2/127), şō (5/19)

o: (813; 24/67; 21/4; 25/59)

bunnar: (15/73; 8/66; 6/91; 4/147)

şunnar: (10/313)

onnar: (4/18; 2/7)

Teklik İşaret Zamirlerinin Çekimi

Hâl	**bu**	**şu**	**o**
Yalın	bu	şu	o
İlgi	bunun,bunuñ	şunun,şunuñ	onun,onuñ
Yükleme	bunu	şunu	onu
Yaklaşma	buna,buña	şuna,şuña	ona,oña
Bulunma	bunda	şunda	onda
Çıkma	bundan	şundan	ondan

bu:

bunun: bunuñ (6/77; 10/98; 21/8 vb.)

bunu: (5/129; 6/36; 7/18 vb.)

buna: buña (7/32; 8/4; 10/99 vb.)

bundan: (7/29; 7/43)

şu:

şunu: (4/137; 5/131; 7/30 vb.), şonu (10/303)

şuña (15/66; 25/71)

o:

onun: onuñ (1/31; 2/98; 5/108)

onu: 5/90; 8/11; 22/349; 24/16; 25/40)

ona: oña (5/102; 10/51; 22/384; 24/53; 2/71; 25/17)

Çokluk İşaret Zamirlerinin Çekimi

Hâl	bunlar	şunlar	onlar
Yalın	bunnar	şunnar	onnar
İlgi	bunnar,bunnarıñ	şunnarın,şunnarıñ	onnarın,onnarıñ
Yükleme	bunnarı	şunnarı	onnarı
Yaklaşma	bunnara	şunnara	onnara
Bulunma	bunnarda	şunnarda	onnarda
Çıkma	bunnardan	şunnardan	onnardan

bunnar:

bunnarın: bunnarıñ (6/102; 8/62; 10/154 vb.)

bunnarı: (5/7; 3/30; 10/287 vb.)

bunnara: (25/8; 10/229; 10/342 vb.)

bunnarda: (4/167)

bunnardan: (1/90; 3/16)

şunnar:

şunnarı: şonnarı (10/313)

onnar:

onnarın: (12/48), onnarıñ (25/92)

onnarı: 2/91; 10/188; 15/86)

onnara: (16/36)

onnardan: (25/91)

3.4.3. Belirsizlik Zamirleri

Bölge ağzından derlediğimiz metinlerde tespit ettiğimiz belirsizlik zamirleri şunlardır (Aynı olan kelimelerden birer örnek aldık.):

hepimiz (2/83)	hepisi (1/114)
kimisi (4/167)	herkes (4/132)
kimse (24/98)	herkeş (8/90)
herkėş (10/222)	herkiş (22/219)
herkeş (8/90)	bazıları (25/62)
obirleri (16/4)	kimi (15/66)

3.4.4. Soru Zamirleri

Sorgun ağzında soru zamirleri olarak daha çok “kim” ve “ne” kelimeleri kullanılır. Soru zamirlerinin kullanılışı ile ilgili şu kelimeler örnek olarak verilebilir: *saña kim ǵúl vėreceK?* (10/225), *kim bunuñ nöbeTÇisi?* (5/62), *taḫTı tacı kime ġalacaḫ?* (22/244), *seni kim niTsiñ?* (10/256), *ne dėyim ġardaşım* (23/54), *ne biliyo benim mısTafacī sevdīmi* (22/380), *ne dėyim?* (17/5)

3.5. FİİL

3.5.1. Fiil Yapım Ekleri

3.5.1.1. İsimden Fiil Yapma Ekleri

+IA[2] : Oldukça işlek bir fiil yapım ekidir. Ekin ünlüsü, yazı dilinde olduğu gibi şimdiki zaman ekinden önce daralır: *duvalaTdīna* (22/8), *sulayım*

(22/140), *azarla* (10/313; *ḳarşılamıyoñ* (14/52), *bālayım* (6/103), *ısmalladıḫ* (10/119), *avladırımış* (5/2), *bāşla* “bağışla” (23/27), *parçalasam* (10/315), *möhürlerdi* (2/100), *üşlerdiK* (9/36), *yúKlerdiK* (9/11), *ġózle* “gözle” (5/85), *temizledi* (5/106), *kiTledir* (10/96), *ġózlüyo* (1/143), *hazıllıyolar* (22/71), *ġarşılıyo* (22/73),

+IA^{2}n : İşlek bir ektir: *havaslandım* (6/69), *ışḫlandırırdıḫ* (4/85), *hasTalan* (10/103), *yararlandıḫ* (3/24), *efḱallandıḫ* (15/38), *keyflenereK* (10/344), *seslenemezler* (15/73), *zehillendiler* (15/20), *niyeTlendim* (6/70), *bilgilendirmeK* (12/3), *fiyeTlendi* (3/21), *evlenecāñ* (8/80)

Bu ek ses benzeşmesi neticesinde bazen “+nA^{2}n” şeklinde kullanıldığı görülür: *şennendiriyo* (4/49)

+A^{2}r : İşlek olmayan bir ektir: *yaşarTdı* (16/103), *yeşermeden* (14/58)

+(I^4)K^2 : İşlek olmayan bir ektir. Sadece birkaç kelimede görülür: *acıḫmışlarmış* (5/117), *birikiller* (13/47)

3.5.1.2. Fiilden Fiil Yapma Ekleri

-(I^4)n : İşlek bir fiil yapma ekidir: *oynanılan* (4/134), *vurundun* (23/34), *çalınıyo* (24/54), *çalınırdı* (5/23), *yaşanacaḫ* (2/132), *ġapandı* (18/16), *toPlanır* (17/39) *söylenmezdi* (4/95)

-(I^4)I : İşlek bir fiil yapma ekidir. Edilgenlik ifade eden kelimeler türetir: *ġırılıyo* (22/90), *yazıldım* (16/71), *itildi* (25/77), *dutulmaz* (8/62), *unuTulmasıñ*

(4/165), *ġuruluşu* (5/16), *ġoyuluyo* (6/8), *daḫılmış* (7/39), *yıḫılasıcayı* (14/46), *dóḵüldüler* (16/158)

-(I^4)ş : Ortaklık ve oluş ifade eden işlek bir ektir: *ǧúlüşürdüK* (4/35), *susaşTım* (6/65), *ötüşüyo* (1/31), *ġarışTırıyo* (15/44), *ġuruluş* (2/55), *ġopuşuyolar* (10/299), *bārışırdıḫ* (4/107), *erişTi* (22/59)

-(I^4)r : Geçişli fiillerden ettirgen fiil, geçişsiz fiillerden geçişli fiil yapar: *geçiririm* (24/130), *bitirmiş* (4/64), *doyurdu* (1/37), *bişiriñ* (13/75)

-(A^2)r : İşlek değildir. *çıḫarsıñlar* (1/29)

-T^2 : İşlek bir ektir. *dōrulduyum* (5/101), *boşaldırken* (16/76), *püsḵúrdüP* (16/66), *ġaynadır* (4/109), *geberdiyo* (24/63), *böyüTdüm* (23/3), *avlaTmıya* (5/4), *yaḫalaTmış* (7/18), *yörüTelim* (4/82), *annaTmaḫ* (2/2)

-T^{2}I^{4}r : Yaptırma ifade eden işlek bir ektir: *aldırır* (25/23), *şenlendiriyo* (4/49), *öldürürüK* (22/94), *yedir* (22/69), *öldüreK* (22/67), *çāTdırıyo* (24/94), *sildirdiK* (3/25), *dolduruyollar* (8/55), *ġarışdırıyom* (10/38), *yaPTırıyoñ* (15/14), *ġarışTırıyo* (15/44), *yaPTıraḫ* (10/271), *ayıḫTırmanıñ* (8/36)

-mA^2 : Olumsuzluk ekidir. Bütün fiillere gelerek olumsuz şekillerini yapar. Ekin ünlüsü “yor” ekinden önce daralır. *yaPmayıñ* (4/130), *yenmesiz* (17/17), *ǵéTmemeK* (4/112), *bıraḫmam* (21/12), *yorulmuyom* (21/21), *çalışmıya* (2/62), *yéTmiyo* (21/24)

3.5.2. Fiil Çekimi

3.5.2.1. Şahıs Ekleri

a. Zamir Kökenli Şahıs Ekleri

Bilinen geçmiş zaman ve şart çekimi dışındaki çekimlerde kullanılan eklerdir. Bu eklerin şekilleri ve kullanılışları şöyledir:

Teklik 1. Şahıs: -I^{4}m

Teklik 2. Şahıs: -I^{4}n, -I^{4}ñ, -sI^{4}n, -sI^{4}ñ

Teklik 3. Şahıs: Eksiz

Çokluk 1. Şahıs: -I^{4}z, -I^{4}ḫ, -I^{4}k

Çokluk 2. Şahıs: -nI^{4}z, -ñI^{4}z, -sI^{4}nI^{4}z, -sI^{4}ñI^{4}z

Çokluk 3. Şahıs: IA^{2}r

Bu eklerin kullanılışları ile ilgili aşağıdaki örnekler verilebilir:

Teklik 1. Şahıs: *çıḫmam* (15/35), *daḫacām* (15/66), *yorulmuyom* (21/21), *söylerim* (15/69), *bıraḫmam* (21/12), *ėTmem* (1/54), *dutuyum* (6/13), *dedīm* (2/87), *ǵötürüyüm* (6/13), *isTiyom* (4/157)

Teklik 2. Şahıs: *gidersiñ* (19/3), *kesecāñ* (14/7), *ǵörüyorsuñ* (11/13), çezecāñ (8/37), yīhañ “yıkarsın” (13/69), yaramañ (7/8), bulasıñ (10/175), *ǵurtulmasıñ* (10/74), *gideceKsiñ* (6/4), *ǵonuşacaḫsıñ* (2/135), *yaTmışsıñ* (4/90), *ǵurtulasıñ* (22/50), *döneñ* (21/32), *ėneñ* “inersin” (24/37)

Teklik 3. Şahıs: *dėmiş* (1/29), *geldi* (2/20), *dėrdi* (3/41), *direnir* (4/59), *işmiş* (5/8), *bārıyo* (6/7), *çıḫmış* (7/15)

Çokluk 1. Şahıs: *ǵoyacīḫ* (22/44), *ǵatarız* (4/149), *yeriK* (4/154), *gideK* (9/23), *annatıyoruḫ* (9/1), *gėTmişiK* (9/20), *yapıyoruz* (4/1), *bitiriyoḫ*

(2/83), *daḫacīḫ* (15/66), *ġoyaḫ* (10/67), *ḳınıyoruz* (4/51), *yazaḫ* (16/153), *çalışırıḫ* (19/8), *evlenecīK* (7/2), *ġaybederiK* (10/85), *öldürürüK* (22/94), *bilmiyoruz* (26/5)

Çokluk 2. Şahıs: *yapıyoñuz* (24/31), *soracaḫsıñız* (11/17), *biçeceKsiñiz* (4/60), *ġoyacāñız* (16/66), *olacāñız* (8/42), *yorulmuyoñuz* (15/92)

Çokluk 3. Şahıs: *éleTmişler* (1/18), *baḫmıyolar* (2/65), *vermişler* (3/37), *diyolar* (4/46), *yarılamışlar* (5/14), *çārıyolar* (6/75), *irdemişler* (7/4), *eriyolar* (8/106), *varıyolar* (10/132), *gelmişler* (11/10), *ġırmışlar* (12/31), *daḫallar* (13/17), *bilmiyolar* (15/101), *savurullar* (19/26)

b. İyelik Kökenli Şahıs Ekleri

Bilinen geçmiş zaman ve şart çekiminde kullanılan şahıs ekleridir. Bölge ağzında kullanılan iyelik kökenli şahıs ekleri şunlardır:

Teklik 1. Şahıs: -m

Teklik 2. Şahıs: -n, -ñ

Teklik 3. Şahıs: Eksiz

Çokluk 1. Şahıs: -ḫ, -K

Çokluk 2. Şahıs: -nI^{4}z, -ñI^{4}z

Çokluk 3. Şahıs: -IA^{2}r

Teklik 1. Şahıs: *yaPTım* (20/11), *éTdim* (3/14), *géTdim* (20/1), *acıḫTım* (6/27), *susaşTım* (5/142), *böyüdüm* (21/10), *ūraşTım* (8/11), *vurundum* (23/34)

Teklik 2. Şahıs: *bulduñ* (16/53), *ėTdiñ* (15/13), *keserseñ* (4/126), *varsañ* (2/134), *geÇseñ* (10/316), *söylediñ* (1/27), *yaḫTıñ* (15/34), *soḫTuñ* (16/122), *bildiñ* (10/46), *isTerseñ* (6/3), *çaldıñ* (7/19), *yıḫarsañ* (8/61), *binerseñ* (24/38), *bildiñ* (22/9), *hoş geldiñ* (12/1), *isTiyosañ* (4/162)

Teklik 3. Şahıs: *verdi* (1/184), *dönüşTü* (2/35), *geldi* (3/23), *dėrdi* (4/104), *çıḫdı* (5/28), *yoldu* (5/106), *öfKelense* (7/60), *yanġabazsa* (17/24), *yėrse* (8/104), *düşdü* (10/383)

Sonda n türemesi ile: *sepeT ġollardın* (4/9), *bize para verirdin* (4/18)

Çokluk 1. Şahıs: *getirirdiK* (3/3), *aldıḫ* (20/11), *daḫardıK* (2/71), *olurduḫ* (4/83), *bulduḫ* (1/53), *ġaPdırdıḫ* (15/106), *ġazanamadıḫ* (20/4), *çalışTıḫ* (19/30), *vardıḫ* (16/22), *varırsaḫ* (4/18), *ġoşTuḫ* (5/77), *ısmalladıḫ* (6/5), *aylenirdiK* (5/18), *sürüyoduḫ* (9/8), *geldiK* (9/31), *gelirseK* (22/132), *saTsaḫ* (2/144)

Çokluk 2. Şahıs: *ġurduñuz* (4/160), *soyunursañız* (16/47), *baḫTıñız* (4/99), *geldiñiz* (17/22), *acısañız* (5/114), *ġaldıñız* (19/17)

Çokluk 3. Şahıs: *yaPdılar* (2/29), *saTdılar* (4/120), *ġoydular* (10/216), *duTdular* (16/21), *çeKTiler* (16/123), *yaḫaladılar* (18/14), *düşdüler* (18/15), *bindirdiler* (21/66), *ġoymadılar* (22/26), *vurdular* (23/33)

3.5.2.2. Şekil ve Zaman Ekleri

3.5.2.2.1. Bildirme Kipleri

a. Görülen Geçmiş Zaman

Sorgun ağzında görülen geçmiş zaman eki –D^2I^4 dır. Bu ekin ünsüzünün sedasız olduğu durum azdır.

Teklik 1. Şahıs: -D^2I^4-m

Teklik 2. Şahıs: -D^2I^4-ñ, -dI^4-ñ

Teklik 3. Şahıs: -D^2I^4(-n)

Çokluk 1. Şahıs: - D^2I^4-K, - D^2I^4-ḫ

Çokluk 2. Şahıs: - D^2I^4-ñI^4z

Çokluk 3. Şahıs: -D^2I^4-IA^2r

Görülen geçmiş zaman ekinin metinlerdeki kullanışlarını ise şöyle örneklendirebiliriz:

Teklik 1. Şahıs: *geşTim* (3/10), *vurundum* (23/34), *durdum* (21/44), *böyüdüm* (21/10), *çalışTım* (3/27), *susaşTım* (5/142), *yaPTım* (20/11), *gėTdim* (3/7), *aldım* (3/20)

Teklik 2. Şahıs: *çaldıñ* (7/19), *söylediñ* (1/27), *bişirdiñ* (5/115), *bildiñ* (10/46), *ĭrasladıñ* (10/320), *ėTdiñ* (15/13), *soḫTuñ* (16/122), *yatırdıñ* (16/22), *geldiñ* (22/45), *ġırdıñ* (22/148), *ġurtardıñ* (24/69)

Teklik 3. Şahıs: *ġodu* (16/34), *oldu* (21/23), *oḫudu* (2/20), *yoldu* (5/106), *doldurdu* (15/67), *öldü* (21/10), *böyüdü* (3/42), *düşdü* (8/11), *ḫótürdü* (26/8), *döndü* (25/109), *öldürdü* (1/79), *yāmadı* (2/106), *çıḫdı* (4/41), *ġaldı* (22/123), *yırTdı* (26/8), *ėTdi* (2/31), *gėTdi* (3/55), *geşdi* (9/4), *düşTü* (6/70), *dönüşTü* (2/35), *soḫTu* (5/156), *susTu* (18/3), *ġaḫTı* (16/29), *ġaşTı* (4/43), *çeKTi* (26/8), *geşTi* (3/31)

Ekin 3. teklik ve çokluk çekimlerinde nadiren sonda bir “n” türemesi olur. Aynı durum ek-fiil çekiminde de vardır: *gelirdin* (4/145), *ġaynardın* (4/32), *öperdin* (4/18), *varıdın* (4/93)

Çokluk 1. Şahıs: *ġoşduḫ* (9/4), *dolduḫ* (16/63), *bulduḫ* (5/9), *doñdurduḫ* (15/56), *dókündüK* (16/68), *düşdüK* (9/3), *eTdiK* (4/65), *yediK* (2/107), *ısmalladıḫ* (6/5), *yaPTıḫ* (15/42), çalışTıḫ (2/33), *uşTuḫ* (5/145), *ġurduḫ* (25/99)

Çokluk 2. Şahıs: *geldiñiz* (17/22), *ġaldıñız* (19/17)

Çokluk 3. Şahıs: *ġoydular* (2/87), *duTdular* (20/5), *çalışTılar* (2/39), *dōdüler* “dövdüler” (18/8), *gėTdiler* (2/40), *verirlerdin* (4/16), *ġollardın* (4/9), *çıḫaTdılar* (21/66), *yıkaTdılar* (26/23), *vurdular* (23/33), *ġodular* (21/65), *verdiler* (21/43), *yaḫaladılar* (18/12), *soyundular* (15/55)

b. Öğrenilen Geçmiş Zaman

Sorgun ağzında öğrenilen geçmiş zaman eki “-mI^{4}ş”tır. Ek ünlü uyumlarına göre “-mış, -miş, -muş, -müş” olarak dört şekilde karşımıza çıkar.

Teklik 1. Şahıs: -mI^{4}ş –I^{4}m

Teklik 2. Şahıs: -mI^{4}ş -sI^{4}ñ, mI^{4}ş -I^{4}ñ

Teklik 3. Şahıs: -mI^{4}ş

Çokluk 1. Şahıs: -mI^{4}ş-I^{4}z, -mI^{4}ş-I^{4}K, -mI^{4}ş-I^{2}ḫ

Çokluk 2. Şahıs: -mI^{4}ş-sI^{4}ñI^{4}z, -mI^{4}ş-I^{4}ñI^{4}z

Çokluk 3. Şahıs: -mI^{4}ş-IA^{2}r

Ekin kullanılışı için şu örnekleri verebiliriz:

Teklik 1. Şahıs: *dutulmuşum* (16/109), *öldürmüşümdür* (12/22), *hasTalanmışım* (16/110)

Teklik 2. Şahıs: *yaTmışsıñ* (4/90), *vermemişsiñ* (4/90), *geTmişiñ* (4/90), *almışıñ* (4/90), *ġórmüşsüñ* (5/169)

Teklik 3. Şahıs: *ėTmiş* (16/97), *yelleşmiş* (5/15), *dėmiş* (8/4), *gelmiş* (21/29), *çıḫarTmış* (1/19), *ėdilmiş* (2/52), *yaḫalaTmış* (7/18), *bulmuş* (8/7) *daḫmış* (14/35), *oḫunmuş* (16/5), *ġalmış* (2/53), *duTmuş* (4/88)

Çokluk 1. Şahıs: *yaTmışıḫ, gėTmişiK*

Çokluk 2. Şahıs: *gelmişiñiz* (1/1)

Çokluk 3. Şahıs: *almışlar* (1/30), *soyunmuşlar* (22/220), *bulmuşlar* (21/53), *aşırmışlar* (16/12), *ġırmışlar* (12/31), *yerleşmişler* (11/11), *ġórmüşler* (7/16), *yarılamışlar* (5/14), *gelmişler* (2/3)

c. Geniş Zaman

Sorgun ağzında geniş zaman eki yazı dilimizle aynı olarak –A^2r, -I^4r, -r şekillerinde karşımıza çıkar: Çokluk 3. şahıs çekiminde ünsüz benzeşmesi nedeniyle ekin ünsüzü çoğu zaman “I” olarak karşımıza çıkar. Bu ekin şahıs ekleriyle birlikte kullanılışları şöyledir:

Teklik 1. Şahıs: -A^2r-I^2m, I^4r-I^4m, -r-I^4m

Teklik 2. Şahıs: -A^2r-sI^4n, -A^2r-sI^4ñ, -I^4r-sI^4n, -I^4r-sI^4ñ, -r-sI^4n, -r-sI^4ñ

Teklik 3. Şahıs: -A^2r, -I^4r, -r

Çokluk 1. Şahıs: -A^2r-I^2z, -I^4r-I^4z, -rI^4z, -rI^4K, -ar-ıḫ, -ur-uḫ

Çokluk 2. Şahıs: -A^2r-sI^4nI^4z, -A^2r-sI^4ñI^4z, -r-sI^4nI^4z,

-I^4r-sI^4ñI^4z, -r-sI^4nI^4z, -r-sI^4ñI^4z

Çokluk 3. Şahıs: -A^2r-IA^2r, -I^4r-IA^2r, -r-IA^2r, -A^2I-IA^2r, -I^4I-IA^2r,

-I-IA^{2}r

Ekin kullanılışı için şu örnekler verilebilir:

Teklik 1. Şahıs: *girerim* (1/81), *giderim* (4/169), *çıḫadırım* (8/16), *ġurtarırım* (10/152), *olurum* (19/19), *alırım* (21/40), *böyüdürüm* (21/41), *evlenirim* (24/8), *bāşlarım* “bağışlarım” (23/28), *çıḫarrım* (24/80), *buyururum* (22/93), *söylerim* (15/69), *ederim* (8/107)

Teklik 2. Şahıs: *bulunursuñ* (19/5), *satarsıñ* (10/13), *getiriñ* (13/4)

Sorgun ağzında geniş zaman 2. teklik şahıs çekimlerinde kip ve kişi ekinin hece kaynaşmasına uğradığı görülür: *toPlañ* (13/4), *buyur ėdeñ* (13/3), *yaḫañ* (25/119)

Teklik 3. Şahıs: *ġurur* (5/18), *ġurtulur* (22/102), *annatır* (17/36), *alır* (2/138), *ġızar* (8/16), *ġorḫar* (1/190), *geçer* (8/6), *gider* (1/190), *ġor* (8/38)

Çokluk 1. Şahıs: *yollarıḫ* (13/43), *getiririK* (13/44), *yaparıḫ* (25/75), *öldürürüK* (22/94), *çalışırıḫ* (19/8)

Çokluk 2. Şahıs: *bilirsiñiz* (22/303)

Çokluk 3. Şahıs: *gideller* (17/3), *alıllar* (15/47), *savurullar* (19/26), *ǧótürüller* (25/6), *keseller* (22/94), *çıḫarsıñlar* (1/29), *öldürüller* (1/64), *deller* (7/69), *dolaşıllar* (4/151), *dıḫallar* (13/38), *ǧórüller* (13/66), *sārlar* “sağarlar” (1/142)

Geniş zamanın olumsuz şekli için ise şu kelimeler örnek olarak verilebilir: *ġalmaz* (4/151), *dutulmaz* (8/62), *ġonmaz* (25/80), *ġapanmaz*

(24/51), *isTemez* (14/6), *ǵoymaz* (4/91), *ǵorḫmaz* (15/3), *seslenemezler* (15/73), *şēdeme* “şey edemez” (22/94), *yapılmaz* (13/39), *almazlar* (19/20)

Şu örneklerde ise ekin ünsüzü düşmüştür: *o sıyrılı gider* (22/268), *yörüyüş‿oludu* (20/13), *geli de* (2/84), *oturuken* (10/44), *oT‿olŭdu* (2/80), *veriKen* (5/14), *duruKene* (7/9), *gelise* (22/201)

d. Şimdiki Zaman

Sorgun ağzından şimdiki zaman eki “-(I[4])yor” dur. Ancak ekin bu şekliyle çekimlenmiş fiiller çok azdır. Bu ek bölge ağzında yaygın olarak “-(I[4])yo” şeklinde görülür. Şimdiki zaman ekinin bölge ağzındaki şekilleri ve örnekleri şunlardır:

Teklik 1. Şahıs: -yor-um, -yo-m

Teklik 2. Şahıs: -yor-suñ, -yo-ñ

Teklik 3. Şahıs: -yor, -yo

Çokluk 1. Şahıs: -yor-uK, -yor-uz, -yor-uḫ

Çokluk 2. Şahıs: -yor-suñuz, -yo-ñuz

Çokluk 3. Şahıs: -yor-lar, -yol-lar, -yo-lar

Teklik 1. Şahıs: *alıyom* (3/33), *ǵarışdırıyom* (10/38), *isTemiyom* (1/24), *düşmüyom* (1/39)

Teklik 2. Şahıs: *geziyoduñ* (1/34), *alıyoñ* (1/51), *biliyomusuñ* (1/44), *geziyoñ* (1/8), *ǵörüyorsuñ* (11/13), *nōrüyoñ* “ne örüyorsuñ” *(ne yapıyorsun)* (10/308)

Teklik 3. Şahıs: *annıyo* (1/31), *ötüyo* (8/9), *diyo* (10/51), *veriyo* (12/34), *ėdiyo* (6/48), *çālıyo* “çağlıyo” (6/6), *gėdiyo* (2/89), *oḫuyo* (2/54), *isTemiyo* (14/5), *diyor* (12/20)

Çokluk 1. Şahıs: *yapıyoruz* (4/1), *alıyoḫ* (2/62), *yapıyoruz* (11/15), *dutuyoḫ* (15/94), *bilmiyoruz* (21/5)

Çokluk 2. Şahıs: *yapıyosuñuz* (26/17), *ġaçıyoñuz* (10/161), *yoruluyoñuz* (15/91), *ġalıyosuñuz* (26/15), *veriyosuñuz* (26/17)

Çokluk 3. Şahıs: *baḫmıyolar* (2/65), *diyolar* (4/46), *bulamıyolar* (1/93), *dutunuyolar* (3/51), *yoluyolar* (5/45)

e. Gelecek Zaman

Bölge azında gelecek zaman eki “$A^2cA^2K^4$ -acaḫ”dır. 3. teklik ve çokluk şahıs çekimleri dışındaki çekimlerde hece kaynaşmasına uğradığı görülür:

Teklik 1. Şahıs: -$A^2cĀ^2$-m

Teklik 2. Şahıs: -$A^2cĀ^2$ñ, -A^2cA^2K-sI^4ñ

Teklik 3. Şahıs: -A^2cA^2K, -acaḫ

Çokluk 1. Şahıs: -ecī-K, -acī-K, -A^2cA^2z, -acīḫ

Çokluk 2. Şahıs: -$A^2cĀ^2$-ñI^2z, -A^2cA^2K-sI^4ñI^4z, -acaḫ-sıñız

Çokluk 3. Şahıs: -A^2cA^2K-IA^2r, -acaḫ-lar

Gelecek zaman ekinin bölge ağzında kullanılışı için şu kelimeleri örnek olarak verebiliriz:

Teklik 1. Şahıs: *vérecām* (1/52), *ölecā̄m* (1/39), *daḫacām* (15/66), *gidecā̄m* (14/15), *verecā̄m* (8/61)

Teklik 2. Şahıs: *soracā̄ñ* (11/7), *annıyacaḫsıñ* (6/4), *gidecā̄ñ* (13/46), *gideceKsiñ* (6/4), *ǵonuşacaḫsıñ* (2/135), *kesecā̄ñ* (14/7), *verecā̄ñ* (8/5), *alacāñ* (10/50), *nōrecā̄ñ* (5/154), *varacāñ* (22/88)

Teklik 3. Şahıs: *gideceK* (16/42), *dutacaḫ* (10/246), *çıḫacaḫ* (4/79), *evleneceK* (8/46), *olacaḫ* (17/27), *geleceK* (22/26), *ısınacaḫ* (25/12)

Çokluk 1. Şahıs: *yapacīḫ* (1/14), *gideciK* (13/46), *verecā̄K* (16/70), *édeciK* (17/23), yiyecīK (15/87), *alacīḫ* (7/6), *eKeciK* (2/77), *ǵúleşeciK* (22/217), *gezecēz* (26/9)

Çokluk 2. Şahıs: *soracaḫsıñız* (11/7), *biçeceKsiñiz* (4/6), *ǵoyacāñız* (13/66), *savuracāñız* (2/96), *alacāñız* (8/43)

Çokluk 3. Şahıs: *olacaḫlar* (16/20)

3.5.2.2.2. Tasarlama Kipleri

a. Emir Ekleri

Sorgun ağzında emir kipi, her şahıs için ayrı bir ekle ifade edilir. Bölge ağzında emir eklerinin genel görünümü şöyledir:

Teklik 1. Şahıs: -(I^4)yI^{4}m

Teklik 2. Şahıs: Eksiz

Teklik 3. Şahıs: sI^{4}ñ

Çokluk 1. Şahıs: -A^{2}II^{2}m

Çokluk 2. Şahıs: -I^{4}ñ

Çokluk 3. Şahıs: -sI^{4}ñIA^{2}r

Emir kipinin bölge ağzında kullanılışına dair şu örnekler verilebilir:

Teklik 1. Şahıs: *ėdiyim* (1/29), *sōleyim* (3/7), *oluyum* (5/7), *içiyim* (5/143), *annatıyım* (6/22), *dutuyum* (8/11), *nōrüyüm* (23/20), *annadıyım* (24/1)

Teklik 2. Şahıs: *bil* (22/11), *çār* "çağır" (22/69), *ġótür* (1/52), *ġosderT* (4/74), *gel* (6/28)

Teklik 3. Şahıs: *alsıñ* (8/19), *dinnensiñ* (25/61), *assıñ* "alsın" (24/54), *ossuñ* "olsun" (22/37), *getirsiñ* (8/46), *ġórmesiñ* (1/47), *yaTsıñ* (14/3), *incimesiñ* (4/131), *ġalsıñ* (2/102), *giTsiñ* (15/70), *gessiñ* "gelsin" (16/89)

Çokluk 1. Şahıs: *devredelim* (4/166), *içelim* (15/27), *gelelim* (17/1), *gezelim* (26/3)

Çokluk 2. Şahıs: *getiriñ* (13/69), *geliñ* (26/12), *susuñ* (25/60), *alıñ* (24/97), *ġórüñ* (10/4), *baḫıñ* (14/39), *kesmeyiñ* (4/129), *yaPmayıñ* (4/130), *kitleñ* "kilitleyin" (10/116), *ġaldırıñ* (2/101), *yazıñ* (16/151), *çıḫıñ* (1/99), *yeñ* "yeyin" (5/114), *çārıñ* (6/74), *geÇiñ* (12/22)

Çokluk 3. Şahıs: *çıḫarsıñlar* (1/29)

b. İstek Eki

Sorgun ağzında istek kipi seyrek kullanılır: *gideydim* (10/35), *ġurtulasıñ* (22/54), *bilesiñ* (22/50), *bulasıñ* (10/175), *(ġır taya) bine* (10/175), *(yaylaḫam) ola* (10/30), *çıḫaḫ* (24/5), *yazaḫ* (16/153)

c. Şart Eki

Sorgun ağzında şart eki yazı dilimizle aynıdır: -sa, -se. Bölge ağzında şart ekinin genel görünümü şöyledir:

Teklik 1. Şahıs: -sA^2-m

Teklik 2. Şahıs: -sA^2-ñ

Teklik 3. Şahıs: -sA^2

Çokluk 1. Şahıs: -sA^2-K, -sa-ḫ

Çokluk 2. Şahıs: -sA^2-ñI^{2}z

Çokluk 3. Şahıs: -sA^2-IA^{2}r

Bölge ağzında şart ekinin kullanılışına dair şu örnekler verilebilir:

Teklik 1. Şahıs: *versem* (10/316), *parçalasam* (10/315)

Teklik 2. Şahıs: *geÇseñ* (10/316), *dėseñ* (25/115), *varsañ* (2/134)

Teklik 3. Şahıs: *annasa* (1/41), *baḫsa* (24/23), *ossa* (15/69)

Çokluk 1. Şahıs: *ġalırsaḫ* (10/120), *bulursaḫ* (4/34)

Çokluk 2. Şahıs: *ġalsañız, gėTseñiz*

Çokluk 3. Şahıs: *oynasalar, gülseler*

d. Gereklilik Eki

Yazı dilimizde görülen “-malı, -meli” eki metinlerimizde görülmemiştir. Bölge ağzında gereklilik ifadesi genellikle “lazım” kelimesi ile karşılanır; ancak metinlerde örneği bulunmamaktadır.

3.5.2.3. Fiillerin Birleşik Kipli Çekimleri

3.5.2.3.1. Hikâye Birleşik Kipi

a. Geniş Zamanın Hikâyesi: Geniş zamanın olumlu hikâye çekiminde geniş zaman eki “-r”nin bazen düştüğü görülür: *çalardı* (4/107), *otururdu*

(21/14), *nōlurdu* (5/178), *doyururduḫ* (9/13), *yıḫanırdı* (25/130), *daḫardıK* (2/71), *dė́rdi* (21/5), *dādırlardın* “dağıtırlardı” (4/38), *aylenirdiK* (5/18), *getirirdiK* (3/3), *gidilirdi* (19/1), *oludu* (20/13), *sú́rebilidiK* (2/76), *çārılıdı* “çağrılırdı” (5/23)

b. Şimdiki Zamanın Hikâyesi: *yeniyodu* (2/109), *sürüyoduḫ* (9/8), *gerekiyodu* (25/138), *çıḫıyodu* (25/88), *ǵoşuyoduḫ* (9/2)

c. Bilinen Geçmiş Zamanın Hikâyesi: *yaTdıydı* (5/71), *górdüydü* (25/86)

d. Gelecek Zamanın Hikâyesi: *g̱ótürecādi* (5/34)

3.5.2.3.2. Rivayet Birleşik Kipi

a. Şimdiki Zamanın Rivayeti: *yatıyomuş* (5/135), *geliyomuş* (16/139), *gė́diyomuş* (7/9)

b. Geniş Zamanın Rivayeti: *gelirmiş* (8/6), *keser◡imiş* (22/179), verirmiş (8/6)

3.5.2.3.3. Şart Birleşik Kipi

a. Şimdiki Zamanın Şartı: *vuruyosa* (10/243), *atıyosa* (10/314)

b. Geniş Zamanın Şartı: Geniş zamanın şart birleşik kipinde geniş zaman eki “-r”nin bazen düştüğü görülür: *olŭsa* (2/84), *gelisem* (19/22), *virise* (22/309), *otururs*a (22/164), *verirse* (13/11), *olursa* (10/289), *yıḫarsañ* (8/61),

varırsaḫ (4/18), *ǵötürürsen* (6/36), *dėrse* (17/29), *sorasañ* (22/311), *giderse* (15/70)

c. Gelecek Zamanın Şartı: *annıyacāsañ* (6/22)

d. Bilinen Geçmiş Zamanın Şartı: *ǵurtardıysa* (1/109), *tanıdıysañ* (22/11), *ǵoduysa* (24/89)

e. Duyulan Geçmiş Zamanın Şartı: *acıḫmışlarmış* (5/117)

3.5.3. Ek Fiil

Yazı dilimizde olduğu gibi, Sorgun ağzında da isim soylu kelimelerin yüklem olarak kullanılması için ek fiil kullanılır. Sorgun ağzında ek fiilin başlıca dört çekimi vardır.

3.5.3.1. Ek Fiilin Geniş Zaman Çekimi

Teklik 1. Şahıs: *ǵızım* (21/30), *zunnacıyım* (4/169), *dōmluyum* (15/4)

Teklik 2. Şahıs: *ōlusuñ* (8/43), *ǵuşsuñ* (24/75), *çocuḫsuñ* (25/21)

Teklik 3. Şahıs: *çoḫdur* (10/19), *vardır* (4/78), *lúḳüsTür* “lükstür” (25/140), *böyüKTür* (24/76), *bōledir* (17/43)

Çokluk 1. Şahıs: *bekarıḫ* (15/106)

Çokluk 2. Şahıs: *bekarsıñız*

Çokluk 3. Şahıs: *bekardılar*

3.5.3.2. Ek Fiilin Bilinen Geçmiş Zaman Çekimi

Fiillerin olduğu gibi ek fiillerin de bilinen geçmiş zaman 3. teklik ve çokluk şahıs çekimlerinde bazen sonda bir “-ñ” türemesi görülür.

Teklik 1. Şahıs: *çocūyudum* (25/1), *bebādim* (23/1), *ġız‿ıdım* (21/28), *toPÇuydum* (20/13), *ōlandım* (21/28)

Teklik 2. Şahıs: *ōlandıñ*

Teklik 3. Şahıs: *arḫadaşım‿ıdı* (5/124), *marḫaydı* (25/100), *ġuruşdu* (25/33), *aḫrabam‿ıdı* (21/30), *muḫTar‿ıdı* (18/1), *yōdu* “yoktu” (15/24), *var‿ıdın* “vardı” (4/93), *vardı* (2/93), *meşur‿udu* (25/107), *çoḫTu* (25/135), *yasaḫdı* (4/89)

Çokluk 1. Şahıs: *kişiydiK* (4/41)

Çokluk 2. Şahıs: *kişiydiñiz*

Çokluk 3. Şahıs: *kişiydiler*

3.5.3.3. Ek Fiilin Duyulan Geçmiş Zaman Çekimi

Teklik 1. Şahıs: *akıllıymışım*

Teklik 2. Şahıs: *faḫir‿imişsiñ* (7/21)

Teklik 3. Şahıs: *çōmuş* “çokmuş” (24/3), *var‿ımış* (16/123; 8/32), *yōmuş* “yokmuş” (5/165), *buzluymuş* (5/142), *deredeymiş* (5/135), *yalıñız‿ımış* (5/6), *pehlivan‿ımış* (24/13), *haḫlıymış* (1/149)

Çokluk 1. Şahıs: *akıllıymışıḫ, güzelmişiK*

Çokluk 2. Şahıs: *akıllıymışsıñız, akıllıymışıñız*

Çokluk 3. Şahıs: *bekallar‿ımış* (7/2)

3.5.3.4. Ek Fiilin Şart Çekimi

Teklik 1. Şahıs: *ġuş‿usam* (24/76)

Teklik 2. Şahıs: *ac‿ısañ* (5/114)

Teklik 3. Şahıs: *yōsa* “yoksa” (15/34; 10/105; 5/47), *varsa* (5/101), *merhameTliyse* (25/16), *var‿ısa* (4/74), *münāsib‿ise* (17/23), *ėyiyse* (25/134), *ġúzel‿ise* (25/134)

Çokluk 1. Şahıs: *ėyiyseK, adamsaḫ*

Çokluk 2. Şahıs: *ac‿ısañız* (5/114)

Çokluk 3. Şahıs: *aḳıllıysalar*

Şu örnekte ise sonda bir ünsüz türemiştir: *ōleysem* “öyle ise” (24/77)

Ek Fiilin Olumsuzu

Bölge ağzında ek fiilin olumsuzu dēl (<değil) kelimesi ile yapılır: *(her imamlar) dēl* “değil” (6/90), *yoḫ huvardalā dāl de* (15/83)

3.5.4. Sıfat – Fiiller

Sorgun ağzında sıfat-fiiller, yazı dilinde olduğu gibi sıfat-fiil ekleriyle yapılır. Bölge ağzında tespit ettiğimiz sıfat-fiil ekleri şunlardır:

-A^{2}n: *ölen (hanımım)* (14/63), *oynanılan (oyunnarı)* (4/134), *annadan (ġoca ġarıya)* (10/383), *yapılan (bütün hüdüT ḱāTlerini)* (18/3), *çıḫan (buydaya)* (2/104), *dinniyen (bütün arḫadaşlara)* (4/169), *diyen‿(adama)* (6/31), *yiyen (eçderhā)* (24/70)

-dI^{4}K, -dI^{4}ḫ, -dI^4: Yazı dilimizdeki “dI^4-k” sıfat-fiil ekinin ikinci ünsüzünün bölge ağzında yer yer düştüğü görülür: *dāldıḫTan* “dağıldıktan” (4/113), *dōmadıḫ* “doğmadık” (8/4), *biTdiKTen* (4/111), *vermediK* (4/151), *geldiKTen* (2/32), *ǵósTerTdī* “gösterttiği” (4/132), *annadīmız* “anladığımız” (1/3)

-A^{2}cA^{2}K^2, -acaḫ: *yaḫılacaḫ (zaman)* (15/35), *toḫanacaḫ (bĭ şey)* (15/71), *sulanacaḫ (yer)* (22/140), *dutacaḫ (zaman)* (6/14), *biçmĭyeceK (bi şeKli)* (4/57), *bilineceK (hāli)* (22/394)

-er: *ǵóçer (evliyiK)* (5/9), *yatar (hālinde)* (2/50)

-muş: *oḫumuş (bĭ vatandaşmış)* (2/46)

3.5.5. Zarf-Fiiller

Sorgun ağzında zarf-fiil ekleri şunlardır:

-I^{4}ncA^2: Bu ek, bölgemiz ağzında, aslî şeklinin yanında sonda bir “-K veya ḫ” türemesiyle ve dar ünlülü şekilde de kullanılır: *baḫalanıncı* (7/35), *düşüncü* (8/8), *deyince* (7/10), *anlayıncı* (9/23), *düşüncü* (10/54), *doluverinci* (16/29) *ǵalınca* (3/35), *gelince* (3/49), *yitinci* (5/201), *soḫuncu* (10/159), *ışıyıncı* (2/75), *dutuluncuḫ* (16/112), *bulmayınca* (8/74), *bārıncıḫ* “bağırınca” (24/61), *ǵalıncıḫ* (24/118), *deyinciK* (24/96), *bininciK* “binince” (24/40)

-I^{4}p: *yatıP (çıḫTıḫTan sōna)* (7/28), *dolanıP (ǵédiyoḫ)* (4/167), *yapıP (ve höcüme başlıyollar)* (12/23), *dışarı püsḵúrdüP* (16/66), *alıP (getiriyo)*

(10/154), *oluP (gidiyo)* (10/81), *yatıP (çıḫıncı)* (7/21), *ekiP (bitiriyoḫ)* (2/83), *yaşanıP (gėdiyo)* (2/55), *saralıP (soluyo)* (1/107), *ġoyuP (gėdiyo)* (22/133)

-ken: *gideken* (5/20), *vuruken* (25/121), *geliken* (22/41), *ısıcāken* (2/109), *yėrken* (5/111), *oturuken* (10/44)

Sorgun ağzında bu zarf fiilden sonra “a ve e” ünlülerinden birinin türediği görülür: *öterkene* (9/13), *birliKTeykene* (3/38), *giderkene* (6/5), *durukene* (7/9), *gelikene* (1/6), *verikene* (21/6), *derkene* (8/17), *giderkene* (4/126), *bekidirkene* (14/29), *sularkene* (22/142), *doldururḳana* (22/144), *(oynayıP)* muynarḳáná (1/37)

Bir örnekte ise şu şekilde karşımıza çıkar: *doluḡana* (22/361)

-A²rA²K: *keyflenereK* (10/344), *diyereK* (3/38), *ḡúvenereK* (3/60), *sevinereK* (4/28), *ḡórereK* (11/16)

Ekin son ünsüzünün “ḫ”ye dönüştüğü durumlar da vardır: *ġorḫaraḫ* (1/96), *ġaçaraḫ* (1/175), *olaraḫ* (20/5; 3/2; 17/20; 11/6; 6/58), *ataraḫ* (4/11), *yanaraḫ* (5/39), *olaraḫ* (17/79)

-ışın, işin: Eski Anadolu Türkçesi’nde Karamanlıca sahasında görülen bu zarf-fiil eki aynı sahadaki ağızlarda bugün de yaşamaktadır[2] ve –ınca, -ince fonksiyonundadır: *gelişin* “gelince” (6/84), *çıḫışın* “çıkınca” (6/100)

-mA²dA²n: *dikilmeden* (13/3), *gėTmeden* (18/15), *yimeden* (15/17), *seslenmeden* (1/145), *çıḫmadan* (25/83)

---

[2] Muharrem Ergin, Türk Dil Bilgisi, İstanbul 1985, s. 346.

-a/-e: *uça uça* (6/70), *yana yana* (10/122), *dolana dolana* (25/88)

-maŋTa: *yaşamaŋTayım* (3/32)

-dikçe: *dediKÇe* (24/115)

-A²II²: *olalı* (22/111), *gideli* (1/34)

-y-in: *deyin* (4/107)

3.6. EDATLAR

İsim ve filler arasında çeşitli ilişkiler kuran ve tek başlarına anlamları olmayan kelimelere “edat” denir. Biz bu bölümde edatları “ünlem edatları”, “bağlama edatları” ve “çekim edatları” olarak üç başlık altında inceleyeceğiz.

3.6.1. Ünlem Edatları

Ünlem edatlarını “ünlemler”, “seslenme edatları”, “gösterme edatları” ve “cevap edatları” olmak üzere başlıca dört grupta inceleyeceğiz.

3.6.1.1. Ünlemler

Çeşitli durumlar karşısında ortaya çıkan his ve heyecanları ifade eden edatlardır: *(geliyo) tū!* (22/237), *amō (diyolar)* (22/59), *vāo! (Sazım da var sözüm de)* (22/363), *vā!* (22/390), *vıy! (bĭ daŋa diyele)* (22/173), *vī (diyo)* (10/137), *hōT! (dediler)* (16/24), *bō! (diyo hemen)* (22/245), *ah! (diyo)* (1/63), *āŋ! (ĭsan◡ōlu)* (10/315), *vay! (verdi de)* (10/228), *vayh! (diyo)* (10/310),

amman! (ġıralım) (22/266), *hıh! (bunu aḫlına yér‿ediyo)* (1/65), *hāḫ! (bi mĭraT‿alıyım* (22/112), yau (7/21; 15/68), ya‿u (10/84)

3.6.1.2. Seslenme Edatları

‘ēy (ciriT atıyo, al babamyĭT diyo) (10/238), *ey (ġomşu)* (17/4), *‘ēy (ahāli)* (8/46), *‘ēy (baba)* (10/119), *hey* (5/99)

3.6.1.3. Gösterme Edatları

aḫa (bōle) (5/112), *aḫa (seni de bıraḫTım)* (6/48), *aḫa (şu cılġaden géT)* (22/141), *işTe (sınır dāvaları o zaman oldu)* (18/2), *işTe (falanca adam)* (4/139), *işde (ġanıyı ġoşardıḫ)* (9/32), *ta (o zamanıñ tarihlerinde)* (9/31), *ta (babasından ġalma)* (10/353), *aḫacıḫ (dede)* (21/38), *‘dēy (işTe harP zamannarı mı)* (2/52)

3.6.1.4. Cevap Edatları

Cevap edatları onaylama veya red ifade eden edatlardır:

evet: *‘ēveT (dédim)* (5/116)

he: *he (şo meseleden)* (5/139), *‘he (öyle yaşadıḫ)* (2/118)

peki: *pekiy (démiş)* (1/17), *peki (gessiñ* “gelsin”*)* (12/14)

tabi: *(ḵóy böyüdü) tābi* (3/42), *tabi (bu olacaḫ)* (17/27)

yok: *yoḫ (o ġader)* (1/166)

değil: *(her imamlar) dēl* “değil” (6/90), *ġorḫma dēl a dedi* (5/161)

3.6.2. Bağlama Edatları

3.6.2.1. Sıralama Bağlama Edatları

ınan, nan: Bu şekil “ile edatının ekleşmiş biçimidir: *ōlanınan ġızı* (10/287), *o zamannan şimdiniñ arasında* (2/58)

ve: *şu şekil biçeceKsiñiz ve devletiñ verdī uyġulamaya herkes ġatılacaḫ* (4/60)

3.6.2.2. Denkleştirme Edatları

yahut, veyahut: *yāḫuT* (17/8), *yoḫuT* (20/14), *veyahuT* (26/13)

3.6.2.3. Karşılaştırma Edatları

hemi....hem: *hemi ōlandım, hem ġız◡ıdım* (21/28)

ne....ne: *ne müslümannā yaḫışır, ne de héÇ bĭ şéye yaḫışmaz* (4/141), *ne paramı veriyoñ, ne de yaPTırıyoñ* (15/14)

ya....ya: *ya annemiz getirir, ya babamız getirir* (19/7)

3.6.2.4. Cümle Başı Edatları

ama, fakat: *ama ġaleyi de feT◡édiyo* (12/34), *amma o da ġılıcını çekiyo* (24/88), *emme çok zefilliK çeKTim* (23/8), *faġaT diyo onuñ ıraḫmeTliK* (14/68)

mesela: *meselā bugún dede gelmiş* (4/79)

yalnız: *yalnız ceyran olmıyan ḵóy çoḫ* (25/84), *yalıñız yīT diyo* (22/197)

yani: *yáni bu siyāsi şeyler de olabiliyo mu?* (2/26), *yani bu ayānı çeKmiyo pāTişaḫ* (22/41), *yāni biz aleviyiz* (4/69)

zaten: *Satė haşaT‿olur diyo* (10/258), *zāten ebemiz dedemiz anamız babamız bize belleTdī şeylerden ne sapabiliriz, ne de gidebiliriz* (4/132), *Satan diyo biz ölüyoḫ* (10/215), *zāTi dāTdīmız aş şekerlidir* (4/152)

çünkü: *çünkü geçim başġa yerde geçim yoḫTu* (19/12), *şunKi ben Kendim zunnacıyım* (4/71)

hatta: *háTdā̄ tāmir de olundu* (2/47), *haťťa (daḫa orda da ḵóyüñ mezerlī durur)* (3/40)

velhasılı: *velhāsılı bu bĭ iki sene bōle devam edince* (1/9)

nitekim: *netekim bunnar bōlece murada eriyolar* (8/106)

halbuki: *halbıki yalan, babalıñı çekiyim* (5/172)

velakin: *velākin ōlanıñ adı yoḫ* (22/25)

madem: *madem fahirimişsiñ* (7/21)

hülasa: *hülāsā iyi* (2/159)

3.6.2.5. Sona Gelen Edatlar

de, da: *beni raslar mıraslar da geberdir* (22/66), *ondan sōna da ḡúzün de eKmezdiK* (2/78), *eKmā dorāyıPTa geri çekileceK zamanda* (1/13), *yārin de diyo pāTişāñ ġuÇcük ġızınıñ sırası* (24/53), *yedisini de biçiyo* (24/89)

ki: Bölge ağzında bu edatın bazen ünlü uyumlarına girdiği görülür: *bĭ hasTalanacāñ ki* (22/88), *un içene diyo kí (6/62), ġuşu ḡóriyo ḳĭ* (24/64), *araP diyo ḳu* (10/202), *eve geliyo diyo ḵú* (1/33)

ya: *televizyon geldi ya* (25/93)

3.6.3. Çekim Edatları

gibi: Benzetme ilgisi katan bir edattır: *boncuḫ daḫar gibi daḫmış* (14/35), *bizim hanım gibi aḫlı yīnni* (22/142), *māsıS ėTmiş gibi* (16/97)

için: *böyüK tarzda bilgilendirmeK için* (12/3), *onuñ◡için su da ġalmadı* (24/52), *birer ayānı onuñ◡uçun kesTim* (14/59), *ayaKġabıyı neyiñ úçün çaldıñ dėyinci* (7/19)

ile: Vasıta ve beraberlik ilgisi katan bir edattır. Bu edat bölgemiz ağzında ekleşmiş olarak kullanılır: *onu yabaynan rüzǵarla savırırdıḫ* (9/41), *ev halḳıyle danışır* (17/9), *ḥangi ġahpeynen geziyoduñ* (1/34), *tabānan eti ḡónderir* (4/110), *işTe sabannan sürdüK* (3/17), *oḵúzlerinen düven sürülür* (19/29), *teK ġuşunan gelmiş* (22/210)

kadar: *üçe ġadar nasihaT◡ėderdi* (4/106), *yüz◡elli hānĭye ġadár◡oldu* (3/42), *elinde usTura Pıçaḫ, şu ġader zehir* (22/371), *sabahlara ḳadar yavlarırdıḫ* (4/107), *duşmanıyıñ ömrü bu āder ossuñ* (24/69)

karşı: Yer ve yön bildiren bir edattır: *birbirine ġarşı bĭ sayġıları hörmeTleri var◡ıdı* (4/144), *arḫadaşa ġarşı mahcuP düşmeyim* (9/22), *ihtiyarlara Karşı bĭ hatirimiz var◡ıdı* (4/20)

göre: *yani çıḫan buydaya ḡóre* (2/104), *benim duydūma ḡóre* (11/12), *ġonuşmamız devam ėdecāne ḡóre* (12/52), *iki başıñ annaşmasına ḡóre* (17/12), *tabi oña ḡóre dinnerdiK* (20/15)

beri: Zaman ve yer yön ifade eden bir edattır: *evelden beri başlarımızdan bĭ şeyler geşTi* (1/2*), tārihlerden beri háTdā̄ tāmir de olundu* (2/47)

sonra: Zaman bildiren bir edattır. Bölge ağzında “r veya n” düşmesine uğramış şekilde kullanılır: *sōna bi ġadın var* (16/86), *ondan sōna* (22/85),

ondan sōna dünyanıñ ehvālini sana annatıyım (6/22), *sōna ǵúz gelirdi* (4/30), *sóra amareḱánle bǐ işbirlīyaPdılar* (2/29)

SONUÇ

Bu bölümde Sorgun ağzında derlediğimiz metinlerin incelenmesiyle ulaştığımız belli başlı hususları maddeler halinde vereceğiz. İnceleme kısmında yeteri kadar örnek verdiğimizden, bu bölümde sadece gerekli yerlerde birkaç örnek vermekle yetineceğiz.

A. Ses Bilgisi

1. Sorgun ağzında, yazı dilimizle aynı özellikler gösteren a, ı, o, u, e, i, ö, ü ünlüleri yanında, á, å, ȧ, ã, ė, ẻ, í, ỉ, ỉ, ó, ȯ, ú normal süreli ünlüleri bulunur.

2. Yazı dilimizle aynı özellikler gösteren ünlülerin uzun şekilleri Sorgun ağzında vardır. Aynı ünlülerden dar olanların ise, kısa şekilleri de vardır. Buna karşın yazı dilimizde bulunmayan ünlülerin kısa şekillerine rastlanmaz; ancak uzun olanlar vardır: *haTdá̄* “hatta” (2/47), *olacā̄ḫ* “olacağız” (1/53), *bē̄le* “böyle” (1/178).

3. Sorgun ağzında kapalı e ünlüsü varlığını devam ettirmektedir: *ėşTiK* “içtik” (16/41), *bėzim* “bizim” (3/149).

4. Sorgun ağzında kalınlık-incelik uyumu vardır. Yazı dilimizde uyumu bozan ekler, Sorgun ağzında bazen uyuma girer: *doldururḳana* “doldururken” (22/144), *yaḫınındaḳı* (2/9).

Yabancı dillerden giren kelimeler, ünlü benzeşmesi yoluyla uyuma girmiştir: *mezeri* (15/52), *habarım* “haberim” (21/33).

Bunun yanında uyum dışına çıkmış Türkçe kelimeler de vardır: *ġuÇcū̄ken* (10/126).

5. Sorgun ağzında düzlük-yuvarlaklık uyumu çoğunlukla vardır: İle son çekim edatı ve i- ek fiili genelikle uyuma girmiştir: *toPÇuydum* (20/2), *ġuş‿usam* (24/76)., *ġuşunan* “kuş ile” (22/210).

ki ve için edatı da bazen uyuma girmiştir: *diyo ḳu* (10/202), *onuñ‿uçun* (14/59)

Dudak benzeşmesinin “düz ünlüden sonra, düz ünlü gelir” kuralı Sorgun ağzında çok kuvvetlidir: *yāmır* “yağmur” (15/51), *tavıḫ* (13/79), *davıl* (21/55).

6. Sorgun ağzında incelme, kalınlaşma, darlaşma, genişleme, yuvarlaklaşma ve düzleşme doğrultusunda gelişen ünlü değişmeleri görülür: *haley* (15/89), *meyva* (10/49), *ısTanbul* (20/2), *duTmıya* “tutmaya” (6/70), *eletiyo* “iletiyor” (1/69), *puñarı* (9/47), *çeziyo* “çözüyo” (22/139).

7. Sorğun ağzında ön seste bulunan ö, ü ünlüleri ile hece kuran k, g ünsüzleri, boğumlanmalarını orta damağa kaydırmıştır. Buna bağlı olarak ö, ü ünlüleri de orta damağa kayarak yarı kalınlaşmıştır: *ḵótülüK* “kötülük” (1/103), *ḵúltür* (11/13).

8. Kelime başında ve iç seste ḳ > ġ, k > g değişmeleri (Tonlulaşma) devam etmektedir: *ġırḫ* “kırk” (3/1), başġa (9/45), *ġıbla* “kıble” (18/4), *gendim* (20/2), *asgelliK* (3/41).

Bunun yanında ön seste k ünsüzünün korunduğu kelimeler de vardır: *ḵúnde* “günde” (10/232), *ḵolgiye* “gölgeye” (10/168).

9. Kelime başında çoğunlukla t > d değişimi meydana gelmiştir: *daş* (5/88), *daḫılmış* (7/39)

10. Diğer seslerdeki tonlulaşma da başta: *cizmeler* (25/10), *seKsen* (5/90), *rāTsız* “rahatsız” (15/85), *zopa* (5/186), *bazar* (13/37), *misāFir* (8/58) örneklerinde olduğu gibi devam etmektedir.

11. Sorgun ağzında genel olarak bakıldığında ünlü-ünsüz ve ünsüz uyumu vardır.

12. Sorgun ağzında ñ ünsüzü ilgi hâli ekinde, 2.teklik ve çokluk şahıs ve iyelik ekleri ile bazı kelime köklerinde korunmaktadır: *diliñi* (1/26), *dedeñiz* (4/80), *anamıñ* (21/1).

13. Sorgun ağzında bazı kelimelerin başında h ünsüzünün türediği görülür: *haTlıyo* (1/56)

14. ḳ > ḫ değişimi doğrultusunda gelişen iç ve son sesteki sızıcılaşma olayı bölge ağzında yaygın olarak görülmektedir. *doḫdur* (9/62), *aḫraba* (17/21).

Diğer bir sızıcılaşma olayı olan ç > ş değişimi de yaygındır: *genşlerinki* (13/32), *geşdiK* (20/9).

15. Sorgun ağzında, bazı kelimelerde ünsüz ikizleşmesi görülür: *döşşeK* (14/70). İkiz ünsüzlerin tekleşmesi de bölge ağzında görülen diğer bir özelliktir: *zātürēye* (16/109), *süneT* (13/67).

16. Sorgun ağzında kurallı olarak görülen bir diğer ses olayı da göçüşmedir: *melmekete* (10/375), *tercübeñ* (6/72).

17. Sorgun ağzında meydana gelen ünsüz düşmesi olayı çoğunlukla uzun ünlülerin oluşmasına sebep olur. Ancak bazı kelimelerde r ünsüzü düşerken kendinden önceki ünlüyü kısaltmıştır: *gelĭse* (22/198), *oturŭken* (10/325)

Ünsüz düşmesi olayı daha çok iç seste gerçekleşir. Ancak kelime başında da ünsüz düşmesi görülebilir: *iki ūn* “iki gün” (8/21), *çī* “çiğ” (10/167).

18. Sorgun ağzında sistemli olarak görülen diğer bir ses olayı da ünsüz benzeşmesidir. Bu olay sonucunda başta çoğul ekleri, –lık isim yapım eki ve geniş zaman eki olmak üzere bazı eklerin yeni şekilleri ortaya çıkmıştır: *gideller* (17/3), *ekinnere* (2/88), *şenniK* “şenlik” (4/12).

19. Sorgun ağzında, türeyen ünlüler hariç, ilk seste kısa ünlüye rastlanmaz: *ĭrezil* (15/13), *ĭrāzı* (4, 92).

20. Sorgun ağzında genellikle iş sesteki iki ünsüz arasında y türemesi görülür: *ismayil* (5/195), *ayleñ* “ailen” (10/104).

B. Şekil Bilgisi

1. –ki aitlik eki kalın ünlü taşıyan kelimelere ḳı ve ḳu şeklinde bağlanarak uyuma girer. Bu ekin tamamen eridiği ve ekin fonksiyonunun vurgu yoluyla kendinden önceki heceye kaydığı durumlar da vardır: *yaḫınındaḳı* (2/9), *deredā* “deredeki” (1/63).

2. Sorgun ağzında bulunma hâli ekinin t’li şekillerine rastlanmaz.

3. İşaret sıfatı olarak kullanılan şu kelimesi şo, şō, şȯ biçimiyle de kullanılır: *şo* (2/127), *şō* (5/19).

Aynı şekilde için edatının uçun, üçün şeklinde kullanıldığı durumlar vardır: *onuñ‿uçun* (14/59), *neyiñ‿úçün* (7/19).

4. Sorgun ağzında şimdiki zaman eki –yor ve –yo ‘dur. Bunlardan –yo çok yaygın olarak kullanılır: *ötüyo* (8/9).

5. Geniş zamanın hikaye ve şart bileşiğinin olumlu çekimlerinde, geniş zaman eki –r çoğunlukla düşmüştür: *ot‿olŭdu* (2/79), *gelisem* (19/22).

6. Yazı dilimizde –(I)z 1.çokluk şahıs ekini alan bir çok fiil, Sorgun ağzında –(I)K, -(I)ḫ 1.çokluk şahıs ekini alır: *ġoyacıīḫ* (22/44).

7. Fiillerin ve ek fiillerin geçmiş zaman 3. teklik şahıs çekimlerinde sonda bir n türemesi olur: *öperdin* (4/18), *var‿ıdın* (4/93).

8. Sorgun ağzında, gelecek zaman eki, 1.teklik, 1.çokluk ve 2.teklik çekimlerinde hece kaynaşmasına uğramış olarak; 3.teklik ve çokluk çekimlerinde hece kaynaşmasına uğramadan; 2.çokluk şahıs çekimlerinde

ise her iki şekilde karşımıza çıkar: *vérecām* (1/52), *gezecēz* (26/9), *ǵonuşacaḫsıñ* (2/135), *kesecāñ* (14/7).

Gelecek zaman çokluk 1.şahıs çekimlerinde ekin ikinci ünlüsünün daraldığı da görülür: *yapacīḫ* (1/14).

9. Sorgun ağzında istek kipi seyrek kullanılır.

10. Yazı dilimizde –I[4]ncA[2] zarf-fiil eki, Sorgun ağzında, bu şeklinin yanında, iki farklı şekilde karşımıza çıkar. Birincisi *bininciK* “binince” (24/40), *bārıncıḫ* “bağırınca” (24/61) örneklerinde görüldüğü gibi sonda –K ve ḫ türemiş şeklidir. İkincisi ise, *yitinci* (5/201), *ışıyıncı* (2/75) örneklerinde olduğu gibi ekin her iki ünlüsünün de dar olduğu şeklidir.

Ayrıca ken zarf-fiil ekinin sonunda genellikle bir -a, -e ünlüsünün türediği görülür: *öterkene* (9/13).

11. Geniş zaman 2.teklik şahıs çekiminin hece kaynaşması sonucu -A[2]ñ, I[4]ñ şeklinde kullanılması dikkat çeker: *toPlañ* (13/4), *yaḫañ* (25/119), *oturuñ* (13/11), *alıñ* (13/10), *getiriñ* (13/4).

12. Sorgun ağzında şaşırma ifadesi taşıyan “amō!, bō!, vā!, vā͡o!” ünlem edatları dikkat çeker.

13. Sorgun ağzında, yazı dilimizdeki “-IayIn” ekinin fonksiyonunu taşıyan “-letīn” eki vardır. Bu kullanım yaygın olmamakla birlikte dikkat çekicidir: *zabāletīn* (20/15).

14. Yazı dilimizde kullanılan gereklilik eki “-malı, -meli” Sorgun ağzında kullanılmaz. Bölge ağzında gereklilik ifadesi “lazım” kelimesi ile karşılanır.

Buraya kadar Sorgun ağzının belli başlı özelliklerini sıralamaya çalıştık. Şimdi de bölge ağzını, Leylâ Karahan’ın sınıflandırmasına göre değerlendirelim. L. Karahan, Anadolu ağızlarını Doğu Grubu Ağızları, Kuzeydoğu Grubu Ağızları ve Batı Grubu Ağızları olmak üzere üç başlıkta sınıflandırmış, daha sonra ise her ağız grubunu alt gruplara ayırarak ana grubun ve alt gruplarının özelliklerini belirtmiştir.

Sorgun ismi bu alt grupların herhangi birinde geçmemektedir. Batı grubu ağızları 8. alt grupta Yozgat ismi geçmektedir[20]. Biz de Yozgat'ın 8. grupta yer alması ve yakınında bulunan Kırşehir ve Nevşehir'in de 8. grupta yer almasından dolayı Sorgun'u 8. grupta kabul edeceğiz.

Genel olarak bakıldığında Sorgun ağzı özellikleri ile Leylâ KARAHAN tarafından verilen ana grupla aynıdır. Alt grup özellikleri ile de büyük oranda aynıdır. Biz burada alt gruptan farklı olan özellikleri belirteceğiz.

1) 8. Alt grupta ön damak ünsüzü k ince ünlüler yanında boğumlanma noktasını orta damağa çekerken Sorgun ağzında bu durum sadece ö ve ü ünlüleri için geçerlidir.

2) Alt grupta istek eki işlekken Sorgun ağzında işlek değildir.

3) Alt grupta, dar ünlülere göre daha dayanıklı olan geniş orta hece ünlüleri düşmüştür. Sorgun ağzında ise bu durum görülmez.

4) Alt grupta ünlü yuvarlaklaşması yaygınken, Sorgun ağzında bu durum çok seyrektir ve bunlar da son hecede görülmez.

5) Alt grupta "o" zamirinde ünlü daralması görülür. Sorgun ağzında bu durum yoktur.

6) Alt grupta aitlik ekinden önceki bulunma hâli eki ünlüsü uzun telâffuz edilirken, Sorgun ağzında bu durum yoktur.

Sonuç olarak diyebiliriz ki: Sorgun ağzı, Batı Grubu ağızları içinde 8. alt grupta yer almakla beraber, yukarda saydığımız farklılıklar sebebiyle kendine has özelliklere de sahiptir.

---

[20] Leyla KARAHAN: Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması, (Ank., 1996), 177.

M E T İ N L E R

-**1**-

Konuşan: Hüseyin Yılmaz

Yaş: 75

Derleme yeri: Karabalı Köyü

Konu: Masal

ġardaş hoş gelmişiñiz ben ġarabalı ḵóyünden hüseyin yılmaz (**1**). evelden beri başlarımızdan bĭ şeyler geşTi (**2**). veyaḥuT atasözlerinden‿annadīmız bĭ şeyleri şindi dile getirecām (**3**). vaḫTıñ zamānında bĭ fāḫır işÇi var‿ımış (**4**). elinde bĭ siciminen‿aḫşamaÇa ḥamballıḫ yapar‿ımış (**5**). aḫşam gelĭkene iki ekmeK‿alır‿ımış eve gelikene, birini deñiziñ kenarında balıḫlara dóker‿imiş, vėrir‿imiş (**6**). birini eve getirir‿imiş, eve gelince de aḫsi ḥanımı var‿ımış her g̱ún dṓşür‿ümüş (**7**). aḫşamaÇa geziyoñ az para getiriyoñ parayı niTdiñ felan bunnundan getirir‿imiş (**8**). velhāsılı bu bĭ iki sene bȍle devam edince ondan sōna balıḫlar dėmiş ki yav bu bizi bĭ iki senedir besliyo (**9**). geliñ biz de buña bĭ ėyiliK‿ėdeK dėmişler (**10**). bu fāḫır bu varsıñ‿otŭsuñ dėmişler (**11**). şindi pekī dėmişler (**12**). böyüK bĭ balıḫ gelmiş bu ekmā dōrayıP Ta geri çekileceK zamanda ḥúP dėmiş bu işÇiyi yuTmuş, almış şáḥınıñ yanına g̱ótürmüş (**13**). dėmiş ki seni şáḥımızıñ yanına g̱ótürüyoḫ, dile dilā̄ñi dėyince, dilim diliñe dā̄siñ yeter dė, dėmiş (**14**). para mura vėrirse alma dėmiş(**15**). biz saña bĭ iyiliK yapacīḫ(**16**). pekiy dėmiş (**17**). şáḥlarınıñ yanına ėleTmişler (**18**). bunu orĭya ġusmuş çıḫarTmış (**19**). şáḫi dėmiş ki, nedir dėmiş balıḫlara (**20**). bu bizi iki üÇ senedir besliyo (**21**). biz de buña bĭ hörmeT‿ėdeK yazzıḫ faḫırlıḫTan ġurtulsuñ dėdi diye getirdiK dėmiş (**22**). pekiy insan‿ōlu dile dilā̄ñi dėmiş (**23**). dilā̄m dėmiş canıyıñ sālī, bĭ şėy‿isTemiyom (**24**). yav̇ sen dile dilā̄ñi (**25**). öyleyse dėmiş diliñi dilime

dā̄r yėter başġa bĭ şėy isTemem (**26**). gel bunu sen zor söylediñ başġa bĭ şėy isTe dėmiş (**27**). yoḫ dėmiş ben bĭ şėy isTemiyom (**28**). diliñi dilime dā̄r beni de çıḫarsıñlar geri kenara, işime devam‿ėdiyim, dėmiş, benim dilā̄m bu, dėmiş (**29**). dilini diline balīñ dā̄rmiş, ondan sōna bunu almışlar, geri deñizden dışarı çıḫarmışlar a, bĭ iki‿ ū̄n geşmiş‿aradan (**30**). şindi ülán deñizden ġıyıya çıḫmış iki yanna baḫıyo, ġuşlar ötüşüyo onuñ dilinden‿annıyo, ḵópekler‿ürüyo onuñ dilinden annıyo, her maḫlūñ dilinden‿annıyo, malıñ her şeyiñ (**31**). allah allāh diyo geliyo eve (**32**). eve geliyo diyo ḵú sen nerdeydin divaná (**33**)? İki‿ū̄n üç ḡún oldu sen gideli, ḥangi ġahpeynen geziyoduñ, nerede geziyoduñ, söyle baḫalım (**34**)? bununan‿ȫle dṓşüyder (**35**). ġavġasınıñ nizaḫınıñ‿üsTüne bĭ de ġomşunuñ ḵópā gelmiş (**36**). bunun ḵópāñ üsTüne ḥaTlayıP, oynayıP muynarḵáná dėmiş ki annem, ablam ġannımı doyurdu ḵú dėmiş, ġoñşunuñ ḵópā, ġuyrūm cıv cıv‿ėdiyo dėmiş (**37**). yav dėmiş, bĭ deli ablam var dėmiş, onuñ ḵopā de (**38**). benim āmınan her ḡún dṓşüyo, ben‿aḫlına bile düşmüyom, ben acımdan‿ölecā̄m nerdeyse dėmiş (**39**). ġoñşunuñ ḵópā dėmiş ki yav dėmiş (**40**). āñ, dimiş, dilimizden‿annasa da şō ġorunuñ etā̄ñdā sarı ġayayı ḡórüyoñ mu (**41**)? onuñ‿altında bĭ çanaḫ dėmiş ġırmızı lira var (**42**). o daşı yuvallasa altını eşse, onu getirse zengin‿olur gider, dėmiş (**43**). şindi, hah bunu annamış‿adam biliyo musuñ (**44**)? āşam olmuş, hemen ġazmayı almış, geTmiş (**45**). daşıñ dibini de eşmiş eşmiş daşı yuvalamış, ordan bĭ çanaḫ altın bulmuş (**46**). ḳarañıyınca gėdiyo biliyo musuñ, kimse ḡórmesiñ dėyi (**47**). Çanānan‿altını getiriyo, eve ġoyo, yatıyo (**48**). ġarınıñ çeñesi durmuyo gene veriyo alıyo (**49**). zabānan ġarı ġaḫıyo ḵí bĭ çanaḫ‿altın evde duruyo (**50**). vay, sen nasĭ olu da pātíşāñ hazīnesini alıyoñ (**51**)? gėdiP haber vėrėcām ḡótür şindi bunu geri vėr (**52**).

ėTme ġarı bulduḫ, allah vėrdi zengin‿olacā̄ḫ (**53**). hayır hayır ben haramı ġabıl‿ėTmem, g̱ötür vėr, yōsa şindi şikāT‿ėdecā̄m seni (**54**). eTme ġarı eliñi ayāñı öpüyüm felan dediyse de yoḫ (**55**). oñaca gine ġomşunuñ k̲ópā gelmiş bunuñ k̲ópāñ üsTüne haTlıyo (**56**). adam canı sıḫılmış ġapıya çıḫınmış, düşünüyo, şindi ġapıda (**57**). ġoñşunuñ k̲ópā gelmiş bunuñ k̲ópāñ‿üsTüne haTlıyo, oynuyo, ısırıyo (**58**). ablam ġannımı doyurdu k̲í dėmiş ġuyrūm cıv cıv‿ėdiyo (**59**). bunuñ k̲ópāníñ‿üsTüne haTlıyo fálan (**60**). o diyo k̲ú gine zabahaca āmınan ūraşTı dóşTü, diyo (**61**). ben aḫlına bile düşmüyom, acımdan‿ölecā̄m diyo, onuñ k̲ópā (**62**). ötekiniñ k̲ópā diyo k̲í; úlá diyo ah diyo āñ dilimizden‿annasa da şu aşşādā deredā ġuyuda, diyo, yėdi ġardaş ecinni var diyo (**63**). aha burdan buldum dėyi ġarıyı g̱ötürse, oruya aTsa dedi diyo, ġarıyı öldürüller, a̱ñ ġurtulur diyo (**64**). hıh bunu aḫlına yėr‿ėdiyo (**65**). gel diyo, gel g̱özü k̲ór olmıyaÇca aldīm yėri g̱ósterecā̄m (**66**). bunu allah vėrdi ben buldum (**67**). nėrde, gel (**68**). elinden dutuyo, gelmeyi de isTemiyo ya, sürüyereKTen o derĭye eletiyo (**69**). derĭye eletiyo baḫ diyo, burdan buldum, daḫa burda çoḫ para var diyo (**70**). ġapā açıyo, uzan da ē̄ce baḫ diyo (**71**). uzanınca hemen elini çaḫılınan daḫıyo, depes‿üsTü orĭya atıyo, ġapā ġapadıyo (**72**). yā, içerden bĭ huvan ġopuyo, içerden bĭ huvan ġopuyo (**73**). ŭlan‿āzını açıyım da bĭ baḫıyım diyo (**74**). nāPTılar deli ġarıyı diyo (**75**). āzını açınca ġapā aÇ‿açmaz hemen ecinni ordan çıḫıyo ya, bu geri ġapaTıyo, ġapāñ‿üsTüne oturuyo (**76**). yārabbi, çoḫ şükür, diyo, elhamdúlúllah benim canımı ġurtardıñ diyo, allah rāzı ossuñ (**77**). bĭ deli ġarı geldi, biz yėdi ġardaşıḫ diyo (**78**). aÇmasañ‿ıdı altımızı öldürdü, beni de öldurecā̄dı diyo (**79**). ben de saña ėyiliK‿ėdiyim dur, diyo, sen benim canımı

ġurtardıñ diyo (**80**). neyse ben diyo, gider diyo, felanca pātişāñ diyo, ġızınıñ geñzine girerim hasTa olur (**81**). o ġadar doḫdurları gezdiriller ġurtaramazlar (**82**). ġazetiye ėylan veriller ki ġızımı kim ġurtarırsa onu damaT paşa edecā̄m dėyin diyo (**83**). orĭya gel diyo (**84**). orda diyo bĭ tāze ġayfe bişir, ġıza içir ben ordan geñzinden çıḫar giderim (**85**). seni damaT paşa eder zengin‿oluñ gideñ diyo (**86**). öyle mi, öyle (**87**). sen benim canımı ġurtardıñ ben de saña bĭ ėyiliK‿ėdiyim diyo ecinni biliyo musuñ (**88**). şindi gėdiyo lozirevan pādişaḥınıñ geñzine giriyo ġızınıñ (**89**). ya beş altı dene cāriye ḥızmaT‿ediyo, el ġōsTe dolanıyolar (**90**). ġız bĭ ḥasTalā yaḫalanıyo, ol g̱órüP ġurtulamıyo (**91**). sara dutuyo el‿ayā tiTiriyo, bilmem felan (**92**). ūraşıyolar doḫdulları gezdiriyolar hākimleri hekimleri gezdiriyolar hėÇ bĭ çāre bulamıyolar (**93**). ġaSTiye yazdırıyo k̲ú pādişah gel diyo benim ġızımı kim ġurtarırsa damaT paşa edecā̄m (**94**). şu ġadar da para verecām oña diyo (**95**). gėdiyo bu ya, ġorḫaraḫ gėdiyo, aceP ġurtarıbili miyim (**96**). varıyo orĭya saraya giriyo bu, ġurtaracām ben diyo (**97**). hemen saraya giriyo k̲ú üş dörT dene cāríye, ġız saralmış, solmuş bunu ġurtarmıya çabalıyolar (**98**). ġızlarıñ hepsine diyo çıḫıñ, gėdiñ, diyo bĭ tānesini ġoyo (**99**). sen diyo tāze bĭ ġaḫve yaP diyo (**100**). tāze bĭ ġaḫve yapıyo bu, ġıza içiriyo (**101**). bĭ de geñzinden çıḫınca ecinni, geñzinden çıḫınca ġız g̱ózünü açıyo (**102**). yarabbi çoḫ şükür diyo, başımdan bĭ ārlıḫ k̲ótülüK geTdi diyo, çoḫ şúkür ġurtuldum diyo (**103**) bunuñ elini ayānı öpüyo bu adamıñ (**104**). ondan sōna bunu dāmaT Paşa ėdiyo, çoḫ zengin‿oluyo, bu adam (**105**) zengin‿oluyo, ondan sōna gediyo başġa bĭ pātişāñ ġızınıñ geñzine giriyo (**106**). şindi oña girince o ġız da aynı bė̊yle saralıP soluyo ġurtulamıyo (**107**). Üş beş sene geçiyo ordan bĭ nāme yazıyo bu patişaha (**108**). seniñ diyo ġızıñı kim ġurtardıysa o adamı g̱ónder benim ġızımı da ġurtarısa, ne isTerseñ vėrecām diyo (**109)**. şindi pātişah

çārıyo damadı diyo ki geT bunuñ ġızını da ġurtar diyo ya bu ġorḫuyo (**110**). ġonuşması yoḫ ecinniynen (**111**). adamı da ġıramıyo mec̲bur ġalıyo gėTmiye (**112**). şindi orĭya varıyo cāriyeler diyo k̲í sākin‿ossuñ bura diyo (**113**). hepisi çıḫıyo, biriñiz ġalıñ diyo (**114**). ordan bu, o ġalan cāriye diyo k̲ú tāze bĭ ġayfe yaP diyo (**115**). ġayfeyi vėriyo, ġayfeyi içince ġız ecinni şordan çıḫıP orĭya oturuyo sandalyeniñ‿üsTüne (**116**). bunuñ ġarşısına geçiyo diyo k̲ú ben öteki ġıza gel ġurtar seni damaT paşa ėdecām dėdim (**117**). sen ġurtardıñ (**118**). şindi seniñ geñzine girersem seni kim ġurtaracaḫ diyo (**119**). öyle deyince adam şaşıyo düşünüyo şȫle, diyo k̲ú yav ben gendim gelmedim diyo (**120**). ya, o deli ġarı getirdi beni diyo (**121**). sorma diyo beni deli ġarı getirdi (**122**). nėrde, ġapıda (**123**). hemen ġapınıñ‿arḫasına sen dur diyo ben sobadan giriyim pacadan ġaçıyım diyo ecinni (**124**). ġaḫıyo sırtını ġapınıñ‿āzına vėriyo adam (**125**). ecinni hemen ordan sobanıñ delīnden giriyo, pacadan çıḫıP gėdiyo (**126**). o ġız ȅyle ġurtuluyo (**127**). allah deli ġarınıñ şerinden‿emin eylesiñ (**128**). bȅylelīnen ġurtuluyo (**129**). şindi bĭ de vaḫTıñ zamānında bĭ dul ġarı var‿ımış (**130**). bĭ tek bĭ ġoyunu var‿ımış (**131**). bu ġoyunu, bir ġoyunu var‿ımış (**132**). her g̲ún gelir‿imiş, bu ġoyun sālıyo süT yoḫ (**133**). lan geliyo çobana yā allahTan ġorḫ diyo (**134**). ġoca sürünüñ içinde benim tek ġoyunu nasıl sāyoñ (**135**)? ben süT yüzüne hasreT‿oldum (**136**). çoman yemin‿ėdiyo, şarT‿ėdiyo, sāmıyom bacım (**137**). sāmıyoñ da süT nic‿oldu yav (**138**). ŭlan bĭ g̲únden bĭ g̲ún oluyo, her g̲ún şikāTÇı ġarı, dul ġarı (**139**). bĭ tek bĭ ġoyunu (**140**). ŭlan diyo bu ġoyunu bĭ g̲ózleyim diyo çoban (**141**). şindi ȫlen‿olunca eve döneceK zamanı, ġoyun ȫlenleyin eve gelir davalları sārlar (**142**). bu ġoyunu g̲ózlüyo (**143**). bu ġoyun davarıñ kenarından ġayıyo dere yoḫarı ġaça ġaça gėdiyo, bu da

peşine ġėdiyo (**144**). seslenmeden varĭyo baḫıyo k̲ú bĭ māranıñ içinde (**145**). hemen orĭya ġoyun yatıyo bĭ k̲ór ġurT yavrısı k̲ór ġurT çıḫıyo ġoyunu emiyo (**146**). emiyo, ondan sōna doyduñ muydu o geri çekiliyo (**147**). ġoyun ġaçaraḫTan geliyo, dereden geri sürüye ġarışıyo (**148**). hī diyo temam, ġarı haḫlıymış diyo (**149**). şindi eve geliyo davarı ġoyveriyo (**150**). ġonşular davarıñıza mıḫāT‿oluñ diyo, ben güTmüyom (**151**). lan niye güTmüyoñ, az g̲únüñ ġaldı, yavrım (**152**)? yaPma bunu felan, yoḫ (**153**). deynā de k̲óteliyo şȯñ‿aşşā eve geliyo (**154**). ġarı yatā ser diyo (**155**). ne‿o (**156**)? hasTayım (**157**). yatā serdiriyo orĭya yatıyo (**158**). davar gideceK zamanı sālıyo (**159**). ġonşular birikiyo, yav şu davarı g̲ótür haḫıñı al, haḫsız ġalma felan (**160**). yoḫ diyo ben güTmüyom (**161**). niye? k̲ór ġurduñ ġısmetini veren‿allah var diyo (**162**). benim de ġısmetimi versiñ, diyo (**163**). ŭla eTme yavrım nasĭ k̲ór ġurT (**164**). sen davarıñı g̲úT günüñ‿áz g̲áldı, haḫıñı al (**165**). yoḫ yoḫ yoḫ yoḫ o ġader (**166**). yavralıyolar yaḫarıyolar imkanı yoḫ güTmüyo, gėTmiyo (**167**). yataḫTan da ġaḫmıyo, yataḫTa yatıyo şindi yatıyo ġarı ālıyo, huvan‿ediyo ġarısı (**168**). ėTme ne yiyecīk çoluḫ çocuḫ‿aÇ ġalacaḫ ǵáḫ güT (**169**). ġarı geT, k̲ór ġurduñ ġısmetini veren‿allah var diyo (**170**). şindi sabah oluyo ġarı uyḫu uyumuyo aç ġalacīḫ deyi (**171**). Sabānan ġaḫıyo, helkeyi ġoluna alıyo, çeşmiye gėdiyo (**172**). çeşmiye varıyo k̲ú ŭlan ġocaman bĭ çanaḫ iki ġulPlu (**173**). ŭlan āzını açıyo baḫıyo k̲ú, heP para dolu (**174**). ŭlan yekiniyo ġaldıramıyo, yekiniyo ġaldıramıyo, ġaçaraḫ geri geliyo (**175**). ġaḫala ġaḫ ġaḫ (**176**). ne var (**177**)? yav b̄ele b̄ele bĭ çanaḫ para duruyo, çeşmeniñ başından getiremedim, ġaldıramadım (**178**) ėTme gideK, şunu gideK, getirelim (**179**). ġarı geT, k̲ór ġurduñ ġısmetini veren‿allah var diyo (**180**). ġaḫmıyo gine, ġarı yavralıyo (**181**). ėTme eliñi ayāñı öpüyüm gidelim (**182**), herif aÇ ġalacīḫ

(**183**). allah verdi şu parayı getirelim (**184**). yoḫ diyo, gėT ġarı deli olma, k̲ór ġurduñ ġısmetini veren‿allah var diyo (**185**). ā gėTmiyo adam (**186**). geri varanaça ġonşunuñ ġarıları geliyo baḫıyo k̲ú orda bĭ çanaḫ (**187**). āzını açıyolar k̲ú, yılan çayan dolanıyo içinde (**188**). hıh diyolar geliñ bunu g̲ótürelim çobanıñ delīnden dókeK (**189**). bunnardan ġorḫar, ġaḫar gider, davarı güder diyo (**190**). ġonşunuñ ġarıları geliyo ordan şindi (**191**). Çanā ġulPlaşıyolar getiriyo (**192**). eviñ‿üsTünde bĭ pencere var‿ımış (**193**). ordan dók̲üncü orĭya cāşadan, para, yere enen para oluyo (**194**). ġarı dėmedim mi diyo k̲ór ġurduñ ġısmetini veren allah var (**195**). zengin‿oluP gėdiyo adam (**196**). yā ġardaş şindi burda bitiyo (**197**).

-**2**-

Konuşan: Seyit Ergün

Yaş: 73

Derleme yeri: Halilfakılı Köyü

Konu: a) Köyün kuruluş hikayesi

b) Köyün isminin hikayesi

c) Köyün geçim kaynakları

-a-

bizim köyümüzüñ halilfaḫılı köyünüñ, ilK ġuruluş t́ārihi ve zámanları, daḫa ilerisini bilmiyoruz (**1**). benim biñ doḫuz yüz yėTmiş‿üÇ yaşında oldūma nazāran bildīm ġadáriyle annaTmaḫ‿isTiyom (**2**). buranıñ çoḫları ē, dışarı yėllerden gelmişler (**3**). meseĺā kimisi ısaḫlı k̲óyünden gelmiş, dedemgil (**4**). bedir‿ōlları gelmişler ilK eveĺā burĭya (**5**). k̲óyüñ‿önce gelenleri hacıbekir‿ōlları gelmişler, ese ōlları gelmişler (**6**). ondan sōna sülüKgil deller, onnar zileniñ‿üÇ k̲óyü, ordan gelmişler (**7**). īdirden gelmişler (**8**). sorḫunuñ yaḫınındaḳı müKremin köyünden gelmişler (**9**). esefaḫılından gelmişler, böyle çoḫ yėrlerden bĭ toPlum ḫāline gelmişler (**10**). dėrken bĭ çoḫluḫ yaradılmış, o zamānıñ zamanda (**11**). ē giyim dēşiKlī, fes, eski feslerden, bė̊yle böyüK şal ġuşaḫlarından (**12**). efendim eski mallarıñ ē g̲ónünden çarıḫ dikiP giyeller‿idi, giyeller‿imiş (**13**). efendim başġa, dışTan ġaynaḫları yoḫmuş (**14**). ġışın‿avcılıḫ yazın da çifÇiliK ġara sapanla, āşTan yapılmış (**15**). böyle yaşanTı yaşallar‿ıdı (**17**). aḫa biñ doḫuz yüz ġırḫ birde ben biñ doḫuz yüz otuz dōmluyum (**18**). biñ doḫuz yüz ġırḫ birden bu yanna olan eyiTmen vėrdiler başımıza, eyiTmen (**19**). ġayseride efendim oḫudu geldi (**20**). üÇ sene oḫuduḫ o anlarında çifÇiliK yapıyolar‿ıdı (**21**). geçim şarTları çoḫ zayıf‿ıdı yáni (**22**). ne bulullarısa onu yiyolar‿ıdı, dā dorusu un ekmeK (**23**)

sōna biñ doḫuz yüz ē, otuz sekizde atatürk, tabi deǰişTi, ġeyim deǰişTi, ġıyafeT deñişTi, medenī ġānun çıḫTı, efendim Íāyıḫlıḫ çıḫTı (**24**). bīñ doḫuz yüz elliye ġader, biñ doḫuz yüz ellide mendere eKTidara geşTi (**25**). yáni bu siyāsi şeyler de olabiliyo mu (**26**)? hah, eKTidare geşTi (**27**). eKTidara geşTiKden sōna, bir bōle işÇiliK, çalışma, çeşme, yollar, efendim bōle bir zirāTÇılıḫ ilerlemeleri aḫın‿ėTdi (**28**). ondan sōra amareḱánle bĭ işbirlī yaPdılar (**29**). ameriḱán ē, türküye ameriḱána ḳoriye asger vėrdi (**30**). ameriḱán türkiyiye yardım ėTdi, çoḫca asgeriye yardım geldi (**31**). sōra asgerden geldiKTen sōna inşāTlar‿açıldı, yollar‿açıldı (**32**). sorḫun çekereK arası ġazmayla, ḳureKle, bōle yėllerde çalışTıḫ, ben de çalışTım (**33**). ondan sōna daḫa bĭ zaman ilerisinde tábi hóḳúmeT dēşiyo, onnar deǰişebiliyo (**34**). efendim, çifÇiliK direKTörlē dönüşTü (**35**). davarcılıḫ, ḳoyun davarı, malcılıḫ, efendim başladı (**36**). daḫa bĭ ilerlemeler yapıldı (**37**). dışallarda iş açıldı (**38**). çalışTılar ondan sōra almanya, avrupa devlerinde iş‿açıldı (**39**). eli iş dutan çocuḫlar oralara ġėTdiler (**40**). almanya, ameriḱa oraları belli bĭ şey (**41**). efendim, tārih geldi ki efendim biñ doḫuz yüz yėTmiş üçdeyiK şu anda (**42**). herkeşin ġapısında ġararīce direKTörü vár (**43**). biçeller geliyo, ekinnerimizi alıyo (**44**).

-b-

hā, halifaḫılı ismi, burĭya gelen bir taḫvā bĭ adam, ismi halil, ismi halilimiş (**45**). yalıñız pirivāni, bōle yeTgili oḫumuş bĭ vatandaşmış (**46**). onuñ‿için ē köyümüzüñ üsT yanda da teKge var, tārihlerden beri háTd́ā̄ tāmir de olundu **47**). oranıñ‿ismi de pir dede (**48**). ordaki o taḫvā halil isimli hāki adamıñ ismi halilfaḫılı olaraḫ geçiyo (**49**). pir dede de orda yatar hālinde (**50**). yatar hālinde, tārihlerden eveli önceleri (**51**). yani ‘dēy işTe ġāli harP zamannarı mı

daha eski milādi zamannarında mı, daha efendim orĭya şehiT mi düşmüş, ġayli nasıl‿olduysa orayı mahafaza ėdilmiş (**52**). şu anda eTĭrafları çevrilmiş, ormannıḫ bĭ āÇlar ġalmış eTĭrāfında (**53**). temiz dutuluyo, gelen giden fāTiha oḫuyo, ıḫlas oḫuyo (**54**). bizim ḵóyümüzüñ ġuruluş tārihi bu halde yaşanıP gėdiyo (**55**).

-c-

geçim haKġında mı? geçim haKġında (**56**). esgiden biraz fasülya, patátis, sovan ekiliyodu (**57**). ama o zamannan şimdiniñ‿arasında pancar ekiliyo, yeteri ġader (**58**). devleT yardım ėdiyo, şey, ekileceK yėlleri g̱ósTerdiyo (**59**). çoḫca pancar ekiyolar, ġaldırıyorlar (**60**). gine isTiyen fasülye ekiyo, patátis, normal v̇aziyetTe suv̇an (**61**). ço‿unu satın‿alıyoḫ suv̇anıñ‿a türKÇesi, ē, şimdi dışarıya çoḫ gėdiyolar çalışmıya, o yönden (**62**). önce bālarımız var‿ıdı, üzüm bāları, meyva felan, onnar batar‿oldu (**63**). gėdiyolar şeker‿alıyolar, efendim bĭ torba, dörd‿ay gėdiyo (**64**). bālar veran‿oldu, baḫmıyolar (**65**). dışTan çalışıyolar, getiriyolar (**66**). burda olan zaten var, olmıyan da satın‿alıyo (**67**). böylece yaşanıP gėdiyo ėşTe (**68**). esKiden çifciliK āşTan yapılırdı, ḵóy usTası yapardı (**69**). çam ācından g̱úrgen‿ācından bĭ eñek olurdu şöyle, aynı benim basTon gibi (**70**). oña bĭ şeyle daḫardıK, ġılıÇ mılıÇ (**71**). óñúne de bĭ demir uzun şöyle demir (**72**). óḵúzleri ġoşallardı (**73**). gece yarısına ġader yanında yatardıḫ, doyururduḫ yabanda, dışarda (**74**). ışıyıncı gelĭdiK tallıya (**75**). ōle geT gel geT gel geT gel, efendim bir g̱ünde bĭ dönüm iki dönüm súrebilidiK yáni, herK yani (**76**). şey, ilerisinde ekin‿ekecīK ya, daha ekin iyi ossuñ deyi (**77**). ondan sōna da g̱úzün de eKmezdiK, marTdan sōna ekerdiK (**78**). marT ayından sōna, ekinner ço‿u ot‿olŭdu (**79**). seyreK‿olŭdu, oT‿olŭdu (**80**). saman da olmazdı,

isTedīmiz ġader, yiyeceK ġader de ekin çıḫmazdı (**81**). ama şimdi ise g̱úzün‿ekiliyo direKTörünen, ġubreli daban ġubresi üzerine yeşil ġuPre (**82**). g̱úzün ekiP bitiriyoḫ hepimiz de (**83**). zaman geli de bĭ de rahmeti bol olŭsa ė̇yi oluyo (**84**). yani eski zamanınan şindiniñ zamanıñ arasında çoḫ farḫ var (**85**). yaşadıḫ yaşadıḫ (**86**). işTe o önce dė̇dīm gibi sene biñ doḫuz yüz ġırḫ ikide e̱e̱TmendeydiK, e̱e̱Tmende (**87**). olan ekinnere de aḫlıma geliyo, şaḫna ġoydular (**88**). diyecā̄m‿a belki siyāseTe gė̇diyo, seslenmiyom (**89**). halḫ parti zamannarında şahna ġoydular (**90**). az çoḫ onnarı sürerdiK, óḵúzünen dolanı dolanı höbeK‿ė̇derdiK şöyle (**91**). şindi rüzǵar‿esTī zaman savuramazdıḫ (**92**). sebebi ḵóyde şaḫna vardı (**93**). yāni mēmı̊r g̱órevli (**94**). o olmadī múddeTÇe yapamadıḫ (**95**). o gelirdi baḫardı, savuracāñız şu g̱ún derdi (**96**). rüzǵar esTi derdi, ġonşular savırırdı (**97**). ne çıḫTıysa az çoḫ hemen onuñ edĭrafını şȫle toPlardıḫ (**98**). elinde möhür var‿ıdı āÇTan (**99**). edĭrafını möhüllerdi, bıraḫır gider, yatardı (**100**). ne zaman o gelir de ġaldırıñ bunu derse, o ana ġadar elimizi vuramazdıḫ (**101**). gelme dedī zaman, isTerse yāmır yaşıñ altında ġalsıñ, çürüme hāline gelirdi (**102**). on aldīmız zaman meseĺā yüzde on diyeK, yüzde on beş öşür payı verirdiK (**103**). az çoḫ yani çıḫan buydaya g̱óre, öşür haKġı alırdı (**104**). ondan sōna g̱ótürürdüK‿evlerimize atardıḫ (**105**). ondan sȯ́ra afaT oldu, rahmeT yāmadı, tolu Furdu (**106**). misir eKTiler, misir yediK (**107**). sāfi misir darı, ince ince (**108**). bȫle ĭsıcāken yeniyodu (**109**). ġurudū zaman adama vur öldürüyodu (**110**). elliye ġader önceki annaTdīm elliye ġader öyle yaşadıḫ (**111**). yani ‘pēr perişan ayāmızda afedersiñ hayvan g̱ónü, mal g̱ónü çarıḫ (**112**). bȫle soda sabın onnar hė̇Ç yoḫ (**113**). toPraḫTan şeylerimiz var‿ıdı, sabın (**114**). öyle sarı toPraḫTan biyaz toPraḫTan (**115**) çamaşıllara meşeyi yaḫıP, meşeniñ

ḵúllerinden bȍle ġadınnar bĭ şėy doluyodu óñüne (**116**). dolama ki g̱órüñmesiñ‿eTrāfım deyi cırıl cıblaḫ (**117**). ‘hē öyle yaşadıḫ ki elliye ġader (**118**). elliden sōna da işTe biñ doḫuz yüz ġırḫ doḫuzda, sōna ellide diyeK (**119**) biñ doḫuz yüz ġırḫ doḫuzda gėTdim asgere (**120**). ellide menderes ėKTidare geşTi (**121**). bir ḵóye yatırım şey başladı (**122**). yani yollar çeşmeler, efendim yapımlar bȍle (**123**). sōra ekinnerimiz de iyi oldu (**124**). daha var‿ıdı eveli, birliK var‿ıdı (**125**). túkennara gitTīmiz zaman birliK ġasabalarda, bĭ túkendan ġosTerirdi, bunu alacāñız (**126**). geriden g̱ósTerirdi şunu alacāñız şo (**127**). yanına varamazdıḫ, onu getirirdi (**128**). ḵótü dedīñ zaman ġafamıza bĭ metre Furuyodu, āzımıza g̱ózümüze (**129**). ġōyodu alırsañ, almaSsañ yoḫ (**130**). yani bu yaşantılarımızda oldu geTdi böylece (**131**). hā menderes çıḫdıḫTan sōna herkeş hür yaşanacaḫ diye ġānun çıḫardılar (**132**). herkeş reyinde hür (**133**). hākimiñ ġarşısına da varsañ serbes ġonuşacāñ, bĭ yerden bĭ şey alsañ da serbes ġonuşacāñ (**134**). savcınıñ yanına varsañ şey ġonuşacaḫsıñ diye (**135**). öyle büyüK ġonuşacāñ çekinme yoḫ, açıḫÇa (**136**). eveli ġorḫardıḫ, bĭ mēmŏr bĭ c̱andarma gelirdi ḵóye, çalardı zopayı (**137**). bĭ súvari tollar toPlar davar gibi alır g̱ótürürdü (**138**). sōna daḫa e tahsildar çıḫardı, ḵóylere (**139**). tahsildar mal ānemi var‿ıdı (**140**). olan meseĺā bir geçi devletiñ‿aldī parayı ġorumuyodu (**141**). ġaçırırdıḫ dālara, çalılarıñ dibine, daşlarıñ dibine, araşTırırdı, bulurdu (**142**). buña ceza yazardı (**143**). yani onu da saTsaḫ ödüyemezdiK (**144**). efendim borcu olannarıñ evine giderdi (**145**). yoḫ Furur depī girerdi tahsildar (**146**). tencere mi var, baḫır ġazannarımı var, yataḫ mı var yúkledir getirir mıḫdarıñ‿odasına atardı (**147**). hani efendim c̱andarma gelirdi, ḵóyüñ sīrını

malını, dādan toPlar‿ıdı, sayılacaḫ deyi (**148**). yani bu şekillerde de g̱ünümüz geşTi, esKi ťārihde (**149**). ama çoḫ şüküller ossuñ, elliden bu yanna bu ťārihe ġader o g̱ünner geride ġaldı (**150**). öyle bĭ intiKal da etmedi (**151**). bir zor ġarşılīnan da ġarşılaşmadıḫ (**152**). böylece bu yaşa ġader geldim işTe (**153**). herkeS, çalışan çoḫ ġazanıyo, çalışmıyan az ġanıyo (**154**). herkeş hür, devleT de yardım yapıyo yerine g̱óre fāḫırlara (**155**). ġaymaḫamlıḫTan fondan dul ġadınnara yaşlılara (**156**). sōna eveli emeKliliK yōdu, bāġur yōdu, sosyal siġortaları yōdu (**157**). çalışannar, bunnar sig̱órtalılardan yarallanıyolar (**158**). hülāsā iyi (**159**). allaha çoḫ şükür, yāni huzurlu yaşıyoḫ daha dōrusu (**160**).

-**3**-

Konuşan: Yusuf Kurt
Yaş: 78
Derleme yeri: Büyük Eynelli Köyü
Konu: a) Köyün Eski Yaşantısı
b) Köyün Kuruluş Hikayesi

-a-

burda ḵóyde yaşammızda, biñ doḫuz yüz ġırḫ dörTden ėhTibāren hayvan‿olaraḫ ġoşduḫ (**1**). iki çiT óḵüz ġoşardım (**2**). efendime sȫleyim arāzımızı sürerdiK, getirirdiK düvennen, çalışırdıḫ (**3**). mercimeK‿ekerdiK, arāzıya herK‿ėderdiK (**4**). herK, ekin‿ekerdiK sabanınan (**5**) ġış geldi miydi ara sara aẇa giderdiK (**6**). ondan efendime sȫleyim asKellīm geldīnde, asKellīm geldīnde, asKere gėTdim (**7**). biñ doḫuz yüz ġırḫ sekizde esKer‿oldum (**8**). dörT yola ẇardım (**9**). dörT yoldan erzuluma, on yėdinci ťola geşTim (**1**0). orda elli bir tümenden, elli bir toPÇu alayında terfī aldım (**11**). ġol ġumandanı olaraḫ yirmi beş arabaynan ḡorḡannara māzeme ḡótürdüK, efendime sȫleyim (**12**). bir‿ay şėyden çıḫTı māşımız (**13**). otuz‿altı ay orda temam‿ėTdim (**14**). ordan geldiKTen sōna gine ĭreçbellā̄ óḵúzünen deẇam‿ėTdim (**15**). aynı ĭreçbellī̄, daẇar malcılıḫ, ineK dana bunnardan beslediK, bunnardan yarallandıḫ (**16**). ĭreçbellī de işTe sabannan sürdüK (**17**). ondan efendime sȫleyim yėtişdiKTen sōna ecevidiñ devrinde bĭ üniversel direKTor‿aldım (**18**). o direKTorunan da birez deẇam‿ėTdim (**19**). memnun olduḫ, sōnadan da beriki moturdan direKTor‿aldım (**2**0). mazoT

fiyeTlendi (**21**). onuynan da şindi direKTorunan da reçbelliKTen devam‿ėdiyoḫ allā şúḳúr (**22**). birez de ḳōpiretifTen para aldıḫ, ḳōpiretifiñ parası bize faẓ z faẓ z ār geldi (**23**). aḫ partiSi de allā şúḳúr bĭ ġānun yasası çıḫarTdı, yarallandıḫ (**24**). borçlarımızı yatırdıḫ, sildirdiK (**25**). gendim de biñ doḫuz yüz aTmışda anġarĭya geTdim (**26**). haceTdepede yirmi beş ay çalışTım, ġalıb‿işine, dōrama, mobilya işine (**27**). ordan‿efendim on‿iki ay ǵóKdelende çalışTım, yirmĭ ikinci ġatına ġader (**28**). efendim, ana sālıḫ dePboyunda anǵaranıñ çifT āsŭvaTda doḫuz‿ay çalışTım (**29**). ev‿eḳonomıda altĭ ay çalışTım, bunnarı támamladım (**3**0). e şinci de yaşım geşTi (**31**). yėTmiş sekiz yaşımdayım ḵóyde yaşamaḫTayım (**32**). devleTden mayĭşımı da alıyom bu ġader nŏreK (**33**).

-b-

bu ḵóyúñ‿aslı ömür özü dedīmiz yėrde çaḫal āzı dėller, orda yirmi beş hāneymiş, bu ḵóy (**34**). yirmi beş hāne ordan ǵóÇ‿ėTmiş, devlete borçlu ġalınca hoḵúmete borçlu ġalınca ǵóÇ‿ėTmişler (**35**). on hānesi ǵúÇcüK eynelliye gėTmiş, on beş hānesi böyüK‿eynelliye gelmiş (**36**). böyüK‿eynelliye geleniñ on beş hānėye böyüK‿eynelli ismi vermişler, on hāne ǵúÇcúK‿eynelliye gidene de ǵúÇcúK‿eynelli ismini vėrmişler (**37**). aslında o çaḫalda eynelliyi kebir diyereK geçiyomuş tüm birliKTeykene, eynelliyi kebir diyereK (**38**). bölününce böyüK‿eynelli, ǵúÇcúK‿eynelli diye nāmini vėrmişler (**39**). haťťā daha orda da ḵóyúñ mezerlī durur, ömür‿özü mevḳīnda (**4**0). burĭya gelince burda da yirmi beş hāne oldūnu māmıT çavĭş‿isminde bi tānesi bādaTda asgelliK yaPmış‿ımış efendim bu yirmi beş hāne, bu ḵóyúñ‿oldūnu ben, dėrdi, biliyom dėrdi (**41**). orda ḵóy böyüdü tābi,

yüz‿elli hānĭye ġadár‿oldu (**42**). yüz‿elli hāne geri anġarĭya efendime sōleyim, mūlĭya şorĭya şurĭya bölündü (**43**). şindi de aTmış yeTmiş hānĭye ġaldıḫ ḵóyde, bu ḵóyde, yaşamımız (**44**). arazīyı de işTe ekiyoḫ ne düşüyosa tallalardan, bu ġader (**45**). cenāb‿allah hayıllısını vėrsiñ (**46**). allah millete, memlekete zarar ziyan vėrmesiñ (**47**). şindi efendim bu ḵóyüñ burĭya ġuruluşunda çapanlardan haliT bā isminde bir çete amasyayı zileyi efendime sōleyim, toḫadı, burayı almış (**48**). bėzim ḵóyümüze üş bin gĭşi asgeriynen gelmiş, atatürḵúñ de mālemeti olmuş (**49**). atatürk çorumdan ordusunuñ bĭ bölūnü, bir alayı ḡónderiyo (**5**0). araPseyfi ḵóyü üzerinde bunnarınan karşılaşıyolar cepe dutunuyolar (**51**). haliT bāñ asgelleri toPlantıymış (**52**). ḵúrT, çerkez bunnarı toPlamış‿ımış bozuyo atatürküñ‿asgelleri (**53**). atatürk geliyo, bizim ḵóyümüze asgeriynen‿eniyo, makineli tüFeKlerinen darıyo (**54**). ġoduşlar nere gėTdi diyo (**55**). benim babam da atatürḵúñ‿öncülū olaraḫ, ziliye ġader ġol ġumandanı olaraḫ, óñú süre şeyi olaraḫ, filama olaraḫ gėTmiş (**56**). orĭya varınca temam resúĺ demişler babama sen burĭya ġader (**57**). babam alay ġomutanını tanımış, burĭya gelen alay ġomutanını (**58**). haḳıyḡısını ġonuşuyom, alay ġomutanını tanımış (**59**). saña ḡúvenereK dėmiş asgerimi ben ġırdırmıyacām dėmiş (**6**0). orda daḡaTmışlar (**61**). ondan efendime sōleyim haliT bā de yaḫalamışlar, amasyada ėydam‿ėTmişler (**62**). atatürk ėydam‿ėTdirmiş (**63**). böylecene burayı işTe atatürḵúñ‿alması böyle, yā (**64**)!

-4-

Konuşan: Hasan Altan
Yaş: 66
Derleme yeri: Tulum Köyü
Konu: a) Köy Yaşantısı
b) Gelenekler

-a-

eveT şimdi yozġaT vilāyetiniñ sorḫun ġazāsınıñ tulum köyünde arḫadaşla g̱órüşme ġonuşma yapıyoruz (**1**). esKilerden biñ doḫuz yüz elli ikilerde esKiden, ihTiyar dedelerimiz, ninelerimiz, böyüklerimiz var‿ıdı (**2**). bunlarla birliKTe toplantılarımız olurdu (**3**). dū̄nlere giderdiK, dū̄nler yapılırdı, bayraḫlar dikilirdi (**4**). esKiden ġapılara bĭ sādıÇ, bĭ g̱úv̇ā evine bayraḫ dikilirdi (**5**). o arada ġoyun ġuzu kesilir, üÇ g̱ún dū̄n olur, üÇ g̱ún yemeK yapardıḫ (**6**). ġonuyu ġomşuyu dā̄veT‿ėder, yemeK vėrirdiK (**7**). üçüncüsü g̱ún gelin‿almıya giderdiK, allı pullu bayraḫlarımızla (**8**). g̱úzel g̱úzel geliniñ başına sepeT ġollardın (**9**). ġıvraḫlar, bürüKler, altınlar, g̱úmüşler bunnarı sepeTiñ başına ġollardın (**10**). bu arada şanlı şadımanlı, tüFeK‿ataraḫ, ġonuşaraḫ, bārışaraḫ gelini alır gelirdik (**11**). üÇ g̱ún üÇ gece k̲óyümüzde o ġadar bĭ şenniK‿olurdu ki, yani dille anlatılımaz (**12**). meseĺā esKiden bayramlar gelirdi (**13**). ġurban bayramlarında ġonu ġomşuya, birbirimize ziyārete giderdiK (**14**). büyükleriñ‿ellerini öperdiK, k̲úçüKleriñ g̱ózlerinden‿öperdiK (**15**). onnar bize para verirlerdin (**16**). ellerimizi ġına yaḫardıḫ, ġonuyu ġomşuyu gezerdiK (**17**). kimiñ‿evine bayramlaşmıya

varırsaḫ, bizi onnar öperdin, bize para verirdin (**18**). biz sevinirdiK, ufaḫ çocūkene (**19**). ihTiyarlara Karşı bĭ hatirimiz hörmetimiz sevgimiz sayġımız var‿ıdı (**20**). ama şimdi insannar tabi ne ġadar olsa da eski nesiller çoḫ çoḫ geride ġaldı (**21**). meseĺā otuz ramazan gelirdi otuz ramazanda ē bayram g̱ünü arife g̱ünü birinci g̱ünü herkes başlardı yemek hazıllamaya çöreK yapmıya (**22**). damlardan‿elimize ōndereyi alırdıḫ (**23**). aşā ōndereyi uzadırdıḫ (**24**). ōndere derseñ bir çubuḫ şeklinde bir şeydir (**25**). bunuñ‿ucuna aşşādaki hanımlar çöreK soḫarlardı (**26**). biz bayramıñız ġuTlu ossuñ derdiK (**27**). çörā̄ alır çıḫardıḫ sevinereK (**28**). böẙle gezerdiK (**29**). sōna g̱úz gelirdi (**30**). g̱úzün bulġur ġaynadıllardı, yarma yapallar‿ıdı (**31**). bol bol üÇ g̱ún üÇ gece beş g̱ún on beş g̱ún hediK ġaynardın (**32**). ġomşularınan esKiden soḫularda būday düverdiK, yarma düverdiK, ē bulġur yapardıḫ, gece öndüşleşe birbirimiziñ (**33**). üÇ beş gĭşi on gĭşi on beş gĭşi ne bulursaḫ, iki daşınan üş daşınan sabahlara ġadar bulġur çekerdiK, mani söylerdiK, túrkü söylerdiK (**34**). g̱úlüşürdüK bulġur pilavı yapallar‿ıdı (**35**). daş pilavı Tatlı olur deller‿idi (**36**). ġavurġa ġavurullardı, çedeneyle beraber (**37**). ondan sōna tas tas bize dādırlardın (**38**). sabahleyin herkes halallaşaraḫ çıḫar giderdiK (**39**). ikinci ē sebebiyetine gelince, b̊eyle bĭ nesillerimiz var‿ıdı (**40**). çoḫ ėyiliK yāni g̱úzelliK ortamı içerisinde çalışan bĭ kişiydiK ama ankara çıḫdı (**41**). şimdi insannar birbirinden ġopTu (**42**). k̲óye pek baḫım olmadı herkes ankaraya ġaşTı, gėTdi (**43**). tallasını satan gėTdi, ġavānı satan gėTdi, giden gėTdi (**44**). bizim gibi yaşlı insannar çaresiz olaraḫ ġaldıḫ, gidemiyoruz (**45**). şimdi biz şu durumda gine b̊eyle bir şey oldū an geliyollar k̲óyümüz diyolar, toPrāmız diyolar, babamızıñ dedemiziñ ḳuĺlū

diyolar (**46**). hoş geldiñ diyoḫ, elimizden gelen ikramlarımızı yapıyoruz (**47**). imece halinde çalışıyoruz (**48**). mezallīmızı g̱úzel şennendiriyo eTrāfını çeviriyoruz (**49**). efendim birbirimize yardımcı oluyoruz (**50**). yardımcı olmıyan‿insannarı ḳınıyoruz (**51**). gel toPluma gel diyoruz (**52**). zorunan‿ossa getiriyoruz (**53**). işTe bu halle böyle geçiniP ġediP (**54**). şimdi şŭ durumda biçellerimiz geldi on beş yirmi g̱ún k̲óyde biçeller çalışacaḫ, motullar dene çekeceK efendi (**55**). ġonu ġomşu birbirine yardımcı olacaḫ (**56**). biçellerimiz ēr k̲ótü bĭ halde biçmĭyeceK bĭ şeKli var‿ısa gideriz zirāta mürācaT‿ederiz (**57**). zirā̄Tden mēmur getiririz (**58**). mēmur bunnara direnir (**59**). der, şu şekil biçeceKsiñiz ve devletiñ verdī uyġulamaya herkes ġatılacaḫ ve de ġatılabiliyolar da (**60**). yāni onuñ için aḫa yarin yirmi g̱ún sōna fasülyemiz çıḫacaḫ, noḫuT yolacāz (**61**). nohuTlarımız var dālarda doñuzlardan alamıyoruz, bilhassa devleT bize yardımcı olması lāzım (**62**). yāni böyle bir şeylerde devleT bize KatKı sālamıyo (**63**). mesélā benim bĭ talla noḫudum var, doñuz yemiş bitirmiş (**64**). ē mürācaT eTdiK muḫdara ġaymaḫam mermi vermiyo falan diyo (**65**). biz de boynumuzu búküyoḫ ġaderimize allāmıza şúkrediyoruz (**66**). onuñ‿için yarin fasülyemiz çıḫar, mercimāmiz çıḫar, derkene ondan sōna ekim‿ayı gelir ekinneri ekeriz (**67**). bu vaziyeTde geçiP ġediyoruz, allah hayıllısını versiñ baḫalım (**68**).

-b-

ādeTlerimiz törelerimiz biz eskiden ē temsilde hatā olmaz ben bir şeye katılıyom yāni biz aleviyiz (**69**). ben alevi sünni diyen‿insannara ḳarşıyım (**70**). şunki ben kendim zunnacıyım (**71**). ben adama diyom ki ġardeşim alevi sünni nedir (**72**)? hepimiz insanıḫ ādemle havadan gelen insanız (**73**). anamız hava babamız ādem bunuñ nerde yeri var‿ısa alevi sünni baña ġos

derT diyom (**74**). bizim esgiden dedemiz gelirdi (**75**). dedemiz gelirdi şöy̥le gelirdi (**76**) şimdi haḫsızıñ boynunu keserdi dedemiz, şöy̥le keserdi (**77**). bizim bĭ yolumuz vardır, bu yola kesinliKle haḫsız kĭşi giremezdi (**78**). şimdi meseĺā bug̱ún dede gelmiş dedėye saḥaP çıḫacaḫ bĭ baba vardır (**79**). babanıñ‿odasına çārırlar böyüKleri der ki arḫadaşlar dedeñiz geldi, yola gideceKsiñiz (**80**). haḫlı haḫsız haKġını versiñ haḫlı haKġını alsıñ, iki baş bĭ araya gessiñ (**81**). ondan sōna yol yörüTelim dellerdi (**82**). yāni yol yörüTmeK demeK esKiden on kĭşi bir olurduḫ yirmi kĭşi bir olurduḫ üÇ dene mi g̱úcüñ yeter dörT dene mi g̱úcüñ yeter ġurban alırdıḫ, bĭ damı döşerdiK (**83**). esKiden böyle bir şeylerimiz yōdu (**84**). loküslerle fenerlerle ışıḫlandırırdıḫ buraları (**85**). dede izahaT ėderdi, biz dinnerdiK (**86**). aşıḫ çalardı, biz dinnerdiK (**87**). meseĺā seniñ nişannılı ġızıñ var, nişannılı ġızıñ duTmuş başġasıynan ġaÇmış, bu adam düşg̱ún‿olurdu (**88**). o meydana yėdi sene giremezdi, yasaḫdı, dīnimizÇe yasaḫdı (**89**). meseĺā sen geTmişiñ, eymirden elli lira para almışıñ, bu elli lira paranıñ‿üsTüne yaTmışsıñ, vermemişsiñ (**90**). ama dede geldī zaman eymirden bĭ arḫadaş geldī zaman hasanda benim, elli liram var dedī an, dede kesinliKle seni bu yolda ġoymaz (**91**). bu adamıñ parasını ver, ĭrāzı eT, ondan sōna gel, yoluña gir derdi (**92**). böyle bĭ gelenāmiz gidenēmiz var‿ıdın (**93**). haḫlı haKġını bilirdi, haḫsız haḫsız olurdu (**94**). milletiñ yanında böyle bir kesinliKle āri niyeTle bĭ laf söylenmezdi (**95**). dede derdi ki nefsiñize ār geleni eliñ nefsine duTmañ (**96**). ince inneyi kendiñize dürtüñ, ġıyī ele dürtüñ (**97**). suda sulaḫda, yolda yolaḫda, geline ġıza tecāvüz ėTmeñ, haram yemeñ, kimseniñ gelinine ġızına āri gözle baḫmañ (**98**). baḫTīñız‿an cenābı allah sizden sorar (**99**). huzur u māşerde dávācı olur (**100**). bir insanıñ dörT tāne melē̱ĭkesi var (**101**). ikisi sā

omuzunda ikisi sol omuzunda gezer (**102**). ikisi hayır melḕǰkesi ikisi şer melḕǰkesi dėrdi (**103**). hayır ėderseñ hayırıñı yazar, şer ėderseñ şeriñi yazar dėrdi (**104**) bize böyle nasihaT‿ėderdi (**105**). saąT ikiye üçe ġadar nasihaT‿ėderdi (**106**). āşıḫlar çalardı, biz allah allah deyin bārışırdıḫ, çārışırdıḫ, sabahlara ḳadar yavlarırdıḫ (**107**). bizim bǐ ḵúrebaşımız diye bǐ şeyimiz vardır (**108**). ġurbannar kesilir tandırda, dörT kǐşi ḡórevlenir, dörT kǐşi gider, o eti yüzer, bozar, ġavurmasını yapar, ġazanını ġaynadır, bulġurunu salar (**109**). yaḫlaşTī zaman ordan tabānan eti ḡónderir dedǐye der ki; ḵúrebaşı yaḫın o zaman dede nasıhatını bālar, aşıḫlar dúvaz imamını söyler, ġırḫlar zamā oynanır, sakġa suyu dālır (**110**). her şey biTdiKTen sōna, ondan sōna ġazanı dörT kǐşi getiriller ġapınıñ‿āzına ġollar (**111**). bir ekmeK bǐ kepÇe pilav, bir ekmeK bǐ kepÇe pilav, enīne cücūne, çolūna çocūna bir evde ġaÇ nüfus var on beş, on beşi de hėÇ maḫrum gėTmemeK şartıyle sabaha ġadar bu iş böyle devam ėder (**112**). bu milleT dāldıḫTan sōna, ayrıyeTden ordaki erkeKlere yemeK verilirdi, daTlılar verilirdi, süTlüler verilirdi (**113**). sabāleyin ışıdı mıydı dedeyi alır ḡótürürī odasına ġoruz (**114**). ertesi ḡún aḫşama ġadar, ertesi ḡún‿aḫşam gine aynı bǐ derǵah ġurulmuş bu bu sefer de ḵóyüñ bǐ yannı bölümü yapılır (**115**). bu vaziyeTdeydiK (**116**). şimdiK, hacı beKTeş şıḫları gelmez oldu (**117**). onnar bizi aldaTdılar (**118**). geldiler işTe dėdiler, şöyledir böyledir, nedir‿işTe aslını yitiren haramzādedir diye bǐ laf vardır (**119**). bizleri kendileri satıldī gǐbi bizleri de saTdılar (**120**). giTdiler süleyman demireliñ zamānında milleTvekili oy veriñ bize, oy veriñ bize, verdiK oy verdiK kendilerini saTdılar bizi saTdılar bizim‿oylarımızı saTdılar, ondan sōna da utanır‿oldular (**121**). bizim yanlarımıza gelemez‿oldular (**122**). esKi geleneKlerimizi biz gine sürdürmeK‿isTiyoḫ

ama bizim elimizden dutuP saḥaP çıḫanımız yoḫ (**123**). aslında bizim çoḫ g̱úzel bĭ gelenámiz vardır (**124**). haram yedī̱ñ zaman biriniñ haKġına tecāvüz‿ėTdī̱ñ zaman saña kimse selam vermez, bizim yolumuz böyledir (**125**). meseĺā vatandaş hanımına aḫşam vardı mıydı tembih‿ėder bir vatandaş senden dávacı gelirse, bir vatandaşıñ‿ūrunu keserseñ yani erkeK buña aşşā giderkene ḳadın óñünden geçerse biz buna ūr kesmesi deriz (**126**). bu kesinliKle o zaman ġarıyı alır‿altına basar zopayı annıyo musuñ (**127**)? yāni böyle herkes kendine sahiP‿ossuñ denir, deller (**128**). kimseniñ‿ūrunu kesmeyiñ deller (**129**). kimseye k̲úfür yaPmayıñ deller (**130**). kimseniñ canı incimesiñ deller (**131**). bunu bu vaziyeTde herkes zāten ebemiz dedemiz anamız babamız bize belleTdī̱ ōreTdī̱ g̱ósTerTdī̱ şeylerden kesinliKle biz ne sapabiliriz ne de gidebiliriz (**132**). ama şimdī̱ nesil dĕ‿ışTi nesil ufaḫlaşTı k̲úçüldü bunnar heP yāni dāldı, gėTdi (**133**). televizyon çıḫTı şimdi af edersiñ ameriḳadan bĭ şėy çıḫıyo evinde, sabāleyin çocā baḫıyoñ ki iki çocuḫ televizyonda āşamki oynanılan oyunnarı af edersiñ k̲óyüñ içinde soḫuluyolar, aynı taḫliT yapıyolar (**134**). esKiden televizyon yōdu, insannar birbirine sayġılıydı, hörmeTliydi, bālılīdı, bālıydı (**135**). yāni böyle bir kesinliKle birbirine ġırıcı k̲úsücü böyle bir kesinliKle bĭ laf olmazdı (**136**). şimdi af edersiñ hemen bir şey oldu muydu, vay señ baña şunu söylediñ (**137**). aḫa şurda ġaraġolumuz var (**138**). ġaraġolu da bıraḫ bĭ telefon ėdiyo aĺō, işTe falanca adam şu şekil şu yolda geziyo (**139**). halbuki yalan, kesinliKle bunnar ėyi bĭ şey deyildir (**140**). yāni ġaybeT yaPmaḫ, böyle ufaḫ tefeK şikā̄Tler ne insannā yaḫışır ne müslümannā yaḫışır ne de hėÇ bĭ şėye yaḫışmaz (**141**). ama şindiki ortam bunu getiTdiriyo yāni (**142**). bizim ortamımız artıḫ, dedī̱m gibi işTe şey mi deñişdi nesil mi deñişdi, asır mı

deñişdi (**143**)? bu baḫımdan bizim esKilerimiziñ çoḫ çoḫ böyüK g̱úzel birbirine ġarşı bĭ sayġıları hörmeTleri var‿ıdı, insannıḫlarımız var‿ıdı (**144**). aşüre ayı gelirdin‿esKiden on iki oruÇ dutallar‿ıdı (**145**). muharrem orucu denilir (**146**). meseĺā bunnar bāzı arḫadaşlar böyle billeşirdi (**147**). üÇ beş ġomşu aşüre çorbası bişiririK (**148**). yāni biñ bir evvāyi çeşiT içine ġatarız (**149**). böyüK ġazannarınan ġaynadırız (**150**). ondan sōna helkileri elimize alır ġarılar mahalle ev soḫaḫ soḫaḫ dolaşıllar hēÇ vermediK kimse ġalmaz (**151**). ondan sōna ġomşuları toPlarız, o aşı şekerleriz zāti dāTdīmız aş şekerlidir (**152**). ondan sōna böyüK ġomşular böyū g̱úÇcū toPlarıḫ, buyuruñ ġomşular aş yemĭye gidelim (**153**). geliller aşımızı yeriK orda (**154**). ġuran‿oḫuduruḫ, herkes birbiriynen halallaşır dālır (**155**). hani bunu çoḫ g̱úzel bĭ şey aslında (**156**). ben isTiyom ki ortamda insannarımız meseĺā toPlansıñ gessiñ (**157**). şindiki şŭ durumdaki nesillerimiz bizim anḳarada dernāmiz var (**158**). burda seKsen ē aTmış beş hāne var, anġarada yėdi yüz elli sekiz yüz hānemiz var (**159**). şimdi biz bu derneK başKannarına diyoruz ki siz bu dernā ne için ġurduñuz ġardeşim (**160**)? memlekeTde k̲óyüñe vatandaşa yardımcı olmaḫ (**161**). tām memlekeTde vatandaşıña k̲óyüñe yardımcı olmaḫ‿isTiyosañ, geliñ esKi nesillerimizi yeñiden canlandıralım, öldürmiyelim (**162**). geliñ toPlanıñ k̲óyüñüze geliñ burda anañız yatıyo babañız yatıyo emmiñiz yatıyo dayıñız yatıyo (**163**). bir olalım, esKi yöreleriñ ē cemlerini yörüTelim diyom (**164**). abdal musa yapalım çocuḫlarıñız genÇleriñiz bunu ōrensiñ bilsiñ unuTulmasıñ bu diyom (**165**). nesilden nesile devredelim diyom (**166**). bunnarda kimisi geliyo, kimisi gelmiyo, kimisi selam vermiyo, bu vaziyeTde gėdiP, dolanıP gėdiyoḫ baḫalım (**167**) allah hayıllısını versiñ (**168**). kendim zunnacıyım zunna çalarım dū̄nnere giderim ve beni dinniyen bütün

arḫadaşlara hePsine selam‿ėder böyüKleriñ‿ellerinden ḵúçüKleriñ g̱ózlerinden öperim (**169**) sizlere böyüK mutluluḫ dilerim (**170**).

-**5**-

Konuşan: Salat Şahbaz
Yaş: 75
Derleme yeri: Küçük Eynelli Köyü
Konu: a) Köyün Kuruluşu
b) Köyde Eski Bayramlar
c) Düğün Adetleri
d) Hatıra

-a-

ilK yerleşiminde burda bĭ eynel‿ā var‿ımış, eynel‿ā (**1**). áfendime söyleyim bu ġuş avladırı‿ımış (**2**). haní, bĭ ġuş dutan şahini var‿ımış (**3**). ē şu keha çıḫmış, ġuş avlaTmıya gėTmiş ōle vaḫTi (**4**). baḫmış ki ‘şō düzlüKde ġoyun ġuzu deve áfendime söyleyim çadırlar ġurulmuş bir fāliyeT‿almış orda, bĭ yaşam var, bĭ ġomşular var (**5**). adam da burda yalıñız‿ımış (**6**). ben gėdiyim bunnarı burĭya dā̄veT‿ėdiyim ġomşu oluyum (**7**). efendime söyleyim varıyo adamlar yāni berraḫ yüzleri nurlu falan çadıra buyur‿ėTmişler ġāve işmiş orda (**8**). yav̇ siz nere gidersiñiz? biz g̱óçer evliyiK aġa, ėşTe nerde bĭ barınaḫ bulduḫ biz orĭya gideriK (**9**). ben burda ē şu derede yalıñızım buyuruñ gideK ben size toPraḫ vėriyim, emleK arāzı vėriyim, ġomşu olaḫ (**10**). almış getirmişler burĭya, onnar işTe bizim ḳoḵúmüş heralda, şehnizler diyolar (**11**). ‘yārısı bölünmüş bilmem nerėye gėTmiş yarısı burda ġalmış (**12**). bunnara şē̄y bizimkileriniñ‿ordaki ordaki şėyleriñ‿arıları neyi çōmuş

(**13**). bal falan veriken, şurdan şuñ‿aşşā sen sür, şurdan şu yannı seniñ böylece bu ḵóyüñ yarılamışlar yani, bu ḵóyü yarılamışlar (**14**). áfendime sōleyim onnarda yelleşmiş ġomşu olmuşlar **(15)**. böyle, ġuruluşu böyle ġuruluşu böyle (**16**).

-b-

bayramlarda işTe ġomşulara gider bayramlaşırdıḫ (**17**). salınġaç ġurur aylenirdiK, efendime sōleyim, bunnarınan meşġul olurduḫ (**18**). sōra asgere gideken efendime sōleyim ‘şō harman yerine çıḫardıḫ (**19**). hoca efendi dŭ‿alardı orda, efendime sōleyim kimi túrkü çārırdı gideken kimi bilmem ne‿apardı ōle ūrlardı bizi, ōle giderdiK (**20**).

-c-

dūn ādeTlerimiz işTe meseĺā dūn edecā́ḵ efendime sōleyim, gelirdiK burĭya (**21**). işTe buranıñ āsına bu‿gún oda bize a‿it, olacaḫ, biz şıḫā bişirecā́ḵ ġomşuları toPlıyacāḫ (**22**). toPlallardı mŭsāde ėderdi aġa āşam çārılıdı dellal çārılıdı şahnileriñ odĭya buyruñ ġāve içileceK dūn var gelillerdi, burda yeller içellerdi (**23**). çalġı çalınırdı ēlenillerdi, dālıllardı böylece (**24**). halay çekerdiK efendime sōleyim heḱā söylellerdi bir ēlence yapallardı (**25**). kimini ayı yapardıḫ onu tıraş ėdellerdi paltaynan, onnarınan ēlenillerdi (**26**). böyleydi dūn ādeTlerimiz ġurban, öyleydiK (**27**).

-d-

bu noḫuT yeñi çıḫdı, ekildi (**28**). efendime sōleyim ben de hasTaydım biliyo musuñ (**29**)? bizim de bĭ ámm‿uşā var‿ıdı ḱāzım adı (**30**). ŭlan dedim

ġėdiyim de şu noŋuTları bĭ geziyim acebā ėyi mi ḵótü mü vardım ki hanımıynan yolmuşlar yarısı desTe yarısı yolunacaŋ (**31**). baña da bazı şėy geliyodu ġaynaŋ geliyodu içimden (**32**).

noŋudu yolmuş desTe desTe (**33**).

ġolay gelsiñ ḱāzım usTa (**34**).

dön‿āla mevlā ār hasTa (**35**).

yola düşene ġardeşim (**36**).

bu yüzünüñ‿üsTüne yaTdı başladı g̱ülmĭye (**37**). ondan sōna çıŋaTdı bĭ samsun c̱ĭarası daŋTı bizim burĭya cebe (**38**). yanaraŋ çıŋdıŋ efendime sōleyim (**39**). gine bu amcanıñ‿ōlu satılmış var (**40**). puñarıñ başına vardım ki bu amcanıñ hanımı dön‿āla orada gine noŋuT yoluyolar (**41**). bĭ de şėyleri var bebeKleri, sömeleK ėTmişler, tallanıñ ortasına ġomuşlar (**42**). ġarıncanıñ biri geliyo şurdan dutuyo çocū, bĭ bārıyo, fizah allahım fizah (**43**). ē ġaynaŋ bu geliyo allahım yārabbim (**44**). anası da sōŋluŋ g̱ún bĭ ġayişTen ġocuŋ gėymiş (**45**).

ḵúrT geliniñ var iki çocū (**46**)

sırtına gėymiş ġayişTen ġocū (**47**)

aslanıñ yiyo taslanıñ böcū̄ (**48**)

şaşTım noŋuduñ elinden (**49**).

biz bĭ ġaş dene söylediK orda (**50**). böyle g̱ünnerimiz geşTi ġurban (**51**). aŋa şurda bĭ de şifā evi var g̱ördüñ mü g̱ormediñ mi (**52**). vardım teKgeniñ baña dediler ki bĭ de şu teKgeyi ziyāreT‿ėT (**53**). vardım kenarına soruTdum efendime söyleyim (**54**).

kenarında buldum sefā (**55**)

ziyāreT eyledim iki defā (**56**)

hangi derTlere şifā (**57)**

levhasını yazsene ġardeşim (**58**)

dedim bĭ de veli dayı var bĭ ġucaḫ saḫalı var böyle (**59**).

içine ġursaydıñ bir soba **(60)**

saḫalı bek ġaba (**61**)

kim bunuñ nöbeTÇisi (**62**)

hacı baba mı (**63**)

dediK‿a bu ġayıb‿oldu gėTdi, saḫlanmış (**64**). ē ėşTe bōle hē (**65**).

içi geñiş mi dar mı (**66**)

üsTüne yān yāmır mı ġar mı (**67**)

keziban ata isTe var mı (**68**)

levhasını yazsene ġardeşim (**69**)

dedim gėTdi, sahibi ġayboldu (**70**). benim söylememe dayanamamış ellaham (**71**). efendime sōleyim, ȇrtesi ū̄nü çıḫdı (**72**). ŭla dėdi şehmuz‿ōlu dėdi, ben dėdi, bacım şerĭfe sōledīdim‿a bu ġadar sōlemedim yaẇ dėdi (**73**). sen beni dėdi ālaTdıñ yaẇ dedi (**74**). bōle g̱únner geldi geşTi işTe (**75**). daha ne annaTıyım ben saña yaẇ yeter bu ġader işTe (**76**). şin'dī efendime sōleyim harmanı ġaldırdım, mevsim g̱úz, ġānıları ġoşTuḫ efendime sōleyim (**77**). yúḵlediK, un çuvalları olur‿udu yėTmiş seksen çiniK alırdı bunnar (**78**). onnarı g̱ótürdüK dā̄rmene yıḫTıḫ (**79**). bizim bize a̱ḯT yāni (**80**). ġayāşlanıñ‿arāzınıñ‿içindeydi (**81**). dā̄rmenciye dėdim ne zaman ūdecā̄K (**82**)? işTe şu hafTa üÇ hafTa baña möhleT vėrdi (**83**). geldim, saydım,

támam oldu (**84**). orĭya vardım efendime sȫleyim, ūdebilirmiyiK māmıT‿ā tamam dėdi, bȫn g̱ózle (**85**). ġaldıḫ orda, ūTdüK nitekim (**86**). ȅrtesi g̱únü aḫşam çuvalı basTı ya nasĭ basTı biliyoñ mu (**87**)? çuvalıñ‿içine bĭ māmer daş getiriyo unu dolduruyo, şȫle ġoduñ muydú çuval şȫle gerneşiyo (**88**). hanı kendir çuvallar doḫurdu, bizim ġarılar ġışın (**89**). onu ēce seKsen çiniK būday‿aldırdı (**90**). salēT dėdi (**91**). ne diyoñ la māmıT dėdim (**92**). ḳaḫdı çuvalı yıḫdı (**93**). bunu depes‿üsTü dik dėdi ġānıya yúkliyeceK şeklinde dėdi (**94**). saña bĭ ġaz var dėdi (**95**). kesecā̆ñ baḫ dėdim māmıT (**96**). vallaha kesecā̆m yav̇ (**97**). ikimiziK‿ŭla **(98).** hey ġurban‿oldūm saleT vay (**99**). bismillah ya allah dediK bĭ ġucaḫladıḫ‿a bĭ yekindirdim şurama ġodum bĭ daḫa bĭ daḫa dimdiK durdu (**100**). şavılı duTdu, ārisi varsa dōrulduyum dėdim (**101**). ‘gēl baḫalım ġar‿eşşeK dėdi sözüm oña (**102**). dā̆rmende eşşeK bālı bindi dōru ḵóye gėdiyo (**103**). ġaz getireceK kesecā̆ḵ (**104**). ġazı getirdi ā erbabıymış ḵópōlusu (**105**). ē̆ce bunu kesTi, hafladı, yoldu, temizledi bi bişirdi amma sorma vallaḫa (**106**). o dā̆rmen çörā yaPdī şėy teKne var **(107).** onuñ ortasına iki ekmeK aşTı ġazı çıḫarTdıḫ ġoyduḫ (**108**). saleT ye babam (**109**)!. ikimiziK ŭla ġoca ġaz yenir mi bütün yā yav̇ allah allah (**110**). yėrken‿ā iki dene dāda gezeller‿imiş geldiler mi (**111**). bıyıḫlar aḫa bȫle adamlarıñ, g̱ózleri camız g̱ózū̆bi a (**112**) bĭ şėy diyemediK, ġorḫTu māmıT geri çekildi (**113**). efendime sȫleyim buyruñ‿arḫadaş dėdim, gel acısañız yeñ dėdim (**114**). bizim için mi bişirdiñ bunu sen dėdi (**115**). ‘ēveT dėdim misāfiriñ haKġı var yav̇ buyruñ (**116**). ā ē̆ce acıḫmışlarmış babalıñı çekiyim üçümüz bĭ dene ġoymadıḫ, kemiklerini sıyırdıḫ aTdıḫ‿a (**117**). māmıT doñdu ġaldı la o firiKÇiniñ mahmĭ̊T vallaha baḫ (**118**). ē onu da öyle g̱órdüK (**119**). efendi

şindi bu eşġıya ġazi, bu ġayīşlada bi olay işledi (**120**). birini vurmuş, ondan sōna ġamaynan kesmiş (**121**). benim şaPġābi şaPġası var‿ımış şöyle āzına ġapamış, savışmış gėTmiş (**122**). ondan sōna ḵóye geliyo, bĭ arḫadaşı var‿ıdı (**123**). o da benim arḫadaşım‿ıdı ḡózel isminde (**124**). ŭla ḡózel ḡózel ŭla ne var ġazi! ŭla bĭ dışarı çıḫ yaẇ (**125**). ŭla baña bĭ yüz milyon ĭlāzım oldu yaẇ, bulamadım (**126**). çoḫ ācil birine borcum var‿ıdı (**127**). beni sıḫışTırıyo, avradıñ yanında maḫcuP‿oldum bilmem falan (**128**). bunu şöyle bĭ harman yeri var‿ımış düzlüK (**129**). zamanında bĭ ē̆ce dōmüşümüş ḡózel bunu biliyoñ mu(**130**)? ŭlan oldu olmasına ya şunu da kesiyim (**131**). ā túfānen iki dene doḫanıyo bizim arḫadaşı orĭya uzadıyo (**132**). kesmiş miydi ŭla onu da kesmiş orda (**133**). efendime sō̆leyim, ondan sōna hadi baḫalım, dā başına ġazi bulunur mu (**134**)? ŭla ġazi geliyomuş ŭla ġazi gėdiyomuş aynıda yatıyomuş, aynınıñ deredeymiş, yoḫ çıtırıḫTa yatıyomuş, laf ėdiyolar biliyoñ mu (**135**)? benim de şo yanda bĭ tallam var **(136).** bahara ġaldı ġaziniñ ġorḫusundan gidemiyom (**137**). bende de bir dalġa var yani o sebePTen beni niTsiñ ġazi (**138**). he he şo meseleden lan vurduracaḫlar‿ımış (**139**). ŭla bismillā ya allah dėdiK atlarıñ‿üsTüne bindiK tekerleriñ‿üsTüne (**140**). orĭya vardım evle aldım, tōm eKdim (**141**). bĭ susaşTım emme çóḵeliK yėdiydim soyḫa buzluymuş (**142**). çayırdā eşmeden bĭ su içiyim dėdim (**143**) işTe olacaḫ‿a ġazi aḫa geldi aḫa geleceK bu fikirinen gėdiyom, vallā bē̆yle (**144**). vardım eşmiye şaPġanıñ ġulānı çevirdim bĭ uşTuḫ‿üsTüne, epiy su çeKdiK (**145**). geri dōruldum aşşā baḫTım ki a‘nām túfā çaPlamasına aTmış başlī da şō̆le dūlemiş arḫasına (**146**). şō̆le ėTdi (**147**). biz esas duruşa geşdiK‿a, bō̆le sā sola baḫmaḫ yoḫ, vallaha baḫ

(**148**). geldi cǐarañ var mı dėdi (**149**). şōle eTmişim, şurda işlīm var‿ıdı cebimdeydi, ḵóylü cǐarası, şu elim titiremiş, duTmamış (**150**). ŭlá pis herif benden ne ġorḫuyoñ dėdi (**151**). cǐarayı çıḫaTdı bǐ Tene aldı (**152**). geri ġoydu cuvara, al dėdim, şeyi ġazi dayı al dėdim (**153**). ŭlan alsam almadan ödüñ başıñdan gėTdi alsam nōrecā̄ñ filan (**154**). baña bǐ şamar çeKdi emme (**155**). ondan sōna bannānı soḫTu āzıma da damāmı çeKdi, neyse böyle (**156**). bǐ şamar daḫa, lán ġorḫma dėdi ne (**157**). ben seni ne yapacām yaẇ dėdi (**158**). saleT benden niye ġorḫuyoñ sen la (**159**). yoḫ ġorḫma (**160**). neyi ġorḫmadıñ doñduñ bile dėdi, ġorḫma dēl‿a dėdi (**161**). hadi gėT dėdi (**162**). ābi vereP var oña yȯḫarı çıḫıyom, aḫa taḫ dėdi, aḫa diyeceK (**163**). çitiñ‿üsTüne geldim, oturdum ya, efendime sōleyim, bǐ cǐara yaḫTım (**164**). bizim emm‿uşā var hayriyeniñ duraḫ derler onuñ da cǐarası yōmuş (**165**). boyraz esiyodu, cǐaranıñ koḫusunu ḡótürmüş, baḫTım ki bǐ geliyo ki bǐ geliyo ki, cuvarıya geliyo (**166**). geldi o ne la dėdi, hasTa mısıñ dėdi (**167**). yoḫ la ne hastası (**168**). vallā dėdi, ya ġaziyi ḡórmüşsüñ sen dėdi, beñziñ saPsarı olmuş lan dėdi böylece (**169**). yoḫ ŭlan şu ġazi mazi lafını bıraḫ dėdim (**170**). vallā bȯ́n bizde yaTdıydı dėdi (**171**). halbıki yalan, babalıñı çekiyim (**172**). ġolanlıda yaTmış, ayınıñ derē yȯḫarı geliyo, çıtırā gidiyo **173**). onu da böyle ḡórdüm‿ā (**174**). soñ soñ, ėpey ġonuşTurduñ be (**175**). ġurban bu noḫuT yeñi çıḫTı, beş altı talla eKTiK yorulduḫ (**176**). ġalışıḫ var suyu yoḫ seli yoḫ ḡóyündüK‿allah ėTmesiñ (**177**). efendime sōleyim ġurban‿oldūm allah dėdi, yaraTmasaydı bizleri nōlurdu dedi (**178**).

mevlam yaraTmış bizleri (**179**)

sürünereK yırtıldı pantuluñ dizleri (**180**)

ÍasTā döndü asiyemiñ yüzleri (**181**)

şaşTım noḫuduñ elinden (**182**)

dėdim, tezā́nán‿ā baña bi daḫa bĭ daḫa (**183**). ney ney hele bĭ daḫa diyele (**184**). ā ġafa g̱óz ġomadı tezā́nán bizim ġarı (**185**). ġafamdan, ē̆ce zopa çaldı, tezeK çaldı, vallaha baḫ bu dōru olmuş (**186**).

yelteniñ başında da dörT Tāne hüyüK (**187**).

dibinde bitmiş de ḳoḫuyo kekiK (**188**)

k̲úsTürmüşler saledi sā yanna boynu búk̲üK (**189**)

şaşTım noḫuduñ‿elinden (**190**)

bu da soñ‿ossuñ‿ā, vallaḫ (**191**). şimdi bizim k̲óyde bir adam var‿ıdı ġurban (**192**). yani g̱únüz utanırdı öyle gezmeyi de, bu yasTıdan sōnıya düşürdü gezmeyi (**193**). tavatır çay içerdi yani bedavadan oldu muydu (**194**). bu işTe ilK defa bizim amc‿ōlu var, hacı ismayil onuñ evine misāFir olmuş (**195**). bu da biriniñ zoruna gėTmiş gezdīniñ biliyo musuñ (**196**)? ḫıTdi bir adam‿ıdı (**197**). orda ayaKġabıları lasTiK sŏ̱uKġuyuları çalmışlar (**198**). oturduḫTan sōna ġaḫmış ayaKġabı yoḫ (**199**).

misāFir oldum ismayil hacıya (**200**)
lasTiK yitinci şikāT eyledim satı bacıya (**201**)
bir de kitaba baḫıdıñ ramazan hocuya (**202**)
yitirdim lasTī bulamam ġayrı (**203**)

lasTİñ tipi sŏ̱uKġuyu (**204**)

bulurum diye aradım k̲óyü (**205**)

hėÇ mi haberiñ‿olmadı yonuz dayı (**206**)

yitirdim lasTī bulamam ġayrı (**207**)

bĭ g̱úlme geliyo yā rabbi (**208**).

duruñ‿ele ġomşular duruñ (**209**)

bir de osman hāFıza soruñ (**210**)

ne biliyodu yādīnı ġarıñ (**211**)

yitirdim lasTī bulamam ġayrı (**212**)

yoḫ işTe başKa yoḫ la, ‘hē (**213**).

-6-

Konuşan: Ömer Bektaş
Yaş: 63
Derleme yeri: Faraşlı Köyü
Konu: Hikaye

şimdi vaḫTı zamānıñ birinde bĭ bilim adamı var‿ımış (**1**). ben bu dünyanıñ ehvālini annamaḫ isTiyom dėmiş biliyoñ mu? (**2**). dėmişler ki sen bu dünyanıñ‿ehvālini annamaḫ isTerseñ filan yėrde bir tāne ġarpuz tallası var (**3**). o ġarpuz tallasına gideceKsiñ, ġarpuz tallasınıñ bĭ beKçisi var o beKçiden annıyacaḫsıñ dünyanıñ‿ehvālini dėmişler (**4**). bu ordan allā ısmalladıḫ diyo ġarpız tallasınıñ yolunu dutuyo (**5**). giderkene bĭ yere varıyo ki bir ırmaḫ çālıyo aḫıyo (**6**). birisi āzını o ırmā dayamış ırmā içiyo içiyo ben yandım ġanmadım yandım diye bar bar bārıyo (**7**). neyse o orda ġalsıñ ırmā orda bıraḫıyo ordan allā ısmalladıḫ diyo gine yoluna ġoyuluyo (**8**). ileriye varıyo ki bir tāne dārmen‿ambarından dünyanıñ meseĺā unu ordan aḫıyo birisi o una āzını dayamış, şimdi ben acıḫTım diye bar bar bārıyo (**9**). sen de burda dur diyo, onu da orda bıraḫıyo (**10**). allā ısmalladıḫ diyo bu gine yola ġoyuluyo, ġarpız tallasını bulacaḫ ya (**11**). bĭ yere varıyo ki, bĭ tāne ġuş orda bir sedā yapıyo amma bȫle bunuñ sedāsına vuruluyo (**12**). ben bunu diyo, dutuyum diyo, ḡótürüyüm diyo, pātíşāma hedāye ėdiyim, diyo (**13**). şimdi ġuşuñ yanına varıyo ġuşu dutacaḫ zaman ġuş burdan uçuyo şorĭya ġonuyo (**14**). ordan onuñ gine yanĭna varıyo, ġuşu dutacaḫ zaman ġuş ordan da

uçuyo şorĭya ġonuyo (**15**). en nėhāyeti ġuş bĭ pislīñ‿içine düşüyo (**16**). neyse sen de burda dur diyo (**17**). onu da orda bıraḫıyo (**18**). ġarpuz tallasına varıyo (**19**). ġarpızcıya diyo ki selām aĺōḵúm, aĺōḵúm selam (**20**). ben bu dünyanıñ ehvālini annamıya geldim diyo (**21**). sen bu dünyanıñ ehvālini annıyacāsañ diyo, saña ben bĭ ġarpız getiriyim, o ġarpızı kesiyim ye, ondan sōna dünyānıñ ehvālini saña annatıyım (**22**). ġarpızı kesiyo getiriyo, ġarpızı yiyo, ġarpızıñ dadı çoḫ hoşuna gidiyo, zelletine gidiyo (**23**). neyse ordan ġarpızı yediKden sōna bu ġarpızdan bĭ tāne ver de diyo pātíşāma hedāye g̱ótürüyüm diyo (**24**). peki diyo, gidiyo ikinci bĭ ġarpızı getiriyo, onu veriyo (**25**). bu ġarpızı alıyo allā ısmalladıḫ diyo (**26**). ordan çıḫıyo o un aḫan‿āzına un‿aḫıyo acıḫTım diye bārıyo, onuñ yanına geliyo (**27**). selām aĺōḵúm, aĺōḵúm selam gel diyo (**28**). benim pātíşāmıñ‿emri ben seni pātíşā g̱ótürecā̄m diyo, onu da ordan alıyo (**29**). ordan üçüncü bĭ sefer o ırmaḫ‿aḫan yėre geliyo (**30**). o ırmaḫ aḫan yėre geliyo, susuzluḫTan yandım diyen‿adama diyo ki pātíşāmıñ‿emri gel ben seni pātíşā g̱ótürecā̄m diyo (**31**). onu da ordan alıyo (**32**). gelirkene yolda ġarpuzu bu susaşıyo ġarpuzu kesiyo (**33**). pātíşā hedāye g̱ótürecādi ya (**34**)! ġarpuzu kesiyo ki ġarpuzuñ‿içerisindeki olan çekirdeKler tüm pisliK‿olmuş, tüm pisliK olmuş (**35**). yav bunu ben pātíşāñ yanına g̱ótürürsem pātíşah benim boynumu vurur diyo (**36**). ben bu pislī nasıl g̱ótürüyüm (**37**). bunu ġaldırıyo atıyo (**38**). ordan çıḫıyo yola (**39**). varıyo o susuzluḫTan susadım, yandım diyen bāran diyo (**40**). ben diyo, öldüm yandım, susuzluḫTan ölecā̄m (**41**). yav ben saña, ben suyu nerde buluyum (**42**). öyleyse beni bıraḫ, ben geri aynı yerime gidiyim diyo (**43**). peki diyo onu da bıraḫıyo (**44**). o da gidiyo aynı yerine, geri suyuñ başına (**45**). o ambardan un aḫıP da acıḫTım diyen, o da diyo, ben de

acıḫTım (**46**). ya beni de bıraḫ, yōsa aÇlıḫTan‿ölecā̄m (**47**). aḫa seni de bıraḫTım diyo, onu da bıraḫıyo, onu da ezaT‿ėdiyo (**48**). bu ordan çıḫıyo pātíşāñ yanına geliyo (**49**). (gel muḫTar birez) (**50**). neyse bunuñ pātíşāñ huzuruna geliyo (**51**). selām‿aĺōḵúm, aĺōḵúm selam (**52**). pātíşām diyo ben saña bĭ hedāye getirecādim diyo (**53**). başımdan geçenneri diyo, ben ānatıyım sen de dīne diyo (**54**). bĭ yere vardım diyo, ambarınan diyo, su diyo, āzına aḫıyo diyo, ben yandım diye bārıyo diyo (**55**). hē ben yandım diye bārıyo (**56**). onu diyo, aldım diyo, saña diyo, burĭya getirecā̄dim diyo (**57**). hedāye olaraḫ getirecā̄dim diyo (**58**). gelirkene diyo susuzlā dayanamadı, ben onu geri ezaT‿ėTdim, bıraḫTım orĭya diyo (**59**). peki o orda ġassıñ diyo (**60**). neyse ordan şėye geliyo o un şē̄dene içene (**61**). un içene diyo kí onu diyo, ben saña hedāye getirecā̄dim diyo (**62**). o da gelirkene acıḫTım dedi onu da ezaT‿ėTdim onu da bıraḫTım diyo (**63**). bĭ yerde de bĭ ġarpız tallası var‿ıdı, o ġarpız tallasından bĭ ġarpız aldım saña hedāye getiriyodum o ġarpızı da diyo (**64**). orda diyo susaşTım gelirkene kesTim diyo (**65**). içinden de bō̄le bō̄le bĭ pisliK çıḫTı diyo (**66**). peki diyo o orda ġalsıñ (**67**). bĭ yere geldim ki bĭ ġuş diyo sedā yapıyo (**68**). o ġuşuñ sedāsına baḫTım, havaslandım, saña hedāye getirecā̄dim (**69**). bu ġuşu duTmıya niyeTlendim bu ġuş uça uça gėTdī bi pislīñ içerisine düşTü (**70**). onu da orda bıraḫTım geldim (**71**). bunda diyo tercübeñ nedür pātíşām diyo (**72**). tercübeñ nedir deyince, pātíşāñ bĭ bilim adamı var‿ımış (**73**). benim bilim adamımı çārıñ diyo (**74**). pātíşāñ bilim adamını çārıyolar (**75**). bu adam diyo, dünyanıñ ehvālini annamıya gėTmiş, başına bu olaylar gelmiş (**76**). bu olaylarıñ sebebiyeti ney‿ise bunuñ cevabını vereceKsiñ diyo (**77**). peki diyo cevabını ben veriyim (**78**). şimdi diyo yandım diye bāran diyo ırmā içen diyo, adam var

ya diyo (**79**). eveT o diyo bu dünyānıñ başınıñ pātíşā diyo (**80**). dünyayı diyo, yiyo yutuyo gine de diyo, susuzlā aşlā ġanmıyo diyo, gine de susuzlā aşlā ġanmıyo (**81**). o diyo bu dünyānıñ başındaḵí pātíşah diyo (**82**). bu devletiñ başındā pātíşah (**83**). ikinci bĭ seferine gelişin diyo, o diyo, ġuş diyo o diyo ilāhi ediP de sedāsına doyamadīñ ġuş diyo sen dutmıya niyetlendiñ diyo (**84**) o diyo ordan‿uşTu orĭya ġondu (**85**). en nėhāyetinde gėTdi bĭ pislā düşTü (**86**). o da diyo bu dünyādaki şimdiki devriñ‿imamları diyo (**87**). şimdiki devriñ‿imamları (**88**). dışı g̱ózel içerisinden fesaT Taşıyan imamlar (**89**). meseĺā her imamlar dēl (**90**). bu da bunnar diyo (**91**). peki diyo o acıḫTım diye bārannar kimler (**92**)? bu dünyānıñ diyo, soñ zamandaki gelen muḫTarları diyo biliyoñ mu (**93**). bir ḵóyü diyo yiyo içiyo ġanmıyo (**94**). ben acıḫTım diye diyo, bĭ salma daḫa yapıyo yiyo, bu da bunnar diyo (**95**). pātíşah diyo ki peki o da onnar (**96**). eñ nėhāyetini getiriyo, o ġarpuzuñ çekirdāne bālıyo (**97**). bu diyo ġarpuzuñ çekirdā içindeki çekirdā̄ñ pislī nedur diyo (**98**). bu diyo ġarpuzuñ‿içindā̄ pisliK de diyo bu şimdiki devriñ soñ devriñ imamlarınıñ ardındaki cömātí diyo (**99**). cāmiye giriyo diyo, ibādetini yapıyo, dışarı çıḫışın pisliK‿içerisinden arınmıyo (**100**). pisliK gine devam‿ėdiyo (**101**). bu da bunnarıñ cömātí diyo (**102**). bunu burda bālayım ġusura baḫma (**103**).

-**7**-

Konuşan: Şevki Boran
Yaş: 73
Derleme yeri: Alcı Köyü
Konu: a) Hikaye
b) Hatıra

-a-

o zamanıñ behrinde üç gĭşi arḫadaş‿olmuşlar (**1**). bekallar‿ımış, uşaḫ hangimiz evel‿evlenecīK hangimiz sōna evlenecīK dėmişler (**2**). ikisi evlenmiş biri bekar ġalmış (**3**). bekarı irdemişler (**4**). sōnadan bekar da evleninci onu geri arḫadaş‿ėTmişler (**5**). bĭ sēr de hang̱ímiz zengin‿olacīḫ hang̱ímız fāḫır olacīḫ dėmişler (**6**). sōnadan evlenenden birisi zengin‿olmuş biri de fıḫāre olmuş (**7**). arḫadaş sen bize yaramañ dėmişler (**8**). böyle geziP durukene hamama gėdiyomuş adam (**9**). nō nėre gėdiyoñ arḫadaş dėyince, hamama gėdiyom dėmiş faḫir adam (**10**). ŭla öyleyse saña bĭ çifT ayaKġabı alaḫ da giy dėmiş (**11**). bu hamamda hamam yapakene orĭya savcı varmış (**12**). savcı da ayaKġabılarım pis olmasıñ deyi bunuñ elbisesiniñ üsTüne ġoymuş adamıñ (**13**). ŭla sa̱olsuñ arḫadaşlar baña ayaKġabı getirmiş dėmiş (**14**). ayaKġabıyı almış, dışarı çıḫmış (**15**). ordālar milleT çoḫ g̱ormüşler buña (**16**). ŭla satın alaḫ derkene bĭ de satın alırkene uşaḫ savcınıñ‿ayaKġabı çalınmış (**17**). o arada savcı bunu yaḫalaTmış (**18**). benim ayaKġabıyı neyiñ‿úçün çaldıñ dėyinci adam derbeder adam bĭ şey diyememiş (**19**).

şaşTıñ da mı benim ayaKġabıyı çaldıñ dėmiş, buña üç ay g̱ún vermiş (**20**). üç ay g̱ún verdiKTen sōna yatıP çıḫıncı dėmiş ki yav mādem faḫir‿imişsiñ sen şu ayaKġabıyı giy g̱ötür (**21**). ayaKġabıyı almış, o g̱ünü terkosuñ suyuna mı ḳaḫañ g̱ötürüñ de ayaKgabıyı, şeheriñ suyuna (**22**). bĭ de gėce her yer ıslanmış (**23**). ārıza ārıza ŭla yavrum ayaKġabı çıḫmış (**24**). ŭla fálanca savcınıñ verdī ayaKġabı fálanca dėyinci bunu g̱ötürmüşler (**25**). bunu niye böyle yaPdıñ dėyinci buña savcı (**26**). üç ay daḫa g̱ún vermiş, böyle bĭ daḫa yaPma deyin (**27**). ondan sōna bu adam yatıP çıḫTıḫTan sōna şu ayaKġabıñı giy demişler (**28**). ayaKġabıyı almış, dėmiş ki yav bu benim bundan çeKdīm ne (**29**). g̱ötürüyüm şunu deñize atıyım dėmiş (**30**). ayaKġabıyı deñize aTmış (**31**). gine bu arḫadaşlar şiy olmuş, rasgelmiş buña (**32**). nōrüyoñ deyinci nōreK (**33**). yav saña birez para vėreK de gülsuyu, bĭ g̱óz dam var‿ımış (**34**). gülsuyu baḫalanacaḫ raf yaP orĭya para vėreK düz, baḫalanıncı saT (**35**). buña para vėrmişler (**36**). bu rafı da düzmüş (**37**). bunnar deñize girmiş (**38**). girekene bĭ ayaKġabı daḫılmış ayāna (**39**). ŭla yavrum bunuñ eşi var mı, fálancaya bĭ ayaKġabı söz verdiydiK gideK vėreK (**40**). ötekini de çıḫaTmışlar baḫmışlar ki eve gelmişler ki ġapı kiTli (**41**). biri bĭ pencereden‿atmış içeri, biri de bĭ pencereden atmış, şişeler de ġırılmış (**42**). adam g̱áTmiş kí bundan ayaKġabıyı g̱ötürmüş (**43**). belediyeye teslim‿ėTmiş ki bundan sōna bu ayaKġabınıñ mesulüne ġarış‘mām (**44**). bu ayaKġabıdan çeKdīm yeter dėmiş (**45**).

-b-

bizim k̲óyde veli isminde bir adam varı‿dı (**46**). bu adam k̲óye gelmiş, pıñarıñ başında ġarılar ġava yapıyomuş (**47**). adam şu demiş, şu k̲óye bĭ şėy̥ sȫleyim (**48**). turk̲ú sȫleyim gėdiyim dėmiş (**49**). o orada şȫle sȫlemiş (**50**).

sȫleyim efḳārın alīkel beyan (**51**)
bozulmuş düzeni ḫazı alcınıñ (**52**)
bir benniK dā̄vāsı girmiş orĭya (**53**)
ço‿almış içinde muzu alcınıñ (**54**)

avaralıḫ baş g̲ósTerir ġış g̲únü (**55**)
hotaÇ olur insanlarıñ misKini (**56**)
aÇ olsa da iyi giyer çünkü süs g̲únü (**57**)
öldürür bu hāli bizi alcınıñ (**58**)

rey vermişler heP ġızla geline (**59**)
öfKelense zopa alır eline (**60**)
savırır ne gelse hemen diline (**61**)
ġocası gelini ġızı alcınıñ (**62**)

asılzādelerden biñde bir ġaldı (**63**)
zemāne īsanı ḫaḫsızlıḫ aldı (**64**)
bu haller serimi ġurbeTe saldı (**65**)
kesildi nihāyeT sözü alcınıñ (**66**)

dėmiş, eñ soñunda da yúrāme böyüdü diyo (**67**).

velim seniñ ār sözde neyiñ var (**68**)
araP ġırdı ōlu deller soyuñ var (**69**)
alcı gibi māmır hāne k̲óyüñ var (**70**)
ayrılamañ velim özü alcınıñ (**71**).

-8-

Konuşan: Osman Erdem
Yaş: 65
Derleme yeri: Yazılıtaş Köyü
Konu: Şah İsmail Hikayesi

zamānıñ billīnde bir pāTışaḫ var‿ımış (**1**). bir teK ōlu olmuş (**2**). ōlanı yėdi sekiz yaşına ġadar bir hoca duTmuş, özel ōreTmen (**3**). bunu ḳapalı ǵúneş çavmadıḫ ǵúneş dōmadıḫ yerde buña dėmiş (**4**). sen ders verecāñ oḫudacāñ (**5**). hoca gelirmiş aḫşam Sabaḫ dersini verirmiş, geçer gider‿imiş (**6**). bir ǵún oḫuluñ zindanıñ yani, zindanıñ bir şėyinden şu ġadar bir deliK bulmuş, ǵúneş ordan düşmüş içeriye (**7**). içeriye düşüncü bu çocuḫ ǵúneşi ǵórmedīnden, bu çocuḫ ǵúneşi dutuyum diye çabalayı çabalayı ġan teriñ içinde ġalmış (**8**). hoca gelmiş çocuḫ kehil kehil ötüyo benimkībi nefes darġınlīna başlamış (**9**) dėmiş ki ōlum niye bu haĺ bu vaziyeT nedir (**10**)? dėmiş ki, hocam dėmiş, şurdan biyaz bĭ şėy düşdü dėmiş, ben onu dutuyum diye dėmiş, ūraşTım çabaladım dėmiş, ol ǵórüP çabaladım dutamadım dėmiş (**11**). dėmiş ki ōlum o allahıñ nūru nūru dėmiş o allahıñ ǵúneşi dėmiş (**12**). o dutulmaz o ǵózle ǵórülmez elle dutulmaz dėmiş (**13**). bōle bĭ şėy var mı dėmiş, var dėmiş (**14**). hocam nōlur dėmiş beni çıḫaT da ha bĭ ǵórüyüm dėmiş (**15**). dėmiş ki seni çıḫadırım ya dėmiş babañ ġızar baña, beni

cellaT‿ėder (**16**). etme hocam şȍle olur bȍle olur derkene çoḫ ísrar‿ėTmiş (**17**). neyse hoca ġapıyı açmış ġapınıñ ġıvīndan bĭ de baḫmış ki altlarında at, omuzlarında tüfeK yanı bȑrlerinde ġopey tazı, bĭ ġaÇ gişi ava gėdiyo (**18**). dėmiş ki hocam nōlur babama söyle de dėmiş baña da dėmiş tüfeK alsıñ ḵópeK alsıñ at alsıñ da dėmiş ben de ava gėdiyim dėmiş (**19**), dėmiş ki ōlum babañ saña almaz zamānı var hele oḫu dėmiş (**20**). bir g̱ún dėmiş, iki ū̄n dėmiş üçüncüye gelince babasına söylemiş (**21**). pekiy, babası tüfeK almış at almış bu da tabī kemāle yetişTi (**22**). lafınan g̱ún sā̄T tez dolar (**23**). tüfeK almış at almış ġopey al'mīş bu bir g̱ún şeye çıḫmış ava (**24**). ava çıḫıncı bĭ zulba kekliK ġaldırmış (**25**). keklī ġaldırmış nitekim yamaÇ bĭ ġarşı dāda (**26**). ġarşı dāya varıyo ki orda da yörükleriñ türKmenneriñ çadılları var kekliK varıyo o çadıra giriyo (**27**). bu şah ismayil de o çadıra varıyo (**28**). varınca ordan bir ġız çıḫıyo ki aylar gibi parlıyo g̱úneşler gibi çavıyo (**29**). ġızı g̱órünce atTan aşşā düşüyo hemen bayılıyo orĭya şah ismayil (**30**). şah ismayil bayılıncı o arada ġız şaşırıyo (**31**). ġız şaşırıncī bir ġarı var‿ımış nine ġarı (**32**). ġız varıyo o çadıra, nėne ġarı diyo bir yīT geldi diyo, atınan beraber diyo, bir keKliK geldi ġondu diyo, yīT de peşi süre geldi diyo (**33**). ben çıḫıncı diyo yīT atTan düşdü bayıldı diyo (**34**). vāyh vayh ġızım diyo o yīT diyo saña vurulmuş diyo (**35**). e bunu ayıḫTırmanıñ çaresi nedir diyo (**36**). bunu diyo g̱ȍsleriñ şeyiñ, memeñi çezecā̄ñ diyo, domurcuḫ memeñi diyo, āzına verecā̄ñ diyo (**37**). o diyo, yīT diyo, ayġır diyo, bıraḫır geçer ġor gider diyo (**38**). öyle mi nėne diyo, öyle diyo (**39**). şindiK bu geliyo dū̄meleri çeziyo memelerini yīdiñ āzına sürüyo, yīT g̱ózünü açıyo, baḫıyo ki aylar gibi çavıyo (**40**). hemen ordan ġaḫıyo dōru geliyo babasınıñ yanına annesiniñ yanına (**41**). annesine diyo ki anne diyo fálan yėrde diyo bir türKmen yörüK çadırı var diyo, orda bir

ġız g̱órdüm diyo, baña onu alacāñız diyo (**42**). ōlum sen bir pāTişah şah ōlusuñ, o türKmen bir ġızı alınmaz, bir yörüK asliyeti, şōle bōle deyince, yoḫ alacāñız diyo (**43**). pāTişah buña g̱óñül‿ėTmiyo (**44**). pāTişah şindiK şėylere bĭ anȯs yaPTırıyo cellaTlara dellalcılara (**45**). ‘ēy ahāli diyo, bug̱ún diyo pāTişāñ ōlu şah ismayil evleneceK herkėş ġızını donaTsıñ g̱úllü bahÇiye getirsiñ diyo (**46**) adamıñ tek inā̄ var‿ısa satıyo, ġızına elbise entāri alıyo, getiriyo g̱úllü bahÇiye dıḫıyo (**47**). g̱úllü bahÇiye dıḫıncı, şah ismayil şindiK giriyo, bu başTan giriyo şo başTan çıḫıyo, şöyle bĭ başTan ayā ġadar süzüyo (**48**). hėÇ birisi de gülizara benzemez diyo (**49**). o da gülizar ‘hānımmíş o çadırda g̱órdū̄ ġız (**50**). hėÇ birisi gülizar ‘hānıma beñzemez diyo (**51**). ordan haydi baḫalım gidiyo (**52**). şura bura dėrkene netīce babasından izin‿isTiyo, izin vermiyo (**53**). bĭ dāfe isTiyo iki dāfe isTiyo üçünciye gelinci, haydi baḫalım gėT diyo (**54**). buña şindiK bir halı hābe altın dolduruyollar, atına biniyo, silānı alıyo (**55**). bu gülizar hānımıñ da yörüKler, ordan da göç‿ėdiyo hindisTan şērine (**56**). bu burdan gidene ġadar bulana ġadar devam‿ėdiyo (**57**). ileriye varıyo, bir ġız, misāFir olur mu diyo, bir araP olur diyo, bunu misāFir‿ėdiyo (**58**). gėce yatarkene diyo ki seninen diyo bir şėyim var diyo sözleşmem var diyo (**59**). seni ben diyo beninen diyo bir ġuleş ġuleşecā̄z (**60**). ēr beni yıḫarsañ dünyalīñı verecā̄m diyo (**61**). tamam diyo, bunnarıñ tabi türk̲úleri var da o türk̲úler ġafada dutulmaz duTmuyom da (**62**). ondan sōra ordan geliyo (**63**). bunuñ k̲úfeylan atı tabi araP úzenginiñ dengi bĭ şey atıñ adı, ġamber tay (**64**). şindiK bĭ yeKleşTiriyo, ġızı yerinden oynadamıyo (**65**). ġamber taya geliyo, üsTünü bir sıvaşlıyo, şė yapıyo, bunnar tabi hėḱāye masal da (**66**). ondan sōna orda türk̲úynen söylüyo (**67**). duT saçından diyo, sıḫı duT memesinden, sıḫı yapış, saçından ġaldır vur aşşā diyo (**68**). şimdiK

bu geliyo, bu saçından memesinden dutuyo, saçından sıḫı yapışıyo, alıncı çalıncı altına alıyo ġızı (**69**). hemen perdeyi sıyırıyo baḫıyo ki om beşliK ay gibi parlıyo, o da ġız (**70**). tamam yīT diyo, tamam (**71**). annatıyo derdini diyo ki ben diyo seninen arḫadaş (**72**). hayır olmañ diyo, benim diyo bir sevgilim var diyo (**73**). ben onu bulmayınca hėÇ kimseynen diyo arḫadaş da olmam kimseynen de evlenmem diyo (**74**). vādimiz ġararımız böyle diyo (**75**). ordan sürüyo ireli varıyo (**76**). ireli varıyo ki bir ġonaḫTa bir ġız o da aynı g̱ülizar ‘hānım gibi orda da misaFir oluyo (**77**). onunan da müsembā yapıyo, onunan da bir annaşmaları oluyo (**78**). o da sözleşiyo yani bir olalım beraber evlenelim diyo, onu da ġabuĺ‿ėTmiyo (**79**). diyo ki seniñ evlenecā̄ñ sevdīñ alacāñ ḳarı diyo benden iyi mi olacaḫ ḳız diyo (**80**). eveT diyo ēr senden de beş defā fazla olmaSsa ġabil‿ėTme diyo (**81**). baña mŭsāde ėT ben gėdiyim diyo (**82**). o zamana ġader, şimdiK ordan geri geliyo araP üzenginiñ yanına, o yıḫTī araP úzengi var‿a (**83**). onuñ yanına geliyo, arabıñ (**84**). arabınan beraber ġediyolar (**85**). o şėye gėdiyo, yālı doruya biniyo úzengi, şah ismayil‿ā ġamber taya biniyo (**86**). ordan sürüyolar varıyolar halePde (**87**). halebe varıyolar, orda bu yörüK beyiñ ġızını buluyolar (**88**). orĭya da varıyolar ki g̱ülizar hānım, orda bir cırıT dēneK esKiden olurmuş dēneK oynadıyolar (**89**). dēneK oynadıncı ġamber, şėy taya biniyo şah ismayil, herkeş bō̄le seyirci oluyo (**90**) ordan orĭya ordan orĭya bir at oynadıyo şah ismayil ġamber tayı (**91**). ġız g̱ülizar hānım hemen diyo (**92**). diyo ki eyvāh, şah ismayil bunuñ diyo, böyle bir at oynaTmaḫ diyo, şah ismayil de g̱órdüm, bĭ de bu yīT de g̱órdüm diyo (**93**). şah ismayil olsa gereK diyo (**94**). şah ismayil oldūnu biliyo (**95**). ordan teKrar geri araP geliyo úzenginiñ yanına (**96**). araP úzengiynen beraber gidiyolar, alıyolar g̱ülizar ‘hānımí (**97**). ordan g̱ülperiniñ yanına geliyo (**98**). g̱ülperiniñ yanına gelinci şimdiK g̱ülperiyi şah ismayil atıñ terkisine alıyo

yedā̄ne (**99**). araP úzengi de g̱ülizar ḫānımı alıyo (**100**). g̱ülizar hānım şō̄le sıḫıyo etini (**101**). şėy araP, araP úzengi diyo ki sen benimsiñ diyo (**102**). g̱ülperi diyo şah ismayiliñ diyo biliyoñ mu (**103**)? orada şėy g̱ülizar ‘hānım siñirleniyo, olmaz diyo (**104**). ben ġamber şėyiñ için, şah ismayiliñ için geldim diyo (**105**). netekim bunnar bō̄lece murada eriyolar (**106**). teşekkür ederim biTdi (**107**).

-**9**-

Konuşan: Muharrem Öztürk
Yaş: **73**
Derleme yeri: Muğallı Köyü
Konu: Köyün Eski Yaşantısı

geşmiş g̱ünnerimizi hayātımızı annatıyoruḫ (**1**). bĭ zamannar asıllarda manda ġoşuyoduḫ (**2**). manda devri öldü, óküz devrine düşdüK (**3**). óküz devri geşdi, at araba ġoşduḫ (**4**). at arabadan sōna ġatır çıḫdı (**5**) ġatır devrini ġullandıḫ (**6**). ondan sōna motur devri (**7**). esKiden tallalarda sapanla çiT sürüyoduḫ (**8**). esKiden sa͡aT fėlan yōdu, horuz var‿ıdı (**9**). horuz öterdi, ġaḫardıḫ, hayvannarımızı doyururduḫ (**10**). tōmu hayvannara yúKlerdiK, sözüm o͡ā eşşā (**11**). tōmu tallıya eşşeKle g̱ótürürdüK (**12**). horuz öterkene, malı doyururduḫ (**13**). ondan sōna da tallıya giderdiK, çiT sürerdiK (**14**). tabi birez uyḫusuz, zor şarTlar altında hayatımız geşdi (**15**). şimdiyse çoḫ ġolaylıḫ oldu (**16**). uyḫusuz düneKsiz zaman geşdi ki gėce ġaḫardıḫ tallıya giderdiK, tallayı bulamazdıḫ (**17**). tarihiñ birinde ėrken ġaḫmış tallıya giderkene tallayı bulamadım (**18**). tallanıñ içinde de ġocā ġaya vardı (**19**). beynim dönmüş ta geşmiş gėTmişiK (**20**). ordan gėri döndüm, k̲óye geliyodum, arḫadaşıñ birisi baña yardımcı oldu, dėdi ki nirē̄diyoñ ? k̲óye (**21**). mahsuS dėdim ki, arḫadaşa ġarşı mahcuP düşmeyim, tallayı bulamadım mısına bĭ şėy

hasTalıḫ maḫana ėTdim (**22**). gidiyodum, arḫadaş benim tallayı bulamadīmı anlayıncı dėdi ki yoḫ arḫadaş gel, gelmişiken gideK, süreK tallayı (**23**). g̱ótürdü beni, hayvannarı ġoşTuḫ (**24**). aḫa muharrem tallañ bura dėyinci g̱úldü (**25**). ben annadım ki k̲óye geldi, arḫadaş yayım‿ėTdi (**26**). muharrem tallayı bulamadı da ben tarif‿ėTdim diyereKden (**27**). e geldi arḫadaşıñ biri de baña türk̲ú yaḫdı (**28**). tallanıñ ismi çoḫumca yazıydı (**29**). yitirdim tallayı, isTiḱā̄metim çoḫumca yolu, yitirdim tallayı, okúzler hani, diyereKden beninen k̲óylü ġırġır geşdi (**30**). ta o zamanıñ tārihlerinde bu şarTlar altında bu g̱úne ġader geldiK (**31**). o zamannardan işde ġānıyı ġoşardıḫ, tallıya giderdiK, tüm oraḫla biçerdiK (**32**). ġanıynan saP çekerdiK (**33**). o zaman meseĺā bir ay tallada oraḫla ekin biçerdiK (**34**). ġadınnar peşir sırımıza dırmıḫ çekerdi (**35**). tallayı ikilerdiK, üşlerdiK, ġadınnar bō̄le yolma yolardı (**36**). ırġaTlıḫ tam bir ay sürerdi (**37**). bir ay oraḫ yolardıḫ (**38**). ondan sōna o sapı ok̲úzlerinen ġānıynan getirirdiK, harman‿ėderdiK (**39**). bir ay da düveninen sürerdiK, onnarı (**40**). icāT‿ėderdiK, höbeK yı̲ardıḫ, onu yabaynan rüzǵarla savırırdıḫ (**41**). bu g̱únnerde işde böyle g̱únnerimiz geşdi (**42**). çoḫ eziyeTli geşdi g̱únnerimiz (**43**). şimdikilere baḫıyom, bir hafTada deneñ de içeri giriyo samanıñ da içeri geliyo, bĭ hafTalıḫ sorumuñ var şimdi (**44**). başġa bĭ şėy yoḫ yiyenim, k̲óyüñ hayatında işde (**45**). böyle geldi geşdi (**46**). esKiden meseĺā k̲óy puñarı var‿ıdı (**47**). benim aḫlım yėter ki k̲óy puñarında yunaḫ ġazannarı olurdu (**48**). o yunaḫ ġazannarını ġadınnar yaḫacaḫ ne g̱ótürürdü (**49**). tabī bir çeşme orda çamaşır yıḫardı (**50**). ġış g̱ünü bilene yıḫardı (**51**). ġışın meseĺā o ġarda o şėyde çamaşır, o zaman yoḫ, toPraḫla toPraḫla kil deriK toPraḫ (**52**). sabın soda nėrdeydī (**53**). tiken yaḫardıḫ k̲úl yapardıḫ, o

çamaşırı k̲úlünen yıḫallardı (**54**). soda sabın nėrdeydi (**55**). şindi deter̲can çıḫdı, şėy çıḫdı (**56**). işde k̲óyde bu g̲únnerinen g̲únümüz geşdi (**57**). başġa bĭ diyeceKlerimiz yoḫ (**58**). k̲óyde esKiden ġadınnar meseĺā dōm yapardı (**59**). k̲óy ebeleri olurdu (**60**). k̲óy ebeleri dōm yaPTırıllar‿ıdı (**61**). doḫdur yōdu bir şėy yōdu hėÇ (**62**). k̲óy ebeleri dōm yaPTırırdı (**63**).

-**10**-

Konuşan: Hanife Göktaş
Yaş: 60
Derleme yeri: Muğallı Köyü
Konu: a) Şiir
b) Ba Börek Hikayesi

-a-

seçim geldi k̲óy g̲örüKdü (**1**)

hayduTlar k̲óye yörüdü (2)

oy diye ölüm k̲úrüdü (**3**)

geliñ de g̲örüñ k̲óyümü (**4**)

yāmır yār su aḫacaḫ (**5**)

kerpiş duvar yıḫılacaḫ (**6**)

ḳışın halımız nōlacaḫ (**7**)

geliñ de g̲örüñ k̲óyümü (**8**)

asgere çıPlaḫ gideriK (**9**)

cepede ā beKleriK (**10**)

bunu bir ġorev biliriK (**11**)

geliñ de g̱órüñ k̲óyümü (**12**)

seKsen biñe k̲ópeK alır satarsıñ (**13**)

soruñ hele dā̄rimiz ġaÇ bizim (**14**)

çöPÇüĺā aḫın‿ėden g̱óÇ bizim (**15**)

geliñ de g̱órüñ k̲óyümü (**16**)

tenekeden soba yoḫdur (**17**)

ayaḫ yalın pantȯl yoḫdur (**18**)

çilemiz herkeşden çoḫdur (**19**)

geliñ de g̱órüñ k̲óyümü (**20**)

-b-

‘hē çıḫıyım taḫTında oturuyum (**21**)

her ne buyurursañ getiriyim (**22**)

buyurmaḫTan tez isTerim (**23**)

açıḫ başTan ġız isTerim (**24**)

bir davardan yüz isTerim (**25**)

ġala ġalḫan dele beşi (**26**).

yedi bin elepcesi (**27**)

sā soluñdan içeydim (**28**)

ġoca tivlizden geçeydim (**29**)

ġucü de yaylaḫam ola (**30**)

yayla dedīñ tānekene mal bālanır (**31**)

dāne dāne lezgi ġılıÇ misir ġāme (**32**)

misirden ġolcām olaydı (**33**)

ġolcāmı daḫaydım ‘ġōluma (**34**)

aT bine gideydim ‘yōluma (**35**)

yüz bin aḫÇe çekeydim ‘bēlime (**36**)

tāze civan yāriñiz ossun yavrular (**37**)

bĭ dene daḫa var‿ıdı ya onu ġarışdırıyom (**38**). bĭ beyidi daḫa var‿ıdı onu ġarışdırdıḫ (**39**). hėḱāye hėḱāsını mı annatıyım (**40**). şindi biī vaḫdıñ billīnde pādışahlar bir böyüK bir pādışah var‿ımış (**41**). pādışahıñ hėÇ ōlan evladı olmazımış (**42**). yani hėḱāye annadıyom saña (**43**). bir g̱ún olmuş bẻyle bir bẻyle dalıñ dibinde oturuken gelmiş o yandan bĭ hızır gelmiş, hızır aleyhiselam (**44**). ġaylin ėyilerden bĭ kimse selāmün aĺōḵúm padışahım, aĺōḵúm selam dėmiş (**45**). ne bildiñ benim pādışah oldūmu dėmiş (**46**). ben bilirim pādışah oldūñu dėmiş (**47**). seniñ dėmiş hėÇ evlādıñ olmuyo dėmiş (**48**). şindi seniñ dėmiş şōrda bĭ ġuru āÇ dal meyva orda bir varacāñ bir elma var (**49**). o elmayı alacāñ, o elmayı yiyecā̄ñ, soyacāñ ġabīnı da ġamer taya verecā̄ñ diyo (**50**). içerde de bĭ atı var‿ımış, oña verecā̄ñ diyo (**51**). neyse bu geliyo aḫşam oluyo, elmayı alıyo geliyo, cebine ġoyo (**52**). yatā soyunurken bu elma düşüyo (**53**). elma düşüncü diyo ki yā diyo pādışām diyo aylesi (**54**). sen diyo bu elmayı diyo dėmeK ki diyo benden ōrun diyo seniñ bĭ şeyiñ mi var‿ımış diyo (**55**). o da diyo yoḫ sultānım diyo senden ōrun benim bĭ şeyim ne olur diyo (**56**). baña diyo bu elmayı diyo, bir veren verdi diyo (**57**). sen diyo, bĭ tabaḫ getir diyo (**58**). bir altın tabaḫ getiriyo (**59**). bu g̱úzelcene soyuyo ġabīnı ġamer taya veriyo, gerisini gendi yiyo (**60**). hėḱā uşā dilinen, zaman uşā yılınan bir g̱ún oluyo bu ġarı ē yatıyo ōlu oluyo (**61**). aT da yatıyo

bĭ ġulun oluyo (**62**). şindi eciK birez böyüyüncü bu ōlan aTsız bey, aTsız bey diyolar, ōlan aTsız bey (**63**). tay da aTsız o da aTsız (**64**). bir g̱ún bunnar diyolar ki yav diyolar, saña vėren bunu diyolar kimbilir diyolar nėrde ġal'dī, nasıl‿ėTdi (**65**). öldü mü yiTdi mi (**66**). gel diyolar, bunuñ adını ġoyaḫ (**67**) adını ġoyaḫ dėyinci milleT böyle cömrü cömāT birikiyo, bunuñ adını ġoyolar (**68**). ġoymuyolar, hemen o zamanaça o elmayı vėren adam buña çıḫıyo (**69**). selāmün eĺōk̲úm, eĺōk̲úm selam diyo, bŭyur diyo (**70**). bŭyurmamız diyo bo̅le bo̅le diyo, şu çocūñ diyo, adı diyo, bu yaşa geldi diyo, adını ġoyacīḫ (**71**). diyo ki adıñ şah yusuf ossuñ diyo (**72**). ardıñdan gelen diyo yėTmesiñ diyo (**73**). ōñden ġaçan ġurtulmasıñ, sırtıñ yėre gelmesiñ diyo (**74**). adıñ şah yusuf ossuñ diyo, bunu duvalıyo (**75**).ōlana diyo ki ē şėye o ötā̅ getiriñ diyo, atı da getiriñ diyo (**76**). o atı da getiriyolar şindi bu ata da baḫıyo ki diyo adıñ beñli doru ossuñ diyo (**77**). ōñden ġaçan ġurtulmasıñ diyo (**78**). ardıñdan gelen yėTmesiñ diyo (**79**). oña da dėdi (**80**). para mara vėreK diyolar adam sır oluP gidiyo (**81**). gidinci bu bir g̱ún oluyo bu adam, ġarısı dėnen namıssız bi kel vezir var‿ımış, onuñ veziriymiş (**82**). o kel veziri bu ġarı arayı buluyo pādışā (**83**). diyo ki y̱a̱u̱ diyo, bu ōlan yetişdi diyo kel vezir (**84**). biz bu ōlanı nasĭ ġaybederiK diyo, bunu at dīniyo (**85**). at dineyinci bu ōlan oḫuldan geliyo (**86**). diyo ki bo̅yle bo̅yle diyo seniñ anañ kel veziri seviyo diyo (**87**). babañı öldüTdüreceK, pādışā diyo (**88**). sen diyo nó̅r nó̅r (**89**). nōrüyüm ne gelir elimden diyo (**90**). o da diyo ki, ne geleceK diyo (**91**). sen de ki diyo, baba, ikimiz bir elmadanıḫ, ikimiz bir elmadan olduḫ (**92**). bir g̱ún biniP de mırādımı almadım de diyo (**93**). at diyo, bunu ōlana annatıyo (**94**). sen diyo, babañ diyo, bāni saña verir diyo, sen diyo beni al diyo, g̱ótür eherhāniye diyo, sırtıma bĭ eher vur diyo (**95**). ġalá ġapılarını kiTledir diyo, vezir diyo (**96**). sen benden diyo, beyaz k̲ópüK gėdiP de ġara k̲ópüK gelinci diyo, sen baña bĭ

üzengiyi vur diyo, ben seni ġalá ġapısından atarım diyo (**97**). bunuñ dedī gibi geliyo, ālıyo at (**98**). babası diyo ki neden oldu buña diyo (**99**). içerdā̄ aTdan oluyo diyo, annesi (**100**). nōreK bu atı, isTiyeK (**101**). nasıl isTiyecīK (**102**)?. e sen hasTalan ben de ondan sōna pādışā, doḫdullara dediriyim (**103**). beñli dorunuñ yúrāyinen bo̍rāni yėrse ayleñ ėyi olacaḫ (**104**). yōsa ayleñ mafolacaḫ diyecā̄m diyo (**105**). temam geliyo bu ōlan, oturuyo (**106**). diyo ki sen diyō baba diyo, baña diyo, bể yle bể yle dėdi diyo, doḫdullar diyo, ōlum diyo, nōlur diyo vėr de diyo (**107**). o da diyo ki babacīm diyo, vėriyim diyo (**108**). ama diyo, ikimiz diyo, bir elmadan olmayıḫ diyo (**109**). daḫa diyo, bir g̱ún biniP mıradımı alamadım diyo (**110**). o da diyo ki, ōlum diyo, şurdan g̱ótür eherhāniye, çeK diyo (**111**). bĭ diyo eher vur üsTüne diyo, Taḫım diyo, bĭ dolan gel diyo (**112**). olur baba diyo (**113**). bu ōlan alıyo bunu g̱ótürüyo, g̱úzel sırtına bĭ Taḫım vurduruyo, gendi de bĭ gėyiyo (**114**). dedīm gibi ordan kel vezir diyo ki ya‿u diyo, ōlan acemi at acemi, alır da bĭ tarafa ġaçar diyo (**115**). ġale ġapılarını kiTleñ diyo (**116**). bu o zamanaça kiTlediyo (**117**). ōlan aynı gendi dėdī gibi ėdiyo (**118**). ēy baba diyo, allah ısmalladıḫ sizi, duvadan unuTmañ bizi diyo (**119**). ölmez sā ġalırsaḫ gine g̱órürüK birbirimizi diyo, ōlan çekiP gėdiyo (**120**). ōlan gidiyō, bir g̱ún bu babası yana yana g̱ózleri k̲ór oluyo (**121**). ōluna yana yana (**122**). bu, neyse varıyo bĭ çayırlıḫ yėre atını ġoyiriyo, oturuyo (**123**). ötü yandan bĭ geliyolar, diyolar ki ŭlan diyolar, işde diyolar, bu filan beyiñ (**124**). o da mārim ōlanıñ dayısınıñ çayırı olur‿umuş (**125**). dayısı da bu ġuÇcū̄ken g̱ormiye geliyo (**126**). ġoltūnuñ altında bir beñi var‿ımış, ōlanıñ (**127**). diyo ki, o arada, ŭlan diyolar, çeK burdan (**128**). ŭlan diyo siKTir diyo, gidiñ diyo, şurdan eşşōleşşeKler diyo (**129**). bura benim dayımıñ çayırı diyo (**130**). ŭlan diyolar dayıyıñ çayırı neden oluyo, diyolar,

neyiñden (**131**). varıyolar diyolar ki āya; işTe diyolar, seniñ çayıra bir babayīT gelmiş (**132**). biz bể yle dediK, o da bizi siKTir‿ėTdi (**133**). gidiñ, biz burdan, bu benim dayımıñ çayırı dėdi (**134**). ō adam diyo ki, pādışah e diyo gidiñ diyo, o adamı getiriñ yanıma diyo (**135**). pādışāñ yanına getiriyolar (**136**). pādışah şể yle baḫıyo, ‘vī diyo, dayım da diyo, ġoynunuñ altına diyo, dürüm saḫlamış deyinci; ordan getirdiKleri ōlan diyo ḳỉ yoḫ yav diyo (**137**). ben ne dürümü diyo (**138**). bể yle ġaldırıncı dayısı, burdā beñini g̱órüyo ōlanıñ (**139**). hah diyo temam, bu benim yi‿enim diyo (**140**). onu içeriye alıyo buña aynı g̱ún bể yle varıyo (**141**). mahle çocuḫlarıynan bể yle aşıḫ oynuyo (**142**). bu pādışāñ da üÇ ġızı var‿ımış (**143**). bu üÇ ġızıñ da devler g̱ótürmüş (**144**). şindi bu pādışah der‿imiş ki, bu üÇ ġızıñ ġuÇcüK ġız óbir ġardaşıñ ōluna der‿imiş (**145**). işTe ikisini de vėrmiş, bĭ ġuÇcüK beKler‿imiş (**146**). bu diyo ki; bĭ denesi gėT ŭlan diyo, ne aşīmıza vuruyoñ (**147**)? nişannıñı el g̱ótürdü de sen de diyo bizim aşīmıza mı vuruyoñ diyo (**148**). gėT nişannıñı ġurtar devlerden dėyinci ōlan geliyo diyo ki, pādışā baḫ diyo amca benim diyo, bể yle bể yle dėdiler, ben gėdiP diyo onnarı ġurtaracām diyo (**149**). nėrde diyo, yavrım diyo, ömrüñü telef‿ėTme diyo, sen nėre gidecāñ diyo (**150**). devleriñ elinden nasĭ ġurtaracāñ diyo (**151**). diyo kỉ ben ġurtarırım diyo (**152**). neyse bacanā kim, işTe ahmeT memmeT (**153**). şindi bunnarıñ gidiyolār, bacanaḫlarını alıP getiriyo (**154**). şindi bacanaḫlar diyo ki, yav diyolar, şunu nōrecīK biz diyolar (**155**). bununan nasĭ gidecīK (**156**)? neyse bunnār yola düşüyolar. varıyolar, şindi dörT ġaT merdüvana çıḫıyolar (**157**). çıḫıyolar şindi ġızıñ bacānda böyüK ġızıñ dizinde yėdi başlı dev yatıyo (**158**). dev yatıncı bu deviñ bunnuna bể yle ġılıcını soḫuncu ō diyo saçı buçuḫ diyo, benim diyo, bunnuma diyo, siñeK girdi diyo, çıḫaT bu siñā deyinci; o da diyo ki, seniñ diyo,

düşmanıñ geldi diyo (**159**). o adam g̱ózünü dev açıncı o deve bĭ orda ġılıcı vuruyo, kellesini torbıya ġoyo, bacanaḫlar ġaçıP gėdiyo (**160**). bunnar ġorḫuyolar, ġorḫuncu diyolar ki yav diyolar, hemen ordan ėniyo, bacanaḫlarını düve düve getiriyo ġonāñ dibine āliyo, nėre ġaçıyoñuz dėyi böyüK ġızı ġurtarıyo (**161**). sōna giriyo, ortancılı ġıza; onu da ġurtarıyo (**162**). o da aynı o şekilde oluyo, onu da ġurtarıyo, geliyo ġuÇcüK ġıza (**163**). şindi ġuÇcüK ġızı da varıyo aynı pādışah bể yle dizinde yatıyo (**164**). şėy dev, onu da ġurtarıyo, o deviñ de kellesini kesiyo, atıyo çantaynan (**165**). bunnarıñ üçünü ġurtarıyo, diyo kỉ, bacanaḫlara, geliñ diyo, ėniñ (**166**). onnar ėniyolar, ėninci ġuÇcüK ġız diyo ki, gel diyo īsan‿ōlu. çī súT emmiş diyo (**167**). sen evel ėn de diyo, (şể yle ḳolgiye otur, ḳolgiye) sen diyo īsan‿ōlu çī súT‿emmiş diyo (**168**). seni burda ġollar diyo (**169**). yoḫ diyo, beni ġoyan olmaz diyo (**170**). hadi sen ėn diyo (**171**). o onnarı ėndiriyo, ġızı da ėndirinci nasĭ ġapadıyosa, ġırḫ ayaḫ şişe merdivan şaḫır şaḫır ġapanıyo (**172**). ōlan içerde ġalıyō ġız diyo ki, ē diyo, şah yusuf diyo (**173**).

ġale ġapıyı dolanasıñ (**174**)

kiTli ġapıyı bulasıñ (**175**)

ġara ġır taya bine de (**176**).

teKÇe gelesiñ (**177**)

diyo biliyoñ mu (**178**)? bū ordan neyse ġız geri dönüyo geliyo, o tayıynan o ġamer tayınan (**179**). diyo ki saña diyo ne dedi diyo (**180**). ne dedīni diyo, annıyamadım diyo. dedi ki diyo (**181**).

ġale ġapıyı dolanasıñ (**182**)

kiTli ġapıyı bulasıñ (**183**)

ġara ġır taya bine de (**184**).

teKÇe gelesiñ (**185**)

dėdi diyo. (ŭlan şu içerden bunuñ altına bĭ şėy getiriñ, ġaḫıñ uşaḫlar, şu içerden bĭ minder getiriñ. ŭla bĭ minder ver cansū. baḫ ābiniñ altına minder getir ġızım (**186**). bunnar ordan çekiP geliyolar, bu üç bacanaḫ (**187**). bacanāñ biri içerde ġaldı, onnarı ġurtarıyo ya (**188**). bu ġuÇcüK ġızıñ, alıyolar geliyolar (**189**). şindi ney'sē, zaman uşā dilinen, hėḱā uşā yılınan dėller, bu ondan sōna... (**190**). (getiriñ şunu altıña al da ĭraḫaT otur şurĭya ġurban oluyum, yavrum. sen şurĭya otur‿ele. hah, sen ė̊yle oturuyoñ ya ben ĭraḫaTsız oluyom (**191**).) ondan sōna bunnar neyse, ōlan orda bėyle ġarannıḫ yėrde dolanırken eline şė̊yle geçiboynuzūbi bir āÇ geçiyo (**192**). bunu bėyle ġazarken ġazarken orda bĭ davar ġuPresi gibi bĭ şėy çıḫıyo (**193**). orayı bėyle ėderken ġapı çıḫıyo, bu ġapıyı açıyo (**194**). ġapıyı açıncı üsTünde bir baTmannıḫ kiT daḫılı (**195**). çekiyo kiti ġırıyo içeri giriyo ki iki dene at (**196**). bu araP şėy, bir dodā yėrde bĭ dodā ġōde, araP oturuyo (**197**). saḫız çīniyo āzında, bir batman ġara saḫız (**198**). bu nasıl suratına vuruyosa, arabıñ saḫız fırlayıP gidiyo (**199**). āman diyo babamyīT diyo, isTedīñ neyse veriyim diyo (**200**). benim canıma Toḫanma diyo **(201**). araP diyo ḳu şu aTlarıñ hünerini baña söyle diyo **(202**). bu atlar diyo, yel‿atı diyo **(203**). şindi diyo bu at, biñerseñ diyo, nėrde diyo, ġoyer diyo, bunnar yayılır diyo **(204**). tüyünden alıñ diyo, çaḫarsañ diyo, daraldīñ yėrde bunnar başıña yėter diyo **(205**). bu neyse ōlan ordan ġapıyı açıyolar, ōlan bu atlara biniyo, atları alı'yō geliyo **(206**). geliyo şindi bir bahÇıvanıñ yanına geliyo, şėye geliyo, çobana geliyo diyo ki; selāmün elōḵúm, elōḵúm selam babacāzım diyo **(207**). baña diyo bir davar verir misiñiz **(208**)? hay hay, vėririK **(209**). bu orda parayı veriyo, adamdan bĭ davar alıyo, kesiyo, ġafıya geçiriyo şėyi, ġarını **(210**). ondan sōna bĭ kel‿ōlan oluyo **(211**). geliyo bahÇıvancıya diyo ki, böyüK bahÇıvancı, bahÇıvan nōlur diyo, amca diyo, beni diyo, bahÇıvana alıñ mı

diyo **(212**). o da diyo ki gėT ŭla yavrım **(213**). nōlur tek para ne isTemiyom ėTme beni bahÇıvana al **(214**). Satan diyo biz ölüyoḫ diyo **(215**). pādışāñ diyo, damadı diyo, ġoydular, geldiler **(216**). ġuÇcüKler diyo ḵóy diyo Satan ġan ālıyo, pādışāñ elinden diyo **(217**). ossuñ diyo, siz nasıl olusañız, ben de ểyle oluyum diyo, biliyo biliyoñ mu ōlan **(218**). ondan sōna bu dū̄n oluyo **(219**). böyüK ġızıñ dū̄nü olurken, bu diyolar ki haydiñ işTe yarış ġuleş, her neyse **(220**). bu o arada ŭlan diyo, ġızlar da aynı ġonāñ dibindeymiş **(221**). herkėş çiçeK g̱ótürüyo, para alıyo **(222**). bu kel‿ōlan ya diyo ki pāTışām diyo, nōlur şėy diyo bahÇıvana **(223**). baña diyo şurdan birez g̱úl ver de diyo g̱ótürüyüm diyo, ne vėrirlerse diyo **(224**). ŭla siKTir şurdan kel diyo, saña kim g̱úl vėre para vėreceK nōlur **(225**). hemen o gėTdiKTen sōna ġız onu ordan tanıyo, ġız tanıyo, ötā̄ler tanımıyo, ġız tanıyo **(226**). hemen varıyo, bu g̱úl çiçeKleri alıyo, g̱ótürüyo, çıḫıyo üsT merdı̊vana **(227**). şindi ötā̄ler vay verdi de, o dul da verdi de, biz niye vermiyoḫ diyolar **(228**). şindi bunnara birer avıÇ altın ġoyolar, kel‿ōlan oldu ya, tabāna **(229**). bu geliyo neyse, şah yusuf geliyo **(230**). bu diyo ki al diyo, şėye adama, ne diyo baña diyo, şunu vėrdi ġızlar bilmecceliKTen **(231**). ŭlan diyo kel‿ōlan diyo, ben diyo, ḵúnde diyo Sabānan diyo, saña gine diyo, ėyiñ ėyisinden g̱ülleri toPlayım, g̱ótür diyo **(232**). hemen o g̱ún altın tabā ġoyo, bunuñ eline veriyo, bu alıyo g̱ótürüyo ya ġız biliyo **(233**). ordan bu geliyō onuñ dū̄nü oluyo **(234**). şindi dū̄n oluyo, başlıyo bu yel atına, hemen çaḫıyo, aynı gendi ĭrenginden bĭ taḫım elbise **(235**). aT geliyo bu şindi çıḫıyō, ġafasını neyini elbiselerini bahÇeniñ duvarınıñ arasına soḫuyo, gidiyo **(236**). bu varıyo şindi duruyo bểyle **(237**). ēy ciriT atıyo, al babamyīT diyo, saña bir dėyneK bir de altın diyo **(238**). dāmaTlar atarı‿ımış **(239**). bu da diyo ki ēy babamyīT diyo ben altın ehTacında dālim diyo **(240**). āÇ ehTacındayım diyo, al saña bir avıÇ altın

diyo **(241**). bir avıÇ altın atıyo **(242**). o zamanaça vuruyo, g̱úvāye nasĭ ciridi vuruyosa g̱úvāyi lirP düşürüyo **(243**). g̱úvāyi düşürüncü, vay diyolar ŭlan bu nėrden geldi de ondan sōna dāmadı bȅyle **(244**). diyolar ki yōḫ diyolar, adam geldi, vurdu, ġırdı, gėTdi **(245**). o yel atı nėrde dutacaḫ adam geliyo şindi, diyecā̄m ne, bu ġonāñ altına, adamıñ bahÇesine giriyo **(246**). bĭ depeliyo bĭ depeliyo, ordan ġız diyo ki, ē şah yusuf, ē şah yusuf diyo bilyoñ mu **(247**)? burda diyo şah yusuf ne yoḫ diyo **(248**). bu çekiyo gėdiyo, hemen varıyo soyunuyo, eciK de altın alıyo **(249**). paTronu geliyo diyo ki, nōldu diyo, bĭ diyo at geldi diyo **(250**). işTe diyo bĭ atlı geldi diyo, şuraları depeledi diyo **(251**). ben de diyo şunu ġopaTdım diyo **(252**). onu gėne paTronuna veriyo, o çekiP gėdiyo **(253**). neyse aradan bĭ vaḫıT geçiyo, ortancılı ġızıñ dū̄nü oluyo **(254**). bu gine diyo ki, ā diyo nōlur, ben de gėdiyim diyo **(255**). gėT ŭlan siKTir kel boḫ diyo, seni kim niTsiñ diyo **(256**). baḫsana diyo, ben gėTdim diyo, bahÇemi haşaT‿ėTdirdiñ diyo **(257**). bĭ sā̄r de gidersem diyo, bahÇem Satė haşaT‿olur diyo **(258**). nōlur ām ām ėTme ġurban oluyum ben de gėdiyim, yoḫ diyosa da, hadi sen gėT ā diyo **(259**). bu āsını gine saḫvedinci, hemen bu çaḫıyo bĭ sā̄r de ötā̄ at geliyo, aynı onuñ donundan da gine şėy geliyo **(260**). bu ordan alıyō, ōlan gine (savol ben ġullanmıyom) ōlan ordan alıyo gine bu elbiseyi gėyiyo, dedī̄m gibi bĭ çıḫıyo ēy diyo, şėy dāmaT **(261**). al diyo babamyīT diyo, saña bĭ altın diyo **(262**). o da diyo ki babamyīT diyo, benim altına ehTiyacım yoḫ diyo, āÇ ehTiyacım diyo **(263**). bĭ vuruyo o damaT da düşürüyo bacanā ya, ondan sōna onnar onu bilmiyo ya, o onu biliyo **(264**). bu ondan geliyo gine bahÇiye giriyo, bahÇeyi depeliyo mepeliyo gine ġız diyo, şah yusuf ėy şah yusuf diyo **(265**). burda şah yusuf ne yoḫ diyo **(266**). ondan sōnā bunnar neyse o dāve de halloluyō **(267**). bu ġuÇcüK ġıza geliyo, sıra **(268**). şindi ġuÇcüK ġıza diyolar ki, pādışā diyolar ki herkėş

diyolar **(269**). pādışām ġuÇcüK ġızı nasıl ėdeK, nasıl ėdeK **(270**). ġuÇcüK ġıza diyolar bir altın toP yaPTıraḫ **(271**). bu altın toP kimiñ başına düşerse altın toP, ġızıñı oña vėreK **(272**). temam şindi dellallar çārılıyo, ondan sōna herkėş derde düşüyo **(273**). işTe ō motȯrunu satān, tahsisini sa'tān, sırtına elbise a'lān; hani g̱úzel g̱órükeceKler ya **(274**). ondan sōna bunnar düzülüyolar, şindi ġonāñ ȯ́ñden geçiyolar **(275**). diyo ki ōlan, ā diyo, nōlur diyo, ben de diyo, gidiyim de diyo, toP baña düşerse diyo derim diyo **(276**). ŭlan gėT diyo şurdan diyo, kel boḫ **(277**). seni kim niTsiñ diyo **(278**). ā nōlur diyo **(279**). neyse bu gidiyo, şindi herkėş geçiyo **(280**). soñ zamana bu kel‿ōlan usūl usūl geçiyo, geçerken bu altın toP geliyo, kel‿ōlanıñ ġafıya düşüyo tırpadan **(281**). yannış yaPTı, yannış yaPTı diyolar, ipTal‿ėdiyolar **(282**). o arada teKrár bĭ daḫa diyolar, üç kere geçiyo üçünde de kel‿ōlanıñ ġafasına düşüy'ō **(283**). alıyo cebine ġoyo altın topu **(284**). varıyolar pādışā diyolar ki pādışām, seniñ ġız üÇ kere denediK, üçünde de bĭ kel‿ōlanıñ ġafasına aTdı **(285**). o da o arada diyo kí, ben diyo şinden sōna diyo, şah yusufTan sōna diyo, o diyo bir kel‿ōlana toP aTdıysa diyo, atıñ ġaz damına da diyo, ġazlar onu da yėsiñ diyo, onnarı da yėsiñ diyo **(286**). bu ondan sōna bunnarı atıyolar, ōlanınan ġızı, ġızı da atıyolar, ōlanı da atıyolar **(287**). bu pādışā şindi doḫdurlar geliyo, diyolar ki; bunuñ g̱ózü neden ėyi olur **(288**). aslan südünde aslan posTu olursa pādışāñ g̱ózü ėyi olur **(289**). yōsa imkānı yoḫ **(290**). bu orda, bunnar dururken diyolar ki, adam diyolar gėTsiñ, bacanaḫları assıñ gessiñ (**291**). şindi bacanaḫları aslan südü, aslan posTu aramıya gidiyo ikisi **(292**). bu ġız varıyo diyo ki, babā diyo, nōlur diyo, bĭ diyo at vėr de; ġazdamındā diyo kel‿ōlan da gėTsiñ diyo **(293**). o arada diyo ki, babamdan ġalıḫ diyo, içerde diyo, bĭ uyuz beygir var diyo **(294**). o uyuz beygiri veriñ diyo, dāda diyo, ġurTlar diyo, onu da yėsiñ onu da yėsiñ **(295**). neyse ōlan diyo ki, ossuñ diyo **(296**). hemen buña bĭ k̲ótü uyuz aT veriyolar

(297). bu bĭ ġalḫan yapıyo, içine giriyo **(298**). giriyo şindi giderken ḵóyüñ bė̊yle çocuḫları peşine ġopuşuyolar pādışāñ kel dāmadı gėdiyo veriyolar daşı **(299**). bu var'ıyō gine bĭ çayırlıḫ yėre ġonuyo (**300**). orda o atı g̱ótürüyo bĭ çayırlā diyo ki seni beni yaredeni severseñ ben geleneÇe sen bu çayırda yė iÇ yat (**301**). o uyuz atı orĭya ġoyo çaḫıyo yel‿aTları geliyo (**302**). şindi üsTünde çadı'rī loḫanta'sī eKmā şonu bunu neyse herşeyi tengi tereze hazır (**303**). bu aTlara biniyō bu çekiyo gėdiyo (**304**). giderken hani bunuñ beñli doru atı var‿ıdı ya, o beñli doru bu ōlan gėdinci orĭya çadırını ġuruyo, oturuyo (**305**). gėce bĭ de çamlarıñ arasından bĭ çatırTı geliyo (**306**). dōruluyo ki baḫıyo aT (**307**). diyo ki sen diyo burda nōrüyoñ (**308**)? diyo ki bė̊yle bė̊yle oldu diyo ben diyo pādışā diyo aslan südünde aslan posTu aramıya çıḫTı ötā bacancaḫlarım diyo ben de çıḫTım diyo (**309**). o da o arada diyo ki vayh diyo ben gelirken diyo şindi diyo ayāna diyo bĭ bıdaḫ daḫılmış diyo bir aslan diyo, vozulayıP duruyodu diyo (**310**). sen diyo gėT diyo o bıdā ama g̱órüKme diyo aT oña annatıyo, aT annatmıyo işTe hėḱā bė̊yle olur dāl mi yavrım (**311**). ondan sōna bu ōlan varıyō ġalḫanını ē̊ce duT diyo ayāndan atıncı diyo, o ilkine der ki diyo vayh dėr diyo, īsan‿ōlu elime geÇseñ de (**312**)... (baḫ siziñ culuḫlar doluyo baḫ baḫ şō şeyiñ, erg̱úlgiliñ şonnarı bĭ azarla ġurban olurum baḫ g̱órüyoñ mu (**313**)?). ondan sōna bu orda gidiyo ġalḫanını neyini g̱úzelce dutuyo nāsıl atıyosa aslanıñ ayānı çıḫadıyo bıdaḫTan (**314**). 'āḫ īsan‿ōlu diyo elime geçseñ de diyo seni diyo parçalasam diyo (**315**). eciK duruP muruP da ferahlanıncı īsan‿ōlu diyo elime geÇseñ de diyo dilā̄ñ neyse versem diyo (**316**). aslan ē̊le deyinci bu çıḫıyo geliyo diyo ki dile dilā̄ñi veriyim īsan‿ōlu dėyinci, benim diyo dilā̄m seniñ sālīñ diyo (**317**). yoḫ yoḫ diyo seniñ bĭ dilā̄ñ var diyo sen o dilā̄ñi de

(**318**). diyo ki bể yle bể yle diyo aslan südünde aslan posTu arıyom diyo (**319**). ‘āḫ yavrım diyo, soñ yaşıma ĭrasladıñ diyo (**320**). iki yavrım var şorda diyo, gėTdi diyo (**321**). o diyo, onnarı diyo, benim diyo, g̱ózlerimi bāla diyo, o yavrılarımı kes diyo tuluḫu ėT diyo, getir diyo, ilkine diyo ġan irin aḫar diyo, onu biriniñ posTuna sā diyo, ėyi südümü de diyo biriniñ postuna sā diyo, al giT diyo (**322**). ōlan gidiyo aynı dedīm gibi, onu g̱ózlerini bālıyo getiriyo ėyisini birine sāyo k̲ótüsünü birine sāyo (**323**). bu ōlan bunnarı alıp şindi alıyo gėdiyo (**324**). şindi gėdiyo, bu bĭ yere çadırı ġuruP oturŭken bu bacanaḫları geliyo (**325**). selāmün elŏk̲úm elŏk̲úm selam, ne arıyoñuz (**326**)? o biliyo ya ŭla diyo ben aslan südünde aslan posTu arıyom (**327**). ō diyo arḫadaşlar temam bende aslan südünde aslan posTu satıyom (**328**). ey diyolar (**329**). para diyolar, yoḫ diyo ben para almam diyo (**330**). ‘şō yayılan diyo beñli doruyu g̱órüyoñuz mu (**331**)? g̱órüyoḫ diyolar (**332**). temam diyo, ben diyo, onunan diyo, ġışlarıñıza birer dālā vururum diyo, parañızı almam diyo (**333**). şindi bacanaḫlar o onuñ g̱ózüne baḫıyo (**334**). adam diyolar, vursuñ diyolar, yansa diyolar k̲óylü açıP da baḫacaḫ dāĺ ya diyolar (**335**). aslan südünde aslan posTunu alaḫ, gideK diyolar (**336**). neyse bunnar getiriyo, bĭ ataş ġayıyolar (**337**). beñli doruyu getiriyo burĭya, ataşıñ içine nalı çıḫadıyo, ataşıñ içine atıyo (**338**). böyüK bacanāna diyo kí, haydi aÇ baḫıyım diyo (**339**). böyüK bacanā açıyo ġıçını, nalı nasıl atıyosa, nal oruya oturuyo (**340**). onu alıyo, ondan sōna g̱úÇcā geliyo, ortancıla geliyo (**341**). o da alıyo, haydiñ diyo, bunnara da k̲ótüsünü veriyo (**342**). yani aslan südünde aslan posTu veriyo da k̲ótüsünü veriyo (**343**). neyse bunnar alıyolar keyflenereK gėdiyolar (**344**). bu da alıyo ėyiyi aTlarına bini’yō geliyo ġoydū uyuz beygiriñ yanına (**345**). o aslan südünde aslan posTunu alıyo, o atlarını ġoyiriyo, gendi

kel‿ōlan oluyo, gine giriyo zindana, ġazdamına (**346**). orĭya girincī bu varıyo, herkėş ötā̄ler getirdi, seviniyo ya (**347**). amanıñ altın tepsi g̱ótürüyo, ötā̄ ġızları şunu g̱ótürüyo (**348**). bunu, ġız varıyo diyo ki babacīm diyo, aslan südünde aslan posTu getirdi diyo, kel dāmadıñ diyo (**349**). ē bĭ sini veriñ diyo (**350**). ŭlan diyo, şorda diyo, babamdan ġalıḫ diyo, bĭ baḫır sini var‿ıdı, veriñ baḫalım, şu kel ne getirdi (**351**). buña siniyi veriyolar (**352**). bu da ta babasından ġalma yėdi yıllıḫ misiriñ haracından bir peşgiri var‿ımış (**353**). bu ōlanda babası amcalar ya, ikisi bu ondan o aslan südünde aslan postunu ġoyo, südü de o peşgiri de bunuñ üsTüne ġapıyo (**354**). peşgiri ġapayıncı, bu ġapıdan, ġapıyı açıncı pādışah diyo ki, ‘āh derdimiñ dermanı geldi diyo, o peşgiriñ ḳoḫusundan (**355**). derdimiñ dermanı geldi diyo (**356**). ġız diyo ki baba diyo işTe diyo ġazdamındā diyo, kel‿ōlan diyo şindi ötā̄ bacanaḫlar da geliyo o kel‿ōlanı da getiriyolar (**357**). bunnar şindi aslan südünde aslan posTu ya diyolar (**358**). bu irinlisi bu olmaz diyolar, o damatlarınıñ getirdī olmuyo (**359**). bunu alıyolar neyse bu kel‿ōlanıñ getirdīni bunu yapıyolar yayıyolār ėyi oluyo pādışāñ g̱özleri (**360**). diyo ki saña neden olduysa diyo de diyo (**361**). derim ya diyo pādışām diyo baña iki k̲ólem var diyo bāşlarsañ derim diyo biliyoñ mu, başıma gelen olay (**362**). iki k̲ólem var diyo (**363**). onu, ŭlan diyolar ama o arada bacanaḫlar devşeleniyo, ŭlan diyolar nasĭ hayreT‿ėdiyolar (**364**). k̲óleniñ diyolar neyi olur deyinci g̱ótünde dālāsı olur diyolar (**365**). hadiñ diyo getiriñ, şȯ beñli doruyu, beñli doruyu getiriyolar, nalı sóḳüyolar, aÇ baḫıyım nalları, atıyolar orĭya (**366**). pādışāh diyo kí bunnarı asıñ (**367**). yoḫ diyo, pādışām diyo, ben saña k̲ólelerim baña bāşlarsañ dėdim (**368**). bunnarı baña bāşlıyacā̄ñ diyo (**369**). orda pādışah onu bāşlıyo (**370**). orda ġırḫ g̱ún ġırḫ gėce dū̄n ėdiyolar (**371**). bir g̱ún ziFaFa veriyolar

(**372**). ertesi g̱ún diyo ki, ben diyo ġediyim diyo, bĭ de babamı g̱órüyüm diyo (**373**). amcası buña izin veriyo (**374**). bu varıyo geri melmekete varıyo ki, ne varsıñ (**375**). babasınıñ yana yana g̱ózleri āmá olmuş, aynı amcasībi (**376**). anası kel vezire varmış (**377**). bu diyo ki hadiñ diyo, ġatırıñ birini aç ġoñ diyo birini de susuz ġoñ (**378**). birine kel veziri bāladıyo, birine de annesini bāladıyo, ikisini de sürüm sürüm ėTdiriyo, parçalıyo (**379**). aslan südünde, aslan posTunda da babasını da orda bĭ banyo yaPTırıyo (**380**). pādışāñ da g̱ózleri ėyi oluyo (**381**). bunnar ye'mīş yėre geçmiş (**382**). ġōden üÇ álma düşdü, birisi çocuḫlara, biri de saña, biri de bu hėḱāyeyi annadan ġoca ġarıya oldu mu (**383**)?

-11-

Konuşan: Hüseyin Erdoğan
Yaş: **62**
Derleme yeri: Çamurlu Köyü
Konu: Köyün Kuruluş Hİkayesi

şim'dī ḵóyüñ burĭya ē geliş ilK geliş ġonuş tārihleri yüz yėTmiş yılı bulur yāni (**1**). yėdi hāneymiş ilK geldiKlerinde (**2**). ondan sōna böyüyü böyüyü on yėdi yirmi hāne olmuş, şimdi tābi çuvaldı başġa (**3**). ilK maġalle aTları, ilK maġalle aTları işTe hacı veli ōlları, çārġannı ōlları, toḫli ali ōlları, efendime sōleyim, ġarāsan ōlları, bōle bōle ē ġururlarıımış (**4**). evelki ḳonularda ėşTe odalarda efendime sōleyim, yüsüK oynallarıımış, ėşTe saz çalallarıımış, şunnarı bunnarı yapallarıımış (**5**). o zamanki ē arazí işlemleri efendime sōleyim óḵúzle, aTla, çiTle esgi saban olaraḫ şėy yapallarıımış (**6**). sōna deve aT ġoyun beş altı sürü ġoyun at varımış (**7**). efendime sōleyim geliş yėrleri şurda sorḫunuñ üsTünde zeynedin var, şindi orada ḵóyüñ yeri var yāni orda bĭ dā varımış (**8**). üsTümüze ġonar, yörür diye ordan ġorḫmuşlar orayı bıraḫmışlar (**9**). sivri ḵóyü denilen şŏ depeniñ arḫasındaki dāñ arḫasına sivri ḵóyüne gelmişler (**1**0). ordan da bir ġısmı burayı boş bularaḫ burĭya gelmiş yėrleşmişler (**11**). yėrleşim mevzisi şu anda yüz yėTmiş yıl olaraḫ tesPiT ėdiliyor, benim duydūma ḡóre böyüKlerden (**12**). efendime sōleyim, şindi ise şu anki halleri işTe ḡórüyorsuñ, birez dā teKniK dā bĭ ilerleme, daḫa efendime sōleyim ḵúltür, daḫa bĭ yeTKiye sahiP olaraḫ

çalışılıyor (**13**). ūraşTīmız tarım işi būday, ayçiçā, pancar efendime sȫleyim buña bánzár daḫa ne var (**14**)? hē mercimek bunnarı tıraKTórla yapıyoruz (**15**). efendime sȫleyim işTe usuluna uyġun olaraḫ ē herşėyi yerinde g̱órereK yapıyoruz (**16**). başġa soracāñ bĭ şeyler sor da ben cevaPlandırıyım yāni ne nedenlerde ne soracaḫsıñız yāni (**17**).

-12-

Konuşan: Hacı Hoca Babayiğit
Yaş: 71
Derleme yeri: Şahmuratlı Köyü
Konu: Köyün Tarihi

ādem bey ḵóyümüze ē hoş geldiñ (**1**). allah rāzı ossuñ (**2**). ben de ē şaḫmuraTlı ḵóyünüñ tarihÇesini size yāni ufaK veyā böyüK tarzda bilgilendirmeK‿için ḵóyümüzüñ tarihÇesini annaTmaḫ isTiyorum (**3**). ē bizim ḵóyüñ‿üzerinde şahmuraTlı, yāni sorġuna bālı (**4**). yozġaTıñ ē yozġaT ėlçesi sorġunuñ, şaḫmuraTlı ḵóyünde olmaḫ üzere keyKāvuS, bir ismi de kerkeneS diye geçmeK‿üzere, bir ḳalemiz var (**5**). bu ḳaleniñ ē çevriliş‿eTrāfı doḫuz buçuḫ kilōmetre, yāni on kilōmetrėye yaḫın (**6**). yani on bin metreḳāreliK‿alan eTrafını çevirmiş sur‿içerisinde keyKāvuS denilen bir ḳale (**7**). bu ḳale mīlaTdan altı yüz‿elli sene evvelden‿itibāren ē tarihÇesi bellĭ olan ḳısımı var (**8**). ē bu ḳaleniñ birçoḫ yėllerden yāni īran‿imparatorlū, bizans‿imparatorlū taraflarından çoḫ savaşa gelinmiş feT‿ėdilememiş (**9**). bu Kaleniñ muhkem yapılışı tarzıyle efendime söyleyim bu feT‿ėdilememiş (**10**). en son baTdal ġāzi hazreTleri tarafından bu Kalėye bāzirġan, bezirġan ġıyāfeti şeKlinde biñ veya iki biñ develiK bir kervanla burĭya gelinmiş bulunuyo (**11**). durna çayır denilen ḵóyüñ‿alT ḳısmında çayırıñ üzerine develer ıḫTırılıyo (**12**). ve bunuñ‿üzerine ġalėye tabī keyKāvusa bilgi veriliyo (**13**). o da peki gessiñ efendime söyleyim, herhangi bĭ Kontrol altından

geÇsiñ (**14**). gessiñ ġalede, bezirġan demeK tabī mal satıcı mānāsına geliyo (**15**). ve bu da burdan harakeT‿ėdiyo (**16**). çoḫ ār davranıyo (**17**). aḫşam g̱úneş aşTıḫTan sōna ġaleniñ‿óñüne varıyo ki, şimdi tabī o zaman eleKtiriK vesāir olmadī için sabah yapalım, alaveremizi (**18**). her deveniñ úsTünde dörT Kişi, iki sandıḫ, her sandīñ‿içinde ikişer Kişiden dörT Kişi olmaḫ‿üzere yúḵleri var (**19**). asKer bu diyor ki, asKerlerine, benim birinci nāramda nöbeTÇileri öldürmüşümdür (**20**). ikinci nāramda derḫal boşaldıñ (**21**). üçüncü nāramda höcüme geçiñ, diye vermiş‿oldū emirle, efendime söyleyim, birinci nārayı atıyo (**22**). baTdal ġāzi ikinci nārayı gine atınca tabi üçüncü nārada bunnar hazırlīnı yapıP ve höcüme başlıyollar (**23**). o zaman ġaleniñ ġapısı ele geçirilmiş‿oluyo (**24**). içeriye bizim ordu giriyo (**25**). bunnar işTe bayā nāralar‿ataraḫ işTe ben baTdal ġāzi, ben cūde ġāzi, ben ahmedi tarrāni ġazi diye efendime söm nāralarla küfFar‿ordusu veya küfFar milleti birbirine giriyo (**26**). o ġarannıḫTa sabahá ġadár ay‿ışī, ayıñ‿ondördü gibi parlaḫlıḫ da yoḫ hani (**27**). o g̱únnere tesādüf‿ėdiyo (**28**). sabahá ġadár birbirini ġırıyolar (**29**). sabāleyin baḫıyolar ki aralarında hėÇ bir kimse yoḫ yabancı (**30**). tüm birbirini ġırmışlar (**31**). baḫıyor ki bĭ ġarşısına ordu geldi (**32**). bu orduynan çarpışıyo (**33**). ve baTdal ġāzi hazreTleri ġırḫ gĭşi şehiT veriyo, ama ġaleyi de feT‿ėdiyo (**34**). hāĺā şehiTleri ġaleniñ g̱úney ġıbla isTiKāmetinde g̱úney ġısmına, orda ġırḫ ġadár şehidi defnediyollar (**35**). işTe innā fetehnā leke sūreleri oḫunuyo (**36**). ondan sōra ġale‿feT ėdilmiş‿olduḫTan sōna orĭya bir şah dikiyo (**37**). şah, o baTdal ġāzi (**38**). diKmiş oldū o şah efendime sōleyim, ismi muraT (**39**). ē bu ḵóy o şah muraT olunca tabi ḵóyüñ‿ismini oranıñ tarihÇesinde tārih-i teberde tārihÇesinde şöyle alıyolar (**40**). lem‿inen ī ilāve ėdilyo önüne, şahmuraTlı oluyo (**41**).

şahmuraT şahmuraTlı ḵóyü olaraḫ ġalıyo (**42**). tarihÇesi evvele dayandī için bu ḵóyüñ ismini de başġa yönnü deİşTiremiyollar (**43**). onun‿için hani tārihTeki ismi oldū için böyle devam‿ėdiyo ve böyle bu ġale feT‿ėdilmiş oluyo (**44**). işTe tarihi iki bin yılından altı yüz elli sene evvel‿olan bir ḳaleyi de baTdal ġāzi peyġamber aleyhüsselātü vesselamın efendimizin yāni torunlarından olan baTdal ġāzi feT‿ėTmiş oluyo (**45**). tabi ondan sōna bizans bĭ ara feT‿ėdiyo burayı (**46**). bizanslı hāĺā bizanslı da oturmuş, onnarıñ bazı ḳŭliçe altınnarı bizansa aİT altınnarı çıḫıyo (**47**). tekrar geri baTdal ġāzi onnarın dikmiş oldū ġıralı da indiriyo geri (**48**). bizimkini o ėndirdī gibi bizimkileri de geri onu ėndiriyo (**49**). yāni iki üş defā feT‿ėdilme şeKli oluyo, bu keyKāvuSuñ veya kerkeneSiñ (**50**). tarihÇesi ġısaca bu (**51**). uzun mesāfeli şėyi daha var da, seninen tabi ġonuşmamız devam ėdecāne ġóre bu tarihÇeyi böylece (**52**). hāĺā ayḫırı yol deriK (**53**). bazı tarifde de baTdal ġāzi yolu olaraḫ daİñ şöyle önünden develeriñ gėTdī yėrler belli (**54**). yol olaraḫ belli (**55**). dēl mi efendim (**56**). hah böylece bu ġale feT‿ėdilmiş oluyo (**57**).

-13-

Konuşan: Güllü Başer
Yaş: **65**
Derleme yeri: Şahmuratlı Köyü
Konu: a) Düğün Adetleri

b) Asker Uğurlama

c) Doğum Adetleri

d) Yemek Tarifi

-a-

şindi yavrum ben nōrüyüm ben (**1**). dū̄n ādeTlerini sō̄leyim (**2**). dū̄n ādeTleri bayraḫ dikilmeden eveli bir ġonuñu ġonşuñu heP oḫuyuntuñu veriñ şey‿ise ġarT‿ise ġarT veriñ, buyur‿ėdeñ (**3**). gendi aḫrabañı k̲óyü tüm toPlañ, getiriñ (**4**). geliller bayrāñı dikeñ (**5**). davul zunna gelir de bayrā dikeller (**6**). hocalar du‿a ėder, bayraḫ dikilir (**7**). ondan sōna başlar ġaylėn, çoluñ çocūñ (**8**). dúñürlüK, başTan dúñürlüK olacaḫ le mi (**9**)? dúñürlüK ōlum nasĭ olacaḫ bĭ şē̄deñ, şu fėlancanıñ ġızını alıyım ōluma diyereK arañdan ġōnüñden bĭ geçer, gideñ alıñ (**10**). allahıñ emrini añañ gideñ k̲óşesine oturuñ, adam da saña verir, verirse (**11**). vermeSse geri geliñ (**12**). veriñ, alıñ, ondan sōna da dū̄ne başlañ, nişan daḫañ (**13**). boş hābe daḫañ (**14**). hani eveli boş hābe dėllerdi (**15**). eñ oñ oñden bir yüzzüK daḫTıminca ōlan ġız adı bellėdeller (**16**). ondan sōna boş hābe daḫallar eveli (**17**). şindiK, şindi ġarışTı da ortalıḫ (**18**). ondan sōna da ġaylėn gelin getirmėye başlañ (**19**). bayraḫ dikilir, dū̄nü gelin gelir (**20**). ġonuñ ġonşuñ gelir (**21**). yėmeK yapañ

paḫalĭva yapañ (**22**). acısı daTlısı işTe herşėy olur (**23**). ondan sōna o geliniñ biri gelir (**24**). ondan sōna benim altı dene gelin getirdim ben (**25**). ondan sōna biri başladı (**26**). böyüK gelini memmeTbāliden getirdiK (**27**). dū̄n esnāsında ne yaparıḫ (**28**). ayrı oda olur (**29**). delānnı odası olur (**30**). dū̄n odası olur (**31**). genşlerinki ayrı olur (**32**). ġocalarınki ayrı olur (**33**). ġadınnar da dū̄n evine geliller (**34**). eveli definen çalallar‿ıdı, şindiciK çalġı geliyo davıl geliyo, çalıyollar, oynuyollar, g̱úlüyollar (**35**). böyle üÇ g̱ún ūraşıllar (**36**). ondan sōna dördüsū̄nü bazar g̱únü de gelini alır geliller (**37**). dū̄n biTdiKden sōna da dū̄n biTdi, dāmādı dıḫallar şėyinen enceminen (**38**). yoḫ başKa bĭ şėyim ki ne yapacīḫ başKa bĭ şėy yapılmaz (**39**). cŭmertesi dū̄ncü gider, bazar g̱únü gelin alıllar (**40**). g̱ótürüller, gezdiriller, gelin alıllar geliller (**41**). ondan sōna da burda ādeT çārıllar, şėy çārıllar, töre (**42**).

-b-

genşlerimizi esgere nasĭ yollarıḫ (**43**). dāvete getiririK genşleri, biriken arḫadaşlarını, uşaḫları (**44**). hē ondan sōna da aperlóde yoḫ, genşler geliller yėller, içeller (**45**). ondan sōna da hang̱ū́n gidecā́ñ, işTe felan g̱ún gidecīK (**46**). birikiller o g̱únü üÇ ġılıÇ ġayanıñ óñüne çıḫallar (**47**). hocalar gelir, bĭ anȯs veriller ásger gidiyo (**48**). ġonu ġomşu geliller (**49**). hocalar du̱a ėder (**50**). çocuḫlar elimizi öper (**51**). haydi g̱úle g̱úle hayıllı esgelliKler (**52**). öyle gideller esgere (**53**).

-c-

çocuḫ dōdū zaman, eveli bizim zamānımızda şimdi bilmiyom da bizim zamānımızda ebe gelirdi (**54**). k̲óy ebesi gelirdi, k̲óy ebesi (**55**). dōm yaPdırırdı, toPrā yatırırdı (**56**). eleller toprā ḳızdırıllar sacda (**57**). ondan sōna loḫusayı yatırıllar (**58**). ondan sōna bebeyi yatırıllar (**59**). onu da toPrāna

yatırıllar, g̱óbāni kesTiKden sōna (**60**). bu dōm öyle yapar (**61**). ġonu ġomşuya bĭ şėy yaPmazlar da, ġonu ġomşu bebeK g̱ormiye gelir (**62**). hayıllı ossuñ dėller, allah analı babalı versiñ dėller (**63**). elinden ġolundan ne ġoparsa onu alır geliller (**64**). getiriller, bir‿iki ū̄n sürer o (**65**). bebeK g̱órüller, çocūñ adını ne ġoyacāñız bebāñ adını (**66**). süneT dū̄nü yapallar, süneT dū̄nü yapan yapar, yapmıyan da yaPmaz (**67**).

-d-

fasilyada iPdilli ocā ġoñ, ġuru fasĭlyayı, īce börTlenir (**68**). ondan sōna getiriñ onu yīḫañ, yānı ġoñ, suvanını dōrañ, duzunu atañ, biberini atañ (**69**). üsTüne fasĭlyayı aḫTarıñ ē̄ce ġarışTırıñ, o yėmeK ondan sōna da īce ġavrılır (**70**). o īce ġavrılıncı ondan sōna da suyunu ġoñ, āzını örteñ (**71**). o yėmeK yapılır (**72**). bĭ sa̱aT sürer, daha fazla olmaSsa (**73**). baldırcan da aynısını öyle yapañ (**74**). şėyi çorba, tavī ġoñ ġaynar, tavīñ suyuynan ġo'zēlce bĭ çorba bişiriñ (**75**). dabanına yānı yaḫañ, salçasını ġoñ (**76**). ondan sōna çorbayı ġoñ, īce ġavırıñ, onuñ üsTüne suyunu ġoñ (**77**). gine ġaynar su olaraḫ, tavıḫ suyunu, duzunu biberini atañ, onuñ da āzını ġapañ, o da bişer, ėndiriñ (**79**). başġa benim evelki bildīm yėmeKlerden, şindi çoḫ telėvzonda nede (**80**).

-14-

Konuşan: Hayrullah Arslan
Yaş: 70
Derleme yeri: Ağcın Köyü
Konu: Hikaye

zamānıñ birinde ġavmıñ zamānınıñ birinde ānıñ birisi allah rızāsı için bir oda yaPmış (**1**). faḫıra fıḫāriye yedirīm de bir sevabını alıyım (**2**). gelen geçen yesiñ iÇsiñ yaTsıñ gėTsiñ (**3**). ē kervansaray gibi (**4**). neyse ama bŭ gelen misāFirler yėmeK isTemiyo, iÇmeK isTemiyo (**5**). isTemez zahmeT‿ėTme, isTemez zahmeT‿ėTmez (6) ... ā ḳadaPlanıyo, pezevenK diyo, benim hayırım mı kesecā̄ñ (**7**)? ben allah rızāsı için yėdiriyim, içiriyim diye bunu yaPTım (**8**). basıyo dayā, misāFiri g̱ónderiyo (**9**). şindi efendim, bu adamıñ hānedarlī da dṓdū̄ de çevriye yayılıyo (**10**). uyanīñ iÇmeniñ birisi diyo ki yåv bu adam eKmeK veriyo mu, veriyo (**11**). yataḫ veriyo mu, veriyo. hā hörmeT‿ėdiyo mu, ėdiyo (**12**). misāFiri dṓyó (**13**). ŭla bu adam dṓmüyo, ḳabahaT misāFirlerde (**14**). ben gidecā̄m, ondan sōna bu adam beni de dṓsüñ diyo (**15**). hėÇ bir işi yoḫ, hüsūsü bunu g̱óze alıyo, geliyo (**16**). selāmün‿alṓḵúm, alṓḵúmü selam diyor (**17**). ondan sōna efendi neyse üÇ g̱ún yiyo içiyo (**18**). ġāve bişir misāFire ōlum, ġaveyi bişiriyo (**19**). misāFire yataḫ getir, atına arpa daḫ (**20**). misāFir hePisini yapıyo (**21**). üÇ g̱ún yiyo içiyo (**22**). hāne sahibi bunu el üsTünde dutuyo (**23**). adamıñ dörT Tāne ōlu var (**24**). ġarşısında buyur baba, hayır baba elpençe divan duruyolar (**25**). adam diyo ki ā diyo üÇ g̱ únden sōna şu bizim hayvanı çeK de ben gėdiyim

diyo (**26**). allah rāzı ossuñ yėdiK işdiK (**27**). neyse hayvanı çıḫaTdırıyo (**28**). atıñ ġolañını atıñ eheriñ ġolañını bekidirkene paḫıyo ānıñ, oda sahibiniñ hanımınıñ bo͡azında bĭ toP kemiK dizili (**29**). allah allah diyo neyse baḫıyo havlı̊daki tavuḫlarıñ birer ayā kesiK (**30**). allah allā diyo, ata biniyo ḵóyden dışarı çıḫıyo (**31**). diyo ki yåv ben ne yaPTım ki diyo (**32**). yåv bu adam misāFiri dó̄yódü, beni dó̄medi (**33**). bu hanımıñ bu͡azında bĭ toP kemiK ney (**34**). dizili boncuḫ daḫar gibi daḫmış (**35**). bĭ de diyo misāFirleri dó, tavuḫlarıñ birer‿ayā kesiK (**36**). ben bunu soruyum, geri dönüyüm de diyo (**37**). atıñ ġafasını geri çeviriyo, odanıñ óñüne geliyo (**38**). oda sāhibi hānedar diyo ki yav‿ōlum baḫıñ misāFir bĭ şėy mi unuTdu, ne yaPTı diyo, geri geldi (**39**). ōlu bĭ tānesi çıḫıyo, buyur misāFir ā, bĭ şėy mi unuTduñ (**40**)? hayır babañı baña çār (**41**). babası çıḫıyo dışarı, buyur misāFir ā diyo (**42**). yåv diyo, seniñ ünüñ hānedarlīñ çevriye yayılmış, misāFiri dó̄düñ de yayılmış diyo (**43**). beni niye dó̄mediñ (**44**)? beş ḡún durdum (**45**). diyo ki yav ben bu yıḫılasıcayı allah rızāsı için yaPdım (**46**). gelen ekmeK, yėmeK getiriñ, yėmem yėmem, işmem işmem, ayran getiriñ, çay işmem, ġāve işmem (**47**). lan pezevenK benim ḫayrım mı kesecā̄ñ diyom, basıyom dayā diyo (**48**). seni niye dó̄yüm, diyo (**49**). ne yaPdıysam getir, ne yaPdıysam getir (**50**). ben yėdiriyim de bĭ sevabını alıyım, allah rızāsı için dėyin (**51**). sen de emirlerimi ḳarşılamıyoñ (**52**). niye dó̄yüm diyo (**53**). tamam ā diyo (**54**). tavuḫlarıñ birer‿ayā kesiK, bu diKġatimi çeKTi (**55**). hanımıñ bu͡azında da bĭ toP kemik dizili, bu da diKġatimi çeKTi (**56**). diyor ki ġapınıñ‿oñünde bĭ çevirme var, bahÇe (**57**). zavzuyu ekiyom, yeşermeden tavuḫ deşiyo, yüzüne çıḫadıyo, zavzu bitmiyo (**58**). birer ayānı onuñ‿uçun kesTim (**59**). o bir ayāyınan deşemiyo diyo, o dōru peki ā diyo (**60**). hanımıñ bu͡azındaki kemiK ne (**61**)? o

ḳomşu ġızı diyo, ben de ḳomşu ōluyum (**62**). ölen hanımım da ḳomşu ġızıydı (**63**). ġızınan bekar ōlan evlendiK (**64**). benim hanım öldü diyo (**65**). faġaT diyo onuñ‿ĭraḫmetliK benim ĭraḫmeTliK dördümüz yatā sīmıyoḫ diyo (**68**). dėdim ki diyo ḳarıya şu efendiyiñ kemiKlerini çıḫardıyım, getiriyim, bu‿azıña daḫıyım da ĭrahmetliKleri añmıyaḫ (**69**). biz de rahaT ikimiz yataḫ, döşşeKTe dėdim (**70**). kemī getirdim hanımınıñ bu‿azına daḫdım diyo (**71**). şindi hėÇ diyo ne onuñ ĭraḫmetliK geliyo yatā, ne benim ĭraḫmetliK (**72**). ikimiz rahaT‿ėdiyoḫ diyo (**73**). burası bu ġadar efendim **(74)**.

-15-

Konuşan: Rasim Korkmaz
Yaş: 56
Derleme yeri: Kodallı Köyü
Konu: Hatıra

şindi biz burda ben gendim usTayıdım (**1**). bĭ arḫadaşıñ burda evini yaPTıḫ (**2**). adım ġodallı ḵóyünden rāsim ġorḫmaz (**3**). ġırḫ altı dōmluyum (**4**). ē şin'dī o zamānıñ parasıynan yirmi iki millona, yirmi bir millona yaPTıḫ (**5**). onunu verdi, onunu vermedi (**6**) şura bura dėrkene verirdiñ vermezdiñ onuñ bunuñ gėTdi (**7**). yaPTıḫ, pencere pānevezleri çıḫardıḫ (**8**). parayı vermiyo, mıḫTarıñ odasına gėTdiK (**9**). dōşdüK çekişdiK dikene, birez de pisliK dalġaları var (**10**). yėmeKler filan yenmiyo (**11**). dışarda, cücüKler şėyleriñ içerisine giriyo (**12**). didim ki yav sen beni milletiñ içinde ĭrezil‿ėTdiñ, ben de seni ĭrezil ėTmezsem baña yazıḫ ossuñ dėdim (**13**). ne paramı veriyoñ, ne de yaPTırıyoñ (**14**). onuñ bunuñ āzına gėdiyoñ filan dediK (**15**). sōra buña túrkü yaḫTım (**16**). ē bunnar ā̄r ben seniñ dėdim, işiñe bĭ hile düşündüysem, ben yimeden ölüyüm, yōsa siz g̱úle g̱úle oturmayıñ (**17**). o arada ġardaşı gėTdi, ameliyaT oldu, öldü, geldi (**18**). biri ameliyaT oldu orda şėy oldu (**19**). bekallar burda evde zehillendiler, milleT zor ġurtardı (**20**). çoḫ hādise başından geşTi, ben de túrküsünü yaḫTım (**21**). pederden ayrıldıḫ ben anKarada usTalıḫ yapıyodum (**22**). peder ayırT‿ėdince ben bĭ şėy vermedi (**23**). bĭ sīr g̱úTdüK hėÇ g̱úTdū̄müz bĭ şėy dāldi de alışġannıḫ yōdu (**24**). sīr g̱úTdüK şurda bĭ ufaḫ çocuḫ var‿ıdı (**25**). ötekiler dörT denesi anKarada

bunuñkībiydi (**26**). baba dėdi, burda bĭ çay içelim filan dėdi (**27**). la dėdim, ōlum bĭ yėr yanar pıñara gidelim, içelim (**28**). o arada ġılçıḫ duTdu (**29**). ē birez bozuñ birezi yandı (**30**). o arada esenniden ekiP gelmiş bu yannı ġayalōluḫ dėller, şimdi biçiliyo (**31**). bŭ yannı hergliK, ordan gelmişler, ekinner yanar deyin gelmişler (**32**). āşam bizi mıḫTarıñ odasına çārdılar (**33**). niye yaḫTıñ yōsa maḫsıS yaḫTıysañ çıḫ (**34**). ben de dėdim ki yaḫılacaḫ zaman ben çıḫmam (**35**). e bĭ yeriñiz yanmadı (**36**). bu durumlar böyle ġazālayın oldu dėdiK, tamam dėdiler (**37**). eşşā, hayvana bindim, çocuḫ da yanımda efḱallandıḫ túrkü yaḫTıḫ (**38**). dėdi ki baba baña túrkü mü yaḫTıñ (**39**)? ŭla ōlum ġariPliK işTe, başımıza iş geldi, yaḫıyoḫ dėdiK (**40**). şindi ḵóyüñ durumları işTe böyle bĭ būday filan toPluyolar (**41**). hayır için şā̄Pmıyolar, pıñar yaPTıḫ aḫmadı (**42**). hoca evi yaPTıḫ iki senedir duruyo, üş dörT senedir hoca yoḫ (**43**). buña beñzer işTe ḵóy üş dörT dene fiTne var ġarışTırıyo, ḵóyüñ işini (**44**). kimseniñ düzeni yoḫ (**45**). kimse ē ĭrey meselesinden birez birbirine gelme durumu yoḫ, yanaşması yoḫ, bō̄le bĭ şėyleri yoḫ (**46**). ē dėdim ki bu fiTnelere túrkü söyleyim de dėdim (**47**). ordan sōra bunnar herkeS gendine gessiñ, ḵóyüñ durumu ōrensiñ dėdim (**48**). geçen de dėdim, bu yāmır neden yāmıyo (**49**)? birez ben namaz filan ġılarım (**50**). birez temiz ġaPli olaraḫ yāni ben yāmır bō̄le döneliyo, geliyo, iki üş dene atışTırıyo geri gėdiyo (**51**). dėdim ki baḫ ġonşular bu mezeri çevirmedīñiz múddeTÇe bu ġırḫları (**52**). şurda yatır var kehTe, ġırḫlar deriK, orda iki Tānesi erkeK bō̄le iyilerden bĭ Tānesi ġarı (**53**). mıḫTarıñ ġuvāsi onu geçen ġulube yaPTırdıḫ orĭya (**54**). ordan sōra birez yardım‿ėTdiK (**55**). şindi orayı telinen çevirdiK, demirlerini doñdurduḫ (**56**). aşşāsında da çeşme var şifālı bĭ su orada allah tarafından kehiñ başında bĭ su (**57**). az bĭ şō̄le bĭ şėy aḫıyo

(**58**). ordan sōra bunu biz didiK, bu durumları túrküsünü söyliyeK dėdiK (**59**). kimse kimseniñ yanına gelmiyo (**60**). siz dėdim ġucaḫlaTmadīñız múddeTÇe, bu ḵóy de birbirini isTemedī múddeTÇe, burĭya ne yāmır yār ne de ġarnımız ePmā doyar (**61**). açıḫÇasına haKġaten de ōle īce iki gişi yoḫ (**62**). yirmi iki ḵóy ġaldı (**63**). īce iki gişi dúzg̱ún yoḫ (**64**). heP borÇ, derT, fiTneliK (**65**). kimi oña daḫacām, ötekini şuña daḫacām, berikiniñ malını surecīK, berini birbirine daḫacīḫ bunnar (**66**). bu olayları şė yaPTıḫTan sōna ben dėdim ki geçen burda da benim dū̄nde de sōledim (**67**). mıḫTar dėdi ki yav, bunu niye söylediñ, ḵóy birez şē̄diyo ayĭḫıyo (**68**). vallā ben babam ossa söylerim bunu dėdim (**69**). isTese neriye giderse giTsiñ (**70**). ḵóyüñ olaylarını saña toḫanacaḫ bĭ şėy sōlemedim (**71**). bu ḵóyüñ túrküsünü sōledim filan dėdim (**72**). gerçi bunnar, gerçi seslenemezler baña da (**73**). bōle oldu túrküsünü sōlediK (**74**). bĭ hādise de ġanel işinde çalışıyoḫ bo͡azlıyanda, tanış beyi var‿ıdı (**75**). burda yazılıdaşıñ ġaneli yaPTı o bizi g̱ótürdü (**76**). şindi orda iki dene de çavış var, birisi ḵúrTlerden birisi de burdan (**77**). āşam olunca cahil işTe, ben de nişannılıyım yazılıdaş ḵóyünden buña (**78**). bizim ġayınnar da var (**79**). dėdiler ki enişTe sen hėÇ çalışma, sen yaT yanımızda, yeymiyeñ bize (**80**). ġabala alıyoḫ şabınan dóḵüyoḫ betonu adama teslim‿ėdiyoḫ (**81**). usTalīmız da var (**82**). yoḫ huvardalā dā̄l de (**83**). ē yeşilhísar diye bĭ ḵóy, beKTaşlınıñ, tüm almancı (**84**). lan pıñara gėdiyoḫ, ġızlar bizi rāTsız ėdiyo (**85**). arḫadaşlar suya gėdiyo onnarı rāTsız‿ėdiyo (**86**). la ōlum deK duruñ, burdan ePmeK yiyecīK (**87**). işTe cahilliK ġızlar geliyo (**88**). bĭ de o arada āşam oluyo, bĭ haley dutuyoḫ, túrkü haley (**89**). ġarı sīrcınıñ ġarısı dėdi ki ġardaşım dėdi, dur ėciK, ġardaşım dėdi (**90**). yav siz āşamaÇa yoruluyoñuz dėdi (**91**). SabahaÇa haley çekiyoñuz dėdi, yorulmuyoñuz mu (**92**)? cahilliK

yorulmuyoḫ abla dėdiK (**93**). geri ḵúrTlerinen bĭ haley dutuyoḫ, gendimiz dutuyoḫ (**94**). dėrkene ŭla ġızlar alışTı heP yanımıza geliyolar (**95**). bizim ḵóyden de bĭ ġaş gişi var, yazılıdaşdan da var (**96**). eve geldiK aT ġaTdan bȫle şu ġader delmişler (**97**). bȫle çay içiyoduḫ, bardā çıḫaTdıḫ, aşşādan bĭ dē̄neK çıḫdı (**98**). tam bōrümden sildi çıhdı şȫlece (**99**). ŭla bu dėynā baḫTım, dē̄neK çıḫdı (**100**). dėdi ki yav ābi, şahsen kimiñ túrkü çārdīnı bilmiyolar tabi (**101**). dėdi yā ābi bize túrkü ... (**102**). aşşā baḫdıḫ ki beş on dene ġız var (**103**). hėÇ işleri yoḫ, pancar eKdiriyolar geliyolar, hėÇ erkeK yoḫ, heP almancı (**104**). bardā ġaldırdım‿aTdım (**105**). ben de nişannılıyım ya, bekarıḫ, şindi ġaPdırdıḫ túrküyü (**106**). ġaPdırdıḫ túrküyü, gızlar gėTmiyo (**107**). ȫlenleyin biz işe gidecīK (**108**). la yavrum gidiñ, yoḫ keyfi yėtinci ȫle gidiyolar (**109**). ȫlenleyin yemā geliyoḫ, orda yiyoḫ evde, gine birikiyolar (**110**). bȫle olaylar çoḫ geçiyo. o da biTdi (**111**).

-16-

Konuşan: Yusuf Kılıç
Yaş: 65
Derleme yeri: İsafakılı Köyü
Konu: Askerlik Hatırası

otuz sekizde biz asgere gėTdiK (**1**). duḫulümüz bir g̱ún evel isTediler (**2**). beni isTemediler, ḱāT gelmedi (**3**). ḱāT gelmeyinci ben gėTmedim, obirleri gėTdi (**4**). orĭya varıncı ismim oḫunmuş (**5**). nėye gelmedi o (**6**)? bĭ şėy yoḫ (**7**). bĭ de geldi çīrdı ki āza sifTā sen oḫunuyoñ seni isTiyolar deyin (**8**). ben de dėdim ki hoḵúmetiñ c̱andarması var, ḱādi var, pusulası var (**9**), salaydı da gideydim dėdim (**10**). ertesi ū̄n gine gitmedim (**11**). ben varmayıncı o devriyeyi kötāyaya aşırmışlar (**12**). gėTmiş, toPlanmış pire memmeT g̱ótürmüş (**13**). g̱ótüründü ertesi ū̄nü hazırlandım (**14**). haşlīm peşlīm bĭ şėy yoḫ, kimsem yoḫ, bir yetimim (**15**). hėÇ beş ġuruş haşlıḫsız, bir evimden, bir tavů̊ḫ kesTiler aylem (**16**). o bir tavīnan gėTdim (**17**). orĭya vardıḫ, sorḫuna vardım, şūbĭye vardım (**18**). şube dėdi ki baña, seniñ dėdi, ismiñ pusulañ dėdi, ġaraġola gėTdi dėdi (**19**). ġaraġola vardım ki gėTmişler bizim arḫadaşlar olacaḫlar (**20**). üş dörT araba duTdular, dörT mi beş mi araba duTdular (**21**). vardıḫ yozġaT meKTebine (**22**). meKTebe vardıḫ ki, meKTeP suvanıyo muvanıyo, badana oluyo, cam siliniyo (**23**). hō̄T dėdiler, dışarı bizi püsḵúrTdüler, ordan dışarı çıḫTıḫ la nėrē̄decīK biz yav (**24**). biz burĭya asgellā geldiK, meKTebe geldik (**25**). meKTePden de bizi ġōyolar (**26**). hah dışarıda ġayfe var, ġayfėye gėdiñ (**27**). ġayfėye vardıḫ ki ġayfeci yaTmış

ġarannıḫ (**28**). biz varıP da ġurül ġurül doluverinci ġayfeci ġaḫTı (**29**). bi loküS, eveli aleTdiriK yoḫ bĭ şėy yoḫ (**30**). loküSü yaḫTı (**31**). la babasına ĭrahmeT bize ışıḫ yaPTı (**32**). loküS yaḫTıḫ bilmem filan dėdiK (**33**). bi su ġodu, bize çay yaP, ġayfe, ġayfeyi yaPTı (**34**). hemen bĭ denemiz şahmallı ḵóyünden bi ġazi var‿ıdı, zengin‿ōlu (**35**). hemen ġaḫTı çal çabıḫ onnara ȯtekileri ġaḫmıyo (**36**). eKmā yediK, yaTdıḫ (**37**). ġaḫıñ baḫalım, yoḫ yatıyoḫ biz (**38**). elinde bōründe Sopası hazırmış ġayfeciniñ (**39**). Sopayı çeKdi, bĭ başTan girdi, paT paT paT hepsiniñ Sopayı yiyen ḡótünüñ üsTüne oturuyo (**40**). ġaḫTıḫ ėşTiK, çayıñ parasını toPladı (**41**). zabōldu, iÇ çavuşuñ evine odun gideceK (**42**). baT çavuşuñ evine odun gideceK, hadi elbise verilsiñ bunnara (**43**). bize bi elbise verdiler, elbiseleri aldıḫ, dışarda ġonuşuyodum (**44**). yüzbaşınıñ emirveriymiş, ŭla ben emirverim dėdi (**45**). aha burda yüzbaşı dėdi (**46**). elbiseniñ iyiyi alıllar ḵótülerini yaḫallar, mādem bu melmekeTliymişiñiz, elbiseñizi de soyunursañız burĭya soyunuñ dėdi (**47**). yōsa dėdi, oñbaşılar dėdi, ėyilerini ġapışıllar dėdi (**48**). cüzdanı dėdi, alıllar dėdi (**49**). üsTüñüzde cüzdan ġomazlar dėdi (**50**). ondan sōna, orĭya gėTdim (**51**). ŭla dėdim bȩyle bȩyle diyo dėdim (**52**). u‘lā dėdi, patır ġazi zengin‿ōlu nerde bulduñ ŭla ne açıḫḡózsüñ yȧv dėdi, sen dėdi (**53**). bȩyle bȩyle buldum dėdim (**54**). onnarda geldi, soyundular elbiseyi aldıḫ (**55**). duvardan barçalarıñ içinden haTladıḫ, barçadan barçıya, ġıyıya (**56**). daşpıñar ḵóyünden bĭ dene adam ḡóşTüydü (**57**). ġaçūrıḫ dėllerdi ismine de, adını da bilemiyom da lābını biliyom (**58**). ondan sōna elbiseleri ḵóyden gelen olursa bunu ḵóye salıñ dėdiK (**59**). elbiseleri orȧya teslim‿ėTdiK (**60**). gerāldiK, hadi baḫıyım hamama, elbiseleri aldıḫ hamama, soyunuñ (**61**)! Sopa hazır ār alana, geride ġalana, ḡótüne vuruyolar (**62**). şėy gibi dolduḫ hamama (**63**).

şimdiK kimisi ameneTleri yatırıñ, parayı yatırıñ ameneTe (**64**). kimi de yatırmıyo, avcunda dutuyo (**65**). hamama girdi su olacaḫ ıslanacaḫ, geri dışarı püsḵúrdüP o parayı yatırmıyannar, onnara Sopayı aldı geri sā́rTTi (**66**). hamama geri doldurdu (**67**). neyse dóḵündüK, hamamı yaPTıḫ, çıḫTıḫ (**68**). elbiseleri oñümüze atıyo, ġėyindiK levire... (**69**). bĭ de duydum ki levir zabānan hasTa sókel, hamamcı heber verecā́K, verir‿imiş (**70**). bunnarı verdiK, levire yazıldım (**71**). levire yazılıncı benim ġannımda bĭ sancı var, ġulāmda bĭ şėy var (**72**). yetimliK çocuḫluḫ sebebiyle ben paḫlaynan, ġara paḫlaları seşTim (**73**). ā paḫlanıñ içinde onnarınan oynarken muynarken ġulām ġaş dene paḫla alıyo dėdim (**74**). ġulāmıñ içine doldurdum (**75**). geri boşaldırken biri āzında ġaldı (**76**). ġurdalarken ġurdalarken içine ġaşmasıñ mı (**77**). allah allah bu ḵárez yurāme bĭ sızı düşdü içine gėTdi (**78**). çıḫmanıñ yolu yoḫ (**79**). hocĭya vardım, hocĭya danışdım (**80**). ondan sōna dėdi ki asgerde dėdi, haber ver dėdi (**81**). burda dėdi, ne baḫan olur, ne yapan olur dėdi (**82**). asgere gedinci o derT de var (**83**). onu da haber verdim (**84**) sancım var‿ıdı onu da haber verdim (**85**). sōna bi ġadın var, dėdi ki sen sōnuya ġal dėdi (**86**). ötekileri mŭ‿ane ėTdirdi (**87**). daḫa var mı dėdi, bĭ dene var dėdi (**88**). gessiñ dėdi (**89**). vardım, neñ var işTe şu var bu var, yazıldıḫ (**90**). beni ameliyėte yazdı (**91**). dersTe şėy da‿ā́l (**92**). efendi dėdim, bĭ de daḫa var dėdim (**93**). neymiş dėdi (**94**). ġulāmda dėdim, fasilya var dėdim (**95**). toḫTur ters ānadı beni (**96**). māsıS ėTmiş gibi (**97**). hayın dėdi, ondan sōna gel baḫıyım otur dėdi (**98**). ortalı‿a otuTdurdu (**99**). bĭ oturaḫ verdiler altıma (**100**). bĭ şe̊yle ışīnan bĭ baḫTı aletinen g̱órüyo (**101**). bĭ şėy çıḫaTdı, aleti orĭya saldı, alamadı (**102**). ondan sōna orĭya bir ilaÇ dóḵTü, yaşarTdı (**103**). yaşardıncı inneyi vuruyo, inneyi saPlıyo, dörde böldü paḫlayı (**104**).

daḫa var mı dėdi (**105**). yoḫ dėdim, sa̱ol dėdim (**106**). ondan sōna ġapınıñ āzında beni şurĭya yatırıñ dėdim (**107**). beniminen ameliyaT‿olan beniminen giden heP tabırcı olur (**108**). ġapınıñ ceylanından ben zātürėye dutulmuşum (**109**). hasTalanmışım ki ‘çōḫ g̱úc̲lü hasTalā dutulmuşum çoḫ (**110**). ‘hē o zamana ġader bĭ de ōsürüKTen ġannım yarıldı mı (**111**). öhö, zātürėye dutuluncuḫ ōsürüK, öhö öhö dėrken ġannım yarılıyo (**112**). ġannım yarılıyo dėrkene ġannım burdan yarıldı mı (**113**). baḫıyım ondan sōna başhemşire geldi (**114**). cúnbúşü orĭya saldı ki ġannıma giriyo (**115**). içindán dikişi ġopaTmış (**116**). ondan sōna o zamana ġader löbeTÇi doḫdȯruna haber verdi (**117**). löbeTÇi doḫdȯru geldi (**118**). verdi sordu, benden soruyo, ifāde alıyo, senden ġonuşTurdūñ gibi (**119**). ġonuşurken ben diyom ki, ondan sōna başhámşire cúmbúşü soḫTu dėdim (**120**). hā ġızım dėdi, hėKmeT beye dėdi, bu hafTa bȅyle ifāde verirse dėdi, burdan seni de atar, beni de atar dėdi, hėKmeT bey dėdi (**121**). neden dėdi soḫTuñ, niye burda ġapınıñ āzına yatırdıñ hasTayı dėdi, amáliyeTli dėdi (**122**). geri arḫıya g̱ótürdüler, arḫamdan arḫalıḫ var‿ımış onu çeKTiler, beni şu biçim diKTiler (**123**). aha şu biçim yatıyom o biçim yatıyom, inne vurdular eciK hoşaldım (**124**). ondan sōna onuñ‿üsTüne inne vurdular (**125**). geldiler sordular nasĭ (**126**)? eciK epėy oluyom dėdim (**127**). bu dėdi çoḫ zayĭf‿ımış dėdi (**128**). ġırḫ ikiden ġırḫ beşTen derece oluyomuş (**129**). otuzdan g̱ósTeriyomuş hėKmeT bey gelir de, hėKmeT beye ifāde verir, deyi ġorḫusundan başhámşire (**130**). g̱ún g̱únü iy‿ol’dūm (**131**). iy‿oluncu bir g̱ún ġapı açıldı (**132**). ġōşuñ içi bĭ şekil oldu (**133**). herkiş bȅyle hazır vaziyete dikildiler (**134**). dikilinci ŭla bu ne bu yåv, bu ne burdan, ben de ya on om beş yirmi ū̄ndür bȅyle yatıyodum (**135**). bȅyle bĭ şėy yōdu dėdim (**136**). mārim geriden hėKmeT bey gelmiş (**137**). oña haber

vermişler‿imiş (**138**). o beni mŭane eTmėye geliyomuş (**139**) o geldi şė̊yle onu g̱órünce şė̊yle bi döşşeKTen yekindim (**140**). yekininci ġaḫma çocūm ġaḫma, ġaḫma yaT yaT dėdi, ġırmaşma mırmaşma dėdi (**141**). onnar söylüyo benim hasTalīmı benden evel onnar söylemiş (**142**). bĭ yandan da söylüyolar (**143**). getiriñ dėdi, bunuñ dėdi, paşaportunu şėyini dėdi, tabelasını dėdi (**144**). bu dėdi aldı gėTdiydi tabelayı, üç ay hava táPdili vermiş (**145**). sadá bĭ ġaḫma ġaḫma dėdi o ġader (**146**). üç ay yavrı g̱özüñ aydın üç ay hava táPdili, üç ay hava táPdili verdi (**147**). bize müjde getiriyo (**148**). benim dėdim, hėÇ yėmeK yemiyodum (**149**). bĭ bardaḫ çay içiyom, hē̄Ç yėmeK yemiyodum (**150**). ben dėdim canım yėmeK isTedi, yemā yazıñ (**151**). hā bu çoḫ zayĭf‿ıdı dėdi (**152**). bunu daldan yazaḫ dėdi (**153**). başıña geldi mi daldan yazmaḫ (**154**). daldan ne yazıyo, zabaḫ namazı ışıyı ışımaz ezen vaḫTı ĭreçil geliyo (**155**). ġuşluḫlayın piriÇ pilavı, tavıḫ döşü, tavıḫ uylū geliyo (**156**). ō̄lenleyin bĭ geliyo, ilkindileyin bĭ geliyo, yaTsılayın bĭ geliyo (**157**). baña ė̊yle bĭ dóḵüm baḫım yaPdılar, dóḵüldüler üsTüme düşdüler ki ifādeyi vermedīme memnun ġaldım (**158**). baña zollu baḫdī, beni aşşā hamama ġayli epey düzeldim, geziyom (**159**). ondan sōna hamam‿ōtürdüler (**160**). ondan sōna beni tabırcı ėTdiler, burĭya geldim (**161**).

-17-

Konuşan: Ömer Yazıcıoğlu
Yaş: **73**
Derleme yeri: Hoşumlu Köyü
Konu: Düğün Adetleri

şimdi gelelim dū̄n geleneKleri, eveT bir de dū̄n geleneKleri (**1**). ėşTe hasanıñ ġızına húseyiniñ‿ōlu ahmede dúñür gidelim (**2**). iki ġomşu toPlanır, orĭya gideller (**3**). ey ġomşu allahıñ‿emriyle, peyġamberiñ ġavliyle biz seniñ ġızıñ eminėye, hasanıñ‿ōlu ahmede dúñür geldiK (**4**). o adam allahıñ‿emrini añdıḫTan sōra, allahıñ‿emrine ne dėyim, hoş geldiñiz sefā geldiñiz der (**5**). yāni dúñür yolu (**6**). bĭ danışalĭm, bĭ ġonuşalım der, onnarı bıraḫır gideller (**7**). biz iki g̱ún yāhuT da bir buçuḫ, iki g̱ún sōra geri geliriz, dėller gelir (**8**). bu danışacā aKrabāsıyla, hanımıyle, ev halḳıyle danışır **(9)**. hesaPlarına gelirse ō allahıñ‿emri üzerine aldıḫ ġabüĺ‿ėTdiK dėller **(10)**. nihāyeT bizim burda esKiden bir süT haKġı diye bĭ şey şē̄deller, ufaḫ bir meblā, ġızıñ süT haKġı (**11**). üÇ cüz beş şüz yāhuT da daḫa fazla, yāhuT da iki başıñ annaşmasına g̱óre onu yapallar (**12**). ondan sōra ōlan başı, ē ben nişan daḫacām (**13**). filan g̱ún belilli bir zemande tārif‿ėdeller, g̱ún tārifi (**14**). toPlanıllar, geliller (**15**). tabi bunda yenme içme olur mu (**16**)? tabi yenmesiz iÇmesiz‿olmaz (**17**). ōlan başı çeker her masrafı; ama ḳız tarafınıñ‿evinde yėller içeller (**18**). ondan sōra allah hayıllı eylesiñ dėller (**19**). biraz da para daḫallar o çocā baḫşiş olaraḫ, hedāye olaraḫ, bıraḫır gideller (**20**). zeman gelir, gine annaşmayle ahbaP, aḫraba ben işTe, bir ay sōra g̱únsalıḫ almıya geliller,

ōlan tarafından iki gĭşi gine (**21**). nėye geldiñiz (**22**)? vallā ġomşu ēr münāsib‿ise dū̄n‿ėdecīK, g̱únsalıḫ almıya geldiK dėller (**23**). ēr ki ġız başı birez yanġabazsa yoḫ yā benim olmadıḫ işlerim var, daḫa derdiñ ne (**24**)? yā nasıl‿olur (**25**)? iki ay sōra, üç‿ay sōra (**26**)... o orıya gelen arḫadaşlar, ġomşular der ki; lan hasan, yav bu usülsüz, tabi bu olacaḫ allah nasiP‿ėderse **(27)**. seniñ başıyıñ dumanı gider, onnar da gelinini alır gider, bunu taTlı bĭ şėye bālıyalım (**28**). olmaz falan gine dėrse de, hesāba gelir (**29**). ne ġadar, yirmi g̱ún g̱ún verir, bunu şē̄der (**30**). anası da rāzı olur, babası da rāzı olur (**31**). şėyler, ōlan sāhiPleri gider, işTe hasanıñ ġızına g̱únsalıḫ almışlar (**32**). ne zaman, işTe yirmi g̱ún sōra (**33**). ondan sōra bayraḫ dikeller, gine ananıñ babanıñ izniyle (**34**). bayraḫ dikeller, dū̄n başlar, yėller içeller geliller oynallar, herkes gendi mahāretini dū̄nde dókeller (**35**). kimisi meseĺā ihTiyallar gelir, esKi hėḱaye annatır, yāhuT da túrkü söyler (**36**). cahiller de bĭ tarafa gider orda dū̄n üÇ g̱ún sürer (**37**). meseĺā cumā g̱ünü bayraḫ ġalḫar (**38**) cumārtesi oḫuyuntu toPlanır (**39**). pazar bahşiş dahallar, ōlan tarafına para veriller (**40**). ōlan tarafı da yėmeK iKTidārına g̱óre (**41**). ondan sōra pazar g̱ünü ō̄lenden sōra gelini alır geliller (**42**). ādedimiz de bō̄ledir, buranıñ‿ādedi (**43**).

-18-

Konuşan: Mustafa Köksal
Yaş: 56
Derleme yeri: Yağcılar Köyü
Konu: Hatıra

biñ doḫuz yüz‿aTmış, elli yėdi aTmış iki arası babam muḫTar‿ıdı. (**1**). ḵóyümüzde, ē işTe sınır dāvaları o zaman‿oldu (**2**). babam biñ doḫuz yüz otuz yėdide yapılan bütün hüdüT ḱāTlerini çıḫaTdırdı ve hoşumlu ḵóyü susTu (**3**). ē ḳarşıda çavuşlu ḵóyü var‿ıdı, ġıbla tarafımızda (**4**). onnar birez ekinnerimizi yaydılar, bilmem bĭ şėyler‿ėTdiler (**5**). yani arāzimiz onnara yaḫın ya hemen bĭ kilōmetre (**6**). ormannarımızı gėce çaldılar, odun kesmeK o zaman (**7**). babamgil burdan silah aldı, pıçaḫ aldı, gėce gėTdiler, onnarı ordan yaḫaladılar, ço‿unu dōdüler (**8**). dedefaḫılı ḵóyü var yaḫında onnarı yaḫaladılar (**9**). hālen eşşeKlere sardılar, ḵóye getirdiler odunnarıyla birliKTe (**10**). ondan sōna, onnarı getirdiler, çoḫ ġavġa‿ėTdiler (**11**). ve çavuşlu ḵóyünüñ aTlarını yaḫaladılar (**12**). orda nūri var‿ıdı, çavuşlunuñ muḫTarı (**13**). ha onuñ‿atını yaḫaladılar, aḫmeTfaḫılı ġaraġoluna getirdiler (**14**). ġaraġolunan çoḫ ricā minneT, böyüK mahKemelere gėTmeden, geri iki ḵóyü ġavġa böyümesiñ diye ricā düşdüler, sulh‿oldular (**15**). ve öylece babamıñ zamānı dāva ġısaca ġapandı (**16**).

-19-

Konuşan: Veli Uçar
Yaş: 55
Derleme yeri: Yukarı Emirler Köyü
Konu: Yaşam Şekli

esKiden biz ırġaTlā gidilirdi (**1**). herkes gendi ekinini ġalıÇ, bizde ġalıÇ dėller, çoḫ yėrde oraḫ geçer (**2**). üÇ beş gişi, evinde ġaÇ hāne var‿ısa, gidersiñ yolarsıñ (**3**). būday da yolunur, arpa da yolunur, esKiden böyleydi (**4**). şindi efendim bütün köylü ışır ışımaz, yāni şōle şafaḫ sóḵünce, tallada bulunursuñ (**5**). azıḫ sōnadan gelir, bizim yėmeK getirene azıḫ denir (**6**). yaşlı ya annemiz getirir, ya babamız getirir (**7**). biz orda çalışırıḫ, gelir (**8**). efendim devamlı yolunur (**9**). tırpan yoḫ o zaman, tırpan yoḫ (**10**). birez saman ġıTlī var (**11**). orda malcılıḫ, malcılıḫ devam‿ėderdi; çünkü geçim başġa yėrde geçim yoḫTu (**12**). ya malcılıḫ ya reÇbelliK (**13**). reÇbelliK de oḵúz ġānı o zamannar, zefil bĭ düzen (**14**). efendim üÇ beş bir‿ay ekin yolunur (**15**). bir‿ay ġalıÇla ekini yolarsıñ (**16**). diyelim ki ben bitirdim, siz ġaldıñız; ben size ırġaT giderim (**17**). buña da ırġaT denir **(18)**. yardımcı olurum, para filan yoḫ, bizde bi ādeT var (**19**). ırġatlī bitirenner, bitirmėyennere yardıma gideller, ġuruş para almazlar (**20**). bitiriller, ondan sōna herkiş harmana düşer (**21**). harmanda oḵúzlerinen saP gelir, biz saP deriK (**22**). bi harmannar olur, herkesiñ kendine a̱i̱T harmanı vardır yani (**23**). saP saçılır, dirgen‿olur yaba olur (**24**). eviriller, çeviriller üÇ beş g̱ún harman ēce ufanır, saman hāline gelir (**25**). bu sefer höbeK yapallar, savurullar yabaynan (**26**). dānesi bĭ yanna, samanı bĭ yanna (**27**). bu şekilde bir‿ay da harman çalışır, bir‿ay en az (**28**).

oḵúzlerinen düven sürülür (**29**). bȫle bȫle seneler çalışTıḫ bȫle senelerce (**30**). bu şekilde ireÇbellīmiz bȫleydi (**31**).

-20-

Konuşan: Mehmet Yüksel
Yaş: 77
Derleme yeri: Doğanlı Köyü
Konu: Askerlik Hatırası

doḫuz yüz ġırḫ‿altıda ben asgere gėTdim ben ādem efendi (**1**). ısTanbul duzladaydım, duzlada ġaldım, toPÇuydum gendim (**2**). gendim nışancıydım, orda ġaldıḫ, sōna imtāná girdiK, çavış imtānına (**3**). orda ġazanamadıḫ, nasıl‿olduysa bir şėye ūradıḫ, orda ġaldıḫ (**4**). beni birez iyi subaylarım acıdı, beni duTdular yazıcı olaraḫ (**5**). tümen nāmine odun gelirdi, yalovadan alaylara (**6**). onuñ başına beni mēmur olaraḫ ġonderdi (**7**). çınarcıḫTa ġalırdıḫ, sekiz on‿ay orda ġaldıḫ (**8**). ordan da geldim levire geşdiK (**9**). benim ḡúnüm asgelliKTe bȫle geşdi (**10**). otuz‿altı ayımı yaPTım asgellīmi, temāmiyle geldiK teSkeremizi aldıḫ (**11**). iyiydi asgellīm bu husúsTa (**12**). toPÇuydum ben, giderdiK, ateş‿ėderdiK, mevzilere girerdiK, gėce TePliġate giderdiK, hani yörüyüş‿oludu (**13**). bi ansızdan bi şifre gelir, meseĺā bȭn neriye gideceK, şėye gideceK, izmite gideceK, yoḫuT pendā gideceK alay (**14**). gėce ġaḫardıḫ, tabi oña ḡóre giderdiK, gėce oralarda ġalırdıḫ, zabāletīn döner gelirdiK, emire bālıydıḫ (**15**). emir ordudan nasĭ gelirse, biz oña ḡóre harakeT‿ėderdiK (**16**). ȫleydi efendim, başġa bi diyecāmiz yoḫ (**17**).

-21-

Konuşan: Fatma Ergün
Yaş: 84
Derleme yeri: Erkekli Köyü
Konu: Hatıra

k̲óyde ġuÇcüK yaşımdan, ben ōsüz‿üdüm, anamıñ öldū̄nü bilmem, analīm var‿ıdı (**1**). bĭ de ġardaşım var‿ıdı analıḫTan, beni hėÇ ayırT‿ėTmezdi o ġardaşımdan (**2**). dėrdi ki ben buña baḫıyım da allah da baña baḫsıñ dėrdi, bu ōsüz dėrdi (**3**). bunuñ ġōnünü g̲órüyüm, o benim evlādım dėrdi (**4**). allah da benim ġōnümü g̲órsüñ dėrdi (**5**). o baña dürüm verikene ġonşunuñ biri dėdi ki birg̲ún, sen şu çocūñu āladıyoñ teK ġozüyüñ çiçā olan da dėdi (**6**). yoḫ dėdim, ben bunuñ ġōnünü g̲órüyüm de allah da benim ġōnümü g̲órsüñ (**7**). o benim çocūm, bunuñ anası yoḫ, bu ōsüz (**8**). öyle g̲únnerim geşTi, benim yavrım (**9**). ondan sōna böyüdüm, analıḫ hālı, analīm öldü, anam anamdan ē̄ceydi, allahıñ dōrusu (**10**). analıḫ vazifesini yaPmazdı (**11**). hiÇ duvādan bıraḫmam şindi, bu yaşıma dādim (**12**). ondan sōna, işTe ġafa gėTdi benim bende nėrde ġafa var yavrīm (**13**) ondan sōna otururdu dėrdi ki; avraTlarınan ġonuşurdu, zabāÇa (**14**). g̲úneyiñ daşını g̲úzėye çekiyom, g̲úzeyiñ daşını g̲únėye çekiyom, derdi (**15**). biz de dīnerdiK şō̄le çocuḫlarıñ yanında (**16**). birg̲ún dėdim ki, anā dėdim, ėy dėdi (**17**). sen bu g̲úneyiñ daşını zabā ġaçaḫTan ġorḫmuyoñ mu ormannīñ içinde de zabāça ormannarıñ içinde geziyoñ dėrdim (**18**). yā yavrım ormannarıñ içinde

geziyom dėrdi (**19**). zabāça g̱úneyiñ daşını g̱uzėye çekiyom, g̱úzeyiñ daşını .... (**20**). yorulmuyoñ mu dėrdim, hėÇ yorulmuyom dėrdi (**21**). mārim o g̱úneyiñ daşı, g̱úzeyiñ daşı düşüngeymiş (**22**). döşş̄áñ içinde bó̱n şu oldu, bó̱n bu oldu, felan fişman işTe bō̱le ġonuşur‿umuş (**23**). biz de bilmiyoḫ ya aḫlımız yėTmiyo cocuḫ aḫlımızda (**24**). ē giderdiK on‿iki yaşıma geldim (**25**). on‿iki yaşımda dā odun keserdiK, orman keserdiK (**26**). ormana ġānı g̱ótürürdüK (**27**). hemi ōlandım, hem ġız‿ıdım ben (**28**). ordan geri geldiK ki o eve bĭ dúñürcü gelmiş (**29**). on‿iki yaşındaki ġızım, ġafam ġıçım açıḫ, aḫrabam‿ıdı benim (**30**). dėmişler ki sen ne ōluna alacāmış, sen neye geziyoñ burda (**31**). sen yılanıñ‿āzından ġurbā almışa döneñ, sen şu ġızı al, geriyanna gėTme dėmişler (**32**). bĭ şėyden habarım yoḫ, geldi babam, sāydı ĭraḫmeTliK (**33**). hemen ıslandıḫ yāmırdan, g̱úz g̱únünüñ sō (**34**). geldim k̲óylü ataşı yaḫar, ocaḫ başına (**35**). bĭ bacāmı bĭ yanna aTdım, bĭ bacāmı bĭ yanna aTdım, titiriyom, ocāñ‿oñüne oturdum (**36**). biri bĭ yanda oturuyo, şurda ġalan doñuyo (**37**). ĭraḫmeTliK babam dėdi ki işTe aḫacıḫ dėdi, şu nōrür k̲ú (**38**)? bĭ şėyden annadīm yoḫ ya, mārim dúñür gelmişler‿imiş baña (**39**). ossuñ dėdi, benim‿etimiñ parçası dėdi, ben alırım dėdi (**40**). onu ben elimde böyüdürüm, belledirim işini dėdi (**41**). o benim anamıñ‿emmisiniñ ġızıydı (**42**). neyse aldılar bunu, verdiler (**43**). iki sene nişannılı durdum (**44**). ġadaşımıñ ġarısı var‿ıdı (**45**). iki seneden sōna bunnar dū̄n‿ėdecīK dėdiler (**46**). ġız g̱úÇcüK daḫa dėdiler (**47**). ossuñ, g̱úÇcüK‿ossuñ biz ‿ėdecīK dėdiler (**48**) neyse hėÇ bĭ şėy yoḫ ya (**49**). evelki şėyleri aÇma ōlum, evelki bĭ şeyleri aÇTıñ mıydı tüylerim ayōsTu ġaḫıyo (**50**). yiyeceK yōḫ, giyeceK yōḫ (**51**). gėydīmiz atletiñ şėyini, arḫasını şu óñüne getirdim de gelin‿oldum ben (**52**). amaneT elbise bulmuşlar da getirmişler, bunnarıñ da ellerinde yoḫ

(**53**). babam urġan búkerdi millete, ordan sōna parasıynan búkerdi (**54**). neyse bunnar geldiler, eveli davıl dúdüK erkeKleriñdi (**55**). ġadınnar eviñ‿içindeydi (**56**). eviñ‿içinde gendimiz çalar, gendimiz oynardıḫ, definen dümbelā̄nen (**57**). erkeKleriñ yüzünü hėÇ g̱órmezdiK (**58**). yenge binellerdi, ordan sōna boy bürüK bürünüllerdi, yüzleri peçeli bō̄le (**59**). hėÇ eveli açıḫ açıḫ dālidi ō̄le (**60**). ġanıya yenge binellerdi, ata binellerdi yenge (**61**). duvaḫ vurdular, duvānan gelirdiK (**62**).yüzüñü örTdüñ müydü bĭ daḫa g̱úvā g̱órmeSse kimse g̱órüP baḫıTmazdı (**63**). geliniñ yüzüne, baḫıTmazlardı (**64**). ordan geldiler eve bĭ ġazan ġodular şeyiñ‿üsTüne, yüz‿üsTü ġapadılar (**65**). orĭya çıḫaTdılar beni, ġucaḫlarına aldılar ata bindirdiler, başımda duvānan (**66**).

-22-

Konuşan: Mehmet Sipahi
Yaş: 70
Derleme yeri: Yazılıtaş Köyü
Konu: Ba Börek Hikayesi

zamānıñ billīnde pāTişāñ hėÇ ōlu olmamış (**1**). iki evliymiş pāTişaḫ (**2**). birg̱ún demiş ki yåv, g̱úÇcüK avraT; bizim ōl uşaḫ olmuyo nōlacaḫ bȫle (**3**). bilmiyom dėmiş nōlacānı (**4**). neyse pāTişaḫ dėmiş ki bunuñ derdini vėren, dermanını da vėrir (**5**). bunnar hizmeTcisiynen ata binmişler, şindiK çıḫmışlar, hanımlarıñ çocū olacaḫ dėyin, şeyler geziyolar (**6**). bĭ yere, çayırlıḫ çimenniK yėre varıyolar, abdes‿alıyo, namaz ġılıyo (**7**). namazı duvalaTdīna, saḫalı burda, selām aĺōḵúm pāTişām diyo (**8**). aĺōḵúm selām dede, ne bildiñ pāTişaḫ oldūmu diyo (**9**). ȫle şahsen tanıdım da diyo (**10**). ‘hā tanıdıysañ o zaman derdimi de bil diyo (**11**). derdiñi de biliyom diyo; atıñ ġunnamıyo, ōluñ‿olmuyo diyo (**12**). ‘bō tam aradīm sensiñ (**13**). cebinden çıḫarıyo, üş Tāne elma veriyo (**14**). diyo ḳỉ bunnarı soy, ġabıḫlarını atıña yedir, ata çeK (**15**). içini de hanımıñınan ye o g̱ünü bi dombala oyna diyo (**16**). tamam, pāTişaḫ sā ayānı üzengebiye sol ayānı basıyo ḳỉ saḫallı yoḫ (**17**). aman lāle diyo hizmeTÇiye, ilacı aldıḫ, bu hızır aleyhiselam‿ıdı diyo (**18**). diyo ḳỉ ōlan‿ossuñ, ġız‿ossuñ, ben varmayınca ġadını ġoyma diyo (**19**). bıraḫıP geliyolar, neyse vazifeyi yapıyolar (**20**). avradıñ óñ etā ġısalıyo, arḫa etā uzuyo (**21**). ġarın bȫle, atıñ da ġannı ... (**22**). aT bĭ erkeK tay ġurnuyo, avraT

da bĭ ōlan çocū, iPdiki avradı sōraki dạel (**23**). şindi ōlan oḫula gediP geliyo, ilKoḫula (**24**). velākin ōlanıñ adı yoḫ (**25**). adını ġoymadılar, dedemiz geleceK‿a (**26**). birgún dōşüyolar turġuT‿efendiynen oḫulda (**27**). siKTir lan diyo, pāTişāñ ōlusuñ adıñ yoḫ, ismiñ yoḫ (**28**). allah allah haḫlı górüyo hani çocuḫ (**29**). eve geliyo anasınıñ saçından dutuyo yėre vuruyo (**30**). diyo ḳĭ benim babam kim (**31**)? amān evlādım, seniñ babañ pāTişaḫ (**32**). hayır diyo, pāTişāñ ōlunuñ adı olur yav, benim hani ismim diyo (**33**). tamam, aḫşam‿oluyo, pāTişā diyo ḳĭ ōluñ bōle bōle yaPTı (**34**). haḫlı diyo pāTişaḫ (**35**). veziri vizāreyi toPlayım da diyo, bunnarı toPluyo (**36**). yėyiP işTiK sōna herbirisi bĭ yerden, kimi ali ossuñ, kimi veli ossuñ (**37**). ōlan şúrda, bĭ de ġapıyı ḳaḫmış, üsTü başı yırTıḫ perişan (**38**). hemen pāTişaḫ ġaḫıyo, adamı ġapıyo (**39**). sırmalı ḵúrK dėller, ḵúrke sarıyo, baş ḵóşiye oturuyo ya, beride bu efendiniñ moreli bozuluyo (**40**). yani bu ayānı çeKmiyo pāTişaḫ bunnar geliken (**41**). yani üsTü başı perişan‿adamıñ, şeye sardı, orĭya ġoydu (**42**). nō diyo, pāTişām bi hayır işiñiz mi var (**43**)? eveT diyo, dede bi ōlan çocūmuz var da, onuñ ismini ġoyacīḫ (**44**). sen de ėyi geldiñ diyo (**45**). haní bunuñ ġardaşı diyo (**46**). ġardaşı şeyde, tavlada (**47**). getiriñ diyo (**48**). atı getiriyolar, üÇ kelle sırtını suvuyo (**49**). ġaşTīñdan ġurtulasıñ, ġōdūña yėtesiñ, her mahlugatıñ dilinden bilesiñ (**50**). insan elinde ölüm yoḫ, allahTan gelene siz de ĭrāzısıñız ben de ĭrāzıyım, seniñ‿adıñ dengiboz diyo (**51**). atı çekiñ **52**). ōlanıñ üÇ kelle sırtını suvuyo (**53**). ġaşTīñdan ġurtulasıñ, ġōdūña yėtesiñ, her mahlugatıñ dilinden bilesiñ (**54**). insan elinde ölüm yoḫ (**55**). allaḫTan gelene siz de ĭrāzısıñız, ben ĭrāzıyım (**56**). seniñ adın bē bōreK diyo, ġaldırıñ (**57**). pāTişām diyo, sarayıñ çoḫ gózel de şo naḫışı birez bozuyo dėyinci, heP orĭya baḫıyo, ḵúrK bomboş ġalıyo (**58**). amō diyolar, pāTişaḫ erişTi, bu hızır

aleyhiselam‿ıdı diyolar (**59**). neyse ōlan oḫula geliP ġėdiyo (**60**). pāTişāñ ǥúÇcüK hanım şēriñ içinde bĭ ġıral var‿ımış, ermeni af‿ėdersiñ onu sever‿imiş (**61**). ġıral gelmeyi seyreTmiş (**62**). birǥún pabuÇları çevirmiş hizmeTÇiynen, demiş ki gideK baḫalım, şu ġıralı bi bulaḫ (**63**). ermeniyi bulmuşlar çarşıda (**64**). nōluyo niye gelmiyoñ, dėmiş (**65**). nasĭ geliyim ōlan yetişTi, beni raslar mıraslar da geberdir dėmiş (**66**). öldüreK dėmiş avraT, ōlanı (**67**). nasĭ öldüreK (**68**)? bugún yemā, yārin yemā sen çār, içine zehir ġaT, yedir, öldür dėmiş (**69**). haní öz ánnasınıñ orda yiyo çocuḫ yemā ya (**70**). hemen bĭ yėmeK hazıllıyolar (**71**). bĭ de şėy geliyo (**72**). ōlanı yolda ġarşılıyo, ġul‿oluyum ġurban‿oluyum (**73**). işTe hėÇ yėmāmi yėmiyoñ da, hėÇ tenezzül‿ėTmiyoñ da yėmeK hazılladım (**74**). yemā hazıllamış getirmiş (**75**). kedi gelmiş bōrüne (**76**). kediye nasĭ bi ġaşıḫ ġoyduysa, kedi gebermiş (**77**). nōluyo anne demiş, yallāh (**78**). ordan gėdiyo, bu gėdiyo ġıralı buluyo, bildi diyo (**79**). nasĭ bildi (**80**)? bilmem hımm diyo ġıral (**81**). onu da o bilmiyo diyo (**82**). ya, bu da acından ‿össe atıñ yanına varıP, yemini suyunu bu verirmiş (**83**). aT diyo ḳı̊, aman bā bōreK, anañ saña zehilli bi yėmeK hazılladı (**84**). önce kediye ver, ondan sōna sen ye diyo (**85**). tamam diyo, önce atı öldüreK diyo (**86**). nasĭ öldüreK (**87**)? sen şimdi burdan varacāñ, bĭ hasTalanacāñ ki; yatāyıñ‿altına çam dóşüycā̄ñ (**88**). ōle pāTişā çāTdıracā̄ñ, bĭ ġımraşacā̄ñ, camlar çatır çatır‿ėder (**89**). aman gemiKlerim ġırılıyo (**90**). baã doḫTur loḫman getiriñ deyinci, hayır hėÇ bĭ doḫTur isTemiyom (**91**). filanca soḫaḫTa bir şu isimli adam var onu getiriñ (**92**). ġıral, ben ḵúfeylan ciyeri buyururum diyo (**93**). o da şēdemez atı keseller, onunan da ōlanı öldürürüK diyo (**94**). ėyi hemen eve geliyo, bu hizmeTÇiye bu vazifeleri yaPTırıyo (**95**). bi fizaḫ‿ėdiyo ḳı̊; saray ėniyo ġaḫıyo (**96**) aman doḫTur

loḫman gessiñ diyo pāTişaḫ (**97**). hayır diyo, pāTişaḫım, doḫTur loḫman isTemiyom (**98**). filan yėrde bir doḫTur var onu getiriñ (**99**). hemen ġıralı ġallanġuP getiriyolar (**100**). yorġanıñ ucuna ōle dutuyo baḫıyo diyo ḳı̊ aman pāTişām buña ben el ġatamam. niye (**101**)? ḵúfeylan ciyeri olursa hanımıñ ġurtulur, yōsa ölür diyo (**102**). dėme? dėdim gėTdi (**103**). ōlanıñ g̱ózünüñ ḵókü bir‿aT verir mi vermez mi (**104**). o ara pāTişaḫ düşünmiye başlıyo (**105**). ōlan atıñ yanına geliyo diyo ḳı̊; aT birez mahÇuPlaşıyo, aman bā bōreK sorma diyo (**106**). niye? anneñ orusPu diyo, ġıralı doḫTur‿ėTdi, ḵúfeylan ciyeri buyurdu, beni kesTireceKler, vermemezliK‿ėTme, ver diyo (**107**). yalĭñız beni diyo, pıçāñ‿altına yatırıncı cellaTlar, hemen yapış, beni ġaldır (**108**). ġaldırıncı babañ gelir (**109**). aman bā bōreK atı niye ġaldırdıñ (**110**)? baba dur, bu dengiboz olalı, ben bā bōreK olalı üsTüne bindim de hėÇ bĭ mĭraT aldım mı? (**111**)? yōḫ. hāḫ bi mĭraT‿alıyım, onuñunan kesiñ (**112**). aman ġaçaḫ diyo, bura bize haram (**113**). neyse bunnar bĭ de geliyo, aman baba (**114**)! nōlacaḫ‿ōlum anneñ‿ölüyo (**115**). niye? doḫTur getirdiK‿a g̱ózū̄ñ kipī aT (**116**). ḵúfeylan ciyeri bu, kesiñ diyo, dınnā boḫlu beygiri, sizden mi esirgiyom, annemden, çabıḫ (**117**). bā bōrā̄ñ atı kesileceK (**118**). haní sen çamlā geziye gidecādiñ ya (**119**). aman bug̱ún bā bōrā̄ñ‿atı, atı kesiliyo (**120**). o nasıl at‿ımış baḫıyım (**121**). bu da şėye gėTmiyo, ekine (**122**). ekin de ġaldı (**123**). ordan neyse meydannā çıḫarıyolar, atı cellaTlar ġaldırıyo vuruyo pıçā (**124**). pāTişaḫ nāpıyoñ‿evlādım (**125**)? nāpıyım baba (**126**). halı hābeyi liraynan doldur, ġılıcı ġalḫanı ġuşanıyım, şúrda bĭ tur yapıyım, onuñunan kesiñ diyo (**127**). yav bĭ mıraT almayım mı? olur (**128**). hemen pāTişaḫ gendi eliynen dolduruyo, getiriyo (**129**). ōlan‿aTlıyo ata biniyo (**130**). ‘ēy baba diyo (**131**). allīsmalladıḫ sizi, duvadan unuTmañ bizi,

sā olur gelirseK, gine g̱órürüK birbirimizi (**132**). bu çekiP ġoyuP gėdiyo bir melmekete (**133**). ġapıya dayanıyo k̲óyüñ kenarında (**134**). bĭ de iḫTiyar ġarı, ne var ġurban‿oluyum diyo (**135**). ġarı atımı bĭ yėre inanmadım da şúrda bi gėce ġalıyım (**136**). ‘hō̄T diyo, atıñı dıḫsam saña yerim yoḫ, seni dıḫsam atıña, çıḫ hadi (**137**). dur ġarı gel yav (**138**). hemen halı hābeyi çeziyo, buña bir‿avıÇ altın verinci; he ġurban‿oluyum diyo, atıña da yerim var saña da yerim var diyo, gel gel gel (**139**). neyse bu bō̄le bĭ de ōlan atı almış, anne diyo sulanacaḫ yer var mı, atı bĭ sulayım (**140**). var ġurban‿oluyum aḫa şu cılġadan gėT, çeşme var irelde (**141**). varĭyo orĭya, atı sularkene, bizim hanım gibi aḫlı yīnni bĭ denesi, iki dene desTiynen geliyo, çanaḫ desTiynen (**142**). desTiniñ birini dolduruyo, orĭya ġoyo (**143**) birini de doldururḳana g̱ózü ōlanda, ōlana baḫıyoder (**144**). aT geri çekiliP desTiye nasıl nallamayı ġoduysa o desTiyi ġırmış, geridā dolu desTiyi (**145**). ġız obirini de doldurmuş, geri baḫmış ḳů desTi ġırıḫ (**146**). ē dėmiş, atıña ne dėyim, saña dėyim (**147**). ikiñize de ġarış vėremem de aK ġavaK ġızınıñ hışmından gėT dėmiş, deliġannı desTiyi ġırdıñ dėmiş (**148**). teK desTiynen k̲óye, eve gelmiş, hemen atı bālamış (**149**). dėmiş ki ebe dėmiş (**150**). ne var (**151**)? aK ġavaK ġızı isminde ġız var mı(**152**)? var dėmiş (**153**). a’mān sus ōlum. niye (**154**)? düñúr olan‿adamı da kesiyo, ōlanı da kesiyo (**155**). dėme? o nasĭ laf dėmiş (**156**). vallaḫa tam seniñ yeriñ ebe (**157**). a’mān ġurban‿oluyum, nasĭ gėdiyim ben orĭya (**158**). yoḫ dėmiş, gidecā̄ñ orĭya, yōsa ben keserim (**159**). vayh yavrım bununan gidemem ki dėmiş (**160**) nasıl? elbisem? ha o ġolay (**161**). ōlan buña bi hacana elbisesi almış ḳí, g̱úmüş nalil, g̱úmüş basTun, elbise o biçim (**162**). aK ġavaK ġızınıñ sarayınıñ öñünde düñúr daşı varı‿mış, bi metĭre (**163**). orĭya kim oturursa, bil ki ġıza düñúr geldi (**164**). o balġonda, yoḫarda

(**165**). bu orĭya otumuş da g̱ótü daşa dāmiyoder (**166**). bĭ de balġonda o ne ġarı (**167**)? orĭya varınca ne diyecā̄ñ dėmiş ōlan (**168**). ne diyecā̄m, düñúr geldim (**169**). başġa? başġa yoḫ (**170**). olmaz dėmiş (**171**). allahȧñ‿emriynen, peyġamberiñ ġavriynen ōluma saña düñúr geldim diyecā̄ñ dėmiş ōlan (**172**). vıy bĭ daḫa diyele ġurban‿oluyum dėmiş (**173**). bĭ daḫa dėmiş (**174**). orĭya oturmuş bĭ de... (**175**). o ne ġarı nėye geldiñ dėyinci; yavrım allahȧñ‿emriynen, peyġamberiñ ġavriynen saña düñúr geldim ōluma (**176**). bug̱ún gėT de yārin gel hadi, dėmiş (**177**). nasĭ yekindiyse tellīñ biri eline gelmiş, obiri orda ġalmış, yallāḫ, yani ġorḫusundan (**178**). o da allahȧn‿emri ortadan ġaḫdımınca dutar keser‿imiş (**179**). hemen geliyo; nōrdüñ ġarı, ġuvaladı mı (**180**)? yoḫ ġuvalamadı ya yavrım tellīñ biri ... (**181**). o ġolay dėmiş (**182**). ne dėdi? bō̄le bō̄le (**183**). ha dėmiş şō̄le yav (**184**). ertesi ū̄n varmış, gine aynı (**185**). allahȧn‿emriyen peyġamberiñ ġavriynen şėye, saña düñúr geldim ōluma deyinci; dėmiş ki yārin o çeşmede cuvabı ōluña veririm (**186**). sA T doḫuzda orĭya gessiñ, hadi gėT dėmiş (**187**). ġarı obir tellī de almış, gelmiş (**188**). ġurban‿oluyum dėmiş, iş ġolay‿oldu (**189**). niye? iş saña galdı dėmiş (**190**). olur, nasıl (**191**)? yārin çeşmede g̱órüşecā̄ñiz (**192**). olur dėmiş (**193**). ordan o atına biniyo, bu da burdan biniyo, çeşmiye varıyo (**194**). ŭla selam, aĺōḵúm selam (**195**). sen misiñ beni isTėyen? benim (**196**). yalıñız yī̄T diyo, saña bĭ teKlifim var (**197**). ava gidecīK, avda kim teK geli, kim çiT gelĭse, teK gelen yeñildi (**198**). ben teK gelisem saña varırım diyo (**199**). olur. bunnar orda... (**200**). hemi de diyo bu çeşmiye kim önce gelise, sōnuya ġalan yeñildi diyo (**201**). birez ġeTdiKTen sōna óñlerine bĭ ġuş geliyo (**202**). ōlana diyo ḳů, aT diyo, vur baḫıyım diyo (**203**). hayır erkeK aTma, ġadın‿atar diyo (**204**). ġız‿atıyo, ġuşu terkiye

daḫıyo, vurmuş (**205**). şindiK o, şu yannı ġėdiyo ġız, ōlan sorġun tarafına (**206**). aT diyo ḳı̊ aman bā bōreK, şėyde sülüK g̱ólünde üş Tāne ördeK var, sür baḫıyım diyo (**207**). orĭya varıyolar, üş Tāne ördā vuruyolar (**208**). o çeşmiye geliyolar, ōlan aPdes‿alıyoder (**209**). bĭ de ġız gelmiş, baḫmış ḳí ġız teK ġuşunan gelmiş (**210**). dėmiş ki ey yĭT bu olmadı (**211**). niye? yalıñız dėmiş seniñ av çiT, benim av teK, birini ver de benim ki de çiT ossuñ (**212**). aT dėmiş ki aman verme (**213**). niye? ikisi atımıñ biri benim, atıñkine ġarışmam (**214**). olur dėmiş (**215**). neyse, veremem dėmiş, ikisi atıñ biri benim (**216**). ėyi bunda yendiñ, yārin seninen meydan yerinde g̱úleşecīK dėmiş (**217**). beni yıḫarsañ vardım, vardım saña dėmiş ōlana (**218**). olur, āşam dellallar nidā ėTmiş ki aK ġavaK ġızıynan bir pefliyan gelmiş, g̱úleşecā̄miş, herkiş meydan yerine buyursuñ (**219**). bunnar zabānan şindi çıḫmışlar, meydan yerine soyunmuşlar (**220**). ōlan ġıza ūruyodėr, töbe bir oynadamıyo yerinden, imkan mı var (**221**). biz ata danışmadan geldiK, hapı yuTduḫ dėmiş (**222**). aman bēfendiler dėmiş (**223**). niye? ē benim túvāletim geldi (**224**). yalan pezevenK ġaçȧcaḫ (**225**). ona birez, ŭla ġaçan‿adam burĭya geli mi (**226**)? bıraḫıñ‿adamı túvāletini yapsıñ, gessiñ (**227**). hemen gelmiş‿ōlan (**228**).

ġaçalım mı atım (**229**).

g̱óçelim mi kelle eldeñ gėTdi (**230**).

ġız yıḫarsa kelleyi ġoparacaḫ (**231**). aldı aT diyo (**232**).

ne ġaçalım ne g̱óçelim (**233**).

duT memesinden sıḫı yapış saçından (**234**).

meydan bizim (**235**).

burdan duT diyo ē̆ce sıḫ saçından da geriye ġañır, g̱úmbeden vuruñ diyo (**236**). bĭ de ōlan geliyo tū (**237**). bĭ giriyo ġızıñ nasĭ burdan doladı da saçınıñ ordan g̱úmbeden vuruyo (**238**) tamam mı diyo, tamam (**239**). ġız, bin baḫalım ġolumuñ üsTüne (**240**). ōlanı ġolunuñ‿üsTüne bindiriyo, seraya getiriyo (**241**). seray donanġılı, şapur şupur allahȧma çoḫ şúḵür (**242**). bĭ ġaÇ g̱ún durduḫ sōna ōlan diyo ḳı̊, hanım bize mŭsāde (**243**). niye? ben bĭ pāTişaḫ‿ōluyum, bĭ ġaḫrinen çıḫTım, babam annem íḫTiyar, ölüllerse taḫTı tacı kime ġalacaḫ (**244**). ‘bō diyo hemen aK ġavaK ġızı (**245**). er nėrdeyse avraT orda, hadi buyruñ (**246**). bĭ de g̱úÇcüK ġıralıñ pāTişaḫȧñ hanımı peşinden yapışıyo (**247**). ŭlan puşT sen bĭ orȯsbuynan gez (**248**). babayıñ‿asgerini ŭrusyanıñ ġıralı esir‿aldı, ġılıcını neyini diyo (**249**). aK ġavaK ġızını getiriyo, bĭ seraya ġoyo (**250**). diyo ḳı̊, g̱ünüñ peçeden suyuñ siñeKTen diyo (**251**). ben gelene ġadar ġapıyı kimsėye açma (**252**). ōlan ordan türkiyeyi geziyo, osmannı dė̊vletini; otuz doḫuz dene asger buluyo, bĭ de gendi ġırḫ (**253**). varıyolar ŭrusyanıñ ġıralınıñ çayırına (**254**). çayırdan ġuşlar ġorḫarı‿ımış ḳí, ġıral g̱órür de bizi vurur deyi, ġuşlar uÇmazımış (**255**). ġırḫ Tāne atı çaḫıyolar, şindi diyolar ḳí; uyuz‿ėliniñ‿adamı osmannı dė̊vletiniñ‿adamına (**256**). diyolar ḳí, uyuz uyḫusuna mı yataḫ, uyuyaḫ mı (**257**)? uyuyaḫ deyinci yīmi dörT sAT uyulları‿ımış, ölü gibi (**258**). uyuyaḫ dėyi, ōlan uyuyaḫ tarafı (**259**). bunnar vuruP ġafayı yatıyolar (**260**). ġıral baḫıyo ḳí ne baḫañ, ‘bō ġırḫ dene aT çayırı haraP‿ėdiyo (**261**). bunnar uyuz‿ėliniñ‿adamı diyo (**262**). atlarını, gendilerini toPlayıñ getiriñ, zindana atıñ diyo (**263**) geliyolar otuz doḫuz‿adamı, otuz doḫuz dene atı yaḫalıyolar (**264**). dengiboz şėyi sóḵüyo, bā bōrā̄ñ üsTüne ayaḫlarını geriyo, arhȧya

geleni dePme, óñüne geleni ġapıyodėr, kimseyi ġomuyo (**265**). amman ġıralım bĭ aT var, sābını vermiyo diyo (**266**). nasıl, o ḵúfeylan öyleyse diyo, vurmĭya aTmañ (**267**). havĭya bi sila atıñ, o sıyrılı gider, onu da atıñ getiriñ (**268**). bir el sila atıyolar, aT sıyrılıP gidiyo, onu da getiriP zindana atıyolar (**269**). at dınnāynan ordan deleceK de, bā bōrā̄ çıḫaracaḫ, hayvan‿aḫlı dāl mi (**270**)? bunnar orda yatıyolar, kel vezir birinci veziriymiş (**271**). pādişā tahTdan‿ėndiriyo gendi tahTa geçiyo, aK ġavaK ġızını da ōluna nişannılıyo (**272**). neyse ġıralıñ bĭ teK ġızı var‿ımış dezǵah işler‿imiş (**273**). türkiyeniñ tārihine baḫmış ḳí bugún aziz múbāreK bayramı, şeker bayramı (**274**). hemen dezǵā ġapadıyo, ġoparaḫ babasına geliyo (**275**). diyo ḳí baba sen ne viçdansızsıñ (**279**)? niye? bō̄n uyuz‿ėliniñ oruÇ bayramı diyo (**277**). çıḫaT o haPisleri de diyo, havluda gúneşlensiñ yazzıḫ (**278**). olur ġızım diyo (**279**). diyo ḳí ġıral, o atıñ vermedī adamı biliyoñuz mu, biliyom (**280**). onu da zindanıñ başına ziKgeynen çaḫıñ, aT geli de gótürür ha diyo (**281**). neyse, bā bōrā̄ orĭya çaḫıyolar (**282**). saş saḫal bibirine ġarışmış, dınnaḫlar ġaşıḫ gibi (**283**). herkėş biTlenmiş, saşlanmış, bĭ de haberi nėrden vereK (**284**)?

amman góreydim dengiñi bozuñ yüzüñü (**285**)

öpeydim de dınnaġını gózünü (**286**)

ala gideydim de ġıral ġızını (**287**).

ġıral ġızını gótüreceK (**288**). eciK dur baḫıyım gótü ġurtar eşşōleşşeK (**289**).

aziz múbareK gúnneri ġaldıḫ zindanda (**290**)

ġapısı yoḫTur çıḫılmaz, penceresi yoḫTur baḫılmaz (**291**)

múbāreK gúnü ġaldıḫ zindanda (**292**)

ġıralıñ ġızınıñ aT yannı duTmadan ġalıyo (**293**). atıñ diyolar, onu da zindana atıyolar, ġapıyı kiTliyolar (**294**). yalıñız zindancıbaşı kim gibi biliyoñ mu (**295**)? yüz seKsen kiloyumuş, yörüyemiyoder (**296**). o da ġıralıñ ġızına ġırıḫlanırı‿ımış, gendi seKsen yaşında adam (**297**). neyse atıyolar bu ... (**298**). esTāfullaḫ (**299**). baḫmış ḳí bĭ kevrancı gidiyo aşşādan (**300**). dėmiş ki ālar bĭ türḳúm var onu da söyleyim de dėmiş, o şėye kevrancılara (**301**).

amman gelişiñiz nereden (**302**)

uyuz‿ėlinden kimleri bilirsiñiz (**303**).

o kevrancıbaşı diyo ḳí, ŭlan bu kim‿ola (**304**)? bu bā bōreK diyolar (**305**). dėme, dėdim gėTdi (**306**). onnar da harbe gider dėyin ġorḫuyolar, ġaçıyolar der (**307**).

aK ġavaK ġızından haber var mı dengibozdan (**308**)

o kevrancıbaşı diyo ḳí onuñ cevābını kim virise aḫa şu ġatırı yúḳüynen oña vėrecā̄m diyo (**309**). bi kel‿ōlan var, ben veririm diyo (**310**).

anañı sorasañ g̱ózü dutuldu (**311**)

babañı sorasañ beli búküldü (**312**)

aK ġavaK ġızı da kel veziriñ ōluna verildi (**313**)

üÇ‿ay üÇ g̱únü dū̄n g̱únü, üÇ‿ayı da gėTdi (**314**).

üç‿ay üç g̱úndür davıl çalınıyo, dū̄n oluyomuş (**315**). aK g̱avaK ġızı bekliyodėr geli deyi, yani g̱ún uzaTdırmış (**316**).

amman niye söylediñiz bu sözü (**317**)

içerime ġoyduñuz ḳózü (**318**)

sā ossuñ osmannı dė̊vleti (**319**)

atıñ diyolar, bunu da atıyolar (**320**). ġız hemen usūlca dezǵā ġapaTıyo (**321**). ayaḫ çekiliyo yani insan yaTmış (**322**). o zindanıñ pacası var‿ımış, yoḫarda ġoca daş (**323**). daşı ḳaḫıyo diyo ḳı̊; g̱ünüz ki türḵú çāran‿ōlan kim‿ise çıḫaracām diyo (**324**). o diyo benim, o diyo benim herkėş çıḫmayı isTiyo (**325**). ōlan diyo ḳí duruñ arḫadaş, otuz doḫuzuñuz da çıḫsañız beni çıḫaramazsıñız (**326**). ben çıḫarsam sizi ġırḫ‿ėder çıḫaTdırırım (**327**). benim diyo, tamam (**328**). sicimi ėndiriyo, sicim zor yetişiyo (**329**). ġız saçına bālıyo, bunu alıyo çıḫarıyo, hadi gideK diyo ġız (**330**). dur diyo neriye gidiyoḫ, atım var, atımı çārıyım da diyo ōlan (**331**). aT nėrde diyo (**332**).

amman g̱óreydim dengibozuñ yüzünü (**333**)

öpeydim dınnānı g̱ózünü (**334**)

ala gideydim ġıral ġızını (**335**)

gine ses yoḫ (**336**).

üÇ‿aylıḫ üÇ g̱ünnüK yollardaysañ (**337**)

g̱úven‿ördek gibi g̱óllerdeyseñ (**338**)

yetiş dengibozum yetiş yár‿elden gėTdi (**339**)

aK ġavaK ġızı gėTdi diyo yani (**340**). bĭ de aT sālıP‿ėniyo, bu hoTluyo sırtına biniyo, aT ġaldırıP bunu yėre vuruyo (**341**). nōluyo dengiboz diyo (**342**). ocā bataÇca sen üç‿aydır burda yatıyoñ amma ben üç‿aydır māra yarıyom (**343**). üÇ g̱ún ġalmış delmiye, zindana (**344**). tamam diyo, şu vādiñi yerine getir de diyo (**345**). dınnānı öpüyo, g̱ózlerini öpüyo (**346**). ġıralıñ ġızı da yėdi senede bir mendil işlemiş (**347**). o mendili ġız hedāye vermiş‿ōlana (**348**). onu da yėdi ġaT‿ėdiyo eyeriñ‿altına, şey keçe deriK, vuruyo; eyeri

üsTüne ġapadıyo (**349**). hotluyo ata biniyo (**350**). diyo ḳí, allīsmalladıḫ sizi, duvadan unuTmañ bizi, sā olur gelirseK, gine g̱órürüK birbirimizi (**351**). yallāh ġıralıñ ġızı orda ġalıyo (**352**). hemen daşı orĭya ḳaḫıyo bĭ de geliyo neyse, bunu nasĭ ėdeK (**353**)? ben zindancıbaşını bi dā̄veT‿ėdiyim burĭya diyo (**354**). zindancıbaşını dā̄veT‿ėdiyo (**355**). diyo ḳĭ̊ bug̱ún zindancıbaşı dā̄veTlim (**356**). tamam, ordan‿ōlan geliyo, bā bōreK (**357**). bĭ çeşme var‿ımış şeheriñ kenarında gendi melmeketiñ, aynı şeyiñ anġaranıñ (**358**). orda saÇ saḫal ġarışmış, bĭ dene tel bulmuş, bĭ de teneke bulmuş, orĭya daḫmış, puñarıñ başında oturuyoder (**359**). bĭ de aḫlı yīnni bĭ ġız suya gelmiş, hani dū̄n çalınıyo ya (**360**). suyu dolug̱ana ġolu tele dāmiş (**361**). o ne ġardaşım sazıñda mı (**362**)? vā̄o sazım da var sözüm de (**363**). óyleyse dėmiş seni dū̄n‿evine g̱ótürüyüm, aK ġavaK ġızınıñ dū̄nü oluyo (**364**). sen çal ben oynayım dėmiş, ġannıñı bunnuñu da doyuruyum (**365**). hadi gideḳ dėmiş (**366**). ordan bunu alıyo, dengiboz orda ġalıyo (**367**). bu geliyo, geri çekiliñ anam ben‿atı getiriyom geri (**368**). getirmişler baḫmışlar, oturmuş dū̄n‿evine avraTlarıñ içine (**369**). dınnaḫlar ġaşıḫ gibi saÇ saḫal (**370**). aK ġavaK ġızınıñ yüzü ġapalı, elinde usTura Pıçaḫ şu ġader zehir (**371**). kel veziriñ‿ōlu gelėne ġader yani bekliyo (**372**). olur ḳĭ̊ usTurayı çalacā̄ñ, teslim‿oluyo (**373**). bĭ de hadi baḫalım aşıḫ, sazıñ ġulānı ġıvraT (**374**). dınġır dınġır da dınġır (**375**).

eviñiziñ óñü daracıḫ deyil mi (**376**)

ikiñiziñ adı baracıḫ deyil mi (**277**)

ġız seni seven‿ōlanıñ adı (**378**)

mısTafacıḫ deyil mi (**379**)

gėT ḵópeK, ne biliyo benim mısTafacī sevdīmi (**380**). ġız da mısTafayı sever‿imiş (**381**). sen oynıyamıyoñ gelin oynasıñ (**382**). ha kel veziriñ birinci gelini var‿ımış (**383**). ŭla bĭ de veziriñ gelini oynasıñ, çıḫarıñ oña nōreceK dėmişler (**384**). çıḫmış aslan meydana (**385**).

ayaı̯ na gėymiş g̱úmüş nalili (**386**)

gelir salını salını (**387**)

sen de kel veziriñ puş gelini (**388**)

oynasene gelin oyna (**389**)

vā onu da gėTmeden gendi sevmiş‿imiş (**390**). o da ḵúsmüş (**391**). dėmişler ki bu adetimiz, bĭ de aK ġavaK ġızı oynasıñ, oñā ne diyeceK dėmişler (**393**). o daḫımı şorĭya ġomuş çıḫmış (**393**). baḫıyo bilineceK hāli yoḫ (**394**).

ġaşlarıñ enni enni (**395**)

ne baḫan kenni kenni (**396**)

gelin mi olduñ iki dinni (**397**)

oynasene gelin oyna (**398**)

oynasene yarim oyna (**399**)

vıyh, boḫuñuzu yėyim bā bōreK gelini isTiyo (**400**). ordan yal’lāh (**401**). bu o vaziyetinen zabāÇa yaTmışlar (**402**) kel vezire bĭ denesi ġoparaḫ, ŭla kel‿it ne duruyoñ dėmiş (**403**). niye? bā bōreK gelmiş (**404**). dėme, dėdim geTdi (**405**). nėrde? aK ġavaK ġızınıñ yanında (**406**). hemen gelmiş ġaz damına girmiş kel vezir (**407**). aT yannı gendi pis, üsT yanna ġazlar sıÇmış, orda yaTmış (**408**). bā bōreK tıraş‿olmuş temizlenmiş saraya çekilmiş (**409**). dėmiş ki, kel veziri yılanıñ delīndeyse de buluñ getiriñ (**410**). bunu buluyolar getiriyolar, diyo ḳí ‘ēy kel‿ōlan babamıñ birinci vezirisiñ (**411**). ben yer‿altına

mı gėTdim, g̱ún‿altına mı (**412**)? g̱ún‿altına (**413**). ėyi babamı ġaldırdıñ‿aTdıñ tahTdan, nişannımı da ōluña aldıñ (**414**). nōlacaḫ bō̄le dėmiş (**415**). sen biliñ (**415**). ben bilisem dėmiş, hadi seni af‿ėdiyom (**417**). g̱úÇcüK bacısı var‿ımış, onu ōluña nışannıyom, adı fidayda (**418**). ondan sōna bu geri çeşmiye geliyo, aT k̲úsmüş (**419**). o ġız dengibozuñ anasını sulamıya getirmiş (**420**). bĭ de tazısı var‿ımış (**421**). geri gelmiş çeşmeniñ başına bā bōreK; tazı başlamış ġuş ġuvalamıya, aT başlamış hoTlamıya (**422**). bā bōrā̄ñen dengibozu g̱órdüler‿a (**423**). vay soyḫa bṓn ġardaşımıñ nişannısınıñ gerdaḫ gėcesi de oña mı keflendiñ (**424**). nasĭ daş aTdıysa tazı çeñilemiş (**425**). bā bōreK aldı baḫalım (**426**).

aTma bacım aTma tazıya daşı (**427**)

g̱ózünden‿aḫıTdıñ ġan ile yaşı (**428**)

fidayda da dengibozuñ ġardaşı (**429**)

aman ġardaşım o türk̲úyü bĭ daḫa de dėmiş (**430**). yoḫ anamdan bĭ dōdum dėmiş (**431**). hemen ġız ġoparaḫ eve gelmiş, aman ana dėmiş (**432**) ġardaşımıñ hėÇ bende emārı var mı dėmiş (**433**). sā g̱ṓsünüñ altında möhür gibi beñ var (**434**). hemen ġız bĭ dürüm yapıyo ġoparaḫ geliyo (**435**). ġardaşım ac̲līñ var mı (**436**)? var ya diyo (**437**). yōḫ biz sā g̱ṓsüne ġoruḫ diyo (**438**). möhürü g̱óründü dur diyo (**439**). neyse uzaTmıyaḫ bō̄lece, gėdiyo ġıralıñ ġızını da getiriyo (**440**). ordan asgeri de ġurtarıyo, gendi de pādişaḫ‿oluyo (**441**). bō̄lece bitiyō deliġannı, bilgim bu ġader (**442**). ġusura baḫma (**443**).

-23-

Konuşan: Cemaynur Özdemir
Yaş: 67
Derleme yeri: Karahacılı Köyü
Konu: Hatıra

daḫa yeñi bebādim (**1**). babam‿ölmüş, anam yeñi ġardaşıma aş veriyomuş (**2**). o ġardaşım, anam da öldü, o ġardaşımı ben böyüTdüm (**3**). şindi o ġardaşım da dördü anġarıya geTdī, herkėş emekli oldu (**4**). baña hėÇ baḫmıyolar ‘hā, onu da dėyim saña (**5**). ondan sōnā buña geldim, bu herifi sevdim, buña geldim (**6**). ġaÇmadım, dūnüm‿oldu, buña geldim (**7**). ondan sōnamayım, saña ne dėyim, burĭya geldīm, çoḫ zefilliK çeKTim emme (**8**). onuñ bunuñ işini g̱órdüm (**9**). çoḫ zefilliK çeKTim babam (**10**). ondan sōna burĭya gelinci üş dene çocuḫ‿oldu, onnar öldü (**11**). ondan sōna bir ōlan daḫa oldu (**12**). ondan sōna bir‿ōlan daḫa oldu (**13**). ondan sōna bĭ ġız oldu (**14**). dörT dene ōlan‿oldu, üş dene ġız oldu (**15**). birisi ısTanbul’dā, aḫa geldi eciK baña baḫıyo (**16**). dörT ōlan da anġarada evli (**17**). iki de ġız anġarada (**18**). ġızımıñ biri çoḫ zefil (**19**). nōrüyüm işTe, ne söyleyim müdürüm (**20**). ne dėyim hocam, zefillīnen böyüdüm (**21**). dörT ġardaş bĭteciK benim (**22**). dörT ġardaşıñ bĭ bacısıyım‿a çoḫ zefilliK çeKTim (**23**). dörT dene dayım var‿ıdı (**24**). beş dene dayım var‿ıdı, beş dene (**25**). bĭ ġatil dayım var‿ıdı, bĭ şevkeT dayım var‿ıdı (**26**). onnar geldi dėdi ki baña malıñı bāşla dėdi (**27**). bāşlarım dėdim (**28**). onnar da baña bĭ yüz lira verdi (**29**). yüz lirayı da nōrdüm, bĭ it ġaPTı beni (**30**). it ġapıncı bu dayımıñ‿ōlu muraT var (**31**). beni g̱ótürdü, Toḫdura ġodu geldi (**32**). ondan sōna yozġada gėTdim, on dene

inne vurdular (**33**). verdiler, o inneyi geldim vurundum (**34**). ötōn dayımıñ‿ōlu burĭya gelmiş (**35**). dėdim, malımı bāşladım size (**36**). bĭ torba būda ver dėdim (**37**). bĭ torba būdayı vermedi (**38**). ġarısını g̱órdüm, ġarısı dėdi ki; ille aman bibī k̲óleñ‿olurum bĭ teK bibim var (**39**). gel torbalarıñ ikisini de g̱ótür dėdi (**40**). valla ikisini de ġótür torbanıñ dėdi (**41**). ben de dėdim, şindi varırım eve, herif beni düver, niye būda mı getirdiñ sırtıñda dėyin dėdim (**42**). ondan sōna, evim var tallam var, herg‿ėden yoḫ (**43**). celala verdim, herg‿ėT dėyi (**44**). celal gėTdi, birg̱ún selāminiñkini sürdü, birg̱ún fadimeniñkini sürdü (**45**). benimkini herg‿ėTmedi (**46**). şindi onu düşünüyom, talla nasĭ herg‿olacaḫ (**47**). öyle onu düşünüyom, celaliñ g̱ózüne baḫıyom öyle (**48**). ondan sōna būdayımı, ekinimi eKTi, getirdi (**49**). yüz‿elli çiniK tōmum çıḫTı, eve ġodum **50**). aTmış çiniK de unlūm çıḫTı (**51**). tavıḫlara ne yėdiriyim, disene (**52**). oruÇ da kesiyim kesiyim de yėyim diyom, ġalán (**53**). işTe bu ġader, ne dėyim ġardaşım (**54**). zefillīnen böyüdüm, beK ōsüz böyüdüm (**55**). baña baḫan olmadī, ellerden getirdim, o dörT dene çocū böyüTdüm (**56**). ben büyüTdüm vallā billā (**57**).

-24-

Konuşan: Rifat Yiğit
Yaş: 62
Derleme yeri: Sorgun-Merkez
Konu: Hikaye

sayın hocam saña bĭ hėḱāye annadıyım (**1**). gelmiş geşmişlerden, osmannı dönemleriniñ yaşadī tārih zamannarındaki hėḱāyelerden (**2**). bĭ var‿ımış bĭ yōmuş allahȧñ ġulu g̱ünü çōmuş (**3**). bir pāTişāñ ōlu var‿ımış (**4**). pāTişāñ‿ōlu vezillerinen berāber çıḫaḫ da şõle bir ġır gezisi yapaḫ dėmiş (**5**). gezekene bĭ çöle ėnmişler ki vezillerinen beş dene vezirinen; bir çölde bĭ g̱óÇ g̱ónmüş oñ aşşā varmışlar ki çadırdan bir g̱úlizar isminde bir g̱úzel dünya g̱úzeli (**6**). pāTişāñ ōlu buña āşıḫ‿olmuş (**7**). birinci vezire dėmiş ki ben alırsam bu ġızınan evlenirim, alırım (**8**). bundan başKasıynan ben evlenmem (**9**). babama söyle baña bu ġıza, ġızı baña assıñ dėmiş (**10**). dėmiş ki vezir yav bu ġız saña yaramaz bizim ılḳımızdan dāĺ (**11**). ne olursa ossuñ ben bunu alacām dėmiş (**12**). pāTişāñ ōlu da pehlivan‿ımış, ġılıÇ ġullanırı‿ımış, ġalḫan dutarı‿ımış (**13**). sayılı pehlivannardan‿ımış, pāTişāñ‿ōlu (**14**). bunu g̱úlizar isminde ġıza veziller geliyo, seniñ‿ōluñ diyo fėlan belgede diyo, g̱óÇmenner çadırlara ġonmuş, bĭ g̱úlizar ismindeki ġızı isTiyo (**15**). babam alırsa baña onu assıñ diyo (**16**). ben yōsa onu almaSsa evlenmem diyo (**17**). ne diyoñ pāTişām deyinciK, gėdiñ düñúr‿oluñ diyo (**18**). ve düñúr oluyolar, ġızı alıyollar (**19**). faġaT dev bu ġızı ġaçırıyo, alıyo ġaçırıyo (**20**). pāTişāñ‿ōlu bunuñ peşine düşüyo (**21**). az gėdiyo, uz gėdiyo; dere depe düz gėdiyo, bĭ ovada bĭ ġuyuya rasgeliyo (**22**). ġuyuda baḫsa ki dabanda ġırḫ arşın aşşāda bĭ su var (**23**). suyu aşşā dōru, suyu almaḫ için

ėniyo ki ėnerkene bĭ dev geliyo (**24**). devi vuruncuḫ kelleyi kesiyo (**25**). kelleyi kesinciK dev, arḫam sıra gelen mal bulur can bulur mal bulur can bulur, diyo ve ġuyuya ėniyo kelle (**26**). pāTişāñ‿ōlu ġuyunuñ, o kelleniñ arḫa sıra ġuyuya ėniyo ki bĭ dünya, orda bĭ dünya var (**27**) baḫıyo ki ġırḫ dene g̱óz odalar var (**28**). baḫıyo ki odanıñ birinde kelleler, tüm insan kellesi, birinde insan ġolları, birinde insan bacā, birinde insan ġulā, birinde insan vücuTú, böyle odalar ayrı ayrı dolu (**29**). varıyo baḫsa ki, üş tāne ġız orda gerǵah işliyollar, bu ġızlar (**30**). başlıyo bu neyiñ nesi, ne yapıyoñuz, siz in misiñiz, cin misiñiz (**31**)? seni beni yaradan allahȧñ ġuluyuḫ, bizi dev ġaçırdı, burĭya geldiK (**32**). biz nasıl‿ėdecīK, bizi sen ėyi ki geldiñ, allah ĭrāzı ossuñ, biz senden memnun‿olduḫ diyolar (**33**). amma faġaT çāreleri yoḫ ġızlarıñ (**34**). o zamana ġader nasıl‿ėdecīK deyinciK, ġızlar dėmiş ki; pāTişāñ‿ōlu biz nasıl‿ėdecīK de çıḫacīḫ burdan deyinciK, yolu sormuş (**35**). cumā g̱ünü iki Tāne g̱óÇ gelir, biri siyah g̱óÇ, biri bėyaz g̱óÇ (**36**). siyah g̱óçe binerseñ, yėdi ġaT yeriñ altına ėneñ (**37**). bėyaz g̱óçe binerseñ dünya yüzüne çıḫañ dėmişler (**38**). cumā g̱ünü iki g̱óÇ gelmiş (**39**). o yannı bu yannı g̱óÇler birbirine dolanırkene ġara g̱óçe bininciK; aşşā yėdi ġaT yeriñ‿altına girmiş, gėTmiş (**40**). ġara g̱óÇ almış g̱ótürmüş orĭya varmış ki; bĭ dünya daḫa var orda, ikinci dünya altına ėniyo (**41**). orda gezerkene bir yaşlı dul bĭ ġarınıñ evine misāFir‿oluyo (**42**). diyo ki bug̱ún beni tañrı misāFiri alıñ mı diyo, ġoca ġarıya (**43**). benim yiyecā̄m içecā̄m yoḫ diyosa da bȯnlüK idāre ėdiyim fėlan diyo (**44**). neyse āşam oluyo, bĭ ġuru pilav bişiriyo, suvanınan getiriyo (**45**). su isTiyo, su yoḫ (**46**). diyo ki ġoca ġarı yoḫ diyo (**47**). niye su yoḫ (**48**)? puñarıñ başında dev oturuyo diyo (**49**). kim bi her evden bĭ ġız verildiler, ġızı yėrkene sular açılır (**50**). ġızı vėrmeSse, ġadını vėrmeSse sular ġapanmaz

dėdi diyo (**51**). onuñ‿için su da ġalmadı, su yoḫ dėdi diyo (**52**). ġocārı diyo, yārin de diyo pāTişāñ ġuÇcüK ġızınıñ sırası, oña geldi sıra, onu yiyeceK dėdi diyo (**53**). ėrtesi g̱ünü oldu diyo, davullar zunnalar çalınıyo, pāTişāñ ġızı deve gideceK, dev yiyeceK, herkes ġabını ġaşīnı hazıllasıñ suyunu assıñ diyo, dellal çārılıyo (**54**). o zamaná ġader bu o arada gėdiyo, bĭ arāzınıñ içine varıyo ki bĭ çínar‿ācı (**55**). çínar‿ācınıñ dibinde eciK serinleyim deyin şöyle oturuyo, uyḫusu geliyo, şöyle yatıyo (**56**). otuñ‿içine yatıyo (**57**). çínar‿ācınıñ depesinde súngu hakġā ġuşunuñ beş dene yavrısı varı‿mış, depesinde (**58**). ec̱derhā her sene o ġuşuñ yavrılarını yer‿imiş, her sene yer‿imiş (**59**). súnġu haKġā ġuşu da kimiñ yedīni, kimiñ öldürdū̄nü bilmezimiş (**60**). gine ec̱derhā çıḫıPda o ġuşları, yavrıları yėrkene, ġuşlar bārıncıḫ, o pāTişāñ‿ōlu uyanıyo (**61**). baḫsa ki ec̱derhā gėdiyo (**62**). ġılıcını vuruyo, yėdi parçıya biçiyo geberdiyo ec̱derhāyı (**63**). súnġu haKġā ġuşu g̱órüyo ḳĭ orda bi beni ādem ġaraltısı var (**64**). ġanaTlarını geriyo, semāden geliyo, çoḫ şiddeTli geliyo (**65**). dėmek ki benim yavrılarımı öldüren her sene bu dėyin insan‿ōlunu parçalamıya geliyo (**66**). faġaT yavrĭları çır çır çīrıyo, aman ana, o bizi ġurtardı, insan‿ōluna bĭ şėy ėTme dėyin beşi de bārışıyollar (**67**). súnġu haKġā ġuşu önü süzereKTen ėniyo ayānıñ dibine ġonuyo (**68**). duşmanıyıñ ömrü bu āder ossuñ, súnġu haKġā ġuşu geşmiş ossuñ, yavrularıñı ġurtardıñ (**69**). seniñ yavrularıñı yiyen ec̱derhā aḫa burda yatıyo baḫ diyo (**70**). o zamana ġader súnġu haKġā ġuşu ardından semā ġavuşır şekilde seviniyo (**71**). īsan‿ōluna o ġader seviniyo (**72**). o ġader seviniyo ki arzla semā ġavuşacaḫ şekilde seviniyo (**73**). dile dilā̄ñi benden insan‿ōlu diyo (**74**). sen bĭ ġuşsuñ sen baña ne ėyiliK yapabiliñ diyo (**75**). teKrar cevaPlandırıyo, allah böyüKTür ben de ġuş‿usam da benim de saña

ġuşluḫ ġader ėyilīm‿olur dėyin teKlifTe bulunuyo (**76**). ōleysem beni dünya yüzüne yüzüne çıhaT beni (**77**). súnġu haKġā ġuşu diyo tamam (**78**). yalıñız senden bĭ ricām var ġırḫ tuluḫ su, ġırḫ tuluḫ eT, bĭ ġasaP bıçā al getir, burĭya getir diyo (**79**). o zaman ben seni çıḫarrım diyo (**80**). tamam diyo ve geri geliyo, o dul avradıñ‿evine misāFir‿oluyo (**81**). ėrtesi ū̄nü pāTişāñ ġızı allanıyo gėyiyo gėysilerini bė̊yle bir gelin ġız gibi deviñ yanına giderkene o ordan ġılıcını çekiyo bütün ālem, bütün halK seyrediyo (**82**). ec̱der şėy, deve dōru giderkene ġız bunu arḫasına sarılıyo (**83**). aman beni ġurtar, beni yėdirme dėyin, bė̊yle arhasıra óñü süre dolanıyo (**84**). dev ġureden ġaḫıyo, ġırḫ metĭre aradan hüP dedīnde dev insan‿ōlunu āzına alırı‿ımış (**85**). ne ġader hüP dediyse de dev bunu alamıyo getiremiyo (**86**). bu şiTdeTleniyo (**87**). dev ġızıyo bĭ seFer k̲úkrüyo, amma o da ġılıcını çekiyo (**88**). nasĭ geldi kelliye ġoduysa yėdi kelleniñ yėdisini de biçiyo (**89**). insan‿ōlu baña bĭ dāfe vur diyo ya, ben anamdan bĭ dāfe dōdum diyo (**90**). ben bĭ vurdūma iki vurmam diyo (**91**). şėy, pāTişāñ‿ōlu o zamana ġader bu dev orda geberiyo, halK suya giriyo, suya girişiyo, milleT suları alıyo (**92**). bu geri geliyo, dul avrádiñ‿evine giriyo (**93**). pāTişah dellal çāTdırıyo (**94**). g̲ózüñ‿aydın pāTişām bĭ yĭ̄T geldi devi ġırḫ kellesiniñ yėdisini de bişTi (**95**). dev geberdi, orda yatıyo halK suyunu dolduruyo dėyinciK pāTişah diyor ki; bu yīdi buluñ geliñ (**96**). alıñ geliñ benim yanıma diyo (**97**). dellal çāTdırıyo, davullar çalınıyo, pāTişah diyo ki yėdiden yeTmişe ġader evde kimse ġalmıyacaḫ, herkeş bu meydanda ġızıñ óñünden geçeceK diyo (**98**). yalıñız o keliñ deviñ başına vurdūnda ġıza diyo ki eliñi ġana batır yārnıma vur diyo (**99**). yārnısına vurduruyo, ġızıñ‿elini yārnısına vurduruyo (**100**). ġız diyo ki baba ben tanırım, benim elimiñ‿izi o yīdiñ yārnısında vurulu diyo (**101**). bĭ de soñ eñ

arḫadan bu çıḫTı (**102**). o dul ġarınıñ evinden gelikene, baba bu gelen yīT diyo, geliyo (**103**). baḫıyo ki eliniñ‿izi yārnınıñ ortasında duruyo (**104**). tamam baba bu diyo (**105**). pāTişah diyo ki dile dilāñi benden ādem‿ōlu diyo (**106**). ne dileyim sālıñı dilerim sayın pāTişām (**107**). yoḫ benden ne dilerseñ dile, ġızımı veriyim, servetimi veriyim, hazinemi veriyim, ne isTiyosañ veriyim (**108**). peki ōleysem senden bĭ şėy diliyom (**109**). ġırḫ tuluḫ su, ġırḫ tuluḫ et, bĭ ġasaP Pıçā fėlan, çınar‿ācınıñ dibine ḡótürmeñi diliyom diyo (**110**). tamam diyo emir veriyo (**111**). ḡırḫ tuluḫ su, ġırḫ tuluḫ et bĭ ġasaP Pıçā arabalara yúklediyo (**112**). o çınar‿ācınıñ dibine yúklüyo, orĭya varıyo (**113**). orĭya yıḫıyollar bĭ de ġuş geliyo, bĭ ġanadına eti yúklüyollar, bĭ ġanadına ġırḫ tuluḫ suyu yúklüyollar (**114**). ortasına onu bindiriyo, ġuş diyo ki ben lıḫ dediKÇe su su verecāñ, luḫ dediKÇe et verecāñ, ben isTediKÇe bunu verecāñ (**115**). biniyollar bunnar yörüyollar, yolları bōle ārimli, o zamānıñ o dünya yolunuñ (**116**). lıḫ dediKÇe su, luḫ dediKÇe et bu bōle dünya yüzüne çıḫıyollar (**117**). az bĭ payÇa, az ġalıncıḫ, et bitinciK, bacānıñ baldırından kesiyo ġuşun diline veriyo (**118**). diş insan‿ōlu eti oldūnu biliyo ve yutmuyo (**119**). yeryüzüne çıḫıP da hadi geşmiş ossuñ, yörü baḫıyım deyinciK, diyo ki tamam, seniñ etiñ dilimiñ‿altında (**120**). ordan‿alıyo, diliniñ‿altına ġanadıynan orĭya çalıyo (**121**). ōlan taze dōmuş gibi oluyo (**122**). orda helallaşıyolar, ġuş geri depes üsTü biniyo (**123**). bu ōlan geliyo, teKrar geliyo bu ḡúlizar isminde ben ḡúzel ġızı bulmazsam ben, bu dünya baña haram ossuñ diyo, ata biniyo sürüyo (**124**). hāli bĭ zamandan sōna ferādıḫTan sōna sürüyo, az gėdiyo uz gėdiyo, dere depe düz gėdiyo, bĭ nehire geliyo (**125**). amma nehir geçiT vermiyo (**126**). çoḫ böyüK bĭ nehir (**127**). o zamana ġader bu nehiriñ edraflarında gezerkene bĭ ayġır geliyo (**128**). ayġıra diyo ki, beni

burdan ötŭ yannı geçiriñ mi diyo (**129**). geçiririm diyo (**130**). ayġıra biniyo ötŭ yannı geçiyo (**131**). faġáT o ġale ōle bĭ ġale ki çoḫ böyüK bĭ ġale (**132**). o ġaleyi sóḳmeK merāsime tābi (**133**). orda bu girişiyo ha babam de babam çal ba’bām o devleriñ başını kesiyo (**134**). heP orayı telef‿ėdiyo (**135**). o ġúlizar ismindeki ġızı alıyo, ordan geri o ayġırınan geçiyo, getiriyo babasınıñ melmeketine (**136**). ġırḫ ġún ġırḫ gėce dū̄n‿ėdiyo gerdā giriyo (**137**). ōlece yėyiP içiP muradına geçiyolar (**138**).

-25-

Konuşan: Ali Ataşer
Yaş: 55
Derleme yeri: Sorgun-Merkez
Konu: Hatıra

esnaf çocūyudum (**1**). çocuḫlūmda boyacılıḫTan başladıḫ (**2**). o zaman ayaKġabı boyaTmaḫ önemliydi (**3**). isḱarpin dėllerdi, kimisi ġıcırıḫlı ayaKġabı yaPdırırdı, gidellerdi ġunduracıya (**4**). ayaKġabılar bōle ġıcırdasıñ diye (**5**). ġunduracıya amanıñ loḫum g̱ótürüller, helva g̱ótürüller (**6**). nėrdeydi çikolata şeker, o zaman çoḫ nādir‿idi (**7**). ġunduracı bunnara ġıcırtılı isḱarpin yapallardı (**8**). bunu giymesini bilenner olurdu (**9**). esKiden cizmeler mizmeler olurdu k̲órüKlü (**1**0). herif‿ata biner, cizmeyi çeker falan (**11**). bu isḱarpin ayKġabıları boyardıḫ, beş ġuruşa yedi buçuḫ ġuruşa (**12**). zamanla birez daḫa böyüdüK, misir saTmıya başladıḫ (**13**). gideriK burda bĭ k̲óy var, burĭya üş dörT kilōmetre (**14**). çocūḫsuñ ordan beş ġuruşa misiri alıñ bosTandan (**15**). bosTan sābı merhameTliyse saña da dutar üş dene, beş dene fazla eşantiyon, bahşiş niyetinde verir (**16**). oña da seviniñ, sırtıña alıñ getiriñ burda k̲ómür, k̲ómür derdine düşeñ bu seFer, k̲ómür bulamañ (**17**). fırıncılara yalvarıñ, fırıncılardan k̲ómür alıñ, āşama dōru āşam serinlī çóḵer, zāten çarşı k̲úçücüK (**18**). çarşıda bişiriñ, beş ġuruşluḫ misiri yedi buçuḫ ġuruşa satañ (**19**). ēce para ġazanıñ, yüz dene misirden aşşā yuḫarı üş beş lira para ġazandīñ zaman böyüK paraydı (**2**0). çocuḫsuñ eve g̱ótürüñ, anañdan böyüK bi ītibar ... (**21**). allah‿ėTmesiñ bizim‿ōlan, çocuḫ misir saTmış da para ġazanmış diye o ōnür (**22**). evde yuḫa eKmā̄ aldırır saña, seviniñ muTlu oluñ (**23**). arḫasından birez daḫa böyüdüK, ŭlan ġazoz saTdıḫ

(**24**). ġayseriden ġazoz gelir, ġazozu içen bilen kim, aTmış yılları (**25**). paKeT paKeT buz getiriñ, buzdolabı zāten piyāsada yoḫ (**26**). çuḫur māzalar olurdu, yeriñ‿altında (**27**). yeriñ‿üsTünde deǰil (**28**). yeriñ‿üsTünde oldu mu sıcaḫ eTkilerdi (**29**). yeriñ‿altındaki māzalar serin‿olur, toPraḫla birliKde (**3**0). esKiden giler yapallardı bȫle gizli (**31**). orda saḫlarıḫ, ġazozu satarıḫ (**32**). ġazoz ġaş ġuruş, yim beş ġuruşdu (**33**). yim beş ġuruşa satardıḫ (**34**). yim beş ġuruşda on ġuruş om beş ġuruş bize ġalırdı (**35**). ġāyeT g̱úzel, ġarbonaTlı, işdī zaman raḫaTlıḫ veriyo vatandaşa (**36**). her‿adam da içemiyodu yāni (**37**). bi zaman ȫle geTdiK, ondan sōna aTmış birde duyduḫ ki radyo televizyon oḫul aÇmış, özel‿oḫul (**38**). biñ beş yüz liraya oḫutuyollardı yatılı (**39**). anġarıya gėTdiK, anġarada onu oḫuduḫ (**4**0). giderken perişansıñ zāten nėrdē, mes lasdiK, babañ‿almış (**41**). bi erzaḫ çantası yaPdılar, içerisinde patatisiñi bulġuruñu, maḫarna nėrde, maḫarna lúK̲südü (**42**). patatis, bulġur ondan sōna, acı yā paKediñ‿içine ġodular, gėTdiK yatılıya (**43**). ġaz‿ocā zāten yoḫ, eliñde bĭ dene isPorto ocāñ var g̱úcücüKce (**44**). yatılı da yatıyoḫ, şindi zabāleyin ġaḫ dėller, ġaḫañ ġōşTa, hemen isPorto ocānı yaḫañ, iki bardaḫlıḫ çay suyu ġoñ, üsTümü başımı temizleyim, yatā yapıyım, tıraşımı oluyum diyene ġadar o çay‿olur (**45**). geliñ, yımırta lúK̲südü, yėdi buçuḫ ġuruş‿udu, bişmiş yımırta (**46**). biz o zaman dutardıḫ sana yā alırdıḫ, çeyreK sana yā satallardı (**47**). sana yāyı dörde böler satallardı (**48**). çeyreK sana yā alırdıḫ, ekmā̄ çalardıḫ (**49**). yımırta da yanında oldu mu çoḫ lúK̲südü (**5**0). zeytin zāten her zaman bulamazdıñ (**51**). anġarada bȫle bĭ oḫuduḫ (**52**). ordan diPlomayı aldıḫ, oḫudūmuz da g̱órdū̄müz de bataryalı radyolar var‿ıdı esKiden (**53**). bataryalı radyolar

lambalıydı (**54**). her zaman her yėrde de çeKmez, özel antenneri var‿ıdı (**55**). onnar üzerinde, ceyrannı radyolar üzerinde biz ihTisāsımızı tamamladıḫ geldiK burĭya (**56**). geliñ, ḵóyúñ āsı radyoyu ġurar, bataryalı radyoyu (**57**). ḵóylü toPlanır, hoḵúmeTden ne haber var diye (**58**). o oña sorar, o oña sorar, sessizliK içerde (**59**). aman susuñ, habellere çıḫallar, bu arada habelleri dinner dinnemez; hāne sābı paT radyoyu ġapadır (**6**0). bataryalar ġızdı, radyo ısındı, susuñ, eciK dinnensiñ der (**61**). bāzı ḵóylü bıraḫır gider, bāzıları teKrar beKler (**62**). yeni bi habeller çıḫarsa onu dinneller (**63**). bāzı túrküleri dinneller, efḱallanıllar (**64**). sōna bu bataryalı radyolar yerine tıransTöllü radyolar çıḫTı, altı pilli (**65**). bu radyolar birez daḫa millete cāziP geldi (**66**). bu cāziP gelmesi usul usul girdi piyasaya ya bataryalı radyolarıñ biz işlerini sóḵTüK (**67**). bunnarı tüm tıransTöllüye çevirdiK (**6**0). baḫTılar ki hemen açar aÇmaz çalışıyo, ses vermiyo (**69**). teKrar bu pilleri duTdular, adaPTör çıḫTı, ataPTör daḫdıḫ (**7**0). ceyranlıynan, hem pilinen ceyranınan çalışıyomuş, amān şuña da baḫ falan diye (**71**). faġaT bu arada bĭ söylenti var, avrupada bĭ şėy çıḫmış, ġonuşan‿adamı da ḡósTeriyomuş diye (**72**). ḵóylüler gendi arasında, milleT gendi arasında ġonuşuyo, monuşuyo (**73**). tabi anġarada televizyon yayına başladı, biz de meraḫlıyıḫ gėdiyoḫ, geliyoḫ, arada seyrediyoḫ falan filan (**74**). ŭlan bu bizim memlekete de gelir, bunuñ tāmirini nasĭ yaparıḫ diye de araşTırıyoḫ gendi gendimize (**75**). o arada ėyi ḵótü ḡórdüKlerimizden, yozġaTdaki usTalarımızdan; yozġaTda doḡan eybil, āmeT özsümer bunnarıñ yanında çoḫ şėyler ōrendiK biz (**76**). arḫasından tırasTöllü radyo da kenara itildi (**77**). televizyonnar çıḫdı (**78**). bu arada cāmilere cihazlar daḫmıya başladıḫ (**79**). hocalar önce dėdi ki; bu ǵavur‿icadı, cāmiye ġonmaz dėdi (**8**0). la ġardaşım ǵavur‿icadı olur mu bu, işTe ne ḡúzel

mināriye çıḫmadan oḫuyoñ (**81**). önce bir iki cāmiye daḫdıḫ biz bunu (**82**). hoca baḫTı ki anām, ne g̱özel lan, mināriye çıḫmadan aşşāda oḫuyo (**83**). yalnız ceyran olmıyan k̲óy çoḫ (**84**). bu seFer duTduḫ akülüsünü getirdiK, k̲óylere (**85**). hocanıñ biri g̱órdüydü, öbür hoca da hoşuna gėTdi, öbür hoca da sipāriş verdi (**86**). mināriye çıḫmadan oḫunuyo aşşāda ne g̱özel (**87**). ŭlan ne g̱özel‿icadımış diyo; çünkü dolana dolana çıḫıyodu mināriye (**88**). kimisi daşıñ başına çıḫıyodu (**89**). mināresi olmıyan k̲óylere hemen bĭ direK diKdiK, üsTüne üş dene hopörlö (**9**0). bĭ zaman da onnardan ġazandıḫ (**91**). arḫasından onnarıñ daḫa moderini çıḫTı bu seFer, reKli televizyon geldi (**92**). lan televiyzon geldi ya, yayın yoḫ (**93**). anġarada yayın belli sATlerde oluyo (**94**). dėediler ki yozġaTda muslubelene yayın cihazı ġurulmuş, burdan alıllar (**95**). bize bi şaPlorenS televizyon geşTi elimize (**96**). gėTdiK anġaradan şėy, ísTanbuldan aldıḫ getirdiK (**97**). şindi başımıza milleT toPlandı (**98**). biz anteni ġurduḫ, yayın‿alacāḫ (**99**). ē̄ce marḫaydı onnar (**1**00). şindi milleT başımızda araşTırıyoñ araşTırıyoñ, bug̱ún vizyontele var ya, vizyonteleyi biz yaşadıḫ (**1**0**1**). aynen başımızda adamlar toPlanmışlar, baḫıyoḫ, ġarıncalanma ... (**1**0**2**). arada bi dalġa geliyo, aḫa yaḫaladıḫ diyo, ŭlan geri ġoyboluyo falan (**1**0**3**). g̱únnerce bō̄le de ūraşTıḫ (**1**0**4**). sōnadan lan yayın şėy‿oldu (**1**0**5**). o arada bi ġaçaḫ filimi var‿ıdı biliyoñ mu (**1**0**6**)? nādar meşur‿udu, milleT başına oturur, g̱únnerce izler, tāKibini yapar (**1**0**7**). ondan sōna reKlisi çıḫTı, bu seFer k̲óyler siyaḫ biyaz almıya başladı (**1**0**8**). siyaḫ biyazları g̱ótürdüK, k̲óylere saTdıḫ, şērli reKliye döndü (**1**0**9**). bāzı g̱úzel şėyler‿oldu (**11**0). esKiden yaşam zor‿udu (**111**). yoḫluḫ var‿ıdı (**112**). ben meseĺā evlendim, evlendīmde evde ġaP ġacaḫ dúzenni bĭ şėy yōdu (**113**). evden‿ayrıldıḫ avradıñ‿eşşālarını aldıḫ gėTdiK‿a; elāçen ele yarar bĭ şėy

yoḫ (**114**). hadi avraT çay ġaynaT dėseñ, ġaz‿ocā yoḫ (**115**). ondan sōna bardaḫ yoḫ, tabaḫ yoḫ, nėrde orda (**116**). neyse bȫle şėyler‿oldu (**117**). duTduḫ bi ġaz‿ocā aldıḫ (**118**). lan ġaz‿ocā yaḫañ meme dıḫanır, avraT bārır, ŭlan aman yetiş, ev yanıyo diye (**119**). gideñ ki bĭ alev sarmış yuḫarıyı, hemen ġısañ‿altını (**12**0). inneyi vuruñ, inneyi vuruken inne içinde ġalır (**121**). sular bāzan aḫar, bāzan aḫmaz terkoS suyu (**122**). ŭlan canıñ yıḫanmaḫ isTer nirdē ġaz‿ocā kėyfe gelecek de, pisliK gelmiyeceK, su ısınacaḫ da yıḫanacāñ, rezilliK türlü (**123**). sōna daḫa önceleri da ȫle annelerimiz çamaşır yıḫarkene, belki anneñ babañ bilir, deterçan meterçan yōdu (**124**). soda sabın sōnadan çıḫTı (**125**). meşe ḵülleri var‿ıdı (**126**). manġal yaḫallar‿ıdı, manġaldan çıḫan ḵülleri veyahuT da ġaḫvede, ġāvelerde meşeden ocaḫlar olurdu, çay yapallar‿ıdı (**127**). ġaḫvesi yaḫın ġāvesi olan torpilliydi (**128**). ordan giderdi, ḵülü getirirdi, suda bir ġún dinnendirirdi, suda asiTlenirdi (**129**). onunan ġaynadır yıḫanırdı, o zamannar (**13**0). nėrdeydi, haTdā̄ ortada kil satan diye bazarlamacılar var‿ıdı (**131**). eşşā̄ñ‿üsTüne kili atar, hanımlar kiliñ‿ėyisi diye bāraraḫ gederdi yani (**132**). artıḫ bȫle dönemler var‿ıdı (**133**). evlerde manġallar yaḫallar, manġallarıñ başına oturullar, ēr yaşlı eciK teçrübeliyse, hāFızası ėyiyse, düşüncesi bȫle ġúzel‿ise, dev hėḱāyeleri annaTır, pādişaḫ hėḱāyeleri annaTır (**134**). sōna zaman çoḫTu o zamannar (**135**). gėcelerde arabaşı ġeceleri düzenlellerdi, hediK gėceleri düzenlellerdi (**136**). insannar ūraşmaḫ‿için zaman çōdu yāni (**137**). bĭ‿şėylerinen oyalanmaları gerekiyodu (**138**). hē nāpaḫ buġún, gel yā buġún bi arabaşı gėcesi düzenniyeK (**139**). gėceniñ birine ikisine ġadar lambanıñ‿ışīnda ve eleKTiriK var‿ısa lúḵüsTür o ev (**14**0). lúḴsü olannar da

sATlerce oturullar, arabaşı içeller, muhabbeT yapallar, esKilere dönüK hėḱāyeler annadıllar (**141**). kimisi malını annadır, kimisi davarını annadır, kimisi tallasından çıḫacaḫ maḫsülü annadır; çünkü zaman bol (**142**). adamıñ bug̱únki teKnolojiye baḫıyoñ zaman yeTmiyo, birg̱ún yeTmiyo yav (**143**). bir banġadan bir banġıya gėTmeñ bir g̱únüñü alıyo (**144**).

-26-

Konuşan: Osman Ünlü
Yaş: 47
Derleme yeri: Sorgun-Merkez
Konu: Askerlik Hatırası

biñ doḫuz yüz yeTmiş yėdiniñ on birinci ayında asKellīmiñ ilk‿eTabını tamamlamak‿için çanaKġale, orĭya ç̱andarma çavış tālimǵah tabırına ġaydımız yapılmaK‿üzere burdan harakeT‿ėTdiK otóbüsle (**1**). orĭya vardıK, ayıñ‿üçünde, Kasımıñ‿üçünde bizim orĭya teslim‿olmamız gerekiyo (**2**). ayıñ birinde gėTdiK, iki g̱ún gezelim dėdim (**3**). arKadaşnan berāber çarşıya çıKtıK (**4**). birg̱ún bayā da ġalabalıK yani, şō̱le baKTıK, teslim‿olacāmız yeri bilmiyoruz (**5**). arKadaşım dėdi, bĭ çavış geliyo (**6**). çavışa soralım da nerĭye teslim‿olacāmızı, o bize yol g̱ósTerir (**7**). ben tam o arada çavışıñ başġa birini hemen bō̱le harakeTleri dę̱j̱şiK bĭ şekilde evraḫlarını aldı yırTdı, çeKTi bunnarı g̱ótürdü (**8**). onu g̱órdüm, ben arḫadaşa dėdim ki, benim yanımdaki arḫadaşa; acele ėTmiyelim, bizim baK iki g̱ünümüz var gezecēz (**9**). şindi bizi de g̱ótürür‿orĭya bĭ daḫa çıKmaSsaK, yani neyiñ ne oldūnu annıyamayız (**1**0). yoK dėdi yā, bizim iki g̱ún daḫa g̱ünümüz var, mec̱būren bizi bıraKır (**11**). biz bunnarı ġonuşurkene ordaki çavış geldi, hemen geliñ baKalım (**12**). bizim asger oldūmuzu tipimizden mi annadı veyahuT da bō̱le harakeTlerimizden mi annadı, bize bĭ şėy sormadı (**13**). evraKlarıñız nėrde dėdi, hemen biz aşdıK (**14**). hangi otelde ġalıyosuñuz (**15**)? hėÇ bize iki kelime fırsaT vėrmeden aldı, yırTdı, çeKdi (**16**). devletiñ yemā̄ var, elbisesi var, siz burda otel parası veriyosuñuz, şunu yapıyosuñuz (**17**). hemen direK gėTdiK otelden bĭ de iki g̱ünnüK peşin para yatırmışdıḫ onu da geri aldı (**18**).

bizi getirdi nizāmiyėye (**19**). bizim gibi hemen hemen yüz, iki yüz gişi var orda (**2**0). kimisiniñ elbiseleri ellerinde ġollarında, orda ġaldıþ (**21**). o ġún teslim‿olduþ asgere (**22**). ná ġadar bulaşıK varsa, ná ġadar çamaşır varsa tamāmını bize yıKaTdılar, bizim gibi erken teslim‿olannara (**23**). yani bu anımı hėÇ unuTmam (**24**).

SORGUN İLÇESİ HARİTASI

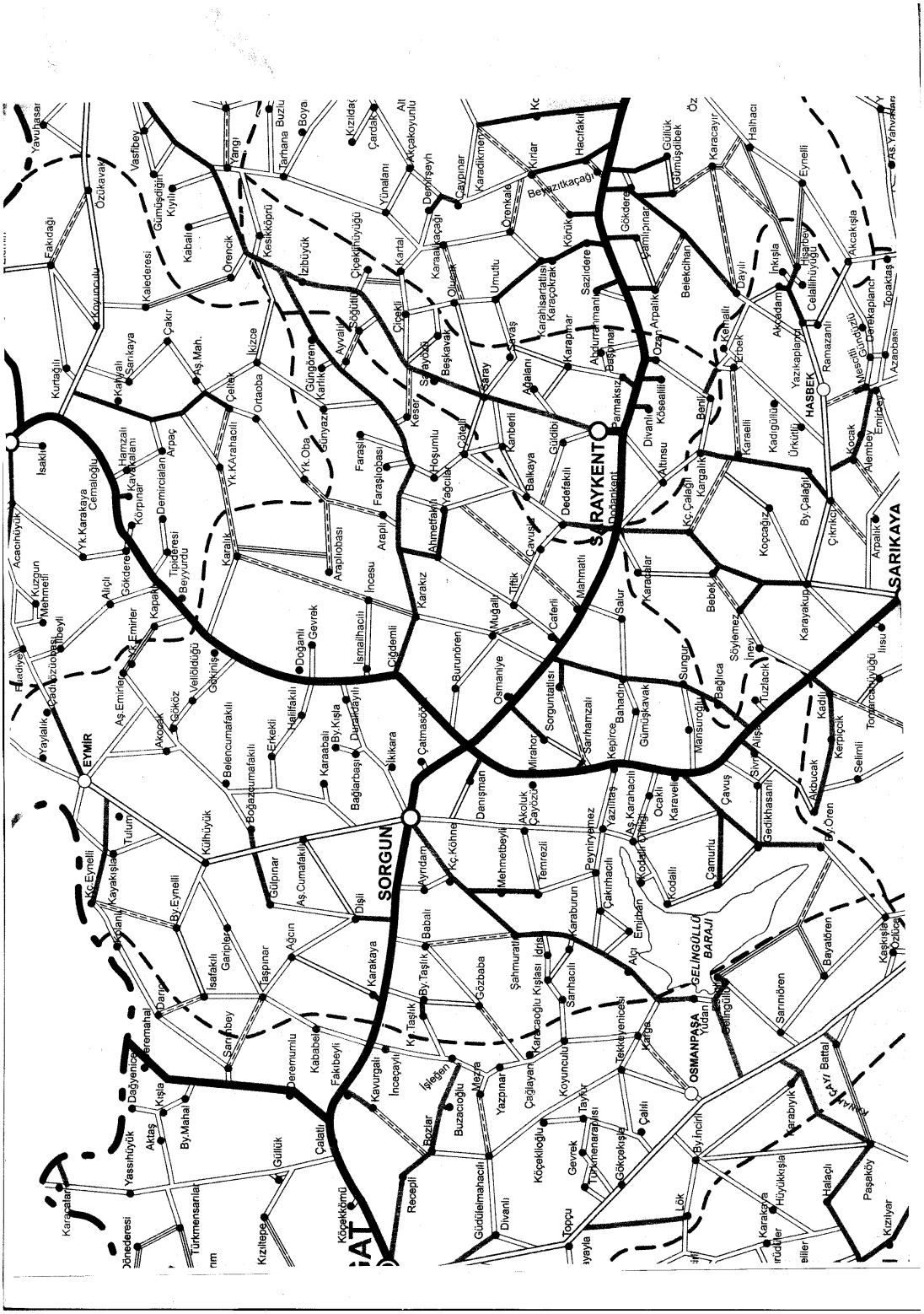

KAYNAKÇA

ADİKTİ, Vasfi; *Yozgat Manileri,* Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 1993

AK, Mehmet; Dilbilgisi-Genel Dilbilgisi-Ses Bilgisi, istanbul, 1982

AKIN, Sonuç; *Yozgat Ağzı,* Mezuniyet Tezi, A. Ü. D. T. C.F., Türk Dili, Ankara, 1974

AKSAN, Doğan.; *Her Yönüyle Dil Ana Çizgileriyle Dilbilim.* Ankara, 1990

ARAT, Reşit Rahmeti; *Makaleler.* 1, haz. O. Fikri Sertkaya. Ankara: 1987

BANGUOĞLU, Tahsin; *"Anadolu ve Rumeli Ağızlan",* Türk Dili ve Edebiyatı Ansiklopedisi, C:1, 132-134

BANGUOĞLU, Tahsin; *"Oğuz Lehçesi Üzerine",* TDAY-Belleten, (1960), 23-48

BANGUOĞLU, Tahsin; *Türkçenin Grameri.* Ankara, 1986

BAYRAK, M. Orhan; *Türkiye Tarihî yerler Kılavuzu.* İstanbul, 1979

BİLGEGİL, Kaya; *Türkçe Dilbilgisi.* Ankara, 1964

BOZKURT, Fuat; *Türkiye Türkçesi.* Ankara, 2000

BOZKURT, Fuat; *Türklerin Dili.* Ankara, 1999

BURAN, Ahmet; Anadolu Ağızlarında İsim Çekim (Hâl) Ekleri. Ankara, 1996

CAFEROĞLU, Ahmet.; *"Anadolu Ağızlarında Konson Değişmesi",* TDAY-Belleten, (1963), 1-33

CAFEROĞLU, Ahmet.; *"Anadolu Ağızlarındaki Metatez Gelişmesi",* TDAY-Belleten, (1955), 1-7

CAFEROĞLU, Ahmet; *"Anadolu Dialektolojisine Dair Bir Deneme",* Türk Dili - Belleten, (1946), Sayı 67

CAFEROĞLU, Ahmet; *"Anadolu ve Rumeli Ağızları Araştırmalarının Bugünkü Durumu",* VIII. Türk Dili Kurultayında Okunan Bilimsel Bildiriler, (1957), Ankara, 1960, 65-70

CAFEROĞLU, Ahmet.; *Orta Anadolu Ağızlarından Derlemeler.* Ankara, 1995

CAFEROĞLU, Ahmet; *Türk Dili Tarihi* I-II. İstanbul, 1984

CEMİLOĞLU, İsmet; Dilbilgisi: *Türkçe Cümleler, Sözcük Grupları ve Sözcüklerin Görev-Yapı-Anlam Çözümlemeleri.* Ankara, 1979

ÇAĞATAY, Saadet; *"Türkçe n-g Sesine Dair",* TDAY-Belleten, (1954), 15-30

DEMİRCAN, Ömer.; *Türkiye Türkçesinin Ses Düzeni-Türkiye Türkçesinde Sesler.* Ankara, 1979

DEMİREZEN; Ünal; *Kadışehri ve Yöresi Türkmen Ağızları,* Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 1995

DENY, Jean; *Türk Dili Grameri (Osmanlı Lehçesi),* Çev.Ali Ulvi Elöve. İstanbul, 1941

Derleme Sözlüğü (I-XII). Ankara, 1963

DOĞAN, Durali, *Sorgun 95 Yıllığı*, 1995

DOĞAN, Durali, *Bütün Yönleriyle Sorgun*, 1991

DURBİLMEZ, Bayram; *Sorgun ve Yöresi Ağızları,* Mezuniyet Tezi, Erciyes Üniversitesi Fen Edebiyat Fakültesi, Kayseri, 1992

DUYGU, Süleyman, *Yozgat Tarihi ve Çapanoğulları*, İst. 1993

EDİZKUN, Haydar; *Türk Dil Bilgisi.* İstanbul, 1985

ERCİLASUN, A; *Bican. Kars İli Ağızları-Ses Bilgisi.* Ankara: 1983

ERGİN, Muharrem; *Türk Dil Bilgisi,* istanbul, 1985

ERGİN, Muharrem; *Üniversiteler İçin Türk Dili.* istanbul, 1984

Evliya Çelebi.; *Seyahatname* 10c, istanbul, 1986

GABAIN A. Von.; *"Türkçede Fiil Birleşmeleri"*, TDAy - Belleten, (1953), 16-29

GABAIN A. Von; *Eski Türkçerıin Grameri,* çev.Mehmet Akalın. Ankara, 1988

GEMALMAZ, Efrasyab; *Erzurum ili Ağızlan* (İnceleme-Metinler-Sözlük ve Dizinler) 3c. Erzurum, 1978

GENCAN, Tahir Nejat; *Dilbilgisi.* İstanbul, 1975

GOLDSTEİN, Kenneth S.; *Sahada Folklor Derleme Metotları.* Çev. Ahmet Edip Uysal. Ankara, 1977

GÜLENSOY, Tuncer; *"Anadolu Ağızlarında Şimdiki Zaman Eki,* TKA Prof. Dr. ibrahim Kafesoğlu'nun Hatırasına Armağan, (1985), 282-295

GÜLENSOY, Tuncer; *Anadolu ve Rumeli Ağızları Bibliyografyası.* Ankara, 1981

GÜLENSOY, Tuncer; *Kütahya ve Yöresi Ağızları (İnceleme-Metinler-Sözlük).* Ankara, 1988

GÜRSES, Reşide; *"Türk Dil Kurumunda Yapılan Ağız Çalışmalarına Genel Bir Bakış",* Türk Dili Sayı 607, (Temmuz 2002), 175-189

HACIEMİNOĞLU, Necmeddin; *Türk Dilinde Edatlar,* istanbul, 1984

HACIEMİNOĞLU, Necmeddin; *Türk Dilinde Yapı Bakımından Fiiller.* Ankara,

1991

HATİPOĞLU, Salih, *Yozgat Kalkınma Projesi*

HATİPOĞLU, Vecihe; *Türkçenin Ekleri.* Ankara, 1972

HENGİRMEN, Mehmet. *Türkçe Dilbilgisi.* Ankara, 1998

İNAN, Abdulkadir; *Makaleler ve İncelemeler* I-II. Ankara, 1987

KARAHAN, Leyla.; *Anadolu Ağızlarının Sınıflandırılması.* Ankara, 1996

KARAMAN, Sevgi; *Çiçekdağı ve Yöresi Ağızları,* Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 1997

KARAMANLIOĞLU, Ali; *"Anadolu Ağızları",* Meydan Larousse Ansiklopedisi C.1, 482-483

Kaşgarlı Mahmud; *Divanü Lûgati't-Türk* MI-IIMV, Çev. Besim Atalay. Ankara, C. 1 1985, C. 2 1986, C. 3 1986, C. 4 1986

KAYA, Erimer; *"Anadolu ve Rumeli Ağızları Üzerinde Bibliyografya Denemesi,* TDAY-Belleten, (1970), 211-236

KOÇ, Nurettin; *Yeni Dilbilgisi.*İstanbul, 1990

KORKMAZ, Zeynep; *"Anadolu Ağızları Üzerinde Araştırmaların Bugünkü Durumu ve Karşılaştığı Sorunlar,* TDAY-Belleten (1975-1976), 143-172

KORKMAZ, Zeynep; *"Anadolu Ağızlarının Aslî Vokal uzunlukları Hakkında",* TDAY-Belleten, (1953), 197-203

KORKMAZ, Zeynep; *"Anadolu Ağızlarının Etnik Yapı İle İlişkisi Sorunu",* TDAY-Belleten, (1971), 21-32

KORKMAZ, Zeynep; *"Eski Anadolu Türkçesindeki -van/-ven/-vuz/-vüz Kişi ve Bildirme Eklerinin Anadolu Ağızlarındaki Kalıntıları",* TDAY-Belleten 1964 (1965), 43-65

KORKMAZ, Zeynep; *"Türkiye Türkçesi* (IV. Anadolu ve Rumeli Ağızları), Türk Ansiklopedisi C. 32, 393-426

KORKMAZ, Zeynep; *Gramer Terimleri Sözlüğü.* Ankara, 1992

KORKMAZ, Zeynep; *Nevşehir ve Yöresi Ağızları -Ses Bilgisi.* Ankara, 1977

ÖZKAN, Fatma; *Osmaniye Tatar Ağzı.* Ankara, 1997

ÖZOĞUL, Bilge; *Çayıralan Ağzı,* A. Ü. D. T. C. F., Türk Dili, Mezuniyet Tezi,

1964

SÜMERİ, Faruk, *Oğuzlar*, İstanbul 1999

ŞAHİN, Necati; *Yozgat Ağıtları,* Yüksek Lisans Tezi, Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Kayseri, 1994

Şçerbak, A. M.; *"Türkçe Son Çekim Edatları, Tümlem ve Çekim Eklerinin Kelime Yapısında Bulunduğu Yere Dair",* Türk Kültürünü Araştırma, (1990), 235-239

Tarama Sözlüğü (I-VII). Ankara, 1963-1977

TEKIN, Talat.; *Ana Türkçede Aslî Uzun Ünlüler.* Ankara, 1975

TEZCAN AKSU, Belgin; *"Türk Dil Kurumunun Sözlük Çalışmaları 1932-2002",* Türk Dili Sayı 607, (Temmuz 2002), 140-175

TİMURTAŞ, F. Kadri; *Eski Türkiye Türkçesi* (XV. Yüzyıl, Gramer-Metin-Sözlük). istanbul, 1977

TOPALOĞLU, Ahmet; *Dil Bilgisi Terimleri Sözlüğü.* İstanbul, 1989

YAKIN, Aziz; *"Etimoloji Sözlükleri",* Türk Dili Sayı 542, (Şubat 1997), 140-150

Yozgat İl Yıllığı, Ankara, 1991

Yurt Ansiklopedisi (Türkiye İl İl: Dünü, Bugünü, Yarını), İstanbul, 1982, 1983.

SÖZLÜK

- A -

ā (ạa) : Ağa, baba (10/279)

ā : Ak (16/74)

açıḫgóz : Açıkgöz (16/53)

āÇ : Ağaç (10/263)

aḫ- : Akmak (15/42)

aḫtar- : Aktarmak, boşaltmak (13/70)

ālaT- : Ağlatmak (5/74)

alavere : Alışveriş (12/18)

alışġannıḫ : Alışkanlık (15/24)

allā : Allah (4/66)

aleTdiriK : Elektrik (16/30)

āla- : Ağlamak (10/98)

aĺōḵúm : Aleyküm (10/45)

aT: Alt (15/97)

amc◡ōlu : Amca oğlu (5/195)

ámm◡uşā : Emmi uşağı (5/30)

āna- : Anlamak (18/96)

ānat- : Anlatmak (6/54)

ānem : Vergi (2/140)

annat- : Anlatmak (17/36)

anȯs : Anons (8/45)

anós : Anons (13/48)

aperlő : Hoparlör (13/45)

ār : Ağır (7/68)

ā́r : Eğer (15/17)

arḫadaş : Arkadaş (4/80)

ara : Akıl, gönül (13/10)

āri : Eğri (4/95)

ārimli : Eğrimli (24/116)

āsuv̇aT : Asfalt (3/29)

āşam : Akşam (15/33)

aşşā : Aşağı (5/146)

āş : Ağaç (2/69)

ataş ġay- : Ateş yakmak (10/337)

avaralıḫ : Boş olma, işsiz olma durumu

ayçiçā : Ayçiçeği (11/14)

ayıḫ- : Ayıkmak, kendine gelmek (15/68)

aylen- : Eğlenmek (5/18)

ayōsTu : Ayaküstü (21/50)

ayrıyeTden : Ayrıca (4/113)

azıḫ : Azık, yiyecek (19/6)

āz : Ağız (8/37)

- B -

bā : Bey (3/48)

babal : Günah (5/172)

baḫalan- : Pahalanmak (7/35)

baḫ- : Bakmak (16/159)

baḫım : Bakım (16/158)

bāġur : Bağkur (2/157)

bāla- : Bağlamak (10/322)

bā : Bağ (2/63)

baldırcan : Patlıcan (13/74)

bánzár : Benzer (11/14)

bār- : Bağırmak (6/92)

barça : Bahçe (16/56)

bārış-: Bağrışmak (4/107)

bāşla- : Bağışlamak (10/362)

baTmannıḫ : Batmanlık (10/195)

bē̄le : Böyle (1/178)

bekid- : Sağlamlaştırmak (14/29)

belilli : Belirli (17/14)

belge : Bölge (24/15)

beri : Beriki (15/66)

bē̊yle : Böyle (16/52)

bėzim : Bizim (3/49)

birez : Biraz (15/10; 15/68; 18/5; 15/50)

biş- : Pişmek (14/19; 13/79)

bişir- : Pişirmek (5/22)

bǒn : Bugün (21/23; 5/85; 5/171)

bōr : Böğür (16/39)

bǒr : Böbrek (10/104)

böle: Böyle (15/97; 5/148; 10/71; 6/66; 8/17; 2/123; 11/4)

böyüK : Büyük (18/15)

bu āder : Bu kadar (24/69)

būda : Buğday (23/37)

būday : Buğday (11/14; 19/4; 15/41; 5/90)

búḵ-: Bükmek (4/66)

burdā : Buradaki (10/139)

bunnar : Bunlar (12/23; 15/66; 15/17; 15/73; 2/158)

bununkībi: Bununki gibi (15/26)

- C -

cǯara : Sigara (5/164)

cuvara : Sigara (5/153)

ceylan : Cereyan (16/109)

cılġa : Dar patika yol (22/141)

- Ç -

çabıḫ : Çabuk (16/36)

çār- : Çağırmak (15/33; 15/101; 10/273; 13/42; 4/80; 1/110)

çavı̊ş : Çavuş (3/41)

çayırdā : Çayırdaki (5/143)

çez- : Çözmek (8/37)

çıḫ : Çık (15/34)

çıḫad- : Çıkartmak (8/16)

çḫaT- : Çıkartmak (15/98)

çír- : Çağırmak (16/8)

çī : Çiğ (10/168)

çiT : Çift (9/8)

çō : Çok (25/137)

çoḫ : Çok (13/80)

çóḵeliK : Çökelek (5/142)

çuval- : Çoğalmak (11/3)

- D -

dā : Daha (11/13)

dā : Dağ (5/134)

dạal : Değil (16/92)

dạaT- : Dağıtmak (3/61)

dā : Dağ (5/111)

dād- : Dağıtmak (4/38)

dā- : Değmek (21/12)

dąel : Değil (22/23)

daḫ- : 1. Takmak 2. İnsanların arasını bozmak

dāĺ : Değil (10/335ḳ 24/11ḳ 15/83)

dāl- : Dağılmak (4/133ḳ 5/24)

dā̄- : Değmek (1/14; 1/26; 1/29; 1/30)

dā̄r : Değer (10/14)

dā̄rmen : Değirmen (5/103)

dēl : Değil (12/56)

delānnı : Delikanlı (13/30)

deK dur- : Doğru dürüst durmak (15/87)

dene : Tane (15/77)

dēneK : Değnek (8/89)

dēneK : Değnek (15/98)

dė- : Demek (15/95)

dePboy : Depo (3/29)

dev : Devlet (2/39)

deyin : Diye (15/32)

doḫdȯr : Doktor (16/117)

doḫdur : Doktor (9/62)

doḫuz : Dokuz (18/1)

dóḵ- : Dökmek (17/35; 16/103)

dóḵüm : Döküm (16/158)

dō- : 1. Doğmak (13/54) 2. Dövmek (18/8)

dȫ : Dövmek (14/10)

dōm : Doğum (9(59)

dombala oyna- : Cinsel ilişkiye girmek (22/16)

dananġılı : Süslü (22/242)

dōra- : Doğramak (13/69)

dōru : Doğru (5/186)

dōrul- : Doğramak (5/146)

dōş- : Dövüşmek (15/10)

dön‿āla : Döne Hala (5/35)

dördüsṻnü : Dördüncü günü (13/37)

dī̈ne- : Dinlemek (6/54)

di- : Demek, söylemek (15/13)

direkTor : Traktör (3/18)

dirgen : Ağaçtan yapılmış ilkel tarım aleti (19/24)

divaná : Divane (1/33)

duḫül : Katılma, başlama (16/2)

dūle- : Düğümlemek (5/146)

dṻme : düğüme (8/40)

dṻn : Düğün (5/21; 17/1; 13/12; 15/67; 4/4)

dúñür : Dünür (17/2)

duT- : Tutmak (10/312)

dúzg̱ún : Düzgün (15/64)

düşg̱ún : Düşkün, horlanmış (4/88)

düşünge : Düşünce (21/22)

düven : Tarım işinde kullanılan ilkel tarım aleti (3/3ḳ 19/29)

- E -

ēce : İyice (19/25)

eciK : Biraz (15/90)

ecinni : Masallar da geçen varlık, cin (1/63)

ėd- : Etmek (5/21)

ęę**Tmen :** Eğitmen (2/87)

elāçen : Ele geçen (24/114)

ēle : Öyle (10/317)

ēlence : Eğlence (5/25)

ėlçe : İlçe (12/5)

ellaham : Allāhu ‘ālem (Allah bilir) (5/71)

eĺōḵúm : Aleyküm (10/70)

eher : Eyer (14/29)

ehTac : İhtiyac (10/240)

ėhTibāren : İtibaren (3/1)

ėKtidar : İktidar (2/121)

emme : Ama (23/8)

emmuşā : Emmi uçağı (5/165)

encem : Tören (13/38)

ėndir- : İndirmek (12/49)

epiy : Epey (5/145)

ePmeK : Ekmek (15/87)

ēr : Eğer (17/23)

ertesi ūn : Ertesi gün (16/11)

esgelliK : Asgerlik (13/52)

ėş : İçmek (16/41)

ėteki : Öteki (16/36)

ėT- : Etmek (15/13)

evel : Önce (16/2)

evvāyi : Envayi, çeşit (4/149)

ėydam : İdam (3/62)

ėyle : Öyle (16/158)

ezen : Ezan (16/155)

- F -

fāḫır : Fakir (7/6)

fıḫāre : Fukara (7/7)

fizaḫ : Feryat, figan (22/96)

firiK : Buğdayın olgunlaşmamış hali (5/118)

Fur- : Vurmak (2/146)

- G -

ġadár : Kadar (3/42)

ġader : Kadar (9/31; 2/111; 15/97)

ġadın : Kadın (2/116; 9/35; 13/34; 9/49)

ġaÇ : Kaç (10/14; 19/3)

ġaþ- : Kalkmak (20/15)

ġalán : Gayrı “artık” (23/53)

ġal- : Kalmak (4/45)

ġallanġuP : Karga tulumba (22/100)

ġanel : Kanal (15/75)

ġānı : Kağnı (21/27; 19/14)

ġan : Kazanmak (2/154)

ġapa- : Kapatmak (13/79)

ġapış- : Kapışmak (16/48)

ġaPdır- : Kaptırmak, söylemeye başladık (15/106)

ġaPli : Kalpli (15/51)

ġaraġol : Karakol (18/15)

ġaraltı : Kanaltı, gölge (24/64)

ġarannıþ : Karanlık (16/28; 10/192)

ġarāsan ōlları : Kara hasan oğulları (11/4)

ġaş : Kaç (16/74; 15/96; 5/50)

ġaş- : Kaçmak (16/77)

ġaT : Kat (15/97)

ġatıl- : Katılmak (4/60)

ġáT- : Gitmek (7/43)

ġayın : Kayın (15/79)

ġaylen : Gayrı “artık” (13/8)

ġaymaḫam : Kaymakam (4/65)

ġāve : Kahve (14/19; 5/8; 14/47)

ġavġa : Kavga (18/11)

ġavır- : Kavurmak (13/77)

ġavurġa : Buğdayın kavurulmuş şekli (4/37)

ġayāşla : Kayakışla (5/81)

ġayfe : Kahve (16/27)

ġayiş : Kayış (5/45)

ġayli : Gayrı “artık” (16/159)

ġayalōluḫ : Kayalıoluk (15/31)

ġazā : Kaza (4/1)

geş- : Geçmek (2/121; 5/51)

gerāl- : Geri gelmek (16/61)

gerǵah : Gergef (24/30)

ġıbla : Kıble (12/35)

ġılçıḫ : Kılçık (15/29)

ġırḫ : Kırk (15/4; 12/34; 3/1; 16/29)

ġırıḫlan- : Yasak ilişkiye yeltenmek

ġırmaş- : Kıpırdamak, kımıldamak (16/141)

giler : Kiler (25/31)

gişi : Kişi (15/62)

ġocuḫ : Kocuk, bir tür giysi (5/45)

ġō : Gök (10/197)

ġo- : Koy (16/34)

ġonşu : Komşu (13/2)

ġopaT- : Kopartmak (16/116)

ġoru : Meşe ormanı (1/41)

ġorḫ- : Korkmak (5/159)

ġosderT- : Göstermek (4/74)

ġoş- : Koşmak (3/1)

ġōş : Koğuş (16/133)

ġoy : Koymak (10/71)

ġoyir : Koyvermek (10/346)

ġoyer- : Koyvermek (10/204)

ġō : Kovmak (2/130)

ġozēl : Güzel (13/75)

ǥóÇ- : Göçmek (3/35; 10/15)

ǥóÇ : Koç (24/41)

ǥóç : Göçmek (5/9)

ǥóÇmen : Göçmen (24/15)

ǥóKdelen : Gökdelen (3/28)

ǥónder- : Göndermek (14/9)

ǥón : Gön, deri (2/112)

ǥór- : Görmek (8/50)

ǥóre : Göre (11/12)

ġorev : Görev (10/11)

ǥórüK- : Gözükmek (10/311)

ġopey : Bir tazı cinsi (8/24)

ǥótür- : Götürmek (7/21)

ǥóyün- : Yanmak (5/177)

ǥóz : Göz (7/34)

ǥózübi : Gözü gibi (5/112)

ġucaḫ : Kucak (5/59)

ġuÇcük : Küçük (10/146; 21/1)

ġuleş I : Güreş (10/220)

ġuleş- II: Güreşmek (8/60)

ġulPlaş- : Tutuşup götürmek (1/192)

ġulube : Kulübe (15/54)

ġunna- : Yavrulamak (hayvanlarda) (22/12)

ġurban : Kurban (4/83)

ġuşluḫlayın : Kuşluk vakti (15/156)

ġuTlu : Kutlu (4/27)

ġuvāsi : Güveysi, damadı (15/54)

ǧúçlü : Güçlü (16/110)

ǧúc : Güç (4/83)

ǧúÇcúK : Küçük (3/39)

ǧúle ǧúle: Güle güle (15/17)

ǧúl- : Gülmek (5/37)

ǧún : Gün (16/2; 14/18; 16/132; 8/7; 7/20; 5/45; 19/25)

ǧúney : Güney (12/35)

ǧún : Gün (5/75; 9/1; 5/51)

ǧúnsalıḫ : Düğün günü (17/21)

ǧúnüz : Gündüz (5/193)

ǧúT- : Gütmek (15/24)

ǧúvā : Güveyi, damat (21/63)

ǧúven- : Güvenmek (3/60)

ǧúz : Güz (5/77)

ǧúzel : Güzel (4/49; 4/9; 4/156)

- H -

haKġaten : Hakikaten (15/62)

haḫ : Yapılan bir iş karşılığında alınan, toplanan para veya ekin (1/160)

haƙıygı : Hakiki (3/59)

haḫsız : Haksız (4/81)

hamam‿ōtür- : Hamama götürmek (16/160)

hānedar : Hanedar, ev sahibi (14/10)

hangū́n : Hangi gün (13/46)

haTla- : Atlamak (16/56))

havlů : Avlu (14/30)

hėÇ : Hiç (15/104; 16/149)

hēÇ : Hiç (4/151)

heḵā : Hikaye (5/25)

hėḱā : Hikaye (10/190)

herkiş : Herkes (16/134; 19/21; 22/219)

ḫıTdi : Cimri (5/197)

hóḵúmet : Hükümet (3/35)

hoşal- : rahatlamak (16/124)

huvan : Feryat, gürültü (1/168; 1/73)

hüdüT : Hudut (18/3)

- I -

ıḫTır : -Yere yatırmak, çömeltmek (12/12)

ırġaT : Tarım işçisi (19/17)

ırġaTlıḫ : Harman zamanı (9/37)

- İ -

ī̄ce : İyice (13/68;15/62)

içerdā̄ : İçerdeki (10/100)

içindā̄ : İçindeki 6/99)

iki ū̄n : İki gün (8/21)

iPdiki : Önceki (22/23)

iPdili : Önce (13/68)

irde- : Horlamak, kötülemek (7/4)

ireçil : ġeçel (16/155)

ī̄san‿ōlu : İnsan oğlu (10/167)

iy‿ol- : İyi olmak (16/132)

- K -

ḳarañıyınca : Hava karardığı zaman (1/47)

ḵárez : Kez (16/78)

ḱāT : Kağıt (16/3)

keh : Yamaç (15/53)

kemī : Kemiği (14/71)

kiT : Kilit (10/195)

k̲ór : Kör (10/121)

k̲ótü : kötü (10/297; 2/129; 4/57)

k̲ópeK : Köpek (10/13; 8/19)

k̲ōpiretif : Kooperatif (3/23)

k̲ópōlusu : Köpek oğlu (5/105)

k̲ópüK : Köpük (10/97)

k̲óy : Köy (12/40; 3/34; 10/1; 9/60; 10/217; 14/31)

kötāya : Kütahya (16/12)

k̲úçüK : Küçük (4/15)

k̲úl : Kül (9/54)

k̲ún : Gün (10/232)

k̲úrT : Kürt (5/46)

- L -

loküS : Lüks lambası (16/30)

löbeTÇi : Nöbetçi (16/117)

lúK̲s : Lüks lambası (25/141)

- M -

Maalle : Mahalle (11/4)

Mahle : Mahalle (10/142)

mahsıS : Mahsus, yalandan (15/34)

mālemet : Malumat (3/49)

malcılıḫ : Malcılık (19/12)

mārim : Meğerse (16/137; 10/125; 21/22)

māmer : Mermer (5/88)

māmır : Mamur, bayındır (7/70)

māmıT : Mahmut (5/92)

māsıS : Mahsus, yalandan (16/97)

mēmı̊r : Memur (2/97)

memmeTbāli : Mehmet Beyli (13/27)

mezer : Mezar (15/52)

mıḫāT ol- : Göz kulak olmak (1/151)

mıḫdar : Muhtar (2/147)

millon : Milyon (15/5)

mŭane : Muayene (16/87)

muzu : Dedikodu yapan, insanların arasını asan kimse (7/54)

müsembā : Anlaşma (8/78)

- N -

nāp- : Ne yapmak (25/139)

nasĭ : Nasıl (13/10)

nirẽd- : Nereye gitmek (9/21)

nit- : Ne etmek (10/278)

nōl- : Ne olmak (10/7; 22/3)

nǿr : Ne örmek (23/30; 22/180; 5/154; 10/101; 3/33; 13/1; 7/33)

- O -

oŋud- : Okutmak (8/5)

oŋuyuntu : Düğün davetiyesi (17/39)

oḵúz : Öküz (19/15)

ōlan : Oğlan (10/323; 13/16; 10/86; 10/42)

ōl : Oğul (5/40; 7/69; 8/2; 17/2)

óñ : Ön (22/21)

oñaca : O zamana kadar (1/56)

oñ : Ön (13/16; 10/74)

ōndere : Hayvanları dürtmek için kullanılan ucu demirli değnek (4/25)

óñü süre : Onun önünde, ona örnek olacak şekilde (3/56)

ón- : Övünmek (25/22)

óren- : Öğrenmek (15/48; 4/165)

ōreT- : Öğretmek (4/132)

ōrun : Gizli (10/55)

ōsürüK- : Öksürük (16/111)

ōsüz : Öksüz (21/1)

- Ö -

ȫle : Öyle (15/62; 5/20; 5/4)

ȫenleyin : Öğlen vakti (16/157)

öndüşleşe : Ödünçleşe (4/33)

ȫreTmen : Öğretmen (8/3)

ötā : Öteki ((10/309)

ötā̄ : Öteki (10/76; 10/260)

ötōn : Öteki gün, üçgün önceki gün (23/35)

- P -

paḫalıva : Baklava (13/22)

paḫ- : Bakmak (14/19)

paḫla- : Bakla (16/73)

pantȯl : Pantolon (10/18)

pay Ça : Parça (24/1188)

pefliyan : Pehlivan (22/219)

pıçaḫ : Bıçak (18/8)

piriÇ : Pirinç (16/156)

püsḵur- : Püskürtmek (16/66)

- R -

rāT : Rahat (15/85)

ricā düş- : Rica etmek (18/15)

- S -

sā : Sağ (10/28; 10/120, 5/189; 5/148; 10/322)

sabāleyin: Sabahleyin (12/30)

saban : Çiftçilikte kullanılan bir tarım aleti (3/5)

sāb: Sahip (25/16)

sadá : Sade (16/146)

sādıÇ : Sağdıç (4/5)

saḥaP : sahip (4/79)

sāla- : sağlamak (4/63)

salma : Muhtarların ahalisinden topladığı para veya mal (6/195)

sā̄r Sefer (10/258)

sār : Sağar (1/142)

sā̄rT : Seğertmek (16/66)

sā̄T : Saat (8/23)

Satė : Zati, zaten (10/258)

sa̧ol : Sağol (16/106)

sā- : Sağmak (10/323)

sī- : Sığmak (14/68)

sīr : Sığır (15/24)

sifTā : Siftaha, ilkönce (16/8)

sō : Soğuk (21/34)

sōḫluḫ : Soğukluk (5/45)

soḫu : Buğdayın dövüldüğü yer (4/33)

soḫ- : Sokmak (16/120)

sókel : hasta (16/70)

sóḳ- : Sökmek (19/5; 10/366)

sóna : Sonra (15/67; 11/3; 9/39; 9/5; 16/160; 16/51; 10/286; 16/114; 10/341; 4/82; 2/119)

sóra : Sonra (5/19; 15/16; 15/59; 17/26; 17/5; 12/37)

sorḫun : Sorgun (2/33)

sorum : Sorumluluk (9/44)

soruT- : Oturmak, çökmek (5/54)

so̧uKġuyu : Ucuz bir tür ayakkabı (5/198)

sȫle- : Söylemek (3/2; 3/62; 3/3; 5/73; 15/76)

sömeleK ėT- : Sarıp sarmalamak (5/42)

súT : Süt (10/167)

- Ş -

şaḫna : 1. Vergi 2. Vergi memuru (2/88)

şa Pġābi : Şapka gibi (5/122)

şā́P - : Şey yapmak (15/42)

şė : Şey (15/67)

şēd- : Şey etmek (17/11)

şenniK : Şenlik (4/12)

şểyle : Şöyle 810/137; 16/101)

şikāT : Şikayet (5/201)

şinci : Şimdi (3/31)

şindi : Şimdi (15/77)

şȯ : Şu (10/366)

şȫle : Şöyle (5/150; 8/43; 8/17; 19/5)

şunki : Çünkü (4/71)

- T -

tabırcı : Taburcu (16/161)

talla : Tarla (4/64)

tām : Tamam (4/162)

tavatır : iyi, güzel (5/194)

tavī : Tavuğu (13/75)

tavıḫ : Tavuk (16/156)

tavla : Atların yetiştirildiği yer (22/47)

Tene : Tane (5/152)

TePliġate : Tatbikata (20/13)

tezek: Köylerde ısınmak için hayvan pisliğinden oluşturulan yakıt (5/186)

Toḫadı : Tokat'ı (3/48)

toḫan- : Dokunmak, üzmek (15/71)

toḫTur : Doktor (16/96)

tōm : Tohum (5/141)

túken : Dükkan (2/126)

tuluḫ : Parça (24/79)

tuluḫu ėT - : Parçala (10/322)

túrkü : Türkü (15/16)

- U -

úçün : için (7/82)

ūd- : Öğütmek (5/82)

ū̄n : Gün (13/65)

ūraş- : Uğraşmak (8/11)

ūrla- : Uğurlamak (5/20)

ūr : Uğur (4/126)

uş - : Uçmak (5/145; 6/85)

ūT - : Üğütmek (5/86)

- Ü -

üş : Üç (15/43; 3/49)

üzengebi : Üzengi (22/17)

- V -

vaḫıT : Vakit (5/4; 16/155)

vallā : Vallahi (5/144; 5/69; 17/23)

veran : Viran, terkedilmiş yer (2/65)

- Y -

yaba : Tarım aleti (19/24)

yaḫala - : Yakalamak (3/62)

yaḫ - : Yakmak (16/47; 15/35; 15/34; 15/38; 15/40)

yaḫın : Yakın (18/6)

yāmır : Yağmur (15/49; 15/61; 5/67; 10/5)

yā - : Yağmak (15/49; 5/67; 10/15)

yanġabaz : Aksi, söz dinlemez (17/24)

yānı : Yağını (13/69)

yannı : Yana (15/32)

yekin- : Hamle yapmak, kalkmaya çalışmak (16/140)

yı- : Yığmak (9/41)

yīḫa- : Yıkamak (13/69)

yirmi ū́n : Yirmi gün (16/135)

yīT : Yiğit (8/33)

yō : Yok (4/84; 9/62; 9/9; 16/136; 15/24)

yȯḫarı : Yukarı (5/163)

yoḫ : Yok (19/12)

yönnü : Yönlü (12/43)

yörüT- : Yürütmek (4/82)

yúḵ : Yük (12/19)

- Z -

zabāÇa : Sabaha kadar (21/14)

zabaḫ : Sabah (16/155)

zabānan : Sabahleyin (16/70)

zabāletīn : Sabahleyin (20/15)

zāti : Zaten (4/152)

zavzu : Sebze (14/58)

zefil : Sefil (19/14)

ziKge : Hayvanları zincire belirli bir yere bağlanması için yere çakılan demir (22/281)

zollu : Zorlu, iyi (16/159)

zunna : Zurna (13/6)

ÖZET

Bu tez, Yozgat'a bağlı Sorgun ilçesinin kısa tarihi, etnik yapısı ve dil özellikleri ile ilgili bilgiler içermektedir. Ayrıca, tezin sonunda Sorgun İlçesinde kullanılan bazı kelimeleri ve kelimelerin anlamlarını içeren bir sözlük bulunmaktadır.

Çalışmamızın giriş kısmında Sorgun İlçesi ile ilgili birtakım genel bilgiler bulunmaktadır.

Tezin ilk bölümünde Sorgun ilçesi ve köylerinden derlenen metinlerin incelenmesiyle ortaya konulmuş olan Sorgun ilçesi ağzının ses bilgisi özellikleri bulunmaktadır. Burada Sorgun ilçesi ağzından kullanılmakta olan ve yazı dilinden farklı olan ünlüler ve bunların özellikleri, sorgun ilçesi ağzında bulunan uzun ünlüler ve bunların oluşma sebepleri, kısa ünlüler, ünlü uyumu, ünlü değişmeleri, ünlü düşmesi ve bunların sebepleri ele alınmaktadır. Ayrıca ünsüzler konusunda da yazı dilinden farklı olarak Sorgun ilçesi ağzında kullanılan ünsüzlerin özellikleri ile ünsüz değişmeleri başlığı altında kullanılan ünsüzlerin özellikleri ile ünsüz değişmeleri başlığı altında ünsüzlerin tonlulaşması, tonsuzlaşması, süreklileşmesi (sızıcılaşma, akıcılaşma) süreksizleşmesi, hece kaynaşması, ünsüz göçüşmesi ve vurgu gibi konular üzerinde durulmuştur.

İkinci bölümde Sorgun ilçesi ağzının şekil bilgisi özellikleri örneklerle ele alınmıştır. Bu bölüm altı ana başlık altında incelenmiştir. İsimler, zamirler, sıfatlar, zarflar, fiiller ve edatlar.

Sonuç bölümünde ise Sorgun ilçesi ağzının tespit ettiğimiz dil özellikleri maddeler halinde sıralanmıştır. Kaynakça bölümünde çalışma sırasında faydalanılan kaynaklar bulunmaktadır.

Metinler bölümünde ise Sorgun ilçesinin merkezinden ve çeşitli köylerinden derlenen ve bu tez çalışmasına kaynaklık eden metinler bulunmaktadır. Bu metinler yirmi altı kişi ile herhangi bir konu ile ilgili yapılmış görüşmelerden elde edilmiştir.

Son bölümde ise yazı dilinde kullanılmayan veya yazı dilinde kullanılıp da çeşitli ses farklılıkları nedeniyle anlaşılmayan bazı kelimelerin anlamlarının verildiği bir sözlük bulunmaktadır.

Abstract

This thesis includes information related with a history, an ethnical structure and the linguistic characteristics of the region Sorgun of district Yozgat. And also there is a short dictionary (lexicon) which consists of some words and their meanings used only in Yozgat district.

In the introduction of the thesis there is some general information about the region of Sorgun.

The characteristics of phonetics of the Sorgun dialect which were found as a result of the analyzing the texts collected from the villages of Sorgun are given in the first Chapter.

It is discussed about the vowels that differ from those in literary language and being used in Sorgun dialect, their characteristics, the reasons of their formation, short vowels, vowel harmony, changing and drop of vowels and their reasons. Besides, in the matter of consonants it is touched upon the subjects like characteristics of the consonants that differ from those used in literary language and under the title of “consonant changing” - the subjects of becoming vocalized and becoming breath of consonants; fluency and non fluency; syllable linking; permutation (replacement of consonants) and the stress.

In the second Chapter, the phonetic characteristics of Sorgun dialect are studied with their examples. The chapter consists of six main titles: nouns, pronouns, adverbs, verbs and prepositions.

In the Conclusion the linguistic particularities determined during the research are given in articles. The part of Bibliography contains personal information of people whose speeches were used during the study .

In another chapter, there are the texts collected from the center of the region and from different villages of Sorgun and used as a source of the thesis.

These texts were collected from 26 persons by talking of different subjects to each of them.

In the last chapter, there is a dictionary containing the meanings of the words not used in the literary language or existing in literary language, but not understood due to the phonetic changes they underwent.